

FUHS-İ ATİK

Avrupa Yakası Yayınları

Yayın No: 15

Fuþi Atik / Ahmet Rasim

Genel Yayın Yönetmeni / Ahmet İzci

Editör / Nesli Can

İç Tasarım / Mustafa SALDAMLI

Kapak / Mustafa SALDAMLI

Baskı / Mücellit / Kenan Ofset

1. Baskı Ekim 2007

İstanbul Ekim 2007

ISBN 978-9944-979-18-4

© Avrupa Yakası Yayınları 2007

Avrupa Yakası Yayınları İlgili Yayınlarının Tescilli Markasıdır

Avrupa Yakası Yayınları

Çatalçeşme Sokak. No: 27/10

Cağaloğlu / İSTANBUL

Tel: 0212 526 39 75

Fax: 0212 526 39 76

www.avrupayakasiyayinlari.com

ilgiyayinevi@gmail.com

FUHŞ-İ ATİK

Ahmet Rasim

Avrupa Yakası Yayınları

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

FUHS-İ ATİK

Fuhsun sokak ortalarına dökülmesinden oldukça üzüntü duyan yaşlı bir zat diyordu ki:

"On beş, on altı yaşlarında idim. Babam, bir şey almak için beni eve gönderdi, öğleüstü idi. Yukarıya çıktım. Odada anne-mi ağlar buldum. Gözleri kızarmış, şakaklarına limonla kahve bağlamış, son derece kederli duruyordu. Teyzem de yanında oturmuş, bileklerini ovuyordu, sordum:

"Nen var, anneciğim?" Mahzunca cevap verdi:

"Bir şeyim yok evlâdım."

"Nasıl yok anneciğim, bu hale bir şeyim yok denir mi? Hasta mısın?"

"Değilim oğlum, meraklanma."

Sofaya çıktım. Sütlinemi gördüm. O da aynı üzüntüyle ağlıyordu. Ona da sordum. O da cevap verdi:

"Sus, yavrum, sus!"

"Ne var sütnineciğim?"

Bıçareyi hıçkırık tutmuştu. Beni kolumdan çekerek öteki odaya götürdü. Hıçkırık arasında dedi ki:

"Bizim Sarıgül'deki ahabamız Remziye Hanım yok mu?"

"Ee! Ne var, ölmüş mü?"

"Ölmemiş ama yüreğine inmiştir!"

"Neden?"

"Kızı fena olmuş!" Beni de bir üzüntü aldı.

"Ya!" deyip kaldım. Sütünem yine ağlamaya başladı. Gözlerini silerken diyordu ki:

"İnşallah yalandır! Bana içimden öyle geliyor."

Eviden alacağımı aldım. Dükkâna döndüm. Babam oldukça sofuydu. Beni görünce:

"Ne oldun, yoruldun mu?" dedi. Macerayı anlattım. Elini sakalına götürdü.

"O evin kızı fena olsun, inanılacak şey değil! Bunda ya bir iftira var ya da bir yanlışlık!"

Zavallı babacığım ağlamadı, ama üç dört defa hızlı hızlı öksürdü. Bir türlü oturamıyordu.

"Hasbinallah, sen bilirsin Ya'rabbi!" diye hilâli gömleğinin kollarını sıyrarak ibriği gösterdi, dökmemi işaret etti. Abdest aldı, öğle namazını kıldı. Hala:

"Hasbinallah, sen bilirsin Ya'rabbi!" diyordu. Annemin halini bildiği için:

"Artık haftalarca hasta kalır. Zaten zayıf, hastalıklı!" diye söylenip durdu. O gün her zamankinden evvel dükkânı kapat-

tı. Her akşamki gibi öteberi almak yerine, akşam kahveye bile uğramadan doğruca eve geldi. Ben aşağıda sütninemle kaldım. Annem için:

"İki defa bayıldı." dedikten sonra:

"Remziye Hanım için bugünlük yarınlık diyorlar. Kendisini hiç bilmiyormuş, hekimler getirmişler, okutmuşlar, bir türlü kendisine gelemiyormuş. Gelebilir mi ya! Bu ne yüz karası! Sahi ise gözleri kör olsun, içi, bağı çıksın." diye beddualar ediyordu.

Siz kırk, kırk beş sene evvelki böyle bir maceranın gönüllerinde yaptığı üzüntüye bakın. Hikâyenin sadeliğine dikkat edilecek olursa görülür ki içinde "fahişe olmuş", "orospu olmuş" gibi müstehcen bir ima yok. Yalnız bir "fena olmuş" sözü var. Benim gençliğimde de kulağıma arada sırada şu tarzda konuşmalar çarpardı:

"Fena imiş ama sonra tövbekâr olmuş. Şimdi çoluk çocuk sahibi bir kadın. Kadın ama eteğinin ucunu göremezsin. Beş vakit namazında, niyazında."

"Bizimkiler onlarla görüşmezler. Biraz açık saçıkırlar."

"Efendinin gelini bir acayip, galiba mektepliymiş. Geçen gün dükkâna gelmişti. Deli mi, divane mi nedir? Yüzünü bir açar, bir kapar, dükkândan dışarıya bakar, güler. Az kaldı kovaçaktım. Bizim dükkân alış veriş yeri ama bu türlü sü değil!"

"Boşamış. Hem de talâkiselâse ile!"

"Sebep ne imiş?"

"İzinsiz çarşıya gitmiş!"

"Amma yaptın ha!"

"Bence de böyledir. Bugün çarşıya gideceğini söylemeyen kadın yarın filân yere gideceğini de söylemez."

Şüphe iyi şey değildir, insanı verem eder.

"Hayırlısı, demek söz kesildi!"

"Kesildi, ama sonradan vazgeçtik."

"Niçin?"

"Anası yokmuş, ölmüş. Analığı da vaktiyle kayınpederin kapatması imiş. Neden sonra nikâh olmuş imiş!"

"Eve geldim ki bizim kız değişmiş. Kaşına rastık çekmiş. Rastık ha! Al sana rastık! Attım şamarı. Doğru sıcak su, sabun!"

"Canım, daha çocuk, ne bilir?"

"İnsan ne bilirse çocukluğunda öğrenir. Kabahat onda değil, anasında! Ona da bulaştım. Bizim alt yanımızdakilerle konuşma diye o kadar tembih ederim. Ben ne yapayım, geliyorlar der, yine konuşur. Bu sefer ona da cevabı diktim. Ya ben ya onlar dedim."

"Yahu! Batmadığımıza bin şükür. Bu ne hal? Kandil akşamı mı, orospu bayramı mı? Tuh, Allah belâlarını versin. Bunların babaları, kocaları yok mu? Hele şunun biçimine bak! Hamam bohçasını kicina mı bağlamış, ne halt etmiş?"

"Nereden geliyorsunuz?"

"Nuriye hanımlardan. Allah vermesin, kızı yataklara döşenmiş."

"Vah, zavallı vah!"

"Ama biz vaktiyle söyledik. O herife vermeyin, onun Be-yoğlu'nda girintisi çıkıntısı var diyorlar dedik. Dinlemediler, ver-

diler. Meğer varmış. Yavrucak farkına varmış. Kurmuş kurmuş bir şey de söyleyememiş. Baba değil ki, ejderha! Lâf mı söyledir? İşte en nihayet yatağa düşmüş. Aman Allah'ım, sen benimkini sakın, hamal olsun da evini bilsin."

Fuhsî atık, şimdikinin yanında antika gibi kalıyor. Sanki eski Roma ve Yunan zina rezaletleri yine Bizans diyarında filiz verir vermez dal budak saldı, öyle zannedilebilir ki eskiden Afrika kuzey sahilleriyle şarka (Suriye), Doğu Roma İmparatorluğu'na batıdan coşup gelen bu pis hava, yine bu iklimde anafolar çevirmektedir. Evet, batı çok güvendiği medeniyeti vesilesiyle, bir kere daha doğunun hayâsını yok etmeye çalıştı. Bize derlerdi ki harp, cihan medeniyetinin en mühim amillerindendir. Meğer öyle imiş!

Belki kırk sene evveldi, 1880'ler... O zamanlar Darüşşafaka'da mektepten firar henüz bilinmiyordu. Fakat ayda bir izinlerde bazen cuma akşamı gelmeyip cumartesi gelmeler görülmeye başlamıştı. Cuma günü saat on biri (eski saatle güneş batmadan bir saat evvel) beş dakika geçirmeyi affetmeyip derhâl cezasını vermeye kalkışan mektep, doğal olarak bir günlük gecikmeye asla müsamaha göstermezdi. O zamanlar hafta tatili cuma günüydü ve bir cuma akşamı izin bitimi evlerimizden dönmüştük. Akşam namazını kıldık. Fark ettik ki arkadaşlarımızdan biri gelmemiş! Emin olun, bütün sınıf şaşkınlık ve heyecan içinde kalmıştı. Mubassırlar (mektepte bizlerle ilgilenen ve düzeni sağlayan kişiler) bizi ortaya alıp sormaya başladılar:

"Size bir şey söyledi mi?"

"Hayır!"

"Acaba hasta mı oldu?"

"Ben öğleüstü Beyazıt'ta rastladım, hastalığı filân yoktu."

"İçinizde evini bilen varsa tarif etsin de şimdi hizmetçi yollayalım."

"Davutpaşa İskeleyi'nde, tramvay yolundaki bakkalın üstündeki ev."

Yatsı namazını kıldık. Koğuşlara çekildiğimiz esnada haber geldi.

"Evinde de yokmuş. Oradan da merak ediyorlarmış."

Acaba bizim arkadaşına ne olmuştu? Mutlaka başına bir kaza gelmiş olacak!

Sabah namazına kalktık. Arkadaşımızın hala yatağı boştu. Alışılmamış bir hal! Evet, mutlaka başına bir kaza gelmiş olacak! Hem evinde de yokmuş! Fakat nereye gidebilir?

Öğle yemeği düdüğü çaldı. Yemekhaneye inmek üzere hazırlanıyorduk. Pencereden gördük; mektebin demir kapısı açıldı. Bizim arkadaş içeriye girdi. Oh! Oh, ama biz yine arkadaşımızı göremedik. Mektebe girer girmez mubassırın biri kolundan tutmuş, doğruca hapishaneye götürmüş! Hâlbuki mektepçe böyle durumlarda izin iptal edilirdi, hapis cezası verilmezdi. Bu, bize merak oldu, fiskoslar aldı yürüdü. Mubassırın yüzü güldüğü bir zamanda, meseleyi sorduk, sorar sormaz herifin kaşları çatıldı. Bize:

"Belki de kovulacak!" dedi, yürüdü.

Ne! Kovulmak mı? Aman Ya rabbi! Üç dört adım sonra döndü, dedi ki:

"Geldiği zaman görmediniz mi?"

"Gördük!

"Nasıl gördünüz?"

"Kanun'la geldi."

O tarihte "kanun", şimdiki inzibat memuru idi. Mubassırın bizimle konuşmayı uzatmak istediğini yüzünden anlar anlamaz yine sorduk:

"Ne yapmış?"

Zaten asık olan yüzünde derin bir kırgınlık göründü. Dedi ki:

"Galata'ya geçmiş." Ne? Galata'ya geçmek! Maazallah! Yasak! Eyvah!

"İhbarı, raporu da var, Galata'da fena bir yerde oturmuş!"

O zaman, "fena bir yer" i kim bilir? Anlamadık. Ağzımızı açtık durduk. Fakat o, devam etti:

"Arpa suyu içerken kanunlar yakalamış!"

Birbirimize baktık. Arpa suyu? Kim bilir, ne türlü sudur!

"İnsan kâfir olur!" Kâfir mi olur? Allah korusun! Tövbe es-tagfurullah!

"Demin anası geldi. Müdüre yalvarıyordu. Müdür, elinde jurnal, "Ben mektebin ahlâkını bozamam. Bunlar millet yetimleridir. Öyle kötü mahallere, karhaneye giden bir efendi, bu mektebe sığamaz!" diyordu.

Bizim için manası meçhul bir kelime daha "karhane"! Aslında ben arada sırada süt karhanesi, yoğurt karhanesi diye bir iki tabir işitmiştim, ama böyle söylenişini işitmemiştim. Dedim ki:

"Orada ne varmış ki." Sen misin soran? O anda yüzüme "sus!" hecesini üfören kasırğa kuvvetinde dehşetli bir nefes vurdu. Sustum, dondum kaldım.

Evet. Bizler millet yetimleri idik. Öyle mahallere giden, bizim yanımıza gelmemeliydi. Sadece biz mi? Bu millet yetim değil miydi? Hani ya o kanun? O velet de yetim değil miydi? Hala nedir? Hani ya, o mubassır, o müdür, o mektep? Hani ya, o kasırğa kuvvetinde sus üfören nefes? O nefes ki, onu şimdiki sosyal rezaletler tükürük halinde yüzümüze çarptığı halde donup kalmak şöyle dursun, duymuyoruz bile!

Benim de görüp işittiklerime itimat edilirse, emin olun ki ahlâksızlığın her türlü bulaşıcıdır. Sirayet araçlarından başlıcası da "söz" dür. Bu sebeple ister yüz yüze, ister arkadan olsun evlâtların ve yakınların aleyhine "...bu çalışmıyor çapkın olacak..." "...haylaz olacak..." "...tulumbacı olacak..." gibi sözleri esirgeyin, söylemeyin, hatta düşünmeyin. Dedelerimizin "Allah ıslah etsin!" tabirini bile gereksiz yere kullanmayın ve hatta fuhş, avareliğe ait hikâyeleri ve rivayetleri "o anlamaz, daha bir yaşında!" diyerek memedeki çocukların bile yanında anlatmaktan sakının. Ataların "yormak" dediği davranışlardan çekinin.

Ağzımız kopa, parmaklarımız kırılaydı da söyleyemez, yazamaz olaydık. Senelerden beri neler yorduksa hepsi ortaya çıkmadı mı? Çocuk ve genç terbiyesinde de bu uğursuzluk tamamen mevcuttur. Herhangi bir söz yinelendikçe alışkanlık kuvvet buluyor. Bizim huy, alışkanlık dediğimiz de yinelemele-
rin neticesi değil midir?

İyice hatırımdadır ki mubassır, arkadaşımız için bize "Gala-ta, kötü yer" sözünü söylediği andan itibaren ben bu iki kelimeye bal mumu yapıştırdım. Şimdilik dersim bu kadardı.

Mektepte musiki dersi de vardı. Merhum Zekai Dede gibi kâmil ve arif bir üstat meşk ediyordu. Bu münasebetle mektebe galiba bir Haşim Bey mecmuası kaçırmıştık. Evet, kaçırmıştık. Çünkü Darüşşafaka, kendisinin bedelsiz verdiği ders kitaplarından başka matbu, gayri matbu hiç bir yaprağın yanımızda bulunmasına müsaade etmez, içimizden birinin dolabında, üstünde bu tür muzır evrak (!) görececek olursa derhâl şiddetle cezalandırırdı. Ya o günü ya da ertesi gündü ki bu şarkı mecmuasına göz gezdirirken bir sayfasında, hala hafızamda yazılı kalmış olan bir şarkının:

*"Galata'da güzel çoktur
Hiç birinden vefa yoktur
Gül yanaktan güzel öptür
Elado, elado, ey çeşmi ahu."*

Kıtasını görmeyeyim mi? Galata! Güzeli çok! Vefa? O zamanın mahalle adı. Gül yanak! Öptürür! Bunların hepsi anlaşıyor amma "Elado" nedir? "İlâveli Lügat-ı Osmaniye"de bile yok!

Fakat orada yoksa bizim mahpus arkadaşımızda da yok mu? Aradan beş altı gün geçtikten sonra, mektep meclisinin kararıyla beş ay izinsiz kalmak (hafta başları çıkamamak) şartıyla mahpusluk müddeti yeterli görüldüğünden serbest bırakıldı, kavuştuk.

Zavallı. Ancak çömelip oturulabilecek kadar genişliği olan güneş görmez, hava almaz bir hücrede beş altı gün kuru ekmek yiyerek tahtalar üzerinde kaldığı için yüzünde koyu bir sarılık peyda olmuş, aciz, mecalsiz kalmıştı. İlk sözüm yine Galata oldu.

"Seni Galata'da kanunlar yakalamış, öyle mi?" Soluk dudakları kımıldadı:

"Sus! Sonra söylerim."

Söyleseydi olmaz mıydı? Meğer olmazmış. Çünkü sıkı tembih etmişler!

"Arkadaşlarına bu konuda hiç bir şey söylemeyeceksin. Söylersen seni mektepten kovarız." demişler. Odadan çıkarken tembih üstüne tembih olmak üzere de "Hatta böyle tembih ettiğimizi bile söylemeyeceksin!" diye ilâve etmişler.

Bu tehdidi bana bahçede gezinirken söyledi, hem de korka korka. İki kelimedede bir arkasına dönüyor, mubassırı gözetliyordu. Elbette bu cümleler kesik, ekleme sözler şeklindeydi. Amiyane tabirle ben onun 'ifade'sini ertesi günü veya akşamı alacaktım.

Tahminimde doğru çıktım. Gece etüdündeydik. Mubassırın, müdürün dershaneye gelmeyeceklerinden emin olduğumuz esnadaydı, kendisine "Hadi artık anlat bakalım!" dedik. Otuz üç kişilik sınıftan, süzüle süzüle geriye kalan sekiz kişi baştan aşağı kulak kesildi. O da macerayı anlatmaya başladı:

"Annem dedi ki, seni halanın pek çok göreceği gelmiş. Yarın unutma, git, elini öp. Bak sana bir gömlek dikmiş, onu getirdi.

Ertesi sabah, öğleüstü evden çıktım, (arkadaşlardan birini göstererek) hani ya sana Beyazıt'ta rastlamıştım. İşte, doğru halama gidiyordum. Gittim, evdeymiş. Elini öptüm. "Ben ana yarısıyım, beni hiç gelip görmüyorsun" diye sitemler etti. Halamın oğlu Selahattin Bey vardır. Ben ona ağabey derim. O da geldi. Konuştuk görüştük. Kalktım, yine halamın elini öptüm. O da beni öptü, sevdi. Evden çıkmak üzereyken, ağabeyim yetti. Bana:

"Gel seni biraz gezdireyim!" dedi. Ağır ağır köprübaşına indik. Baktım ki Galata tarafına geçeceğiz. Dedim ki:

"Ağabey, Galata bize yasaktır!" Aldırmadı.

"Tramvaya biner geçeriz."

"Olur!" dedim, ama yüreğim yine atıyordu. Kalabalık, kalabalık! Biz yürüdük, yürüdük. Bir yokuş tırmanıyorduk. Bu yokuş da merdiven merdiven. Çık babam çık! Bir yere geldik. Ağabeyim, birdenbire durdu. Etrafına bakındı. Ben bir şey bilmiyorum ya! Bana:

"Sen biraz dur!" dedi. Durdum. Durdum, ama solumuzdaki ev gibi bir yerden bir ses geldi: "Elado!"

Elado mu? Ben bunun manasını bulamamıştım. Sordum:

"Elado ne demek?"

"Rumca "gel" demek!"

"Ya! Nerden biliyorsun?"

"Ben Giritli değil miyim ya!"

"Sahi! Sonra?"

"Sonrası bir kapıdan girdik. Kısa boylu, şişman, memeleri dev anası memeleri gibi sarkık, burnu basık bir kadın bizi karşıladı. Yalandan gülüyordu. Ağabeyime dedi ki:

"Aspazyı seni bekliyor. Sana dargındır. Dün için geleceğim demişsin, gelmedin!"

"Çok işim vardı. Nerede?"

"Yukarıda!"

Ağabeyim merdivenleri telâşla çıktı. Ben de çıktım. Sofada bizi bir kadın daha karşıladı. Görseniz, ne kaşlar, ne gözler!

Fuhş-i Atik

Rastıklı, sürmeli! O kadar güzel ki."

"Çok mu?"

"Çok mu ne demek, hem de nasıl?"

Anladım. Bahsettiğim şarkı sebepsiz yapılmamış!

"Kadını görmeliydiniz. Ağabeyime neler söylüyordu! Dili biraz kaba ama lâf söylüyordu.

"Ne diyordu?"

"Ah! Salah. Sen beni yakdiin!"

Bütün sınıf arkadaşları kahkahaları salıverdiler. Hepimizin ağzından birer "Sen yakdiin!" fırladı.

"Sonra! Beni işaret etti, sordu. Ağabeyim, "küçük kardeşim", dedi. O aralık odanın kapısı vuruldu. O kadın yine "Elado!" dedi.

Yine bizim "İlâveli Lügat-ı Osmaniye" hatırıma geldi.

"Elado, neydi?"

"Gel!"

"Ha ha! Elado, elado! Ey çeşmi ahu!"

"Bir de baktım ki içeriye elinde büyük bardaklarla bir herif girdi. Üç bıyıklıydı.

"Üç bıyıklı mı?"

"Üç bıyıklı? Bıyığının biri de yanağındaki benin üzerinden büyümüş. Bardakları önümüze koydu. Ağabeyim dedi ki "bunun zararı yoktur, arpa suyudur, iç!" Beyaz köpüklü sarşın bir suydur!

"İçtin mi?"

"İçtim. Ağzımı buruşturdu. Bir de uzun uzun kesilmiş peynir vardı. Daha ağzıma almadan elimden attım. Fena fena kokuyordu. Aman Allah! Ağabeyimle o kadın bir gülsünler, bir gülsünler! Şaşırdım kaldım. Utandım. Ben ne bileyim, peyniri kokmuş zannettim. Her neyse! Onlar güldüler, ben utandım. Aradan yarım saat bile geçmedi. Yine "Elado!" dedi.

(Kalın kafam, bu defa "Elado" nun manasını öğrenmişti, tekrar sormadım)

"Der demez içeriye üç, dört kadın daha girdi." (Hepimizde bir hayret!)

"Ee sonra?"

"Girdiler. Göğüsleri açık! Hele birinin saçları kıcına varıyordu. Hepsi rastıklı! Sürmeli! Girer girmez içlerinden bir tanesi. Bir tanesi ama en güzeli." (İçimden Galata bu! Güzeli çoktur diyordum.)

"İşte o en güzeli benim boynuma sarılıp da iki yanağımdan öpmesin mi?" Yine hepimiz hayretle:

"Ya!"

"Yaa! Yerin dibine geçecektim. Bir ağabeyimin yüzüne baktım, bir de evvelki kadının! Bir kahkaha çılgığı daha koptu. Terledim, sıkıldım, fena oldum! Çünkü iş, namusuma dokunur gibi oldu. Ağabeyim oralarda değil. Elini kadının beline atmış, durmadan arpa suyu içiyor. Öteki kadınlarda da el çırpı çırpı bir şarkı, bir şarkı. Hem de Rumca!"

"Sevdim seni. Ah! Nasepo Eleni

Mazi mazi matis kaymeni"

Sonra bir şarkı daha! Baktım ki, akşam oluyor. Ağabeyime dedim ki "ben geç kaldım, gideyim!" Birdenbire kızdı. "Olmaz!" dedi. Aman ağabey, mektep! Yine kızdı, "Sen merak etme. Ben seni yarın alır götürürüm." Artık ne hale girdiğimi sormayın. Ne yapayım. Ağabey! Oturdum. Hepiniz gözümün önündeydiniz, kendi kendime; şimdi onlar soyunmuşlardır, akşam yemeğine gitmişlerdir. Yoklama olmuştur, eyvah ben yokum diye düşünüyordum. Sonra bilmem ki ne oldu! Kapıdan içeriye bir herif girdi. Ağabeyimin yanındaki kadına "Elado!" diyerek Rumca küfürler etmeye başladı.

Ağabeyim derhâl ayağa kalktı. Herife bir tokat attı, o koca arpa suyu bardağını başına vurdu. Herif kan revan içinde. Evin içerisi karıştı, bağırır bağırana. Ben bittim. Eyvah! Ölsem daha iyiydi. İçeriye adamlar doldu. Bir de "KANUN" karşıma dikildi.

"Yürü bakayım!" dedi. Köprübaşındaki karakola getirdi, oradan Serasker kapısına. Ertesi gün de mektebe geldim."

Divanhaneden akseden düdük bizi yatsı namazına davet ediyordu. Kalktık. Yedi kişilik tabur yürüyordu. Sordum:

"O kadınlar, çok güzel miydi?"

Başını salladı, dedi ki; "Çok güzel, çok güzel. Hele o rastıklı kaşları, sürmeli gözleri!"

Ben de içimden "Öyleyse Elado!" dedim.

Ben arkadaştan ders aldım mı aldım. Artık fuhşun manasını, yolunu öğrendim zannettim. Zaten özetle rastıklı kaş, sürmeli göz bir de halanın oğlu değil miydi? Düşünmeye hacet bi-

le yok. Benim de halam, halamın oğlu var. Hem benden beş altı yaş büyük! Hele bir izin günü gelsin!

Geldi! Doğruca eve gittim Validemin elini öptüm, dedim ki:

"Müsaade ederseniz, çoktan beri halamı görmedim. Bu gece orada kalayım. Yarın erkenden gelirim."

"Benim de göreceğim geldi, beraber gidelim." dedi.

Daha iyi! Giyindi, örtündü, yola koyulduk. Arka sokaklardan (çünkü o zamanın kadınları caddeden geçmezlerdi) Taştekneler'den, Bozdoğan Kemer'i'nden, Tiryaki Çarşısı'nın üst tarafından, Fincancılar Yokuşu'ndan, Mısır Çarşısı içinden köprüye vardık. Kadıköy İskelesi'ne geldik. 2 numaralı vapur diye bilinen vapura bindik. Valide, kadınlar tarafına girdi. Ben de kadınlar tarafının perdesinin tam yanına oturdum. Aramızda sadece oldukça kalın bir perde vardı. O kadar ki ikimizin ayağı hemen hemen yan yanaydı, hatta ben arkaya gerilerek kendisine söz söyleyebiliyordum.

O zamanki adı "İdare-i Mahsusa" olan bu idare vapuru, eskiden beri meşhur olan tembelliği dolayısıyla bir türlü hareket edemiyordu.

Simit yedim, çarkı dönmedi; su içtim, yine yürümedi. Tenhalık da var. Erkekler tarafında on-on beş kişi, kadınlar tarafında da üç dört kadın! Hem de ne kokona, ne dudu, ne de koric! Valide; nohudî feraceli bir hanım (tavır ve kıyafetinden hizmetçi olduğu belli, yalnız burnu ile gözleri görünüyor, çöpür bir mendebur); ikide bir perdeyi açıp ayakta duran şalvarlı, pos bıyık, siyah şemsiyeli kocasını çağırarak kulağına bir şeyler fısılayan Trabzon çarşafı bir kadın, öyle hatırlıyorum ki yedi sekiz yaşlarında bir de kız çocuğu vardı.

Vapur fosladı, fısladı. Makinesi ıslıklar çaldı, hortladı, ama biz yine yerimizde rahat! O zaman, köprü böyle değildi. Alelâ-cayıp bir iskeleydi.

Vakit ve saat gelmiş olacak ki halat almak için bir gürültü koptu. Vapurun çarkları dönüyor, deniz köpükleniyordu. Mübarek sabunlanıyor muydu, neydi?

Kaptan, öttürmüş olacak; bir düdük, bir düdük daha! Elveda! Köprüden ayrılıyor. Aman efendim! Derken iskeleden pürtelâş bir madam bağırdı:

"Kapitan dur!"

Zaten kalkan kim? Belki bir çeyrek saatten beri çarklar dönüyor, bir karış yol almadık. Her neyse. Halat çekildi. O da vapura girdi.

O zamanın modası. Başta zifte boyanmış zannedilecek derecede siyah; türlü türlü, rengârenk, kaba kaba yapma çiçeklerle dolu hasır bir şapka; sırtta koyu nefti, âdeta fermeneli bir entari, onun altında makineli bir kemer, onun da altında malakof bir fistan, daha daha altında kısa konçlu bir potin ama çoraplar görünmüyor. Yalnız gerdan tarafından göbek üstüne kadar sarkık boyundan atma altın veya kaplama bir kordon, belde gümüş rengi bir kemer vardı.

Vapura girdi. Girdi ama âdeta fink atarak girdi. İki omuzun ikisi de olağan ölçüden fırlak, göğüs ileri. Memeler tümsek! Bel güya ince, fakat güverte kısmı hoşur!

Son binen olduğu için dikkat ettim! Kaşlar rastıklı, gözler sürmeli, kulaklar küpeli, kollar bilezikli, parmaklar yüzüklü! O ana kadar görmemiştim; yüz inadına beyaz, yanaklar açık vişne renginde kırmızı! Derhâl anladım. Yüreğim de hop hop at-

tı. Çünkü acelesinden çarpan kalbini tuta tuta karşıma geldi, oturdu. Bana, eliyle yine kalbini tutarak:

"Ah! Aman! Bayıldım!" diyordu.

Bizim valide de, ne hassasmış! O kalın su geçmez perdenin arkasından karşımdakini sezmiş! Şefkat ve koruma hisleri derhâl o kalın perdeden geçerek maruz kaldığım iğfal halini görmüş. O söylüyordu, bir eli de omzumu dürtüyordu:

"Hu! Rasim, Rasim! Başını çevir! Denize bak!"

Ah. O ne büyük itaat hissiymiş, derhâl başımı çevirdim. Vapurun çarklarından fışkırıp coşan köpükler gözlerimi alıyordu. Biraz sonra Sarayburnu hizalarına gelmiştik. Bir ses:

"Gözlüğünüz denize düşecek!"

Döndüm. Söyleyen valide değildi, oydu! Fakat ne tatlı bir sest! Dedim ki:

"Düşmez. Kulaktan geçmedir!"

"Kulağını bana ver! Başını çevir!"

Bu, validenin sesiydi! Ah! O ne etkili bir tembih sedasıymış ki başımı yine bir anda çevirdim. Küpeşte kenarından onun elâ gözlerinin parladığını, titrediğini, dudaklarının beyazlandığını gördüm. Anlıyordum ki beni kısıkanıyordu. Acaba kısıkanıyor muydu? Yoksa. Yoksa sakınıyor muydu? Yine yoksa. Çünkü iki-de bir perdeyi açıp bakmıyor, küpeşte arasından yüzüme bakıyordu. Beni bir tehlikede mi görüyordu? Bir türlü anlayamıyordum. Yine bir ses, onun sesi:

"Bu hanım, sizin valideniz midir?"

"Evet!"

"Ha. Onun için!"

(Yine bir ses daha!) "Hu! Rasim! Başını çevir bakayım!"

Derhâl çevirdim. Ah! O ne ruh okşayıcı bir tehditti ki tesiriyle ta Kadıköy iskelesine kadar bir daha dönmedim. Hatta o, elindeki şemsiyesiyle bacağıma hafif hafif vurduğu halde! O zaman yine anlamıştım ki bu kadın arpa suyu içmişti! Zekâma ne dersiniz? Elbette maşallah! Değil mi?

İskeleye çıkarken, annem sıkı sıkı bileğime yapıştı. Yürüyorduk. Yine kulağıma eğildi, zira o zamanlarda kadınlar için sokakta seslerini işittirmek ayıptı. Yavaşça, nefesinin hararetinden bana ne kadar düşkün olduğunu sezdire sezdire dedi ki:

"Oğlum, bunlar fena kadınlardır!"

Evet, bile diyemedim, çünkü ben de biliyordum. O arpa suyu içmiş, rastık çekmiş, sürme çekmiş ayrıca da düzgün çekmişti!

Annemin eli bileğimde, sözü kulağımda yürüdüm, ama gözüüm önde, aklım yine arkadaydı. Zannediyordum ki her nazardan daha sevecen, daha hatır okşayıcı bir göz beni takip ediyordu. Arada şu fark vardı ki ben o nazardan biraz korkuyordum, annemin nazarından ise... Ah! Onun nazarından korkmuyordum, onun benim için kaç kere ağlamış olduğunu görmüştüm, hastalıklarımda yatağımın başında derin sessizlikler arasında ahlâr ettiğini, bana baktığı zamanlarda gözyaşlarıyla gülümsediğini biliyordum. Fakat ötekinin gözlerinde de bir şeyler vardı. Acaba o şeyler neydi? Meğer gençlik, böyle meçhullerin haline düşkünmüş!

Bilmem ne oldu? Hala bilemiyorum, birdenbire arkama baktım. Hakikaten sevimli bir yüz! Rastıklı kaşları, sürmeli göz-

leri, allıklı dudakları, bana o ana kadar hiç bilmediğim şeylerden bir şeyler söylüyordu!

Evet, her hakikat güzeldir, bir hakikat olan fuhuş da güzeldir! Güzeli olmasaydı gönüllere bu derece yakın olur muydu? Bu kadar sevilir miydi? Bütün ruhiyat, maneviyat onun arkasında ömür çürütmedikçe günahlarını idrak edemez!

Arkama baktım, ama yine annemin titrek sesi beni azarlardı:

"Önüne bak! Sana yürü diyorum!"

"Yürüyorum, anneciğim, arkama bakmadım!"

"Ben gördüm. Benim gözlerim görür. Ay seninle sokağa çıktığıma bin pişman oldum!"

Aman hiç bakmaz olaydım! Tek o bana gücenmeyeydi! Ne halt ettim, ne tedbirsizlikte bulundum?

"Gücenme anneciğim, ben onun için bakmadım!"

"Sahi mi?"

"Vallahi sahi!"

"Aferin benim oğluma!"

İşte bu "aferin" i vermemeliydin. Çünkü hiç sezdirmeden seni her zaman aldatabileceğimi öğrendim! Bu anlaşılmasız iş kaç bilinmeyenli olursa olsun ben halledecektim. Zira bu toplum bana en kuvvetli bir matematik hocası sıfatıyla emredecek, gösterecek, öğretecekti!

Yürüyordum. Onun şefkatli yardım eli benim bileğimden çözülürdü. Artık, benden emin olmuştu. Tehlikeyi ben değil, o savuşturmuştu. Ne ben arkama bakıyordum, ne de o beni gözetliyordu. İkimiz de tin tin yürüyorduk. Bu ne yüksek saflık ve sev-

giymiş! Ben bunu bir daha nerelerde, kimlerde arayıp bulayım!

Evet, tin tin yürüyorduk. Annem durdu. Şekerciden hediye alacakmış! Soruyordu:

"Bademi kaç veriyorsun? Biraz lokum da isterim! Kurabiye de beraber. Ayrı ayrı kâğıtlara koy!"

Kulağım havalandı. Acaba biri bir şey mi söyledi? Galiba görünmeyen ağır bir şey geçti. Sanki yüzüme ağır bir hava çarptı. Yahut burnuma sert bir koku geldi. Şimdi şimdi anlıyorum, o ne havaydı, ne de koku! Henüz genç ruhumu zedelemek isteyen bir darbeydi. O anda annemin aferinini unuttum. Döndüm. Baktım. Gördüm. O malakof fistanlı kadın. O kaş rastıklı, gözü sürmeli bana temas etmiş, ilerliyordu. Kendini beğenmiş gülüşü, kulakları hizasından bana kadar belli oluyordu! Fakat valideye ne oldu? Bir adımda dükkânın kapısından çıktı. Söyleniyordu:

"Hınzır karı! İlâhî kahrol! Şekerci sen de elini tez tut!" Bana da:

"İçeri gel!" dedi. Şekerciye hem para veriyor, hem yine mırıl mırıl söyleniyordu:

"Pis, şırfıntı! Aşüfte!"

Türkçede ilk işittiğim kelimeler! "Aferin" i biliyordum, mektepte hemen her hafta bir iki aferin alırdım. Dersime çalıştığım için hocalar cetvele yazar, verirlerdi!

Şekerleri aldık. Yine yürümeye başladık. Son derece hiddetliydi. Adımlarını hızlandırdı. Gözlerini sokağın ta yukarılarına dikmiş yürüyordu. Diyordu ki:

"Şimdi halana gideceğiz, ama sokağa çıkmayacaksınız!"

"Peki, anneciğim!"

"Ha şöyle! Sözümlü dinlersen berhudar olursun!"

"Hiç dinlemez olur muyum?"

Halaya geldik. Buyurun aşağıya, buyurun yukarıya...

"Bizi bu kadar da unutmak olur mu?"

"Siz bizi hiç sormuyorsunuz artık!"

İki kadın karşı karşıya gülümsüyorlardı. Benim de ağabey dediğim halamın oğlu geldi. El öptü. Hal ve hatır sordu.

Yine ne ise ağabeylik anneme dedi ki:

"Müsaade ederseniz kardeşimi biraz gezdireyim." Zavallı ne desin!

"Gidin ama çabuk gelin. Ben merak ederim!"

"Peki, hanım teyzeciğim!"

Ağabeyimle evden çıktık, akşamüstüydü. O zaman Kadıköy böyle yapılı, bakımlı değildi. O sokağı dolaştık, bu sokağa saptık, bir dükkâna geldik. Ağabeyim içeriye girdi. Oturduk. Malûm, yorgunluk alacağız! Ben ne bileyim? Fakat dikkat ettikçe gözüme çarptı. Dükkâncı ile ağabeyimin gözleri karşıki eve dikili! Elbette benim gözlerim de aynı istikamete dikildi. Ne göreyim? Kimi zannedersiniz? O, hani ya vapurdaki! Validenin pis, şıfıntı dediği değil mi? Pencereden sarkmış, bakıyor, ama rastıklı kaşları, sürmeli gözleri oynuyor. Güler yüzlü, güzel, lâtif, ruh okşayıcı. Ağabeyim de neşeli! Hele dükkâncının ağız kuşağında. Biraz da ben sırtıtmaya yeltendim. Fakat annem, ne dedi? "Önüne bak!" Derhâl kafamı eğdim. Çünkü "Sözümlü dinlersen berhudar olursun", demişti. Dinlemez olur muyum? Ama yine de merak duygusu gözlerimi yukarıya kaldırıyordu.

Görüyordum, dükkâncı ta içeriden selâmlar, işaretler ediyor, o da gülümsemeyle karşılık veriyordu. Fena bir alışveriş değil! Nazikçe bir selâm, nazikçe bir selâm iadesi! Ağabeyim de tuhaf! Bana birdenbire dedi ki:

"Sakin evde kimseye bir şey söyleme!"

"Ne vazifem! Hem kime söyleyebilirim?"

Vaziyet böyle olmakla beraber benim ruh halimde birbiri ardınca değişmeler oluyordu. Yine bir meçhule dalıyordum. Bu işte bir şeyler var amma ne şeylerdir? Annemin bunca tembih ve azarlamasına karşı bendeki itaate uyamayış neden ileri geliyordu? Araya biraz sorgu sual da karışıyordu; neden bana güller yüz gösteren bir kadına kaşımı çatayım, başımı indirip durayım? Bizim valide de çok kıskanç! Yalnız onun yüzüne mi güleyim?"

Ne bayağı düşünemezlik! Keşke sağ olsaydı onun gül yüzüne bakıp ömür geçirseydim ve erkeklikten bile nasibim olmasaydı!

O dükkândan dönerken, ağabeyime sordum:

"Bu kadının adı neymiş?"

"Anber! Misk!" Herhangi şair ise onun:

"Anber-i zülfün getirdi başıma sevdaları,

Yoksa nerden düş olurdum bu hayali hale ben"

demekte hakkı varmış! İşte size bir hakikat daha! Evet. Bundan evvel, şimdiler, belki daha sonralar bizim aramızda dolaşan, dolaşacak olan bilmem ne türlü hakikatlerden daha sağlam bir hakikat! İhtiyarlık ne yaman dert!

Biraz düşünmek arzusu ile çırpınan ruhlar, bizim hakikati

de rezil etmek sevdasıyla uğraştığımızı hissederek etmez ne kadar ağır manevî bir mesuliyet altında kaldıklarını, kalacaklarını hesap ede ede yaşadıkları halde bin ölüm azabı çekiyorlar! Bilmiyoruz ki hiçbir şeyi, kendimizi rüsva ediyoruz. Ağabeyim, ne dediydi? "Anber!"

"Düşmesin miskin gönüller zülf-i anberbûlere"

Merhum Dede'nin ruhuna Fatiha! Ne kadar sanatlı bestedir!

Fakat o, bana pencereden nasıl baktıydı, nasıl baktıydı? O sürmeli gözlerinden bir şeyler süzülüyordu! Aman! Valide farkında olmasın! Olursa! Onun yüzüne bakamam! Ondan çok utanırım. O, benim en aziz, en muhterem bilmem nem!

Anne! Bu da bir meçhul. Evet. Benim nem? Kimim? Ben onun nesiyim? Kimiyim? Bir meçhul daha! Oldu iki! Ne yapıyorum? Bu Anber de kim? Oldu üç! Tamam! Hoca diyordu ki; "Rakamlar sonsuzdur!" Ya günah? Biter tükenir şey miymiş?

O günün gecesi ailece sürekli bir sohbet ile geçiyordu, ama ağabeyimle ben fırsat buldukça Anber'in sözünü fısıldanıyorduk. Bir ara ağabeyim kendini kaybeder gibi oldu, hatta annem halama "Galiba, Hüsamettin içiyor!" diye söylendi. Halam, içini çekti. Aman Allah! Ne tuhaf sual? İnsan içmez mi, yemez mi? Yemez mi, içmez mi ama ben ne kadar da sorgucu olmuşum! Ağabeyim, yerinden kalkar kalkmaz ben de zemberekli imişim gibi fırlamak istiyordum.

Fırsat da oluştu. Valide namaza kalktı. Ben de derhâl aşığıya indim. Baktım ki ağabeyim, elinde kızıl bir sıvıyla dolu bardak, yüzünü ekşite ekşite içiyor.

"Ağabey bu ne?"

"Şarap!"

"Şarap mı? Haramdır!"

"Ben içeyim, sana haram olsun!"

"Tövbe, estağfurullah!"

"Bir yudum al bakayım!"

"Tövbe estağfurullah!"

"Kokla be yahu!"

"Püf! Aman."

"Bir yudum al!"

"Öf! Zehir! Ağabey, bunu nasıl içiyorsun?"

"Bilsen! İnsana ne keyif verir!"

Keyif mi? Bu da benim için yeni bir kelime! "İnsan yaşadıkça öğrenir." derlerdi. Ağabeyim, yeni terlemiş bıyıklarını mendiyle siler silmez dedim ki:

"Bu, Anber'in kocası var mı?" Gözleri daha da ufaldı. Bir eliyle o taze bıyıklarını burmak için uğraşa uğraşa:

"Varmış ama herif bırakm.ş. Bir senedir eve gelmiyormuş!"

"Elbette anası babası vardır, aç kalmaz."

"Var, var amma ikisine de o bakıyor."

"Şaştım. Nasıl bakıyor?" Gayet lâkayt bir tavırla:

"Kazanıyor, bakıyor!"

Kazanıyor mu? Kadın! Kâtip değil, şair değil, devlet memuru değil, nasıl kazanır? Safılık bu ya sordum:

"Esnaf mı?" Kahkahayla güldü.

"Esnaf. Hem de birinci sınıf!"

Ağabeyim, yüklüğün içinden bir kara şişe çıkardı. Bardağın yarısına kadar şarap doldurdu. Sesi de varmış. Yavaş yavaş okudu:

"Elinde kara şişe

Buz gibi şarap içer

Çakırım of of!"

Fakat çabuk kesti. Yalnız işaret parmağı kalkık elini güya Anber benmişim gibi tehditkârca sallaya sallaya, gür sesiyle dedi ki:

"Eğer ben meramıma nail olamazsam ya kendimi, ya onu öldürürüm!"

Ne? Ben o zamana kadar ölmeyi biliyordum amma öldürmeyi bilmiyordum. Sınıf Arkadaşım Habib bir gece ağzından kanlar aka aka kucağımda can vermişti! "Sakin bu ilâcın üstüne tuzlu şey yeme!" demişler, o da yemiş! Zavallıyı kan boğduydum. Bunu, gözlerimle gördüm. Sonra bize Habib için verem dediler, ama o zaman henüz fizyoloji okumamıştık, veremin ne olduğunu da bilmiyordum! Her neyse. Hayretle ağabeyimin yüzüne baka kaldım; o, iki eliyle başını tutarak sedire oturdu. Ağlamaya başladı.

"Ah Anber! Anber! Benim gençliğime kıyacaksın, bana da edeceksin, kendine de!"

Ne anlaşılabilir sözler? Hakikaten bu Türkçe güç bir şeymiş!

"Ağabey, ağlama!" Hem ağlıyor, hem tükürür gibi ağzından sesler çıkararak:

"Nasıl ağlamayayım. Yanıyorum!" diyordu.

Yanıyorum! İşte anlamadıklarımın biri daha! Üstüne ba-

şına baktım, ateş falan yok, duman da çıkmıyor, koku da gelmiyor. Evet, bunlardan hiç biri yok amma bir ağabey, bir Anber var hatta bir de ben varım. Var olduğumu, pencereden dükkâna baktığı zaman o sürmeli gözlerinin bebekleri benim gözlerimin bebeklerinin içine bir şeyler fırlattığında anlamıştım!

Aa, ne oluyor? Ağabeyim ağlaya ağlaya ayağa kalkıyor, fakat yürüyemiyor, durup dururken iki tarafa sallanıyor. Gözleri kapanıyor, gözyaşları dinmiş, göz kapakları kapanmış. Ay! Ay! Yüzükoyun düşüyor. Güm! Yukarıdan biri koşuyor. Ardı sıra biri daha. Odanın kapısı bir anda açıldı. Halam girdi.

"Ah! Evlâdım, sana neler oldu?" diye ağabeyimin üzerine eğildi. İkinci giren ağabeyimin dadısı Zenciye'ydi. Halamı kolundan çekiyor, ona:

"Korkma, korkma! Haydi, sen yukarıya git, ben onu şimdi yatırırım!" diyordu. Ben kapı dibine sığınmış, hayretler içinde duruyordum. Bir el yine bileğime yapıştı. Annem, telâşlı, kısık bir sesle:

"Rasim! Rasim! Haydi, yukarıya!" emriyle beni çekiyordu. Diğer taraftan dadısı yerden kaldırırken ağabeyimin:

"Ah Anber! Ölüyorum, bak halime!" diye bağırışı kulağıma çarpıyor. Halam saf, melek gibi bir kadın, anneme:

"Hemşire! Ak anber de, nedir? Bu lâfı da yeni çıkardı. Aman Allah! Evlâdın mı var, derdin var." diye entarisinin yakasını silkeliyordu. Annem de ona:

"Sen bunu götür de bir kere okut! Yoksa pişman olursun. Okutma iyi gelmezse, ölü toprağı al da yatağının altına serp öyle uyusun, doğrulur." diyordu.

Hâlbuki ben bütün gece rüyada Anber'i pencereden sark-

miş, bana yine sürmeli gözleriyle bakar halde görmekten sayıklaya sayıklaya annemin uykusunu kaçırmış olacağım ki sabahleyin bana sordu:

"Bu Anber'i de nereden çıkardınız? Hüsam Anber der, sen Anber sayıklarsın. Bu nedir?"

Söyledim ya öyle birdenbire aferin demeğe gelmez! Yalan söyleyeceğim.

"Bilmem anneciğim! Anber ne?"

Bana bravo! Türkçe öğrenmişmişim. Kim diyeceğime, ne diyorum. Gördünüz mü? O gece belki üç dört defa uyandım, uyudum. Ruhuma, fena haller yeni yeni nüfuz ediyor, beni yavaş yavaş yaralıyordu. Günler geçti, seneler aştı. O yaralar kangren oldu. Fakat validenin nasihati çıktı. Şimdi önüme bakmayı öğrendim.

Hâlâ diyemiyorum ki insanlık dümdüz, saf ve günahsız kal-sın! Her nedense ağzım, bir türlü varamıyor! İlk asırlardan beri bütün dinler ve ahlâk kaideleri affı, tövbeyi kabul etmiş dururken benim gibi yaşı başı bellisiz bir zamana ait olan biri nasıl olur da o yüksek hükümlere karşı isyan edebilir?

İşte güzel, çirkin, neşeli, hatır kıran, ruh okşayıcı, evler yı-kıcı, sevimli, hayat düşmanı velhâsıl her görüşe göre yine az-minden feragat etmeyen "fuhuş" buradan başlıyor!

Annemle ertesi gün Kadıköy'den dönerken yine başım önümde, aklımsa arkadaydı. O nazar, o tebessüm, aldırmayış-lar arasından his ve ruha dokunan o dikkat... Nasıl söyleyeyim, bütün duyguların üstünde bir kuvvetle benliğe nüfuz ettiği hal-de henüz bilinemeyen o eda... Velhâsıl artık söyleyeyim, yeni

bir hayat başlangıcına zorla, cebirle, karşı konulmaz bir darbeyle; insanı, hayvanı, hatta nebatı sürükleyen; yürüten, koşturan, can attıran bir hevesle şevklendiren o kaçınıp sokulma... O görünmeyiş, o tekrar görünüş, o çekilme, o şundan bundan çekinme, o naz, o kırıltma, aklına bir şeyler gelmiş gibi o sabit nazarlı vaziyet, sizi beni bir an içinde etrafa baktırmaya mecbur eden cahillik... En ufak bir baş hareketiyle kaşlar üzerine düşen perçemi toplamak için uzanan elin gösterdiği o nezaket, hele benimle vapurda konuştuğu esnada, sesinden aksederek saatlerce sonra ruhumu titretmiş olan o titreyiş... Evet, bütün bunlar seri, içe işleyen, âdeta hükmeder bir tesir halinde. Fakat... İşte bir fakat daha! Ufak bir manivelânın tahriki ile koca bir gemiyi yerinden hoplatıp sürüyen bir makine azgınlığıyla benim acemi gönlüme dokunuyordu.

Gönül mü? Alın yeni bir kelime daha! Bu ne bitmez, tükenmez bilmezlik! Biz dünyaya yaşamaya mı geldik öğrenmeye mi? Acaba valideye sorsam mı? Sorsaydım ihtimal ki bir şamar ile yanıtını verirdi! Şamara da hacet yok. Onun bir kaş çatışı yeterdi. Ah, ben şimdi bile böyle bir despotluğa boyun eğme bah-tıyarlığını anıyorum!

Vapur ikimizi de Köprü'ye getirip boşalttı. Farkına vardınız mı? Sağ tarafım Galata'dır. Hani bizim arkadaşın kanuna yakalandığı yer! Yine aklım arkada! Başım önümde! Annem dedi ki:

"Şuradan tramvaya biner, Beyazıt'ta ineriz. Sen defter, kalem alacağım diyordun. Onları da alınız, olmaz mı?"

"Olur anneciğim!"

Dünyada olmayan ne var? Neler oldu, neler oldu!

Tramvaya geldik ki bomboş! Oh! Ana oğul bindik. O ka-

dınlar tarafına geçti. Yine aramızda bir perde vardı, fakat ne önemi var? Gönüller bir olsun! Perde var amma yan yana oturuyorduk! O benimle yine konuşuyordu. Halazadem, hani ya şu ağabeyim için diyordu ki:

"O, artık çapkın olmuş! Ben seni artık halana yollamam! Sen de gitme!"

"Peki, anneciğim!"

Peki amma. Anber ne olacak? Anber'e de gitmeyecek miyim? Haydi, halama gitmeyeyim! İnşallah, öbür izinde cuma günü sabahleyin erken soluğu Kadıköy'de alırım. O zaten her zaman pencere önünde oturmuş! Göze de yasak yok ya!

Neden sonra tramvaycı geldi. Artık kalkacağız. Ardı sıra benim bulunduğum kompartımandan da iki kadın geçti, valideenin tarafına gittiler! Biri yaşmaklı, diğeri çarşaflydı.

Yaşmak değil, açılır kapanır bir fanus. Kaşları, gözleri, burnu, ağzı, mini mini kulakları, yan zülüfleri tamamen görünüyordu. Beyaz mı beyaz! Ne güzel bir sima! Tramvay da dar ki geçerken bacağı dizime çarpar gibi oldu. Öyle oldu amma dizim acımadı. Öyle yumuşak bir temas ki onun bir dizi, hatta baldırı filân olduğu hatırıma geldi. Evet. Geldi, ama ta canıma kadar nüfuz eden tefarik otu kokusundan henüz esasını bilemeyeceğim bir şekilde zedelenir gibi oldum. O anda öyle istedim ki iki dizini kaldırsın, kaldırsın benim dizlerime vursun!

Ne oluyordum? Bir gün içinde değişmiştim! Ben üç, dört sene evvel de her izin zamanı evde kadınlarla yan yana oturdum. Böyle olmazdım! Dünden beri saniye geçmedi, bana bir hal oluyor! Acaba tefarik kokusundan mı? Sonradan öğrendiğimize göre kuvvetli kokular baş ağrısı, mide bulantısı verirmiş!

Koku mu? İşte bunu Anber'den duymamıştım! Yoksa onunki hafif miydi? Olur ya kolonya sürünmüştür! O zaman kolonya yoktu.

Evet, yaşmağın altından gördüm. Onun da kaşı rastıklı, gözleri sürmeli, dudakları al aldı. Karşılaştırınca tıpkı Anber'di. Desenize ha Anber, ha Tefarik. Bir şeyin gerçek manası bilin-medikçe, zihin ne hükmederse o, o'dur. Mesele niyettedir ves-selâm! Tramvaycı üç defa boruyu öttürdü. Bir kamçı şaklattı, bir de "deh!" diye bağırdı. Kalktık. Fakat. İşte bir fakat daha! Benim gözüm içeride, annemin tarafında kaldı. O anda anladım ki annemin tarafıyla benim tarafımda kalın bir perde varmış! Çünkü annemi fikren görebiliyor, Tefarik'i göremiyordum! Demek ki perde mevcuttu.

O ağır araba tekerleklerinin gürültüsü, hayvanların nâl şa-kırtısı ile yürüyordu. Ben bu velvele arasından billûrî bir ses du-yuyordum. Galiba dizim de sakat olmuştu! Bana titriyor gibi ge-liyordu. Acaba o temastan bir hastalık mı kapmıştım? Az kaldı, biletçinin yüzüne:

"Deminden beri neredesin, be herif?" diye bağıracaktım. Bilet kesmek için o tarafa girer girmez perde açık kalmasın mı? O da ta karşıma tesadüf etmiş olmasın mı? Aman Allah! Afe-rin biletçi! Yaşmağı da sıyırmış! Yüz, göz tabak gibi aşikâr. Emin olun ki dizimdeki o temas noktası anında bir kez daha sız-ladı, acısı içime vurdu! Mektepte arkadaşlardan birinden bir şar-kı geçmiştik, nasıldı o!

"Ey afeti can kanıma girme elemim var"

Garip hicaz! Demek, bu şarkının manası bu işlerden biri olacak! Aman! Biletçi biraz daha dur! Nasıl da bakıyor? Bizim

valide böyle bakmaz! Gözleri ne kadar parlak! Parlak mı ya! Buna parlak denilemez! Aman be! Tabir bulmaya vaktim mi var? Lanet biletçi! İşini niye böyle çabuk bitirdin! Gördün mü yaptığını? Benim işim bitti!

Tramvay Beyazıt mevkiinde durdu. Durdu, ama o zamanın tramvayları, bu zamanın tramvayları gibi durduğu yerde fink atmaz, zırt zırt, çak çak gitmezlerdi. Ağır, temkinli, oturaklı arabalardı! Yalnız arada bir boru öttürürlerdi! Annem perdeyi kaldırarak; "Haydi, inelim Rasim." dedikten sonra ancak yerimden kalkabildim. Ötekiler inmişler, feracelisi, hani ya o, önde, carlısı ardı ardına yürüyorlardı. Biz de indik. Yine önde ben, bir adım geride valide. Fakat bu defa hem başım önde, hem aklım! Hatta gözlerim de! Dikkat ediyordum. Alt üst yaşmağın birleştiği saç topuzunun açık bıraktığı ense, omuzlara doğru avuç gibi mi desem ne desem dört parmak genişliğinde beyaz mı desem, süt galiba, hatta omuzbaşlarının adım başına hoplar gibi oynamasından titreyen bir saha görünüyor, ondan ötesini beş altı parmak eninde yine siyah boncuktan çiçekli gibi bir yaka örtüyordu. Yine şimdi anlıyorum ki o ense tarafına o derecede beyazlık gelmesi o yakanın marifetinin eseri idi.

İpekli bir şey idi belki mantın; feracesinin arkılığı aşağıya doğru su gibi akıp dururken kalça hizasından bükülmüş, küçük, yine beyaz bir elin, yumuk parmakları arasına sokularak tatlı meyiller, kıvrımlar yapmıştı. Diğer taraftan da bu vaziyet sonradan endam denildiğini öğrendiğim boy bosun bacaklar üstüne binen kısmını, galiba adımların aldığı hareketle hemen bir o yana, bir bu yana, hem de dalgalı dalgalı bocalandırıyor. O aralık annem demesin mi?

"Senin kâğıtçın hangisi? Sorgu, sualın yeri mi, sırası mı

ya?

"Biraz daha ötede."

Hep yürüyorduk, dükkânın birinden içli bir "Maşallah!" sesi geldi. O zamana kadar yüzüne bakmamıştım, carlısı çopur, hem dişlek, maviş bir kadınmış. Hemen döndü. O da "n" yi bastırarak:

"Dilin tutulsun inşallah!" dedi. Valide de bana:

"Yürü Rasim!" deyince bendeki acelecilik arttı.

Onlar arkada, benim aklım yine arkada, başım önde ilerledik. Kâğıtçı dükkânına vardık. Zınk! Kâğıtçı bana defterleri verinceye kadar o da geldi, yetiştı. Tesadüf bu ya, yoksa gönlüm mü çekti? Durdu. Benim kâğıtçıya:

"Sizde kuşlu zarflar var mıdır efem?" diye sordu.

Maviş'in sesi nerede, bu ses nerede? Efendimin kısaltması olan "efem" i o kadar tatlı demişti ki. Kâğıtçı, Mevlevî kılıklı biriydi. Gözlerini kaldırdı:

"Bizde bulunmaz hanım, ta alt baştakinden sorunuz." Valide durur mu ya. Yine yürümeye başladık. Pes perdeden:

"Lâ havle." dediği halde üst perdeden:

"Oğlum, hızlı yürü! Öğleler oldu, açlıktan bayılacağım." diye beni sürüyordu.

Akşam okulda üç arkadaş kafa kafaya verdik. Galata'lı arkadaşla diğeri can kulağıyla dinliyordu. Ben evvelâ Anber'i anlattım. Pencereden nasıl baktığını dilimin döndüğü kadar tasvir ettim. Galata'lı benimle eğlendi. Hatta:

"Bunun böylesine "ben sana hayran, sen cama tırman" derler. Marifet yan yana bulunmaktadır!" diyerek bununla, kendisini altı yedi gün hapse, beş ay izinsizliğe mahkûm ettiren başarisının büyüklüğünü taslamak istiyordu. Daha doğrusu kıskanıyordu. Üçüncü arkadaşımız hiç sesini çıkarmıyor, fakat arada sırada iç cebinden bir mendil çıkararak koklayıp derhâl yerine koyuyordu. O zaman burunlarımız böyle değil, o anda kokuyu çaktık. Ben üşenmedim. Tefarik ile vuku bulan tramvay seyahatini de anlattım. Bu defa üçüncü eğlendi:

"Şahın atı sana bakmış! Marifet göz göze, burun buruna, diz dize gelmektedir." demesin mi! Bizim arkadaş işi azdırmış. Görüyorsunuz ya neler söylüyor! Galata'lı dedi ki:

"Sen söyle bakalım. Gülyağlı yârim. Seni de dinleyelim."

Gülüştük.

"Gül yağlı mül yağlı. Benimki sizinkiler gibi... (Galata'lıya dönerek) ulan seninki gibi arpa sulu değil. Henüz kız oğlan kız! On bir yaşında."

Biz alayı bıraktık. Bu gibi yeni konuşmalarda alay yakışmaz. Var kuvvetle dinlemeli.

"Görüştün mü?"

"Dört aydır her izinde!"

"Nasıl?"

"Evlerimiz karşı karşıya. Cuma sabahı oldu mu pencereden işaretleriz. Evvelâ ben çıkarım, yürürüm. O da beş dakika sonra çıkar. Ben onu çeşmenin önünde beklerim. Gözüktü mü yine yürürüm. Deniz kenarına kadar birbirimize yaklaşmayız. Oradan yan yana yürürüz. İsmi bilemiyorum, ağaçlıklı, altı ye-

şil kanepeli bir yer var. Orada otururuz."

Gülyağlı burada güldü.

"Ne güldün?"

"Dün sabah yine orada bir şey oldu da ona güldüm."

"Ne oldu?"

"Ödümüz patladı. Biz dalmışız, eli elimde, gözü gözümde duruyordu. Birdenbire "Sizi edepsizler. Bekçi nerede?" diye kalın bir ses işittik. Sarıklı, kır sakallı biri üzerimize doğru yürüyordu. Yerimizden nasıl fırladığımızı bilemedik. Soluğu çeşmenin başında aldık. Ama halden hale girdik (mendili cebinden çıkararak) işte bu onun yadigârı!"

Alı morlu, ipekli bir mendildi. Birer defa da bize koklattı. Oh!

"Hem koynundan çıkardı verdi!"

Demek ki gülyağlı kokusunun içinde yar kokusu da karışık-mış! Üçüncü de kokladıktan sonra:

"Bana; "mektepte her kokladığında beni hatırlarsın diye veriyorum, yoksa değersiz bir şey." dedi.

Ne mahrumiyet! Ne Galatalı'da, ne de bende tek gül kuru-su yaprağı bile yok! Binlerce gıpta! Fakat görülyor ya, üçümzün de arzuları, emelleri henüz nebatî.

O gece gördüğüm rüya iyice hatırımdadır. Anber'li, kokulu, yer yer güllerle süslü, meyveleri zemine dökülmüş, dalları rengârenk kocaman ağaçlarla gölgelik, yeşil yaprakları ipek gibi dokunmuş asmalardan oluşmuş geniş bir bahçedeyim. Hayal ve hatırlama buranın hizmetkârıydı!

Bana neler oluyordu? Güya mükemmel Fransızca anlarımı-
 sız gibi her izinde Beyazıt kitapçılarında bulduğumuz, mana çı-
 karacağız diye elde lügat, ders zamanlarında kaçak okuduğu-
 muz o bayağı romanlar içinde, oymacı bozuntularının yüzlerini
 ustura ile çizik çizik edilmiş zannedilecek derecede gölgelendir-
 dikleri kadın resimlerini, dikkatle incelemeye başladım. İstiyor-
 dum ki Anber ile Tefarik'ten birine hayalhanemde kalmış oldu-
 ğu kadar bir benzerini, hatta kaşlarının ucunu, gözlerinin baki-
 şını, meselâ burunlarının kıvrımını, dudaklarının vaziyetini, çe-
 nelerinin bükümünü andırانını bulayım! Bulayım da çakı ile ke-
 sip çıkararak cebimde, koynumda saklayayım! Adedi beşi altıyı
 geçmeyen bu kitapları defalarca didik didik ettim. Kör talih da-
 ha o zamanda bile imdadıma yetişmiyordu. Sade bana mı?
 Ötekilere de ne oluyordu? Teneffüşhanede bulunsak, derslane-
 ye çıksak doğruca pencerelere doluşuyor, civardaki evlerin pen-
 cerelerini gözetliyorduk. Gençlikte nazar ne kadar keskin olu-
 yor. Bazen ta uzaktaki herhangi bir evin penceresinden sark-
 mış, mutlaka bahçedeki biriyle konuşan bir kadın başını, başör-
 tüsünün kumaşından geçip yüzünü görme ihtimalini elde etmek
 için eğilip bükülerek, yandan, aşağıdan nişan almak suretiyle
 eğri büğrü hareketlerde bulunarak mimik, komik edalar, biçim-
 ler icat ediyorduk! Ben o zaman sade görme emelindeydim.
 Görüşmekteki hisleri bilemiyordum. Fakat iki arkadaşım bu
 zevki tecrübe etmişlerdi. Onun içindi ki şahın atı daima bana
 bakıyordu.

Bahçeye çıktığımızda bizim tarafa bakan bir konağın üst
 pencereleri hedef oluyordu. Biz üç arkadaş, yan yana piyasa
 eder, konağa doğru ağır, dönüşlerde ise hızlıca yürürdük. Bizi
 bu hale sevk eden sebepler de vardı. Perde oynaması, kafesle-
 re içeriden birdenbire gölgeler basması, arada sırada pencere

açılması, kapanması bu sebepleri büyütüyordu. Bazen de bir sigara dumanı fırlardı ki biz bundan orada bir erkeğin oturmakta olduğunu anlar, derhâl vaziyetlerimizi, hatta istikametimizi değiştirirdik.

Günün birindeydi ki pencere gözetleme işini daha pratik bir hale getirmek aklımıza geldi; bu usulü bize ilham eden, matematik dershanesindeki iki büyük dolaptan birinde kitli duran uzun, tek gözlü bir dürbündü. Bu âlet hediye edildiği günden beri anca bir iki defa kullanılmıştı. Hele biz, bir kerecik olsun sehпасının üzerine koyarak ne göğе, ne yere bakmamıştık! Hâlbuki bunu, efendiler bakıp dünyayı öğrensinler diye hediye etmişlerdi. Tamamdı işte!

Bir gün nasıl oldu da biz o dershaneye üç arkadaş girebildik. İyice hatırımda kalmadı. Şansımıza, anahtarları üzerinde unutulmuş olan dolabı açarak dürbünü çıkardık. Birer, birer, nöbetle bakmaya başladık. Konuşma da başladı:

"Vay! Şu sağdaki sarı boyalı evin bahçesine bak. Kadınlar çamaşır asıyorlar."

"Dur, ben de bakayım!"

"Gel bak, doğru bak amma."

"Sahi be! Kolları, göğüsleri açık. Kaç tane be!"

"Hey! Sıra benim! Çekil!"

"Ulan! Ay! Gittiler!"

Perde kapandı. Biz de dürbünü yerine koyarak döndük. Artık konuşma şekli değişiyordu. Yarım yamalak gördüğümüz, bir daha göremeyeceğimiz o vücutlar hakkında ileri geri, abartılı konuşmalar yapıyorduk. Çünkü zihinde kişiler çoğalıyordu. Bende bile iki iken beşe çıktı.

Biz uzağı yakınlaştırmak usulünden memnun kaldıysak da bu usulün her zaman tatbiki mümkün değildi. Gerçi mektepte düzen, hizmetçilikten azma cahil memurlar elindeyse de sınıftan ayrılmak herhâlde tehlikeydi. Bundan dolayı da başka bir yöntem bulunması şiddetle gerekiyordu. Buna da bizi tesadüf kavuşturdu! Arkadaşlardan biri mendilini yıkamış mı, yoksa silinmiş mi, her neyse karşımızdaki, etrafı bahçeli büyücek bir eve bakan pencerenin önünde kurutmak için sallayıp duruyordu. Biz üç gözcü de her zamanki gibi pencereleri gözlüyorduk. Bir de ne görsək! Bir beyaz perdenin ucu kafesin altından süklüm püklüm çıktı. Sallanmaya başladı.

Aman! Bir mendil de ben çıkardım. Salladım. Bir beyaz perde ucu daha diğer pencerenin deliğinden dalgalı dalgalı indi. Bana ilk yürek hoplamasına burada tutuldum gibi geliyor! Bu sevinç de değildi. Çünkü valide bazen bir beyaz mecidiye verirdi de dünyalar kadar sevinir, el öperdim!

Bu bir "Ce" ama çocukluktaki "Ce" gibi korkuluca değil. Uzaktan merhaba da değil, o çağdaysa "uzaktan canım"ı henüz tam anlamıyla anlayamazdım bile! Artık gelsin mendil sallayış, perde oynatış! Bütün sınıf pencere önünde üst üste! Gülüşen gülüşene! Yahey!

Lanet düdük bizi derse mi, yemeğe mi çağırdı, her ne halt ettiyse bu yeni temaşayı yerinmelerle terk ederek çekildik. Çekildik amma üzgün değildik. Çünkü tekrarı her gün için mümkün, kolay!

İki üç gün birbiri ardınca devam eden bu "Uzaktan canım" panoramasına kafes altından görünen eller, kafes üstünden beliren simalarla karışık hoş bir de pandomima katılınca neşe son hadde erer gibi oldu. Arada eksik olan bir "söz"dü. İşte "Ben sa-

na hayran, sen cama tırman!" diye analarımızdan kalma sözün hakikî mahiyeti meydana çıkmıştı. Ömür bu! Su gibi akıyor. Dalgalanıyor, bulanıyor, duruluyor! Evet, bu hakikati da anlamak için de ihtiyarlamaya o kadar ihtiyaç yok!

Yine o haftanın günlerinden birindeydi, iki arkadaş pencere önüne dizildik. Mendilleri çıkardık. Salladık. İki taraftan perde uçları sarktı. Salla bre salla!

Aman! Vay! Enseme inen dehşetli bir tokat, başımı pencerenin malta taşından yapılmış önlüğüne çarptı, bir değnek de kış tarafıma inerek burnumdan kanlar fışkıra fışkıra kaldırdı.

Müdür, müthiş sesiyle bağıyordu:

"Ali ağa! Al bunu götür hapse! Kuru ekmek verilecek!"

Birinci baskın! Elim burnumdan akan kana çanak olmuş bir şekilde kös kös yürüyordum.

Müdür, yine bağıyordu:

"Bu ikisini hapseder etmez, o eve git, sahibi hangi herif ise bana çağır! Onun da payını vereyim!"

Demek onlar da basılacaklar! Muhabbet karşılıklı olur derler! Üç gün devam eden mahpusluk müddetinde sabah akşam bir tayin somunu ile yetindim amma bir his, durmadan "tahammül!" diyordu. Bu şeytanî duygu, henüz yavruydu. Mini mini elleriyle yüzümü, gözümü; o kan fışkıran burnumu okşaya okşaya tam üçüncü gün gönlüme girdi. Sınıfa geri döndüm; dediler ki:

"Üç ay da izinsizliğin var!"

İzinsizlik bir şey değil amma izin cuması mutlaka valide beni görmeye gelir. "Oğlum, neye izinsiz kaldın, sen hiç kalmazdın?" derse ne cevap vereyim?

Bereket versin ki gönlüme giren o şeytanî duygu yine mini elleriyle ruhumu okşaya okşaya, "Bir yalan söyleyebilirsin, meselâ arkadaşların biriyle kavga ettin de. Onun için anne-ciğim, der, elini teselli verircesine öpersin." dedi. Nereden de buldu?

Artık despotluktan kurtulmuş, hürriyet âlemine girmiştım! Elimde altı alışılmış mühürlerle donanmış bir diploma, validenin elini öpmüş, hayır duasını almış, cemiyete dalmak için hazırlanmaya başlamıştım.

Mektepten çıkarken idare heyeti bir takım nasihatler verdiyse de tesirinin kapı önüne kadar devam edip etmediğini hatırlayamıyorum. Sekiz sene süren tekdüze bir hayat bıkkınlık vermişti. Mektebin despotluğundan kurtuldum amma validenin gayet sevecen olan özeni ve nezareti altına girdim.

Daha ikinci günü hissetmiştim. O, bir şeyden, belki de bir şeylerden korkuyordu. Edineceğim meslek, iş, güç belli olmadığı gibi birkaç ay istirahat etmek, bu münasebetle gezmek, dolaşmak, her türlü meşguliyetlerden uzak olan o uzun günleri akşam etmek, daha mektepteyken bir iki cuma gündüzün gizlice gidip seyrettiğim pandomimalarda, ismini işittiğim halde cismini göremediğim tiyatrolarda korkusuzca oturup eğlenmek... O ana kadar ancak bir ramazan gecesi Direklerarası'ndaki kıraathanelerin birinde dinlediğim saz gibi sazlar dinlemek, mektepte hasret olduğum kıyafetlerin şıklarını giymek, müthiş bir yasakla, yaklaşması yasak olan Galata, Beyoğlu diyarlarında boy göstermek, şundan bundan işittiğim Kâğıthane'ye, Çırpıcı'ya, Veliefendi'ye; kayıkla, arabayla, vapurla gidip gelmek... Velhâsıl, evet velhâsıl; bizim Galata'lı arkadaşın kanun tarafından tutulduğu, arpa suyu içilen malûm mahalli hiç olmazsa bir kere

görmek istiyordum. Arpa suyu! Malûm, şıra gibi üzümünden sıkılmış yahut boza gibi darıdan ezilip yapılmış bir şey olacak!

Mektebe sekiz dokuz yaşlarında girdiğim için sarhoşun ne olduğunu iyice bilmiyorsam da, valide ile halama gittiğimiz zaman ağabeyimin tattırdığı şarabın sertliğinden, sonra da yine ağabeyimin deli dolu hallerinden, kendimi öldürürüm gibi lâflarından neticeyi oldukça kestirmiştim. Hatta bir akşam eve gelirken bizim sokağın başında nara atan, fesi ensesine düşük, gözleri dönük, beli kırık gibi vampiri, bir eli duvara yapışık, bir bacağı önde kıvrık, diğer bacağı arkada eğik, diğer bir emsalini daha görerek son derece nefret etmiş, çakırkeyif nedir, ne iştmiş, ne de bir yerde okumuştum!

Yok, aptal değildim. Çünkü numuneden aslı tayin edecek kadar zekâyâ sahiptim! Mamafih mektepte din ilimlerinin telkinlerine epeyce kulak vermiş, zihnimde de iyice tutmuştum. Çıkışımdan sonra da beş vakti unutmadım, genellikle yemeği yer, öğleyi kılar, biraz oturduktan sonra giyinirdim. Valide sorardı:

"Nereye?"

"Biraz Beyazıt'a çıkacağım, kitapçıyı göreceğim, ikindiye kılar gelirim!" der, dediğim gibi de işlerdim!

Hâlbuki diğer taraftan da keyfin meyli bütün bütün terk etmemişti, ibadet esnasında bile bir saniyeliğine de olsa beni hayale mecbur ederek kaçıp gidiyordu.

Valide, halama yalnız bir gündüz gitmeme müsaade etmiş, el öpüp bir saat kadar oturduktan sonra dönmemi sıkı sıkı tembih etmişti. Ne dersiniz? Gidiş ve dönüşümde de Anber'in pençeresine bakmaya cesaret edemedim. Çünkü yalnızdım, ağabe-

yim evde değildi!

Bir nevi utanma, daha iyisi gençlik dürüstlüğü sokak ortasından öyle amiyane meraklara mani oluyordu. Hem de şiddetle! Siz isterseniz budalalık deyin; pencerede bulunmamasını tercih ediyordum!

Aradan birkaç gün daha geçti. Valide akşamdan oruca niyet etti: Ertesi gün Kandil'di.

Evden çıkarken bana dedi ki:

"Çakmakçılar Fırını'nı biliyorsun değil mi?

"Biliyorum."

"Bana oradan büyük küçük karışık çörek al, Hasan Paşa Fırını'ndan yağlı simit, bizim şekerciden de ezme ile diş bade-mi!"

Ben siparişleri aldım. Beyazıt Meydanı'na geldim. Sıra sıra faytonlar, açık eğri bir iz üzerinden yürüyerek dönüyorlardı, kâğıtçıların, maliye binasının direkleri aralarında saf bağlamış çeşit çeşit insanla sıkı sıkıya, hatta adam adam üstüne dolmuştu. Aralıklardan yürüyenler, safların arkasından parmaklarına basarak ağız açık, sırtkan yüzle bakanlar, araba kenarında oyalandıranlar, fes kaşta, püskülü cambaz, taze tıraş, burma bıyık, naz ile gerdan kıran, yakadan atma rengârenk ipekli mendil ile yarıdöner, sabahleyin silinmiş altın kordonu parıl parıl parlar, şal, kumaş, ipek yelek, ceket, setre, redingot, lata altında samur kürklü, ütülü çeşit pantolonlu, elifi şalvarlı, hatta poturlu, sıkmalı, yarım kunduralı, galoşlu, yemenili, yani şehrin envai kıyafeti, zamanın dökme perçemden tıraşlı kelleyle varana dek her türlü biçimi bu garip sergi arasında dönüp dolaşıyor, gülüyor, harf atıyor, göz kırpmıyor, el uzatıyor, dil çıkarıyor, öksürü-

yor, iç çekiyor, yalanıyor, dudak büzüp uzaktan öpüyor, başparmağını yeleğinin aralığına takmış, öteki parmaklarını oynatıyor, bastonunu ağzına götürmüş bir ayağını titretiyor, omuz silkiyor, bıyık büküyor, baş sallıyor, bir gözü önünde duran arabada, yanındakine bir şeyler fısıldayıp ağır tebessümlerle dönerek, kaş çatık, gözler tehditkâr baş çeviriyor, mendiliyle birden ağlama taklidi yapıyor, sarılayım manasına göğsünü kavuşturuyor, yanıyorum demesini bilmiyormuş gibi düğmelerini çözüyor, "halim kalmadı bittim" i anlatmak için dudağını ısırp süzülüyor, teşekkür için parmaklarıyla yan saçlarını düzeltiyor; garip olduğu kadar gülünç, gülünç olduğu kadar da garip olan bu durum, hiç bilmediği bu cemiyetten senelerce ayrı yaşamış, sonra birdenbire ortasına düşmüş bir gencin ruhu üzerinde çeşit çeşit tesirler yapıyordu.

Geç kalmayayım diye o kalabalık arasında bir delik buldukça yürüdüm, yürüdükçe sıkıştım. O zamanlar oldukça dar olan Vezneciler Caddesi'ne kadar gelebildim. Yoğunluk, sıkışma git-tikçe artıyordu. Kaç tefarik, kaç lavanta, kaç gülyâğlı, kaç rastıklı kaş, sürmeli göz, boyalı dudak, yanak!

Arabalar sıkıştıkça bütün ahlâk özleri sızıyordu. Şehir, sanki mevcut insanların numunelerini buraya toplamıştı. Bir ses:

"Ay! İlâhî parmakların kopsun!" Neden? Ne için?

"Edepsiz herif! Şimdi şemsiyeyi başına indiririm." Galiba kavga çıkacak!

"Aa! Pis murdara bak!" Ne? Bu nasıl lâf? Hem söyleyen de bir kadın!

"Ay! Ay! Eziliyorum! Anneciğim. Anneciğim!" Bu, doğru!

"Al sana omuz vurma!" Vay! Şemsiye işliyor! Fakat biz hahla yerimizde rahat! Karşı tarafta bir gülüşme. El çırpmaları. Dazlak bir kafa görünüyor. Helvacı kalfasının "yardan ayrıldım"lı fesi düşmüş!

"Ne sıkıştırıp duruyorsun? Sakalından da utanmıyor musun?" Ne kadar ayıp!

"Hele şu mıymıntıya bak!" Bu ne kelime?

"Dürtükleme vallahi iğnelerim! İşte bak!" Eli silâhlı bir kaddın.

"Hay Allah müstahakkını versin!"

"Anne! Mıncıklıyor!" Ne yapıyor? Acaba bunlar neyin tabirleri? Kalın bir ses:

"Yahu! Mübarek kandil gecesi! Bu ne hal?"

Görüyordum; aşırma selâmlayışlar, yelpaze sallayışlar, yüz açıp kapamalar, arabadan sarkıp bakmalar, arka camdan gözetlemeler, mektup atmalar, şehir postacılığı, mendil kapışlar. Âdeta nefes alamayacak bir hale gelmiştim.

Bu halde ezana yakın bir zamanda Direklerarası başına kadar gelebildim. Elimde çörekler hurdahaş olmuştu. Sade onlar mı? Ben de! Başşehrin bütün sosyal rezaletleri bu dar ve harap mecradan akıp gidiyordu.

O günkü kafama göre; "İnsanlar cemiyetle yaşarlar amma..." diyor, fakat sonunu getiremiyordum! Bugünkü kafama göre de sokakların değil, meydanların bile alamadığı sosyal rezilliklerin, anlıyorum ki daha pek çok zaman yaşasam bile yine sonunu getiremeyeceğim!

Direklerarası'nda bir berber dükkânına yürümeye başladım. Bir arkadaş; ikinci, hatta üçüncü, dördüncü arkadaş ile buluşup sohbete yol açar, değil mi? Cemiyette iletişim vasıtaları hemen bu ve emsalinden ibarettir.

Doğal olarak dükkânın bizden başka müşterileri de vardı ki onlarla selâmlaşmak, arada sırada söze karışmak, bu suretle göz aşinalığını aşarak yarım ahbap olmak, muhit itibarıyla, öyle söyleyelim, zaruret hükmünü alıyordu. Alıyordu değil, birkaç tesadüften sonra aldı bile.

Ben gündüzleri genellikle evde çalışır, akşama doğru çıkar, doğruca o dükkâna gider, âdeta yer kapardım. Berber nazik, terbiyeli, hoşgörülü bir Ermeni idi. Ufak tefek taklit de yapar, kendi tabirince müşterisine göre söz söyler, iş görürdü. Meselâ yeni ahbaplardan birine:

"Seninki bugün öğleyin geçti!" Diğerine:

"Mektubu verdim." Berikine:

"Oooo! Sıhhatler olsun. Dün sabah hamamda olduğunu duydum, ama geceyi nerede geçirdiğini iyice öğrenemedim." Öbürüne:

"Yine aranız açılmış. Artık sana ağlamak düşer!" Daha öbürüne:

"Bugün hatrın için ta çarşıya kadar gittim. O dediğim Kandilli yazmasından bulamadım, fakat ısmarladım, pazartesiye getirecek." Bana:

"Akşam şerifleri hayrolsun. Galiba bugün çok yorulmuşsunuz. Gözleriniz yine kanlı!" Herhangi bir kadın geçer geçmez eğilip bakan arkadaşına:

"Bu da tanıdık mı?" ve emsali sözler söylerdi. Söylerdi, ama bunlar bende o zamana kadar inceliğini hissedemediğim tatlı bir kulak dolgunluğu yapardı, bu kulak dolgunluğu da yeni ahbaplardan bazılarının hikâyelerini daha ziyade tatlandırırđı. Meselâ:

"Dün gece yine oraya gittik!"

"Nereye?"

"Hürmüz'e! Önceden bizim Sıtkı ile güzel güzel Sandıkbur-nu'nda ikişer şişe içtik. Saat bire geliyordu. Tam kalkacağımız zaman Firuz geldi. Birer tane daha yuvarladık. Firuz, söz ara-sında dedi ki, ben bu akşam Hürmüz'e düşeceğim! Kâfir Sıtkı beni dürttü. Savsaklamak için, yanımda para yok, dedim. Be-yim kafayı tütülemiş ya. Sana para soran var mı? Gideriz, son-ra sen bana verirsin, dedi. Sonrayı monrayı bilmem, maaş çı-kar, alırsın dedim. Böyle lâf mı olur, arkadaş arasında teklif mi var, sende var bende, bende var sende, diyerek birer tane da-ha ısmarladı, iki idik, üçleştik. Saat iki buçukta kalktık, çat kapı içeri girdik. Kimseler yoktu. Karılar oturmuşlar, altı kol iskam-bil oynuyorlardı. Firuz zaten ötekine aygın baygın, Sıtkı da Pır-lanta'yı sever; buluştuk."

Berber arada bir sorar:

"Sen hala bir baltaya sap olamadın mı?"

"Balta da ben, sap da! Ben baba otlakçı! Gelene git, gide-ne de gel demem! Velhâsıl şafak söküyordu, başımı yastığa koydum. Uyandım ki oda fırıl fırıl dönüyor. O kadar içmişiz ki! Nefes aldıkça rakı kokuyordu. Güç hal ile kalktım. Bir de sofa-ya çıkayım ki Firuz ile Sıtkı karşılıklı oturmuşlar, limonlu içiyor-lar. Tamam! Fakat doğrusu da bu! Birkaç tane de ben yuvarla-

dım. İkinci okunuyordu, çıktık. Ben onları Çukurçeşme'de bıraktım. Şimdi doğru eve. Bir parça lokma, tumba yatak!"

Günler geçtikçe bu nevi konuşmaların da emsalini, çeşitlilerini işitiyordum. Cereyan tarzları farklı olmakla beraber netice bir diğerinin aynı olan bu hikâyeler arasında en çok değişen Hürmüz adı idi. Onun yerine bazen Acem, bazen Bahri, bazen Sena yokuşu, bazen Kaymak gibi birbirini tutmaz isimler oluyor; gençlik, tabiatıyla bu isimlerin anlamlarını öğrenmek hevesini uyandırıyor, fakat öğrendikçe görmek emeli de büyüyordu. Bunun içindi ki evden ikindiden evvel çıkmaya, berberi mümkün merteye تنها bulmaya azmetmişim.

Bir gün o kadar arzu ettiğim tenhalığı ele geçirdim. Berber saçlarımı kesiyordu. Sordum:

"Acem, Acem diyorlar. Bu nedir?" Kahkaha ile güldü:

"Bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum!"

"Demek daha senin ağzın süt kokuyor! Aksaray'ın öte tarafında Çapa çeşmesi derler bir yer vardır, orada bir ev."

"Ya. Ev mi?"

"Âdeta ev."

"Peki. Bahri?"

"Onun biraz daha ötesinde bir ev. O evin sahibinin adı."

"Sena yokuşu?"

"Fener'in ta üst tarafında bir ev!"

"Kaymak?"

"O da Aksaray'da Şekerci Sokağı'nda bir ev. Fakat ev sa-

hibini görmelisin! Yüz seksen okkalık bir karı! Karı amma arabaya oturdu mu beygirlerin belinin hayrını gör!"

"Hürmüz?"

"Kaymak'ın sırasında ta baştaki ev. Sen buralara hiç gitmemiş misin?"

"Hiç! Hem gitmem de!"

"Aferin çocuğuma! Seni göreyim, öbür tıraşta da böyle söyle! Söylemezsen gücenirim!"

"Neden?"

"Neden olacak? İstanbul'da delikanlı olsun da buralara düşmesin! İmkânı yok! Bugün değilse yarın, değilse öbür gün!"

Makasın şakşağı arttı, berber biraz durduktan sonra dedi ki:

"Akşamları cermakcur yapıyor musun?" Şaştım.

"Cermakcur nedir?"

Zaten gülmeye bahane aradığı için kahkahayı salıverdi:

"Onu da bilmiyor musun? Rakı. Rakı!"

"İçmem!"

"İçersin yavrum, içersin! Ben de içmem dedim, ama içtim! Buranın havası, suyu insana içirir!"

"İçmem. Bir kere bir yudum şarap içtim, ağzım, boğazım yandı."

"İlki öyledir. Ağız, boğaz yakar, ama sonraları yağ gibi iner!"

Tıraş bitti. Ben de köşedeki sandalyeye geçtim, oturdum.

Gelene geçene bakıp duruyordum. Eski siyah bir çarşafa bürünmüş, yüzüne kalın siyah bir peçe örtmüş bir kadın ağır ağır geliyordu. Birkaç adım kala peçesini birdenbire açtı. Ay doğdu maşallah! Bana, yüzü, gözü, dudakları değil, burnu bile gülüyor gibi geldi. Fakat peçe tekrar birdenbire indi. Bir karanlık, bir karanlık! Yüreğim hopladı. Yuvarlak bir şey midemin hizasından koparak ta boğazıma dayandı. Boğulacağım! Gözlerimi kapadım, ellerim titriyor, dudaklarım birbirine temas edemiyordu. Hatta kurnaz berber, benim bu vakitsiz heyecanımı gördüğü için:

"Su vereyim mi?" diyordu.

Acaba günahsızlar, günaha böyle heyecan verici anı belirlemelerle mi girerler? Çünkü âdeta korkuyor gibiydim. Diğer taraftan utandım da bir anda şaşalayıp ne yapacağımı bilemediğim için birden ayağa kalkmışım. Berber bu dakikayı gözden kaçırmamıştı, elleri cebinde kapının önüne çıktı, durdu. Bakınıyordu. Bir dakika sonra geri geriye gelerek:

"Vallahi dönmüş geliyor!"

Bende ikinci bir heyecan daha başladı. Sol gözüm arkaya yarı dönük olduğu halde titreme yüzünden elimdeki bastonu kaçırıp düşürecek hale gelmişim. Vaziyet icabınca gözümün üzerine kalın bir gölge düşer gibi oldu. Meğer o, benim hizamı bulunca durur gibi ağırlaşmış, gözüme çarşafının siyahlığı vurmuş imiş!

Ben derhâl başımı eğdim. Suçlu bir çocuk gibi gözlerimi tırnaklarıma dikiyordum. Billûrî bir ses aksetti. Berbere diyordu ki:

"Ali Bey geliyor mu?" Berber birden:

"Hangi Ali Bey efendimiz?" Peçe açıldı. Beni göstererek:

"Genellikle bey ile beraber oturuyor!" Berber bana döndü:

"Siz böyle bir Ali Bey tanıyor musunuz?"

Bir türlü 'hayır' diyemedim. Boğazım kısıldı. Yüzüme kan hücum etti. Bir şeyler oluyordum. Berberin sorgulu ve ötekinin cevap bekleyen tavırları beni şaşırtmıştı. Nihayet zorlukla da olsa:

"Tanıyorum." diyebildim. Maşallah bana! Peçesini indirdi. Ağır ağır yürümeye başladı. Berber gülmekten katılıyor:

"Geçmiş ola! Geçmiş ola!" diyordu. Hakikaten geçmiş ola! Utanma yükü az kaldı beni ezecekti. Bütün asabım oynamış, zihnim âdeta kararmıştı. Fakat bu zulüm içinde bir nokta parlıyor, alevi ile güleç yüzü gösteriyordu.

Arkadaşımla İç Fener Gazinosu'nda buluşmak üzere evden çıktım. Kalben büyük bir ferahlık duyuyordum. Çünkü mektepten çıktım çıkalkı birinci ilkbaharı dolduruyordum.

O gün cuma idi. Kâğıthane'ye gidecektik. Çocukluğumda bir defa araba ile gittiğimi hatırlıyorum. Mesire yerinin güzelliği, çeşitli manzaraları, deresi tepesi zihnimde karmakarışık bir hayal halinde görünüyordu. Fakat senelerden beri buranın met-hini iştitiyordum. Gazinoya geldiğimde henüz öğle olmamıştı. Tek tük bir iki müşteri, deniz tarafındaki sol köşede dört beş kişilik bir grup vardı. Bunlar çakıyorlardı.

Galiba biraz erkence davranmış olmalıdırlar ki içlerinden Habeşî biri, hazin bir sesle hicazkâr üzerinde gezinmeye başladı. Ne diyordu?

"Arz etmediğim yâre meğr yâre mi kaldı

Ya derdi dile kılmadığım çare mi kaldı

Bülbül ne acep terk-i vatan eyledi şimdi

İklimi çemen yoksa yine hare mi kaldı."

Oh! Ne kadar da güzel okuyor! Öyle hüznün verici bir ses ki! O zaman benim de musikiye merakım vardı. Dört beş günde bir Eyüp'e gider, merhum üstadım Zekai Dede sayesinde alfabesini öğrendiğim musikimizin mühim parçalarından bazılarını ezberlemeye çalışırdım.

Ne hoş, ne verimli bir musiki devri idi. Nuri, Hacı Arif, Rifat, Hacı Faik Beyler, Santurî Ethem Efendi, Kel Ali Bey, Hünkâr imamı Ali, Medenî Aziz Efendiler, musiki-i hümayundan Lâtif Ağa ve emsali muhterem üstatların, merhum Şevki, Dandini lâkabıyla bilinen Rıza ve doğanın birbiri ardınca yetiştirdiği diğer üstatların şarkılarını da keyifle eksiksiz geçiyordum.

Kahvemi içtim içmedim arkadaşım da kapıdan girdi. Habeşî hala okuyup duruyordu. Arkadaş bana doğru gelirken gözlerini köşeden ayıramıyordu. Gazel biter bitmez yeni bir şarkıya girdiler. Dördü birden okuyorlardı:

"Muntazır teşrifine hazır kayak

İnce yaşmakla bu cuma seyre çık

Pembe mantinden ferace pek de şık

İnce yaşmakla bu cuma seyre çık."

Yine bir oh! Ne akıcı bir şarkı! Fakat ikinci kıtayı bir türlü anlayamadım. Yalnız meyan güftesini iyice aklımda tutmuştum,

"Eyle teşrif semti Kâğıthane'yi"

Oh ya! Ne ahenkli bir davet!

"Kemanî Serçe Tevfik de içlerinde!"

"Kim?"

"Serçe Tevfik, Kemanî Kör Sebuğ'un çırağıdır."

"Ötekiler kim?"

"Bir tanesini tanıyorum, o da hanendedir! Bunlar da bugün Kâğıthaneci! Belli! Ben gideyim, bir kayık tutayım! Bunları bekleriz. Arkalarını bırakmayız." Habeşî ile iki arkadaşı devam ediyorlardı:

"Düşer mi sanına ey şah-ı huban

Bırakmak aşığı böyle perişan

Esirger mi fendi kuldan ihsan

Buyur, kendi kulun, emrine ferman."

Öğle oldu geçti. Biz hala gazinodayız! Köşedekilerin sayısı da gittikçe artıyordu. Hesapça üç dört kayıklık oldular. Durmadan saate bakıyorlar, Unkapanı tarafını gözlüyorlardı. Bir aralık dışarıya çıkanlardan biri telâşla girerek "Geliyorlar!" deyince hepsi birden kalktılar. Birer ikişer iskeleye doğru yürüyorlardı. Biz de kalktık. Onlar üç sandala, biz bir küçük kayığa kurulduk. Kayıkçıya da peşlerini bırakmamasını tembih ettik. Hasköy kıyılarına doğru gidiyorduk. Arkadaşım "Bak, bak!" diye sıra olmuş, üç tane çift kürekli kayığı gösterdi. Sularımızın tek süsü olan bu çift küreklilerde ikişer hanımla karşılarında oturmalarından ve bir ikisinin siyahî olmasından dolayı hizmetçi oldukları anlaşılan birer kadın daha vardı. Hanımların altısı da o zamanın modasına uygun olarak devrik yakalı, boncuk işlemeli, pembe mantın feraceler giymişler, tülde ince yaşmaklar takmışlardı!

O ne güzellikler, o ne yakıştırmalar! En hafif bir rüzgâr, ihtimal ki kayığın hızı yaşmakların üstünü dalgalandırdıkça saçların, zülûf mü, sümbül mü, ne dersiniz deyin, işte onlar uçuşuyor, fakat yine yerli yerine gelip konuyordu! Ötekilerle bizim izlediğimiz yön bunların önüne çıkıyordu, çıka çıka birleştik. Bir hizaya geldik. Beni hafif hafif heyecan alıyordu. Dikkatle bakmakla beraber sezdirmek istemiyordum.

Bu narin filo, aheste aheste gidiyordu. Bir sandal ve bir küçük kayıktan ibaret bir grup oluşmuştu. Öndeki sandalda çalgıcılar yerleşmiş, sazlar ahenk ediyordu. Keman, kanun, lâvtaanın tıntınlarını işitiyordum. Aradan biraz geçer geçmez kürdilihicaz-kârdan başladılar.

"Muntazır teşrifine hazır kayak!"

"İnce yaşmakla bu cuma seyre çık"

Arkadaşım pembelileri işaret ederek dedi ki:

"Bunlar Acem takımı!" (o zamanın umumî evlerinden biri)

"Bu beyler?"

"Dostları olacak!"

Karaağaç'ın önünde tiz, tatlı bir feryat koptu! İçlerinden biri taksim ediyordu:

"Yârin bu kadar cevri gelir miydi hayale,

Gûş etmedi ahım beni döndürdü hilâle."

Muhayyerkürdî makamına dönüşmüş olan o nağmeler silsilesi gündüz olduğu halde bile Sütlüce, Bahariye semtleri üzerinde yankı bırakıyordu. Arkadaşım diyordu ki:

"Allah! Bu ses ölür mü?"

"Kim acaba?"

"Nedim Bey olacak! Bunun üstüne ses yok!"

İkimizin kulakları seste idi, ama gözler de pembelilerden ayrılmıyordu. İşte pembe rüya diye benim şimdiki halime denir, Edebiyatı Cedide'cilerin uyku sersemliği ile uydurmalarına değil!

Filo, Kâğıthane girişinde bulunan sazlıkların kıyısına doğru ilerledi. Belki elli altmış yabancı kayık, sandal etrafımızı almıştı. Birkaç çift kürekli ardı ardına biraz açığa durdu. Bu ne bitmez hicazkâr faslı imiş! Şarkılar birbirini izliyordu.

Biz durmayı uygun görmedik, saçakları derenin mini mini dalgalarına sürünen pembe örtülerle kıç tarafları, feracelerin yansımalarıyla iç tarafları, hatta baş tarafları, hafif hafif parlayan çift kürekli kayıklara sürtünerek kiminden bir hoş tebessüm, kiminden bir gamze, kiminden bir dudak büküntüsü alarak içlere doğru süzüldük. Süzüldük ama bu defa da yine başım ön tarafta, aklım arkada idi. Arkadaşım, bu yolun yeni yetişmiş yolcusu olmakla ihtar makamında diyordu ki:

"Bunlara pek açılıp saçılmaya gelmez!"

"Kim açılacak, kim saçılacak!"

"Bunlara kendi gelen derler!"

"Kendi gelen mi?" İlk defa işittiğim bir tabir!

"Görmedin mi? Biz geçerken neler yapıyorlardı?"

"Evet, gördüm. İkinci kayıktakilerden biri küçükçük elleriyle dalgaları seviyor, arada sırada fiskeliyordu."

"Şimdi neredeyse gelirler!"

"Fakat hepsi de güzel!"

"Güzel ama boyama! İki tanesi biraz diş dokunur!"

Isıracak mıyız? Bizim arkadaş neler söylüyor?

Derede ilerledikçe kalabalık arasına sokuluyorduk. Darbuka, zilli maşa, çığırtnalı, orta yerinde başına al ipek mendil sarmış, sinisi açık, kuşak sarkık, pantolon düşük biri; raks eden sandal mı, zurna, çifte nakkare havalarıyla sahilde el çırpın, göbek atan, başörtüleri uçarı, yeldirmeleri omuzdan sıyrılmış çingene karıları mı, sektirme klarnet nağmeleriyle taksim eden, şarkı okuyan, gedikleri kaba kâğıtla kapatılmış yamalı lavtalı, peruklu şarkıcılar mı, kayık kayık, sandal sandal gelip geçen yaşmaklı, peçeli, örtülü, hatta şapkalı, açık baş, kenarları oyalarla süslü yemenili, saçları arasına yapma bir gül sıkıştırmış, elinde fulya, zerrin demeti, karagözdeki Şirin'i andıran Musevi kadınları mı, başına ucu katırtırnağı püsküllü saz külah giymiş maskaralar mı? "Haralop!" diye bağırarak ağzındaki macun değneğini çeviren, elinde şekerli horoz dik, ince bir ses ile "Öürü! Ö ö!" teranesiyle tuhafık eden gündüzcüler mi, soyunup dökülerek ağaçlar altında hasır üstünde kadeh tokuşturanlar mı, işitilecek derecede, bir 'hart' ile peynirli pidenin belini büklenler mi, içinde armonik keman havalarıyla ardını göremeyecek derecede dalgın giden, kış tarafı meze tabaklarıyla örtülmüş yalnız bir "Savul! Dokunmayın!" ihtarıyla çatıp, kanca oynatan korpuklar mı, kızını, gelinini, komşunun kerimesini arabasına tıkmış, iki erkek torunundan biri dış sandalyede, diğeri arabanın penceresi önünde duran, ısırpı yarladığı dolmayı "Hu! Al!" diye arabacıya uzatan hanımnineler mi, istersiniz? Çoğu bu türe, bu terbiyeye mensup olan dişili, erkekli insanlar o güzel vadinin sahillerine; yamaçlarına, düzlüklerine yayılmıştı. İzdihamdan

yukarılara gitme ihtimali olmadığı için biz kayığın başını Silah-tarağa'ya çevirdik. Burası nispeten تنها idi. Tahta köprüye doğru ilerlediğimiz esnada idi ki yine çalgıcı önde, diğer iki sandal yanlarda, pembeliler ortada olduğu halde bize yetiştiler.

Artık piyadelerle sandallar karın karına idi! Biraz dikkat edince gördüm ki sandalın biri çalgıcı, diğeri saki, üçüncüsü de garson imiş! Saz çalıyor, saki kadeh dolaştırıyor, garson da meze ulaştırıyordu. Oh! Kekâ! Biraz daha dikkat edince farkına vardım ki her kadeh gözle, dudakla, başla bir karşılık bularak içiliyordu. Arkadaşa dedim ki:

"Görüyor musun?"

"Bu bir şey mi? Hele akşam olsun!"

Akşamın gelip çatmasıyla eve dönüşler başladı. Yüzlerce kayık zevk ve safa halinde dereден taşıyordu. Bizimkiler yanaşmışlar, ağır ağır iniyorlardı. Bu akışa biz de uyduk. Kahkahaların, çakıp çakıştırmaların, taksimlerin, şarkıların, kürek takıştırmaların, yol kesmelerin, itip kakıştırmaların, kaba sabahıkların, sövüp saymaların, sandaldan sandala atlamaların türlü türlü görülüyordu. Fakat bizim filo oldukça yavaş gidiyordu. Hatta Silah-tarağa ağzında yarım saat kadar durduk. Çalgıcı, bize yol açmak için fırsat bekliyordu. Karaağaç önüne geldiğimizde akşam ezanı okunuyordu. İlkbahar mehtabı ışıklarının pembeliklere döküyor, oralardan, o sırtlardan hafif hafif parıltılar uçuşuyordu.

Dere bir bahar rüzgârı çıkarmış, bizi itip duruyordu. Çalgıcı önde kösemen, onlar arkada kınalı kuzu!

Eyüp'e Piripaşa civarına kadar uzanan o velveleli heyet yürüyor, sazlar, zurnalar, lâternalar, feryatlar, naralar, gazeller,

şarkılar, satıcı avazları, nakkare, tef, davul dümbelek sesleri, kadın, Arap, horoz taklitleri, ısıklık, el çırpma yaylımları birbirine karışıyordu.

Tersane önlerinde bizim çalgıcı durdu. Bundan ötede susulmazsa kolcular sandalları çeviriyormuş! Sular üzerine kurulmuş bir iki karakol kulübesinin ürkütücü eteklerinden yakamozlar parlıyordu. Neticede filo intizamını bozmadı. Hep beraber Unkapanı tarafına çıktık. Tam altı fayton fenerlerini yakmış, bekliyordu. Kadın kadına, erkek erkeğe usulüyle üçer üçer bindiler. Onlar uzaklaştıkça bendeki o pembe hayalet kızarıyordu.

Benim namazlar, artık kazaya kalmaya başladı. Merhum Namık Kemal'in "Sergüzeşt Ali bey" hikâyesini "La dam o kamelya"nın tercüme nüshasını, "Henüz on üç yaşında"yı, yazarlarımızın aşka dair yazdıkları küçük büyük romanları okuyor, özellikle Fuzuli, Nedim ve emsali şairlerimizin âşıkane gazellerini, şiirlerini ezberlemeye çalışıyor, tiyatrolarda ortaoyunlarındaki cilvelerden hisseler alıyor, bizim berber dükkânındaki konuşmalardan son derecede zevkleniyor, meydanı boş bulursam camekânın önünden geçen kadınları süzüyor, piyasada gezinenlerden bir kaçını tanıyor, fakat validenin sözünden bir türlü çıkmadığım için eve düzenli olarak devam ediyor, o zamanın tabirince yavaş yavaş "olmaya" yüz tutuyordum.

Bir akşamüstüydü. Pek sevdiğim bir arkadaşım dükkâna geldi. Bizim berber ile bir şeyler konuştu. Berber:

"Baş üstüne efendim, şimdi!"

Dedi. Fırladı. Sordum:

"Nereye yolladın?"

"Şuradaki limoncuya. Biraz rakı alacak. Şimdi Langa'ya kadar kim inecek? Birkaç tane çakıştırır, gideriz."

"Bende mi çakıştıracağım? Mümkün değil! Her ne kadar şairlerimizin divanlarında "mey", "sahba", "şarabınab", "bade-i ahmer", "saki", "pir-ü mügan", "muğbeçe", "neşve" benzeri içki içme usulleri görmüş, hatta merhum Namık Kemal'in şarkısıymış diye;

"Saki yetişir uyan aman gel

Elvermedi mi figan aman gel

Ah ile tükendi can aman gel

Öldürdü beni zaman aman gel

Doldur kadehe şarab-ı nabı

Mezc eyle şafakla afitabı

Bilmem ki cihan bitip dururken

Bitmez mi cihanın ızırabı"

Bir bade getir aman aman gel" bu yeni eda Uşşak geçmiş, bu muvaffakiyetten hız alarak; "Meyhane mi bu Bezmi tarabha-nei cem mi" ile Galip Dede'nin "Meyhaneyi seyrettim uşşaka mutaf olmuş" matlalı yeni Uşşak bestesi, hatta meyhane daha müştemilat bir sıraya gelsin diye geçtiğim "Meyhane tarab-gahı meyaşamı cihandır" muhayyerkürdisinin;

"İç bade güzel sev de ne derlerse desinler

Meyhanede yat evde ne derlerse desinler" şeklindeki son beyitinden de biraz örselenmişsem de ağabeyimin o geceki hali ile sokak başında gördüğüm vampiri bir sarhoşun deli gibi vaziyetinden, arada sırada arkadaşlarımdan işittiğim meyhane fa-

cia ve maceralarından, hele de valide duyacak olursa çok üzüleceğini bildiğimden elimi bir türlü kadehe uzatamıyordum.

Ben ne bilirdim ki fuhuş bir kilit, mey onun anahtarı imiş? O zaman bizim evlerde ne rakı, şarap bulunurdu, ne de Allah korusun fahişe! Beş vakit namaz, otuz ramazan, her kandil oruç, dua, istiğfar, oyun namına yüzük, peçiş denilen bir nevi damamsı tatsız meşguliyet, içki içme namına da mevsime göre sıra, bozadan başka bir şey görülmez, oynanmaz, içilmezdi. Sade bizim ev mi, koca mahalle haneleri de böyle idi, hatta uzaktan uzağa da:

"İçki içmiş diye babası oğlunu öldüresiye dövmüş."

"İçki içiyormuş diye kocasından boşanmış."

"Meyhaneye gidiyormuş diye kızını vermemiş."

"Sarhoşluğundan dolayı acından ölmüş!"

"Falan makamda idi ama içki yüzünden kovmuşlar. Şimdi sürünüyor!"

"Bizim peder hekimin reçetesinde konyak yazıldığını farkına vardı da ilacı içmedi."

"Allah vermesin! Bizim Sıdika Hanımın kardeşini meyhanede vurmuşlar!"

"Aman Allah, dağlara, taşlara? Evlerimizden ırak Ya'rabbi! Bizim Ali Efendinin oğlu kör sarhoş. Geçen gece kendisini vurmuş!"

gibi sözleri işitir, gazetelerde türlü türlüşünü okurduk. Bu sözler, o olaylar büyük büyük nasihatlerin yerini tutardı. Tutar-
dı, ama nedense bazı cuma, pazar günleri Yenikapı'daki Sandıkburnu'na iner, kahve içtiğimiz sırada diğerlerinin, içki içme-

nin neden olduğu, türlü samimiyetlerde serbest oturuşlarını görür, Langa meyhanelerinin kalabalığını seyreder, saz, lâterna, zurna seslerini, buraların ta içlerinden fırlayıp kulağa çarpan musiki parçalarını dinler, kendi kendime, yine arkadaşlardan birinden öğrendiğim "İçmek şart değil ya. Oturur, eğlenirim!" fikrine iyi kötü inanırdım. Anlaşıyor ya. Bir daha tekrar edeyim, "olmaya" yüz tutuyordum.

Bizim berber, koynunda bir yüz dirhemlik ile kapıdan girdi. Ayna arkasından bir fincan çıkararak tabağına biraz şeker koydu. Fincanını yıkadı. Caddeye arkasını dönerek doldurdu. Arkadaşıma "buyurun" der demez, o da kalktı, berberi siper alarak içti. Yüzünü buruşturdu. Şeker galiba acılığı aldığı için derhâl yine eski haline geldi. Bir iki yalandı. Eski yerine uslu uslu oturdu. Fakat bir "oh!" çekti. Belli, insan ferahlıyor! Bir tane de berber içti. O da "oh!" dedi. Zahir değil, besbelli ferahlanıyor! Arkadaşım manalı manalı yüzüme bakıyordu. Bir aralık, dedi ki:

"Bir tane de sen at!" Derhâl reddettim. Berber atıldı:

"Ne korkuyorsun? Bu rakı değil ki!"

"Nedir?"

"Konyak! Hekimler bile verirler."

"Sahi! Onun babasına da vermişler ama içmemiş!" Arkadaşım:

"Midesi yüzündendi." Galiba yumuşamış olacağım ki:

"Valide!"

"Nereden duyacak! Kokusu yoktur ki." Berber:

"Gel; istersen kokla! Mübarek lavanta! Misk!"

Merak bu ya. Kokladım. Sertçe, tanımadığım bir koku, ne anbere benziyor, ne de tefariğe, ne Kâğıthane'deki fulyalarınki-ne ne de zerrinlerinkine!

"Nasıl?" Ağzımdan mı kaçtı, ne oldu?

"Fena değil!"

"İçmenle uçması bir olur. Sen eve gidinceye kadar on bin kilometre uzaklaşır." Arkadaşım kalktı.

"Dur, ben ona şimdi içiririm! (kulağıma fısıldayarak) Geçen gün Divanyolu'nda gördüğümüzün aşkına!" Berber sırttı:

"Sanki ben bilmiyorum, değil mi? Söyleyip söyleyip bitiremiyordu. Pembe mantin feraceliler!"

Evet, Pembe mantinliler. Bunları ertesi cuma yine, yine Kağıthane'de görmüştüm, ama bu defa çalgıcı yoktu. Filo, dağılmıştı!

"Vallah gücenirim!" Berber:

"Canım o kadar üstüne varma! Gel biz seninle birer tane daha atalım da onun da ağzı sulansın!"

Birer tane daha attılar. Oturdular. Bende bir merak, bir arzu başlıyordu. Ufak bir zorlamacık istiyor gibi idim. Keşke başka bir şey isteyeydim! Arkadaşım:

"Biri içer, biri bakar, kıyamet ondan kopar. iç be Rasim!"

Ayağa kalktım, ama cidden korkuyordum. Aniden; bunlar ikişer fincan içtiler, bir şey olmadılar. Ben yarım içeceğim, elbette bana da bir şey olmaz. Hem kokusu yok, valide de duymaz diye düşünerek aldım fincanı. O yarım fincanı ağzıma dö-

ker dökmez, püskürdüm. Boğazıma kaçtı, tıksırdım, öksürdüm. Gözlerimden yaş çıktı. Ağzım kavruldu zannettim. Mideme sıcak sıcak bir şeylerin indiğini hissediyordum. Berber ağzıma koca bir şeker parçası tıktı. Arkadaşım da yarım bardak su bulmuş, "iç, iç!" diyordu, içtim.

"Geçmiş ola!"

"Geçmiş ola! İşte, bu, bu kadardır!"

Eve geldiğimde ne olur ne olmaz diye validenin yanında pek dolaşmadım. O da fark etmedi. Evet, kokusuzdu!

Ertesi akşam arkadaşım gelmedi. Ben, berber ile yalnızdım. Baktım ki yüz dirhemliği aynanın arkasından çıkardı. Kendi tabirince, bir tane dolu yuvarladı. Bana da işaret etti.

"Ağzımı yakıyor!"

"Ben onun icabına bakarım, içine biraz şeker, biraz su koyarım, sana hoşaf gibi içiririm!"

"Yap bakalım!"

Yaptı. Fincan dopdolu idi.

"Bu, çok!"

"Yarıdan fazlası su. Bak. Şu geçene bak! Haniya sana yüzünü açan. Her akşam geçiyor, ama yüz vermedin diye yaklaşıyor. Zavallının kalbini kırdın."

"Aa! Ben ağzımı bile açmadım."

"Daha iyi söyledin ya, ağız açmamak, kovmak demektir."

"Amma yaptın ha!"

"Sen o kadar bilirsin. Çak bakayım, sana söyleyeceklerim var."

Fincanı tereddütle ağzıma götürdüm. Önceden dilimle bir yokladım, yakmadı. Buruğun tatlısı bir mayı. Bir yudum aldım. Aynı etki! Hepsini içtim. Yine öyle. Berber söyleniyordu:

"Oh. Kaymak mısın mübarek!"

Evet, kaymak mısın? Yerime oturdum. Midem yavaş yavaş ısınıyordu. Biraz sonra gözlerimi şeffaf bir sis bürür gibi oldu. Yanaklarıma doğru bir şeyler çıkıyordu.

Başımda hafif bir tatlı dönüş! Fakat çabuk geçici imiş! Beş dakika sonra geçti! Ne? Uzamalı mıydı? Ben böyle mi istiyordum? Bunun ertesi akşamı yok mu?

Beş on gün süren bu bir fincanlık sulu, şekerli keyif, bir akşam haddini aştı; bir fincan üçe çıkmıştı. Bazı akşamlar ben validenin yanına değil, valide benim yanıma sokulmaya başladı. Bir akşam da kaşlarını çatarak:

"Seni yarın sabah Zühtü Efendi istiyor." dedi. Zühtü Efendi, ailenin en ihtiyar, en sözü geçen kişisiydi.

"Acaba niçin?"

"Bilmiyorum! Bana yalnız erken gelsin dedi. O kadar!" Valide hem kestirme söylüyor, hem de dargınımsı duruyordu.

"Bana söyleyeceği sözü sizden neden gizliyor? Tuhaf!"

"Tuhaf muhaf! İstiyor!"

"Tamam giderim!"

Sabah olur olmaz giyindim, yola çıktım. Çat kapı, içeriye girdim. Sofada oturmuştu. Başta beyaz takke, sırtta Şam hırkası, alaca, belden kuşaklı entari, ayakları çıplak ama kar gibi. Bir elinde kahve fincanı. Bir uzun yasemin ağızlık, tüttürüp; höpürtüp duruyordu. Beni görür görmez:

"Gel bakalım, bizim Bekri Molla!" dedi. Bekri? Demek ki çakarken çakılmışız! Kahveden bir yudum içti, bir nefes çekti. Bana birdenbire:

"Sen içki içiyormuşsun."

"Hâşâ efendim!"

"İçiyormuşsun!"

"İnan olsun içmiyorum." Sesini yükseltti:

"Bir kere içiyorum de."

"Vallahi içmiyorum!"

"Yemin yok! Deminki "inan olsun" iyiydi."

"İnan olsun!"

"Sen benim sözümü dinle de içiyorum de. Senin yanında bu kadar hatırım yok mu? Bak ben elli senedir içerim. Her gece mi her gece!"

Sıkıldım. Âdeta üzüldüm.

"Haydi, sıkılma! Diyiver!"

"..."

"Haydi, diyorum."

"İçiyorum efendim."

"Ha şöyle! Şimdi beni dinle! Şimdi ne dedim, elli senedir içiyorum demedim mi? Doğrudur, işte bu elli senelik tecrübeme dayanarak sana bir nasihat vereceğim."

"Buyurun!"

"Ne zaman rakı kadehini eline alırsan, içinden "Aman Ya'rabbi beni rezil etme!" diyeceksin, ondan sonra içeceksin! Haydi, şimdi git, içebilirsen elli okka iç!"

Meğer zavallı valideciğim, yüzüme söyleyemeyeceklerini bizim kalender meşrep pire ısmarlamış, fakat aramış, aramış da nasihat vericinin en hovardasını bulmuş!

Kandil akşamlarından, piyasalardan zevk almaya başlamıştım. Çünkü görüyor, öğreniyor, anlıyordum. Zaten zevk, bu üç fiilin birleşmesinden oluşmaz mı?

Böyle akşamlarda bizim, evet, bizim berber dükkânının pencerelerinden birini kapamak ayrıca bir zevkti. Zira bu üç fiilin çıktığı yer burası idi. Şehrin güzellik, kadınlık namlarına nesi varsa hemen hepsi bu pencerelerin önünden geçerdi. Hatta sıradan akşamlarda bile tek tük, bazen ikişer üçer geçenler de bulunurdu.

Evet, görüyorum: Bir fayton, arabacı sandalyesine başında al tüylü bir şapka, sırtında al elbise, alâmetifarika gibi oturmuş, arabanın içine belki yüz elli okkalık bir vücut tıklmış.

"Amma şişman ha! Arabanın makasları kırılacak!" Yanımdaki dedi ki:

"Buna burada "kaymak tabağı" derler! Derler ama bu tabak değil ki. Tahin helvası mermeri bile dar gelir! Vaktiyle pek güzelmış. Sevenler, bayılanlar pek çokmuş!" Berber atıldı:

"İşte hoşur diye buna derler."

O ana kadar bu kelimeyi de duymamıştım. Berber zevzek, ara vermeden söylüyordu:

"Aksaray'da Şekerci Sokağı'nda evi vardır. Vardır, ama Onikiler'in reisi bir paşa varmış, arkadaşlarıyla beraber gelir kapatırmış!

Onikiler mi? İzah tarzına göre bunlar üçler, kırklar gibi evliya zümresinden olacaklar!

"Onikiler mi dedin?"

"Evet. Bilmiyor musun?"

"Ne bileyim?" Berber büyük bir ciddiyetle dedi ki:

"İstanbul'un en kuvvetli ve vurucu kabadayıları! Aha! Bak, bir tanesi geçiyor! Şu aha! Canım! Şu uzun boylu, esmer, sırtında kukuleta var. Aha be! Karşığı çaycı dükkânına giriyor."

"Gördüm, gördüm!"

"Buna Arap Abdullah derler. Bunlar hangi eve girerlerse oradaki müşterileri kapı dışarı ederler. Al bir tane daha! Şu kara kuru. Aha! Arap Abdullah ile beraber çıktılar. Arap'ın kulağına bir şeyler söylüyor."

"Ha! Ha!"

"Buna da Kahraman Bey derler. Geçen sene bu arka sokakta birinin başına bir yumruk attı, başını davul gibi şişirdi!"

"Sonra?"

"Sonrası... Zavallı, yediğiyle kaldı."

"Niçin zaptiyeye gitmemiş?" Berber, gözlerini açtı.

"Hangi cesaretle?" Yanımdaki:

"Şikâyet ettin mi daha büyük dayak yersin, belki de vururlar da!"

"Vay!"

"Bunların elinden zaptiye de imdat bir, feryat iki!"

Diğer bir fayton ile geçen iki yaşmaklı sözümüzü balla kes-
ti! Yanımdaki kolu ile beni dürterek:

"İşte bunlar da "Kaymak Tabağı"nın sermayelerinden! Bu
taraftakini tanırım, Kumru derler." Karşımdaki bey:

"Şarkısı bile vardır:"

"Yüzünü görmeyeli hayli zamandır

Acep ol Kumru civan kande nihandır"

Arabalar ağır ağır çoğalıyor, sıraya giriyor, türlü türlü isim-
ler söyleniyordu: Saniye, Fitnat, Kalfa, Kambur Esmâ, Firdevs,
Büyük Allı, Küçük Allı, Perver, Büyük Cenap, Küçük Cenap,
İnci, Teranedil, Mahmure, Pesend, Bahri, Hürmüz, Halime,
Emine; bunların arasına Mumcu Ahmet, Abdürrahman, Recep
gibi erkek isimleri karışıyordu.

Polis, Osmanbaba Türbesi ile Şehzadebaşı sebili arasında
durmuş, Saraçhanebaşı tarafından arabaları, yayaları çeviriyor,
Beyazıt'tan gelenlere bir daha dönmemelerini tembih ediyordu.

Bir araba daha geçti. Yanımdaki yaylıymış gibi iskemleden
dimdik kalktı. Dükkânın kapısını hızla açarak kalabalık arasına
daldı. Berber dedi ki:

"Onunki geçti!"

Karşımdaki beye de ne oluyor? İnce ince gülüyor, gözleriyle
bir şeyler yapıyordu. Berber sordu:

"Ne diyor?" Gülümseyerek:

"Bu akşam gel diyor, ama Kandil gecesi!"

"Kandil gecesi olmakla?"

"Tamam, evde hır mı çıkaralım? Hem günahtır!" Berber bir
kahkaha salıverdi:

"Ramazanda gittiklerini unuttun mu?"

"Giderdim amma sahurda çıkardım. Hem artık kabak tadı verdi."

"Ha, şöyle söyle! Kandili ne karıştırırsın?"

Gece yaklaşıyordu. Hep beraber kalktık. Önceden yanımda oturan bey ter içinde bir vaziyette döndü. Yemekten sonra yine berberde buluşmayı kararlaştırdık.

Valide böyle bir mübarek geceyi daha istiğfarla geçirmek için Eyüp'te bir bildiğine misafir gitmişti. Ben yemeği yer yemez kapı anahtarını alarak fener elde sokağa çıktım.

Dükkâna geldim. Berber, ismi Muzaffer olan o yanımda oturan bey ile çıkıyorlardı. Görüyorsunuz ya. Ben bilgiçlik taslamaya çalışıyorum! Evet. Çıkıyorlardı.

Ben Zühtü Efendi'nin tembihinden beri ağzıma bir damla konyak bile koymamış, içmemeye de azmetmişim. Oturdum, oturmadım, berber:

"Yanıma gel!" hitabıyla beni aynanın önüne çağırdı.

"Hazmı kolaylaştırır!" diye bir tane sulu konyak sundu. Azmi cezmi unuttum. Bir hamlede götürdüm.

Muzaffer Bey sık sık içiyordu. Henüz genç idiyse de kıdemli olması sebebiyle anlattıklarını can kulağıyla dinliyordum. Pek neşeliydi. Berbere dedi ki:

"Benimkiyle ilk defa nasıl görüştüğümü sana anlattım mıydı?"

"Hayır!"

"Pek tuhaftır. Dinle! Mektepten yeni çıkmıştım." İçimden diyordum: "Benim gibi!"

"Valide bana düşkün, bir yere salivermez."

Yine içimden; "Benimki gibi!"

"Evde otur, otur, sayfalarla oku, fasıllarla şarkı söyle, akşam olmaz."

"Benim gibi!"

Valide sıkıldığını gördükçe, haydi Muzaffer giyin de biraz gez, erken gel ama der.

"Benim gibi!"

"Bir gün sokaktan dönüşümde bana dedi ki; "Seni amcan istiyor, yarın kapıya gidecek, onu bulacaksın!" Amcam fevkalâde zengin, şişman bir zattı. Fakat hep bekâr yaşamıştı. Ertesi gün perşembe idi. Öğleden sonra giyindim, gittim. Kendisini buldum. Beni görünce; "Şuradan tramvaya veya bir arabaya atla, Aksaray'da tütüncü dükkânında bekle." dedi. Dediği gibi yaptım.

Aradan bir saat geçti geçmedi, geldi. Bana, "Git tıraş ol, misafirliğe gideceğiz" dedi. Velhâsıl orada akşamı ettik. Dükkânlar kapanıyordu. Bu arada bir araba geldi, durdu. Arabacı yılışık biriydi. Amcama;

"Hazır mısınız?" dedi. Hazırız! Ben o zaman henüz bir şey bilmiyordum.

"Benim gibi!"

"Kalktık, arabaya bindik. Topkapı tramvayı yolundan gidiyorduk. Biraz sonra sola saptık. Biraz daha gittik. Bir evin önünde durduk. Biz daha kapının önüne varmadan açıldı, içe-riden bir ses:

"Çabuk olun!" diyordu. Amcam o koca gövdesiyle daldı. Ben de ardı sıra girdim.

Ne görsem beğenirsiniz? İki siyahî, ne başörtüleri var, ne de yeldirmeleri! Evet. Hatta etek öpüyorlar, "buyursunlar beyim! Safa geldiniz!" diyorlardı. Gaz lambası tuttukları halde ortalık yine loştu. Ufak bir merdivenden çıktık, sofamsı bir yerden yürüyerek tekrar bir merdivene tırmandık. Gaz lambasını tutan siyahî:

"Yeşil odaya buyuracaksınız." diyordu.

Ben şaşalamıştım. İkinci sofada başörtülü iki ihtiyar kadın durmuş, amcamı karşılıyorlardı. Amcam pufıyla pufıyla yürüyor, onlara selâm veriyordu. Siyahî solda bir oda kapısı açarak:

"Buyurun efendim!" dedi. Davetiyle içeriye girdik. Hemen büyük bir lamba getirdiler, nakkaşın gül dallarıyla süslendirdiği ayna yeri gibi alçak bir hücreye koydular.

Amcam sedire geçti, ben de bir sandalyeye oturdum. Başörtülüler bir daha göründüler. Bir daha eğilip selâmlar vererek birer "Safa geldiniz!" savurdular. Ben bu esnada bir şeyler anlıyordum. Hele buranın misafirlik olmadığı bence kesinleşmişti. Fakat toyluk, evin namusuna ait zihnime zerre kadar şüphe getirmiyordu. Başımı eğmiş, düşünüyordum. Sofa tarafından bir gürültü koptu. Oda kapısı sesli sesli açılarak:

"Ah! Benim şişkom!" diye saçları dökük, göğsü, kolları açık bir kadın amcama doğru koşarak boynuna sarıldı.

Utancımdan ter içinde kalmıştım. Ben o ana kadar böyle bir hoppalık görmemiştim. Geldiğime âdeta pişmandım. Amcam hiç orali değil, kahkahalarla gülüyor, güldükçe karnı hop hop oynuyordu.

İnanır mısınız, kadına bir türlü bakamıyordum. Elimini parmaklarını birbirine geçirmiş, çılatıp duruyordum.

Göremedim amma hissettim. İçeriye biri daha girdi. Amcam ona:

"Körpe olacak! Kart istemem! Benim oğluma kız oğlan kız." diyor, beni utanma ve üzüntü içinde bırakıyordu. O, delişmen kadın sordu:

"Beyefendi kimlerdir?"

"Bizim merhum biraderin oğlu!"

"Maşallah ne kadar terbiyeliler!"

"Elbette! Ben de terbiyesini bildiğim için sonraları yapacağı şeyi benimle gezerek öğreysin dedim, aldım getirdim."

Bu sözler arasında göz ucuyla gördüm. Üzerine mor dallı, saten bir elbise giymiş, genç bir kadın yavaş yavaş amcama doğru yürüyordu. Burada ne kadar çok "safa geldiniz" diyorlar. O da söyledi. Benim yanımdaki sandalyeye oturdu.

Bittim! Her tarafımdan terler sızıyordu. Mendilin biri ıslandı, diğerini çıkardım. Amcamla kadın fıkır fıkır gülüyorlar, benim acemiliğimle alay ediyorlardı. Ben yine anlıyordum ki er geç bir daha mahcup olacağım.

Bir dakika sonra yanımda duran kadın kalktı, gitti. Amcamda ihtar ihtar üstüne; "Muzaffer başını kaldır! Neye öyle pırsınk duruyorsun? Sıkılma! Rahat ol. Şimdi saz da gelecek. Okur, eğlenirsin! Ben seni buraya buram buram terleyesin diye getirmedim. Gül, oyna, açıl!" diyordu. O öyle söyledikçe ben sıcak sıcak ıhlamur içmiş gibi terler döküyordum. Bir ara amcam, kapıdan giren bir kadına dedi ki:

"Pekâlâ, beğendim! Gelsin, Muzaffer'i alsın, soysun!"

Ne? Felâket! Sandalyeden kalkamayacağım. Bacaklarım tir tir titriyor, avuçlarım ateş gibi yanıyor, şakaklarım kuvvetli kuvvetli vuruyordu. İnce bir ses kulağımda çınladı:

"Buyurunuz efendim!" Amcamın kalın sesi de eklendi:

"Haydi, Muzaffer git soyun, ben de soyunacağım, sonra buluşuruz!"

Bu kadar kapsamlı bir izin benim için bir çeşit baskı yerine geçiyordu. Fakat her nedense birden ayağa kalktım. Kapıya doğru yürüdüm, sofaya çıktım. Nereye gideceğimi bilemiyordum. Beni odadan alan kadın önüm sıra koştu. Evvelki odanın hizasındaki büyük bir camekânın kapısını açarak bir mum yaktı. Gözlerine, dudaklarına pek yaraşan hafif bir tebessümle:

"Buyurunuz efendim!" dedi. Camekândan içeriye girdim ama bacaklarım titriyor, hatta camlar da beraber zangırdıyordu. Cesaretimi toplar gibi olduğum esnada idi ki kadın sırtımdaki pardösümü, ceketimi, fesimi, yeleğimi aldı, astı.

"Gömleğinizi çıkarır mısınız?" sualiyle beraber gayet güzel kokulu, ütülü bir keten geceliği eliyle açarak başıma geçirecek vaziyete soktu. Gömleği çıkarır çıkarmaz giydirdi. Beni bir sandalyeye oturtturarak potinlerimi, pantolonumu çekti. Ayağıma yepyeni, ökçeli bir terlik verdi. Yine o tebessümle:

"Saklanacak bir şeyiniz var mı?" dedi. Meğer söz söylemek ne kadar güç imiş!

"Var!" dedim, ama ne olduğunu kavrayamıyordum. O, giysilerimi birer birer yokladı. Saatimi, para çantamı, kravatımdaki iğnemi çıkarıp dışarıya çıkı. Geldiği zaman:

"Fitnat Hanıma verdim, ne olur ne olmaz." dedikten sonra yine o tebessümle yüzüme baktı:

"Haydi, buyurun meclis odasına gidelim." diyerek koluma girmek istedi. Benim tereddüdümü görünce:

"İsterseniz burada oturalım beyim!" Berber atıldı, dedi ki:

"Fena mı? Limonlukta oturur gibi!" Gülüştük.

Ben macerayı öyle dikkatle dinliyordum ki gözümü gözünden ayırmıyordum. O anlatmaya devam ediyordu:

"Amcamın yanına gitmeyecek miyiz?"

"İşte oraya gideceğiz beyim!" dedi, kalktım. Hastalıktan yeni kalkmışlar gibi yürüyordum. Bu hal sinirlerimi fazlasıyla sarsmıştı. Kadının yüzüne baktıkça güzel olduğuna karar kılıyordum. Sofada ufak bir cesaret geldi:

"Yüzümü yıkayabilir miyim?"

"Hay hay beyim, geliniz."

Musluğun önünde güzelce sabunlandım. Soğuk su, bir çeşit yatıştırıcı gibi etki ediyordu. Elime uzatılan temiz, sırmalı bir havlu ile kurulanırken amcamın sesini işitiyordum. Bağlıyordu:

"Muzaffer! Muzaffer!" Benimki cevap veriyordu:

"Geliyorlar efendim!"

İçeriye girdim ki saz kurulmuş, masa kurulmuş! Şişeler dolu, mezeler çeşit çeşit! İki kadın daha gelmiş. Biri ayakta kadeh dolaştırıyordu. Amcamın tembihi üzerine bir kadeh konyak da bana verdi. Berber davrandı:

"Birer de ben vereyim!"

Kalktık. Şerefine birer tane de biz çaktık. Muzaffer Bey devam ediyordu:

"İşte o gün bugün hem çakıyor, hem de o kadınla münasebetimi devam ettiriyorum! Tam iki sene oluyor. Valide kaç defa evlendirmeye kalktıysa da birer bahane bularak vazgeçirdim. Evlenmek mi? Boyunduruk altına girmenin ne anlamı var? Bekârlık, sultanlık!"

Bu defa ben sordum:

"Orası neresiymiş?"

"Acem!"

"Evet. İşittim, işittim."

Muzaffer Bey berberin yüzüne baktı. O da başını sallaya sallaya:

"Dediğin gibi! Daha öyle şeyler bilmez! Bilmez amma gözlerini de pek beğenemiyorum."

Biraz daha konuştuktan sonra kalktık. Ben feneri yakarak eve yollandım. Hem gidiyor, hem de hayalimde canlanmış olan o haneye, kadınlara türlü türlü biçim vermekten keyif alıyor, hatta içimden "Benim de böyle bir amcam olsaydı!" diyordum.

Direklerarası'nda, Kâğıthane'de gördüklerimin daha toplucasına çarşının Kalpakçılarbaşı denilen, büyük caddesinde şahit oluyordum.

Ben üstü kapalı, yan tarafları fesçi, canfesçi, tuhafiyeci, sucu, limonatacı, basmacı, muhallebici, velhâsıl sonu daima "ci" ile gelen sıra sıra esnaf dükkânlarıyla çevrilmiş, ortası işportalı, sepetli, küfeli, tablalı, zembilli, hatta torbalı seyyar satıcılar, piyazcı, sövüşçü, francalacı, simitçi, yaymacı, yazmacı ve türlü ti-

caret erbabı ile vıcır vıcır kaynar bir faaliyette bulunan bu geçitte bunlardan başka daha neler, kimler görüyordum! Her ne kadar hafızamda bunlar tamamıyla kalmamış ise de başlıcalarını şimdi de çok net hatırlayabiliyorum.

Burası âdeta sürekli bir piyasa mahalı idi. Sıklık, izdiham burada her türden teması idare edebiliyordu. Kırmızı çizgili peş-tamalıni büküp beline sokmuş aşçı kalfasından tutun da üzerine rengarenk yemeni, ipekli mendil, fesini külahını rahat tavırlarına uydurmuş, altı kaval üstü şişhane kabilinden şalvar üstüne setre, pardösü giymiş erkeklerden; istanbulinli, redingotlu, ceketli, düzgün, perişan, simasına ayrı bir zampara şivesi kondurmuş yobaz, molla beylerden; kılıcının şakırtısı o büyük gürültü arasında güme giden harbiyeli, tıbbiyeli, yeni zabıt çıkmış ya da hovardalıkta eskimiş kolağası, binbaşı rütbesinde, başçavuş, sıra çavuşu, bölük emini nişanlarıyla sol kolu ağır basmış, tokmaklı püsküllü bir perende ile fesinin tablasına oturmuş, beyaz elbisesi kırmızı bir kuşak ile ikiye ayrılmış, taşıdığı silahı yürüdükçe sırtından kabara kabara gözüken kara, deniz askerlerinden, kukuletalı kısa ceketinin iç omuz yerinden havlusu sarkmış, çekeceği belinde, yemenisine basmış, fesi arkaya atık, perçemleri dağınık fırça kaş, süzük göz, karanfil bıyık tulumbacılardan, sıfır kalıp, kara fes, yağ yüzünden cilalı siyah bir yüzey halinde parlayan veyahut dalları etrafa taşmış fesleşen saksısını andıran saçlarının ortasına oturtmuş, maviş, karayağız, açık sarı benizli, kaşı, bıyığı kozmetikli, Trablus kuşağı görünsün diye etekleri belini örtemeyecek şekilde biçtirilmiş siyah ceketli, yakasız mintanlı, cepkeni çözüük, Fransız biçimi bol paça pantolonlu, yüksek ökçe, domates burun, tokası güllü yarım potinli külhanilerden; işiyle gücüyle meşgul, dilinde hemen her an bir

"lahavle" dolaşan abanili babacanlardan, o zamanda bile askeri veya devrik yaka giyen gizli kabadayılardan, bir aşağıya, bir yukarıya, kah sağa, kah sola gidip gelen, dükkan önlerini, içlerini kapayıp açan, doldurup boşaltan bu güruh arasında renk renk carlı, iri kareli Trabzon çarşafı, çeşit çeşit yeldirmeli, yaşmaklı, feraceli, başörtülü, yaşlı, genç; bembeyaz, esmer, kumral, sarışın, çilli, allıklı, düzgünlü, hotozlu, oyalı yemeni, enseden, gerdandan, koldan dekolte, çuvala бүrүнmüş gibi ne olduğu belirsiz, çeneden buruna, tepeden kaşlar üzerine kadar kapalı bir bilinmez sima üzerinde yalnız iki gözü parıl parıl ışıldar; yerli, taşralı kadınlardan, kızlardan, kokonalarından, dudulardan, koniçalardan oluşan bir kalabalık görürdüm.

Evet. Burası piyasa mahali olmakla beraber kocaman, velveleli bir koridora da benzerdi. İki yandan, ortalarından sonu gelmeyen bir çığlık kopar, bu çığlıkla arasında:

"Allı verelim, sarılıverelim." gibi kaba kaba imalar fırlarken, bas bir ses üzerinden:

"Pranzelas." Cıyak cıyak tabirine uyan:

"Hani ya güler yüz, tatlı dilden!" Kaba rast perdesinden:

"Ne ala basmalarım, canfeslerim." Yılışık bir eda ile:

"Küçük hanım. Bir çeyrek daha vermez misin?" Dudaklarını hızlı nefesle titreterek:

"Buuzzzdan için!" Yine kaba rasttan:

"Terlikler, pantuflalar! Yün, fanilâ çoraplar! Şalakî, lahurakî!" Ekseriya ince, keskin bir seda ile:

"Dantelâlar, fistolar, yumaklar, makaralar!" Bazen gerdaniye bir giriş ile:

"Haslar, patiskalar, pandapullar, yollular! Kaşmirler, şayaklar!" Ayvazdan öğrendiğini kâhya efendinin sağır kulağına bağırcasına:

"Reçelim, kaymak!" gibi bağırtılarla:

"Edepsiz, terbiyesiz!"

"İlâhî elin, ayağın kırılsın! Kör ol inşallah!"

"Hanım, artık çıkalım, baygınlıklar geliyor!"

"Vallahi, arkamızdan geliyor!"

"Vay anneciğim. Ayağım ayağım!"

"Hele şu tellâk bozuntusuna bak!"

"Mektepli, mektepli! Şimdi kurumuna haa!"

"Vay kakavan karı vay!"

"Kakavan karı mı, al sana kakavan bir şemsiye!"

"Al sana da bir yumruk."

"Yarın bu saatte yine burada!"

"A kardeş senin de gözün oynaşta!"

"Bırakıyor mu ya, koltuğumun altında!"

"Ay! Başı tuttu!" gibi fısıltılar, zırlıklar, ağız dalaşları, çatırtılar, patırtılar duyulurdu. Duyulurdu ama öğleden biraz sonra başlayan, ikindiye müteakip tenhalaşan bu yerde türlü alışverişler olurdu. Çimdik, sürünme, dürtme, çatma, başörtü çekme, çarşaf, ferace kesme, sıkma, sıkıştırma, kucaklama, abanma, konuşma, çevirme, yol kesme, darılma, azarlama, şemsiye, tokat, bohça, paket, pabuç vurma, iğne sokma, tükürme, püskürme ve benzeri hareketler de görülürdü.

Kıskanç gözler arada sırada iki atlı bir konak arabasının bu rezalet mahşeri arasında ağır ağır yürüyerek özellikle yakışıklı çırağı, kalfası bulunan tuhafiye mağazaları önünde durduğunu görünce dört açılırdı. Bu arabaların bazen fazlalaşarak geliş-gidişi güçleştirdikleri sırada neler işitir, neler görürdüm! Sosyal hallerimizi bilmek hususunda acemi olanlar bu bunlardan ürkerler. Hakları da vardır.

Hakikat, ikindiden sonra bu alelade kalabalık Bitpazarı, Kürkçüler Kapısı, Nuruosmaniye yoluyla yavaş yavaş dağılırdı. Çarşıda yan yana, burun ensede, önde yürüdükleri halde caddelerde karşılıklı vaziyet almaya mecbur olurlardı. Bir zamanlar esnafın "çarşı dönüşü" dedikleri, işte bu idi.

Bu dönüş çeşitli alış verişin bittiğini bildirirdi. Gittikçe uzayan, uzadıkça yayılan bin türlü dedikodular dağıtıcı eliyle dağılan gazeteler gibi sağlı sollu yayılırdı. Kaç defa işitmiştim:

"İzinsiz çarşıya gitmiş diye karısını boşamış!"

"Çarşıya mı? Bizimkiler ayak bile atmazlar!"

"Kızın ismini çarşı güzeli çıkarmışlar!"

Hâlbuki bu kızcağıza gelene kadar çarşı güzeli olarak nice kız ve evli kadınlar vardı. Dükkân alâkaları, muhabbetleri, sevdaları düzine düzine, arşın arşındı. Şehrin bütün fuhuş ve rezalet unsurları sıradan günlerde burada, yağlıkçılar, kuyumcular arasında gezinirlerdi. Cuma ile pazar çarşının en tenha günlerinden sayılırdı. Kandil, ramazan günleri buradan dört tarafa dökülen yayalar, sonra Direklerarası, Divanyolu, Laleli, Aksaray istikametlerine akarak genel manzarayı kısmen değiştirirlerdi. O zamanlar Beyoğlu caddelerinde hemen hemen bu cins ziyaretçiler yoktu. Osmanbey, Şişli tarafları henüz imar edilme-

mişti. Yükseldikçe yükselen şimdiki binalar arsa halinde olarak yol kenarları, Kâğıthane dönüşlerini seyre çıkan Fındıklı, Kazancı, Ayazpaşa, Firuzağa, Cihangir ve çevre mahallelerin gün-görmezlerine, uzun bir seyir yeri hizmetini görürdü.

Galata bana gittikçe cazibeli gelmeye başlamıştı. Hemen her cuma, her pazar "Amerika" veya aynı hizada biraz ötede bulunan "Avrupa" tiyatrosuna gidiyordum. Mamefiḥ ayağımın birini İstanbul tarafından çekmemiştim.

Gençlik, saflık beni Agustina'nın bekâreti hakkında aldatmış, aptal kafamda mavili, pembeli hayaller (!) uyandırmıştı. Fakat benim halimi, emellerimi gözden kaçırmayacak derecede refakat iyiliğini esirgemeyen Galata'lı arkadaşım, bu kızın en adi karılardan olduğunu, hatta birahanedeki kırmızı perdeli odanın onun adiliğine her gün defalarca şahit olduğunu; ne zaman istersem bunu ispat edebileceğini söyleyince o zamanın gençliğine has bir düşünme neticesinde derin bir nefret duymuştum.

Kalamış'taki Matine Dansant'tan döndüğümüz esnada bana; "Cuma ve pazardan başka her gün öğleüstü gelebilirsin", demesinin sır ve hikmetini arkadaşımın açıklamasından sonra anlamış, hatta bir pazar günü birahaneden içeriye girerek yukarı fırladığımda o kırmızı perde arkasından gayet perişan bir halde çıktığını görerek derhâl geri dönmüştüm!

Bu duyduğum ilk hicran, yaptığım ilk baskındı.

Evet, arkadaşım bana kardeşlik yapıyordu. Bunca senelik mektep arkadaşlığı, münasebetimizi kardeşlik üstüne çıkarmış,

aramızda büyük bir samimiyet oluşmuştu. Öyle ki birbirimizden ne para, ne de sır esirgemezdik. Bana her fırsatta güya kendisi benden fazla yaşamış gibi başını vakurca sallaya sallaya; "Böyle âlemleri görmeli, fakat içlerine dalmamalı. Gör geç demişler, sür git dememişler!" diye nasihat verirdi. Fakat her nedense ben Agustina'ya karşı duyduğum o derin nefreti o zaman bile yeterli bulamıyordum. Çünkü ne zaman Galata'ya geçsem bir kere Voyvoda Sokağı'na doğru dalgın dalgın bakar, içimden gizli bir yerde, görünmeyecek bir vaziyette bulunsam da neler yapmakta olduğunu gözetlesem derdim. Acaba benim hissettiğim kıskançlık mıydı? Belki de! Yahut değildi! Hal böyleyken diğer taraftan avunuyordum da! Amerika tiyatrosundaki küçük Amelya, Avrupa tiyatrosundaki Peruz hanımlarla beraberindeki Eranik, ve benzeri isimlerdeki şantözler, aktrisler (!), yeni yeni şarkı söyleme yeteneği gösteren Eleni ve emsali ile göz, kaş işaretleri, el, mendil parolaları sayesinde alınma, benimseme tarzındaki ilk duygulara yine uğruyordum.

Görüyordum, anlıyordum ki bunları yüzlerce kimse seviyordu. Localar, ön sandalyeler, özel yan koltuklarda oturanlar bu âşıklar zümresini oluşturuyordu. Piyesler birer bahane, bu kadınlar ayrı ayrı birer hükmünde bulunuyordu.

Bu seyir yerlerinde açılan birinci perdeler genellikle soğuk, pandomima usulünde bir komediden veya o zamanın en meşhur komiklerinden olan Paskal Andon, Corci, Tiran rolünde mahareti ün salmış Todori gibi Elenika şivesiyle bozuk Türkçe söyleyen tuhafların oynayıp adına tulûat denildiği halde ne olduğu belirsiz, hatta orta oyununun sahneye çıkarılmış kaba bir taslağından ibaret saçma döküntüleriydi. Fakat her nedense yine bize hoş gelirdi.

Bu perdeyi takip eden Kanto faslı uzunca bir aradan sonra başlardı. Bu fasılda ikinci üçüncü derecede bulunan şantözler birer ikişer kanto söylerler, bir iki el şakırtısı kadar takdire ulaşmış olarak çekilirlerdi.

Bunların devamında, halk el şakırtılarına, bir çeşit usul üzerine ayak patırtılarına önem verir, bir çingirak ortalığı sessizliğe davet eder, tiyatronun devşirme orkestrası ahenge koyulur, o zamanın en meşhur kemanîsi Toni kıvırcık, koyu kumral saçları ya da klarnetçi Salih Efendi ak saçları, kalın camlı gözlüğü ile başa geçerek ya Peruz'un ya da Küçük Amelya'nın takdimini yapardı.

Bu piyasada iki Amelya vardı. Birine Büyük Amelya derlerdi ki uzun boylu, duru beyaz, balıketinde, sesi gür, yalnız biraz durgun tavrılı idi. O zamanın tabiriyle geçkindi. Genellikle sahneye çıkmazdı. Çocukluğumda yanan "Kuşlu" tiyatrosunda bir kaç defa görmüştüm.

Küçük Amelya, tatarımsı simasıyla beraber fıkırdaklığından, gençliğinden dolayı fevkalâde rağbet görüyordu. Sesi falso, dili Rum çetrefiliydi.

O zamanlarda da kısa fistanlar moda idi. İsterse uzaktan olsun bir kadın baldırını görmek göz için bir başarı sayılırdı! Şimdiki bolluk nerede!

Hele sokakta, en adî fahişelerin bulunduğu Kömürcü Sokağı çıplaklarından başkasında bile böyle bir aşağı taraf açıklığı görülemezdi. Fakat Küçük Amelya sahnede arzı endam edip de senelerden beri düzelmek bilmeyen dili, kekremsi sedası ile güfteye uygun gemici miçosu kılık kıyafeti ile:

"Haydi tayfalar gemi yalpalar

İçelim şarap olalım harap

Lariç çum terelelli hahhahay!" diye sarhoş taklidi yıkılma-
larla okudu mu büyük bir "fori" kopardı.

"Fori" alabildiğine el çırpamak, alabildiğine tepinmek idi. Fesini çıkaran, baston, şemsiye vuran, şapkasını sahneye atan, ıslık çalan, "Biz! Biz!" nidalarıyla mendil, peşkir sallayan, iskemle üzerine fırlayarak horoz gibi çırpınıp öten, hatta kışneyen, anıran, işaret parmağını ağzına koyup haralop yapan yüzlerce adamın şu türlüistirhamı bende de bir meyil ve yönelme uyan-
dırmaktan geri kalmazdı.

Avrupa tiyatrosunda da aynı hal görülüyordu. Peruz'un ka-
şısı, gözü, ağzı, burnu, tavrı, hali, göz süzüşü, nağmeleri, davudî
sesi daha gönül okşayıcı, daha cazip, daha tatlı gelirdi. Meselâ
boynunda mısır buğdaycı sepeti, elinde tas ile çıkarak:

"Mısırımı kavururken

Dumanını savururken" diye başlar da;

"Usta yapar, çırak satar

Satamazsa dayak atar" ile bitirdi miydi localardan, sandal-
yelerden çiçekler, buketler, fiyonklu mektuplar atılır; şangırtı-
dan patırtıdan bina yıkılacak zannedilirdi!

Peruz daha işveli, daha şiveli, daha marifetli, daha şehvet-
li, daha cana yakın görünüyordu. Onun için tiyatronun sahne-
ye yakın tarafı dopdolu olurdu. Tersane, topçu askerlerinden,
sıkma potur üstüne kukuletalı başlık giymiş natırlardan, tellâk-
lardan hafiyelere, mavnacı, salapuryacılar tutun da makam
mevki sahiplerine, on dört on beş yaşlarındaki çocuklara varın-
caya kadar bütün herkes buralarda görünürdü.

Arada sırada rekabet hissi sahneye işporta artığı limon, portakal kabuğu, çiğ yumurta, muşmula attırır, rakipler arasındakı tokattan, sopa, usturpadan başlayan kavga ustura, bıçak, bazen de tabancayla son bulurdu.

O zaman Peruz için derlerdi ki; "Çok kimsenin katili olmuş, çok gencin canını yakmış bir kahpedir!" Bu hükmü arkadaşım da tasdik ederdi, hatta bir olayla da ispat ettiydi. Bir gün oyun henüz başlamamıştı. Sahneye giden yolun solunda bir oda vardı ki orada kahve, bira gibi meşrubat satılırdı. Elbette ben buraya giremezdim. Sözün doğrusu girmeye de cesaret edemezdim. Çünkü burada Galata'da ün kazanmış kabadayılar, hacamatçılar, polisler, biraz evvel söylediğim hafiyeler, şuradan buradan getirilmiş kanlar, paralı, enayi tutkunlar bulunurdu. Hıncahıncı dolar, yer bulunmazdı. Evet, bir gün yine bu oda böyle yükünü almıştı, içeriden Peruz büyük bir korku ve telâş ile fırladı. Ardı sıra odanın kapısından içi dışına çıkıyormuş gibi bir boşalma görüldü. Çıkanların hepsi de korkudan birbirine benzemişlerdi! O anda acı bir feryat duyuldu. Bu feryat:

"Ah! Vuruldum! Sol mememden! Yandım!" diyordu. Çıkanlardan biri de:

"Bıçakçı Petri vurdu!" diye gözler dönük, baş açık, eller, dudaklar titrer bir halde:

"Tutun!" narasıyla tiyatronun merdiveninden kaçıyordu.

Ne dersiniz? Bir dakika sonra koca binada zavallı yaralıdan başka kimse kalmadıydı. Ben arkadaşımınla beraber arka camlardan birinin önünde donakalmıştım. Korku ikimizi de sanki mihlamıştı. Caddeye bakabildiğim zaman yüzlerce insanın baş yuvarında merakla birikmiş olduklarını gördüm. Nihayet bir iki po-

lis, ellerinde tabancayla göründüler. Ardı sıra üç kişi de geldi. Bıçakçı Petri odanın camından atlamış gitmişmiş!

Yaralıyı kaldırdılar. Koltuğuna girdiler. Sürükler gibi götürdüler. Bıçarenin üstü başı kan içindeydi. Sararmış, gözleri kapanık, ağzı açıktı. Yine diyorlardı ki:

"Komik Hamdi Efendi içeride bayılmış!"

"Büyük İsmail Efendi sahnenin altına saklanmış!"

"Peruz ortadan kaybolmuş!"

Avrupa tiyatrosunda Bıçakçı Petri'nin vurduğu adamın sağ kalıp kalmadığını bilmiyorum ama benim bir buçuk ay kadar Galata semtine geçmediğimi çok iyi hatırlıyorum.

Olay, tüm dehşetiyle zihnime dokunmuştu. Hatta sokakta iki kişi birbirleriyle dik dik konuşsalar:

"Şimdi birbirlerini vuracaklar!" korkusuyla bulunduğum yerden sıvışmak istiyordum. Anber'i, Tefarik'i nasıl unutmuşsam Agustina'yı, o rezili de öylece unutmuşum. Kendi kendime hasbîhâl ettiğim zamanlarda:

"Bana böyle yerlerde bulunmak yakışmaz!" diyor, mekteplikeyen müdürün:

"Galata, Beyoğlu taraflarında gezmek yasaktır. " diye her izin günü ettiği tembihlerde haklı olduğunu onaylıyordum.

Hâdiseyi ilk defa bizim bербere anlattığım zaman bana:

"Oraları batakhanedir. Gerçek tiyatro Osmanlı Tiyatrosu'dur." demiş, buna Muzaffer Bey de katılmıştı. Fakat gençlik emellerim, yükselip alçalmaya uğramış sahiller gibi ilk dalgalarla henüz ıslak duruyordu. Daha doğrusunu ister misiniz? Ben Galata'nın kendisini sevmiştim.

Burada korkunç olduğu kadar eğlendirici bir hayat vardı. Hâlbuki insan etraflica düşünecek olursa bu dünyanın ne tarafı korkunç değil?

Mevsim kış. Mesireler kapalı. Her cuma, pazar da Direk-lerarası'ndaki Fevziye kıraathanesinde, eller dizde Kemanî Tatyos'un takımı dinlenmez ya. Aksilik, aksilik üstüne. Osmanlı Tiyatrosu da gündüz oynamaz. Geceleri çıkmak da benim işime gelmez. Nerede oturuyorsun diye soranlara Şehzadebaşı'nda diyorum ama o ıssız, dar, dönemeçli sokaklardan karanlıkta gelip gitmeye yürek ister. Yüreğim de olsa ne olacak? Bıçakçı Petri'yi görmedim mi? Güpegündüz, hem de altmış kişinin içinde koca dağ gibi herifi bıçakladı. Zavallı adamcağız! "Yandım!" diyordu. Demek ki bıçak yalnız yaralamıyor, yakıyor da! Dahası var. Direklerarası piyasası da kesildi. Herkes çıldırmış mı ki kışın yağmuru altında, sokakların çamuru içinde, rüzgârın altında fink atsın? Atan olsa da kim görecektir? Kahve, kıraathane camları kapalı, buğulu. Ortalık soğuk!

Aradan on gün kadar geçmişti. Yine berberde oturdum. Galata'lı arkadaşım merak etmiş, geldi beni buldu.

"Ayol! Nereledesin?"

"Nerelerde olacağım, buralardayım!"

"Bizim tarafa hiç geçmiyor musun?"

"Aman! Sus!"

"Amma korkakmışsın ha!"

"Sanki sen değil misin? O günü pencerenin yanında tır tır titremiyor muydun?"

"Titriyordum, ama geldi geçti!"

"Ya bir daha gelirse!" Berber atıldı:

"Bir daha titrer. Yine gelir, geçer! Gülüştük.

"Demek ki artık bizim taraflara gelmeyeceksin?"

"Benden paso!"

"Peki! Sizin taraflarda ne var ki?"

"Hiç!"

"Hiç ya!"

Evet. Bir hiç ama. O kadar can sıkıcı, bir hiç ki! İnsanın bir misafiri de gelse alıp bir yere gidemez! Dediğim gibi haydi Fevziye kiraathanesine! Bir Uşak, bir Hicaz, kuyruğunda bir iki Köçek. Çık dışarıya!

Konuşup dururken arkadaş bir ara bana dedi ki:

"İstersen seninle Langa'ya kadar inelim. Birkaç bira içeriz!"

"Olur!" Berber kuşkulandı. Dedi ki:

"Bugün pazar. Hava da fena. Ben de dükkânı kapayayım. Hep beraber gideriz.

Tıpkı berberin dediği gibi hep beraber Çukurçeşme, Ağa çeşmesi, Langa dedik, yürüdük. Fakat nerede oturacağız? Ben buralara ya iki, ya üç defa gelmişim. Eksik olmasın, berber buldu.

"Maksut'a gidelim. Orası temizdir, hem de kibar!"

"İyi!" Faiz:

"Ay! Ben orasını biliyorum. Ağabeyimle birkaç defa geldikti." Ben:

"Ağabeyin ne yapıyor?"

"Bırak Allah'ını seversen. Deli midir, divane midir ben de anlayamadım!"

"Hayrola!"

"Sonra anlatırım!"

Maksut'a vardık. Hakikaten temiz bir gazino! Erken olduğu için تنها da! Mermer döşeli, uzun bir yer! Sağlı sollu mermer masalar. Ta, sonda bir iki merdivenle çıkılır, camlı bir bölmesi de var. Bölmeye giderken sağda bir tezgâh. Hücrelerinde bir kaç nargile. Köşesinde parıl parıl parlayan bir kahveci mangalı. Suluğunun musluğu tülbentle bağlı.

Uzunca, üstü başı yerinde, karakaş, kara göz, kara bıyık biri burada kar gibi beyaz bezlerle bardakları, kadehleri kuruluyor.

Yanından geçerken bizim ikimize dikkatli dikkatli baktı. Berber Ermenice bir şeyler söyledi. O da uzun uzadıya cevap verdi. Biz, kimseye görünmemek maksadıyla iç bölmede bir kenara gidip oturduk. Berber dedi ki:

"İşte Maksut budur!"

"Sana bir şeyler söylüyordu."

"Ha. Sizi sordu. Bunlar nasıl çocuklar? dedi." Arkadaşım dedi ki:

"Niye soruyor?"

"Alışkanlığıdır, sorar."

"Ona ne!"

"Öylesi değil. Ahlâksız gençlerden hiç hazzetmez, hatta bazen içki bile vermez! Çok titizdir."

Bu arada Maksut, elinde bir bezle geldi.

"Sefa geldiniz! deyip selamladıktan sonra masamızı sildi, sonra:

"Ne içeceksiniz?" diye sorunca berber:

"Bana bir şişe Lambiko, beylere bira."

Ben o vakte kadar Lambiko'dan haberdar değildim. Maksut gidip bira ile Lambiko'yu getirdi. Ardı sıra bir takım meze-ler de getirdi. Lambiko şişesini kokladım.

"Öf! Ne ağır koku! Bunu nasıl içeceksin?" Berber, derhâl kadehini doldurdu. Ağzına boşalttı. Üstüne bir yudum da su alarak hem:

"İşte böyle içeceğim!" dedi, hem de mezelere saldırdı.

Biz gülüşüyorduk. O çene oynatıyor, bir taraftan da yarış-tırıyor, "kaymak!" diyordu. Hatta bize:

"Bira, konyak, monyak, bunlar içilir şeyler değildir, hele bi-ra, âdeta hamallıktır. İç babam iç. İnsanın midesi mataraya dö-ner. Fakat Mastika, Lambiko böyle mi ya?

Bir kadeh yuvarladın mı bir dakika sonra güzel bir neşe ge-lir. Kafa yavaş yavaş döner. Biraz sonra bir kadeh daha çektin mi (bir tane daha doldurup içti) o neşenin güzelliği artar. Velhâ-sıl şişeyi devirdiniz mi tamamsınız. Yüzüne bir avuç leblebi at-san üçü dördü yere düşen çopuru, sütlaç gibi görmedikten son-ra ben öyle içkiden ne anlarım?" diye propagandasını da yaptı.

Bu son cümle, berberin şaklabanlığını ayakta dinleyen, o yüzü gülmez Maksut'u bile güldürdü. Hatta dedi ki:

"Haydi diyelim ki dediklerin doğrudur. Neden mastikayı bı-rakıp da Lambiko'yu içiyorsun?" Berber birdenbire döndü:

"Maksut Ağa! Ben sakız kokusundan o kadar haz etmem ki gece koynuma sakız çiğnemiş dünya güzeli girse yataktan fır-larım. İkincisi Lambiko daha ekonomiyalıdır! Üçüncüsü üstüne üç dört leblebi yedin mi kokusu kaçır."

"Göz dönüklüğünü ne yapacaksın?"

"Ne mi yapacağım? Merak edip de sorana, Allah böyle yaratmış derim!"

"Ya gündüz böyle değildin derse!"

"Ne yapayım? Hastalık. Akşamdan sonra, akşama yakın böyle oluyorum, der, savarım."

Ben de ilerde işe yarar hesabıyla sordum:

"Bu Lambiko'nun kokusunu leblebi nasıl kapatır?"

İkisi de birden başlarını tasdik edercesine salladılar. Maksut dedi ki:

"Kapatır! Fakat çok içilirse." Berber atıldı:

"O zaman da yüzükoyun kapatır! Yine gülüştük. ...

Berber şişesini içti. Bir de tezgâhtan bedavasını içti. Vakit akşama geliyordu. Kalktı. O ekmeğini, salatasını, erzakını aldı. Kendi tabiriyle iki kulplu Gelibolu testisi gibi dolu şekilde gitti. Biz ikimiz aheste aheste yürüyorduk. Arkadaşıma dedim ki:

"Anlat bakalım."

"Geçenlerde akşamüstü Tophaneye gidiyordum. Ağabeyi-me rast geldim. Biraz çakır keyifti. Beni görünce; "Haydi gel. Seninle biraz gezelim, ben de bu gece sizde kalacağım" dedi. Yürüdük doğruca senin birahaneye gittik."

"Agustina'ya mı?"

"Oraya!"

"Ne yapıyor?"

"Ne acele acele soruyorsun? Merakına dokundu galiba?"

"Yok canım!"

"Yok ya. Onu biri çekmiş, kapatmış!"

"Anlamadım."

"Böyle kızları biri sever, bir ev veya oda tutar. Orada oturur, bakar, buna 'çekmek', 'kapatmak' derler. Böyle kadına da 'kapatma', Fransızcası da 'Metresse'..."

Bir yaşma daha giriyordum.

"Anladım kapatan kimmiş?"

"Hani birahenenin karşısında büyük, çukur bir depo yok mu?"

"Var."

"İşte o depocunun oğlu!"

"Sonra?"

"Sonrası böyle. Kapı dışarıya salıvermiyormuş! Hatta o senin burunsuz şişman karının dediğine göre; annesine bile yüzünü göstertmiyormuş. bu kadarı da iyi değil!"

"Neden?"

"Amma ehemmiyetli sordun ha! Neden olacak? Ağabeyimin dediği gibi: "Sel ağzı yuva tutmaz!"

"Yani?"

"Bu türlü karılardan hayır gelmez."

Ne dersiniz? Ben de bir türlü gelir ya da gelmez diyemedim. Agustina'nın hayali gözümün önüne geldi. Bakışlarındaki

o saflık, konuşmasındaki o nezaket, bu kadının hayırsız çıkacağına şahadet etmiyordu. La Dam o Kamelya'yı düşündüm. O ne anlatılmaz maceradır!

Arkadaşım ayrıldığı zamanda bile böyle bir üzüntü içindeydim. La Dam O Kamelya'yı okuduktan sonra benim üzerimde derin bir tesir kalmıştı. Fakat Agustina'nın o kırmızı perdeli bölmeden çıkışını da bir türlü unutamıyordum.

Yine bir gün arkadaşım, yeni bir gece seyahatinden bahsettikten sonra dedi ki:

"Mademki Galata'dan haz etmiyorsun, onun üst katına çıkalım."

"Üst katı nerede?"

"Beyoğlu. Fakat orada gündüzün hiçbir cazibe yoktur. Ora âlemi; fenerler, gazlar yandıktan sonra başlar."

"Valideye ne demeli?"

"Ne diyeceksin? Arkadaşlardan biri evleniyor, düğüne gideceğiz. Müsaade buyurun, vesselâm."

"Demek bu çarşamba akşamı?"

"Öyle ya. Ben seni Köprü'de Mehmet'in gazinosunda beklerim. Gelirsin. Bir program yaparız. Uykumuz gelinceye kadar gezer, gece bize gider, yatarız.* Hem annem de senin için "göreceğim geldi" deyip duruyor. Elini öpmüş olursun"

Olur muyum, olurum! Olurum ama. İçimden geldi de sordum:

"Bizim berberi de beraber alayım mı?"

"Sormaya lüzum bile yok. Ben ondan çok hoşlandım. Hem çok hovarda hem de acayip biri!"

Arkadaşımdan ayrıldıktan sonra soluğu doğruca dükkânda aldım. Berber, mangalın başında oturmuş, usturalarını bilemeyele uğraşıyordu. Girer girmez dedim ki:

"Bu çarşamba akşamı işin var mı?" Kestirme bir cevap verdi:

"Benim hangi akşam işim yoktur, hangi akşam vardır?"

"Orasını bilmem. O akşam var mı, yok mu?" Elindeki işi bıraktı, yüzüme bakıyordu:

"Ne var ki?"

"Beyoğlu'na gideceğiz!"

"Kiminle?"

"Sen, ben, bir de Faiz!"

"Öyleyse işim yok. Gideriz!"

"Söz mü?"

"İstersen açık bono vereyim?"

"Kimseye söyleme ama."

"Neme gerek!"

O gece, düğün bahsini valideye açtım. Saf kadın inandı. Hatta:

"Sakın eli boş gitme! Ayıp olur!" dedikten sonra:

"Ben zaten yarın çarşıya gideceğim. Münasip bir hediye alayım da götür. Adettir!" diyerek kim bilir benim evleneceğimi mi hayal etti, ne etti her neyse birden neşelendi.

Ertesi akşam bana bir kadife kutu içinde iki gümüş kaşıktan ibaret olan hediyeyi verdi. Hem de sordu:

"Gece nerede kalacaksın?"

"Bizim Faiz'e gideceğim."

"Annesine selâm söyle. Ben gidemiyorum, ama kusura bakmasın inşallah bir gün uğrarım."

Çarşamba günü evde kendime çeki düzen verdim. İkindiye doğru validenin elini öpüp çıktım. Dükkâna geldim. Berber elimde kutuyu görünce şaşaladı.

"Bu ne olacak!"

"Ne olacak? Yalanın mükâfatı! Valideyi bir arkadaşın düğününe gideceğiz diye kandırdım. O da eli boş gidilmez diye bunları almış!"

Birer tıraş. Bir iki saat daha gevezelik. Yola düştük. Faiz bizi gazonoda bekliyordu. Hava soğuktu, ama yağışlı değildi. Akşam da oluyordu. Kalktık, berber:

"Şimdi nereye gideceğiz?" dedi. İkimiz de durduk. Bön bön yüzüne bakıyorduk.

"Bilmiyor musunuz?" Bizde yine aynı vaziyet!

"Tamam! Gideceğiniz yeri bilmiyor musunuz?"

"Ne bilelim?"

"Bir yerde oturmayalım mı?"

"Oturalım!"

"Anladım. Ben önde kösemen, siz arkada kınalı kuzu! Öyleyse yürüyün!"

Köprüyü geçtik. O zaman Karaköy Caddesi bu kadar geniş değildi. Geçer geçmez solda Aziziye Karakolu diye bir bina ile caddeye fırlamış meşhur Borsa Hanı, içeride ellerinde beş on mecidiye, sabahtan akşama kadar şakır şakır öttüren

sarraflarla dışarıda yine sabahtan akşama kadar "Kazanan altı yüz bin frank alıyor!" narasıyla işgüzar Yahudi, Rum, Ermeni çığırkanlar bulunan dükkânlar, bir kaç tuhafiyeci, hazır kunduracı, ismen banker olan yalan dolan dolapları, mağazaları vardı. Rıhtımdan, tramvaydan, şimdiki abur cubur otomobil, kamyon, bisiklet, motosiklet, lastikli arabalardan eser yoktu. Sağdaki Mumhane Sokağı ile onun üstündeki sokağın bu civardaki en gürültülü yer olduğu girip çıkanlardan anlaşılıyordu. Berber dedi ki:

"İsterseniz Filip'e gidelim, kibar yerdir. Kuledibi'ne de çıkabiliriz, yukarıda bir yerde otururuz!" Biz ikincisini tercih ettik. Tünele binmedik. Çünkü berberin söylediğine göre annesi bir gün ona "Yerin dibine giresin!" diye beddua etmiş, o günden beri binmeye korkuyormuş!

Voyvoda Caddesi'nden geçerek merdivenleri tırmanmaya başladık. Daha evvel benim soluma bakarak Agustina'yı hayal ettiğimi hatırlatmaya lüzum görmüyorum.

Berber sağa sola bakınıyor, güzergâhtaki evlerden bir kaçının pencerelerinden sarkıp bakan, allı morlu kadınlara lâf atıyordu. Ben o zamana kadar böyle bir manzaraya rastlamamıştım, bu sebeple utanıyordum. Faiz de sıkılıyordu, ama o benden yırtık olduğu için işi kıs kıs gülmeye vuruyordu. Bir ara sağdaki yokuşumsu sokaktan, etekleri ellerinde üç dört açık saçık kadın fırlar gibi çıktılar. Hava kararıyor, sergiciler toplanıyordu. Berber dik dik dedi ki:

"Gördün mü? İşte "Kemeraltı gülleri" diye bunlara derler. Bunların alt tarafta bir katmerli cinsi daha vardır ki onlara da "Kömürcü Sokağı gülleri." derler, diyemedi ağzında kaldı; zira o kadınlardan biri dönerek:

"Size ne derler? ... bülbülleri!" demesin mi? Yer yarıldı berberin yerine ben yerin dibine girdim zannettim. Fakat baktım ki kimse aldırıyor. Meğer bu sözler buraların her gün konuṣulan Őeyleriymiṣ! Faiz hala kıs kıs gülüyor, berber çekinmeden söyleniyor:

"Bu yokuṣ baṣka türlü çıkılmaz. Arada sırada biraz serpinti ister!" diyordu.

Kuledibi duvarına geldik. Biraz daha ilerleyince nefes almak için durduk. Berber yine dedi ki:

"Siz bilmezsiniz. On, on beṣ sene evvel, aha tam da Şurada Pirini Gazinosu vardı. Rahmetli dayımla gelirdik. Bilseniz burada kaç mirasyedi temizlenmiṣtir! Hey gidi zamanlar hey! Zevk, eğlence, para, cömertlik o zamanlardaydı. Nasıl ki Moskof muharebesi çıktı, ondan sonra dünyanın tadı, tuzu kalmadı. Hiç unutmam bir gece yine dayımla beraber gelmiṣtik. Gazinoda Ester isminde bir Yahudi kızı vardı. Yüzü çirkindi amma Allah ses vermiṣ. Bir kere "Medet!" diye kendini kapıp salıverdi mi ortalığı ın ın ttrrd. Aksi olacak ya, bunu güzel, ya kışıklı bir delikanlı severdi. Ben ne vakit buraya gelsem onu görürdüm. O akṣam da geldi, fakat körkütük sarhoṣtu. Karṣısına oturdu, sallanıyordu, bir ara dedi ki:

"Ester, bana bir gazel oku!" Karı birdenbire ne dese beğenirsiniz?

"Köpeklere okurum da sana okumam!" Elinden de mikrofonu bırakıp kalktı! Dakika geçmedi. "dan" diye bir Şey patladı. Zavallı delikanlı sırt üstü devrildi!

Vay! Mesele ikileṣti. Bıçakçı Petri ile Mirasyedi Bey!

"ld m?"

"Ne söylüyorsun? Anında! Kurşun tam yüreğinin üzerinden geçmiş, paralamış!"

"!"

"Haydi yürüyelim!"

"Ne korkuyorsunuz? Şimdi değil be! On beş sene evvel!"

"Haydi, yürüyelim!"

Gece olmuştu. Bizim kafile Mevlevîhane'ye doğru giden caddeden yürüyordu. Berber bir yerde durdu:

"Gelin çocuklar! Şurada bir nefes alalım." diyerek soldaki dükkânlardan birine girdi, temiz bir bakkal dükkânı. Bize dedi ki:

"Mastika'nın, biranın iyisi burada bulunur. Buraya Papi derler."

Oturduk, berber üç dört tane çaktı. Biz de birer Menta içtik. Dükkân gittikçe doluyordu. Faiz dedi ki:

"Ben sıkıldım. Karşıda çalgılı bir yer var. Oraya gidelim."

Gittik. Uzun dar bir yer, iki tarafı mermer masalar, boydan boya kadifeli kanepelerle döşeli, ortasında, yanlarında avizeler, aynalar asılı. Ta köşede yüksek bir yer, çalgıcılar oturmuş. Meğer Faiz'in sıkılmakta hakkı varmış. Daha iki üç adım atar atmaz iç taraftan uzun boylu, gür siyah saçları büküm büküm, dalga dalga omuzlarına dökülmüş, bir kısmı halkalar şeklinde kara kaşlarını yarı örtmüş, iri bir çift kara göz, şahane dedikleri bakışlar, sık, uzun kirpikler, büsbütün güzellik adına yaratılmış gibi görünen bu simada derin bir çekicilik uyandıran burun, ağız, dudak, çeneyle lâtif bir baş ortaya çıkmış, onu göğüs hatlarından ayaklarına kadar örten, koyu mor renkli kadife elbisesi ise tüm endamını ortaya çıkarmıştı!

O ne tebessüm! O ne lâtif çukurlar! Neredesin ey eski şair! Durma gel, aç sineni işte gamze, işte kirpik, işte kaş, işte bakış, vursun seni! Sade seni mi, beni de, berberi de vursun! Fakat zavallı Faiz zaten yaralı. Ona şimdilik dokunmasın! Kadın, eliyle bize solda bir oda gösterdi:

"İçeriye buyurun!" dedi, ama iyice dikkat ettim bizim berberde yürüyecek takat kalmamıştı, için için "Aman! Aman!" diyordu. Odada bir masanın etrafına dizildik. Berber fesini çıkardı. Dedi ki:

"Beynime vurdu! (Faiz'e dönerek) Bunu nereden buldun?" Kadın karşımıza dikilmiş, berberin haline gülüyordu:

"Ne içersiniz beyler?" Berber atıldı:

"Bana ne getirirsen içirim! Beylere sor!" Bu defa Faiz söze karıştı:

"Bizimkileri de buna getir!" Berber:

"Aman Allah. Adın ne?"

"Evangeliki!"

"Aman Evangeliki. Rakı getir!"

Saz, ağır ağır rast makamına başlıyordu. Evangeliki gelip gidiyordu, ama sonradan yanımızda oturdu. Fakat bizim berberin bakışları garipleşiyordu. Görmüyormuş gibi bakıyor, âdeta nefes almadan duruyordu. Arada bıyıklarını büküyor, dudaklarını ısıyor, sulanıyordu. Bir tane daha çaktı. Kesik kesik söyleniyordu.

— Evangeliki! Ego! Mena.

Güya Rumca konuşmak istiyordu. Ben şaşkındım. Kadında cidden çok alımlı bir güzellik vardı. Buna konuşurkenki cazibeli halini de ekleyin!

Yanımda oturduğu için tüm güzelliğini görebiliyor, saçlarından gelen, ruhu okşayan güzel kokuyu duyabiliyordum ve tüm bunlar beni yeni yeni duygular içinde bırakıyordu. Bir kaç defa içtiğim içkilerden içmek, onun karşısında süzülüp uyuşmak istiyor, başını çevirip de bana baktığı anlarda içimde bir şeyin titremekte, kaynamakta, hoplamakta olduğunu hissediyordum. Bir anda değişmiştim. Değişmiştim ama nasıl tarif edeyim, nasıl anlatayım? Bu kadar ince, eşsiz bir güzelliğin bu derecede lâubali olmasından dolayı da bir çeşit emniyetsizlik içinde kalmıştım. Bu, sofuluktan azma bir genç felsefesi, henüz acemi bir hayatın ilk üzüntüleri idi!

Evangeliki, bakıp bakıp güldüğü esnalar daydı ki bizimki cebinden bir mecidiye çıkarıp, çalgıcılara fırlatarak;

"Behey zalim nidersin sen, ben ağlarken gülersin sen'i okuyun!" diye bir de özel emir verdi. Saz, iskele sancak alabanda yaparcasına Rast'ı bırakarak bu şarkıya girdi. Fakat berber git-tikçe ağırlaşıyordu. İki arkadaş birbirimize gözlerimizle "ne yapacağız" diye soruyorduk. Daha henüz karar vermemiştik ki zavallı berber, iskemle ile beraber yuvarlandı. Gözleri kapanmış, ağzından köpükler çıkıyor, tepinir gibi hareketler ve çırpınmalarla sarsılıyordu. Biz donduk kaldık. Çalgıcılar sazı kestiler. İhtiyar bir Rum bileklerine yapıştı. Yüzüne su döküp ovuyorlardı. Anlaşıldı, biçare sara hastası imiş! Evangeliki o kadar korkmuştu ki o beyaz tenli kadın âdeta morarmıştı.

Aradan bir yirmi dakika kadar geçmişti. Berber kendine gelmeye başladı. Şaşkın şaşkın bakınıyordu. İhtiyar Rum hemen koluna girdi. Yavaş yavaş caddeye çıkardı. Oradan da yol üzerindeki otellerden birine getirip yatırdı. Biz de neşesiz, hu-

zursuz Tophane'ye giden yokuştan inerek erken erken eve tıklıldık. İkimiz de erken kalktık. İkimiz de aynı endişedeydik. "Acaba berbere ne oldu?"

Giyindik, yola çıktık. Telâşla yürüyorduk. Dükkânlar daha yeni açılıyordu. Otelin önüne vardık. Faiz içeriye girdi. Biraz sonra çıktı. Şüphe uyandırıcı bir tavırla dedi ki:

"O gitmiş!"

"Gitmiş mi?"

"Hem de yattıktan bir saat sonra kalkmış, gitmiş!"

O arada otelin garsonu bize doğru geldi. Elini parmakları açık olarak başına kadar götürüp salladı, bir gözünü de kırpa kırpa bize kötü bir Türkçe ile:

"Bu adam tirilos?" dedi. Tirilos? Bu ne demek? Anlamadığımızı o da anladı, hatta heceleri gayet kısa olarak:

"Divane! Bizim Pasko, o kadar söyledi söyledi, dinlemedi."

"Pasko kim?"

"Bizim efendi. Beni arkasından yolladı." Eliyle kapalı bir kapı göstererek "geldi, bu Kafe Şantan!"

Anlaşıldı. Zaten gece onu sara nöbeti değil, o kız, o edalı yosma Evangeliki tutmuştu! Faiz beni tünele kadar getirdi. Döndü. Ben de validenin merak edeceğini bildiğim için doğruca eve gittim. Göründüm, analık bu! Benim kendisini merakta bırakmamak için gösterdiğim şu ufacık dikkat ve inceliğimden oldukça memnun kaldı. Düğün hakkında ayrıntı istedi. Ben birinci yalanıma, başka yalanlar katarak cevap verdim. Çalgılardan, çorbalardan, tatlılardan bahsettim. Araya bir de doğru karıştırarak:

"Fakat birinin hastalığı varmış, düştü bayıldı. Biz de kalktık, erkence eve geldik." dedim. Valide, bilmediği, tanımadığı bir saralı için de:

"Vah! Vah!" tarzında merhamet gösterdi. Ayrıca düşün sahibine de acıdı:

"Kim bilir, adamcağız ne kadar üzülmüştür!" dedi. Ben, bir an evvel, huzurundan çıkıp berbere kavuşmak istiyordum. Bir bahane bularak, yani bir yalan daha savurarak sokağa çıktım. Doğruca Direklerarası'na geldim.

Dükkân açık, fakat kapısı kilitli! Hava soğuk olduğundan karşındaki çaycıya gittim. Bir saat kadar oturdum. Kimse gelmedi.

"Acaba konaklardan birine tıraşa mı gitti? Yoksa... !" diyordum. Beni ciddi bir kuruntu almıştı. Dükkânın yanındaki terzi-den sordum. Kadın dedi ki:

"Biz de görmedik. Her sabahki gibi bekçi dükkânın kepenklerini açtı. Biz de mangalını yaktık. Bekliyoruz.

"Demek gelmedi ha!"

"Hiç böyle yaptığı yoktu!"

"Tıraşa gitmiş olmasın?"

"Gidecek olsa gelir çantayı alırdı."

Bütün bütün kuruntuya düştüm. Aklıma bin türlü felâket geliyordu.

"Tekrar bayıldı, düştü de bir tarafı mı kırıldı?"

"Çok hastalandı da eve mi gidip yattı?"

Evet. Bu adama mutlaka bir şey olmuş olacak! Fakat ne oldu? Zevzek terzi kadın da durmaz, durmadan kurcalıyordu:

"Dün akşamüstü sizinle beraber gitmedi miydi?

Ya! Ağır bir sorumluluk içinde kaldım. Fakat birinci yalan bereketliymiş! Arkası durmayıp geliyordu:

"Benden Beyazıt'ta ayrıldı!"

"Buna bir hal olmamışsa muhakkak gelir!"

Konuşma uzadıkça uzuyordu. Terzi bir ara kapıya yöneldi:

"Annesi!"

"Kimin?"

"Berberin. Dur bakayım, sorayım!"

İhtiyar bir dudu. Gözleri yaşlı konuşuyor:

"Akşam eve gelmedi, buraya da mı gelmedi? Acaba oğluma ne oldu? Ama ben dedim, dün büyük kızım gelmişti, durup dururken bu sol gözüm seğiriyordu. Allah hayırlar versin, yine sol gözüm pır pır ediyor. Şimdi ben ne ideyim? Sabahtan beri ağzıma lokma koymamışım!"

Görüyorsunuz ya! Mesele gittikçe mühimleşiyordu. Hele ben zihnen büyüttükçe büyütüyordum. Terzi, ihtiyarı:

"Gel biraz ısın!" diyerek dükkândan içeriye soktu. Zavallı ana! Soğuktan morarmış, buruşuk ellerini ateşin üzerinde gezdire gezdire ısıtıyor, bir taraftan da söyleniyordu:

"Aklıma türlü türlü şeyler geliyor. Bilirsin, onun baygınlığı da vardır!" Ben de içimden vardır diyordum. Bîçare yüzüme ağlamış gözleriyle bakarak:

"Düştü müştü de bir tarafı mı kırıldı?"

İki netice birbirini tutuyordu. Garipliğe bakın ki "Böyle şeyler düşünme, belki bir işi çıkmıştır! Allaha emanet!" diye teselli

veren ben iken, bu zoraki teselliye kabul etmeyen de bendim.

"Buraya gelmezse bile akşama muhakkak gelir. Merak etme, bir şey olsaydı kara haber çabuk gelirdi. Şimdiye kadar..."

Cümleyi bitiremedim. Berberin siması dükkân penceresinin arkasından belirdi. Fakat ne kadar sararmış! Hepimiz kalktık. Biçare annesi Türkçeyi bırakıp Ermeniceye, Ermeniceyi bırakıp Türkçeye başlıyordu.

"Ne oldun? Nerede kaldın?" Hem saralı, hem kurnaz!

"Akşam bir isim gecesi vardı. Orada kaldık. Çokça kaçırılmışım, sabah sabah hamama gittim. Biraz uyudum!" dedi. Pek takatsiz görünüyordu. Bana bakışlarından da önemli şeyler olduğunu anlıyordum. Terzinin:

"Gözün aydın! Madam!" dediği sırada berber mangalı kapınca dükkâna götürdü. Biz de yanına geçtik. Birkaç dakika sonra annesini savdı. Karşı karşıya kalınca gözlerini hayretle açarak:

"Akşam ben ne olmuşum?"

"Ya! Çok fena oldun?"

"Hala kendimi bulamıyorum. Artık birkaç gün rakı makı hak getire!"

"Seni biz otele yatırdık!"

"Hangi otele?"

"İşte o otele! Pasko mu diyorlar, ne diyorlar?"

Derin derin düşünmeye başladı.

"Bilmiyor musun?"

"Hiç!"

"Deme! Biz sabahleyin geldik. Seni sorduk. Karşımıza bu-
runsuz bir uşak çıktı. Senin için, yattı, bir saat sonra kalktı, son-
ra da çıktı, Kafe Şantan'a girdi dedi." Yine düşünüyordu:

"Kafe Şantan'ı, o iri karıyı hatırlıyorum. Fakat ikinci defa
geldiğimi bilemiyorum."

"Nasıl olur?"

"Böyle olur işte. Bilmiyorum! Hatta sonradan kaldığım ye-
re nasıl gittiğimi de bilmiyorum."

"Hamama mı?"

"Hangi hamam? Halime baksana. Bende hamama girmiş
gibi bir hal var mı?"

"O halde?"

Elleriyle yüzünü örttü. Gülüyor, ayaklarıyla:

"Aman! Allahım!" diye tepiniyordu.

"Akşamki karı çok güzeldi, değil mi?"

"Evet!" iğrene iğrene silkinerek:

"Sen sabahkini görmeliydin!"

"Vay?"

"Vay ya! Hem kıyamete kadar vay!"

"Daha mı güzel?"

"Şimdi kusacağım. Sus!" Bir dakika kadar durdu. Ondan
sonra:

"Nereden gelmişsem gelmişim! Uykumu almışım ama göz-
lerimi açamıyordum, başım çatlıyor, ağzım, dilim kurumuş. Her
tarafım sızlıyor. Zannedersin ki bu baş değil çeki taşı!"

"Neden?"

"Neden olacak? Akşam bana içirdiniz içirdiniz!"

"Haydi oradan. O kadar söyledik, yalvardık. Kadehin birini boşaltıp diğerini ismarlıyordun. Hele Evangeliki de!"

"Ha! Bak ben ismini unutmuşum. Her neyse! Yattığım yerden bir türlü kalkamıyordum. Bir aralık davranayım dedim, yanımdan, ta kulağımın dibinden bir horultu peyda oldu. Kafamı şöyle bir çevireyim, dedim."

Berber ayağa kalktı. Eliyle dizine vuruyor. Âdeta kusuyordu.

"Ne oluyorsun?"

"İçime fenalıklar geliyor! Bir surat ki, surat derim sana! Bumburuşuk. Yarı açık gözümle görüyordum; o kadar allık sürmüş ki kuruyunca pul pul olmuş, dökülmüş yerleri mor mor kalmış. O saçları görme! Kel de peruka mı takmış? Ne halt etmiş? Karıda bir burun vardı ki mübarek Kafdağı! Hele o dişler!"

Berber kapıyı hızla açtı, tükürdü, sonuçsuz bir öğürtü geçirdi. Mendille yüzünü, gözünü sildikten sonra döndü:

"Hele o dişler. Bir kaç gün yemek de yiyemeyeceğim! Öyle sararmış, öyle sararmış." der demez yine sokağa fırladı. Ben de iğrenmeye başladım. Hatta içeriye girince:

"Söyleme!" dedimse de:

"Dipleri yosun bağlamış!" deyince uzun bir "öf" çektim.

"Öf ki öf! Ben bunu görünce yataktan öyle fırladım ki tarif edemem. Derhâl kendime geldim. Baktım ki resmen yatmışım!"

"Ne demek?"

"Paltomla, potinlerim beraber! Görsen ne oda? Üç köşe zannedersin. İçinde neler yok! Sürahideki suya da emniyet edemem ki mendilimi ıslatayım da hiç olmazsa gözlerimi sileyim!"

"Sonra?"

"Sonra? Odadan çıktım. Midem kabarıyor, başım dönüyor. Gözlerim kararıyor. Soğuk soğuk terler geliyor. İçim yanıyordu. Biri serçe parmağıyla dürtse düşüp bayılacağım! Kendi kendime soruyordum ben neredeyim diye. Merdivenin tırabzanını tuta tuta indim. Aşağıda karşıma ızbandut gibi bir uşak çıktı. Ona sordum:

"Ben ne vakit geldim!"

"Sabaha iki saat kala!"

"Sarhoş muydum?" Herif birdenbire yüzüme karşı:

"Leş gibi!" dedi. Aman Allah! Yerin dibine geçeceğim! Uşak durur mu ya, devam ediyordu:

"Sonra illa ev sahibesini alacağım diye tutturdun! Olmaz dedik dinletemedik. En nihayet ben bir koltuğuna, ev sahibesi de bir koltuğuna girdik. Seni çıkardık kendi karyolasına yatırdık!

"Burası neresi?"

"Kemeraltı!"

"Ne!" Ben dayanamadım:

"Nasıl Kemeraltı gülleri diye alay eder misin? ... bülbülü!"

"Bülbülü ki bülbülü! Her neyse herife geceliği, bahşişi verdik. Kapıyı açtı. Çıkabilirsen çık!"

"Neden?"

"Karşısı meyhaneymiş! Galata'nın ne kadar kopuğu, ne kadar külhanbeyi varsa toplanmışlar. Ortalarında bir laterna, evlerden biri çıktı mı çalışıyorlar! İçlerinden biri de elinde tepsi "Sabahlar hayrolsun beyim" diye yanaşarak parsa topluyor. Kuruş atıp da tepsi tın dedi mi hep bir ağızdan "Geçmiş ola!" diye bağırıyorlar!

"Sana da yaptılar mı?"

"Bana da yapmasalar nereden bileceğim? Sokağın iki ağzı da iki geceli! Rezil olmak bir şey değil!"

"Demek ki sen şimdi doğru oradan geliyorsun!"

"Dosdoğru! Aman, şu ibriği ısıtayım da sıcak sıcak yüzümü yıkayayım. Bu gece de bir çamaşır değişeyim, sabaha da bir hammam yapayım! Zira bu pislik başka türlü geçmez!"

Balo, karnaval, henüz gördüğüm şeylerden değildi. Alaf-ranga dans da nasıl oluyor bilmiyordum. Gerçi berber, bir gün karşımda eğilip bükülerek, ayaklarını sürüp birbirine sürerek " Bir elini kadının beline, bir elini de onun eline!" diye bir şeyler tarif ettiyse de yine bir şey anlayamamıştım. Yalnız geçen baharda Kâğıthane'ye gitmiş, orada çingene karılarının, özellikle eski tulumbacı kıyafetli, tüsüz birinin; perçemlerini dökmüş, gerdan kırarak, omuz titreterek, göbek atarak, sağa sola yatarak, zurnanın uydura uydura döktürdüğü bir hava ile cambazca kıvrılıp doğrulduğunu görmüştüm. Hatta o gün merhum Nuri Şeyda ile beraberdik, bana musikimizin köçekçelerinden, "tavşan" denilen yollarından beş on tanesini kendine has tavrıyla okumuş, hatta bir çalçenenin, çatlak sesiyle yırtıla yırtıla bağırması:

"Bir taş attım dereye

Kız geldi pencereye

Kız Allahın seversen

Al beni içeriye

Ah! toni toni, Çamlıca toni toni

Ah, toni toni yuvarlan da gel" eğlentisini de tekrarlamıştı. Alaturka rakstan ancak bu kadar nasibim vardı. Bizim berber, kendisinin söz arasında anlattığına göre, meğer bu iki oyundan da nasipliymiş! Evet! Daha pek çok marifeti olduğu anlaşıyordu, ama her nedense bizden gizliyordu! Faiz de artık Direklere-rası'na alışmıştı. Bizde kaldığı gecelerin bazılarında Osmanlı Ti-yatrosu'na beraber gidiyor, elde muşamba fener yolda hırsız ka-çıran öksürükler ile dönüyorduk. Bizim semte nispetle Beyoğ-lu, hakikaten bir "aydınlık memleket" görünüyordu. Fakat ne o, ne de ben buranın girintisini, çıkıntısını bilmiyorduk. Berber biliyor amma onun da sarası var! Size bu halini anlatmıştım, o gece burnumuzdan gelmişti!

Bir pazar sabahıydı. Kar, lâpa lâpa yağıyor, ortalık sakın. Kukuletalı, şallı, atkılı, şemsiyeli yolcular, işçiler aralı aralı geçi-yorlar, serçeler tüyler kabarık uçuşuyor, köpekler koşuşuyor, oynaşıyor; güğümünü siperli bir yere koymuş, başı mendil bağ-lı bir Arnavut, aralıksız aynı perde üzerinden:

"Salep! Kaynıyor!" diye bağıyor, biz de dükkânda tepele-me mangalın etrafında elleri ateşe uzatmış, oturuyorduk. Ber-berin dudağı çatlamış, annesinin yaptığı bal mumlu merhemi sürerken dedi ki:

"Bu gece son gece amma civcivli gece! Yarın da İstiridye Panayırı. Ondan sonra karnaval biter, perhiz girer." Faiz'le ba-ıştık. O devam ediyordu:

"Geçen sene tam bu geceydi. Hem de böyle karlıydı. Akşam olunca üç arkadaş Unkaparı'ndan, Meyyit Yokuşu'ndan, Şişhane Karakolu'ndan, Altıncı Daire önünden Tepebaşı'na çıktık. Venedik Sokağı'ndan doğruca, hani o gece uğradığımız bakkal dükkânına..."

"Papi'ye mi?"

"Hah! İşte oraya uğradık. Biraz kafaları tütüledik. Ondan sonra ne Kristal'ini, ne Odeon'unu, ne turşucusunu, ne Necip'ini, ne Kafe Kuron'unu, ne de Kafe Komers'ini bıraktık. Girmedığımız bir iğne deliği kaldı. Dans mı istersin, köçek mi istersin, sokaklarda göbek atan mı istersin. Baktık ki üşüyoruz, önümüze gelen şekerlemeci, bakkal dükkânlarına daldık. Birer içki attık. Vapur musun mübarek!" Yine birbirimize bakiştık. Berber coştukça coşuyordu:

"Karı mı istersin. Her çeşidi!"

"Kim bilir ne olmuşsundur!" dedim.

"Bir şey olmadım. Tutmuyor ki, uçuyor. Biz de uçuyorduk. Fakat öyle eğlendik, öyle eğlendik ki." Biz bakışıp bakışıp gü-lüyorduk. O, durmayıp söylüyordu:

"Ayasofya kubbesi kadar kamburunuz olaydı da o gece bizimle beraber bulunaydınız! Ne maskaralıklar. Ne maskaralıklar! Rezalet diz boyuydu. Hele sizinkilerin bizimkilerden ziyade eğlenmeleri o kadar tuhafıma gidiyordu ki! Fakat sizinkiler Maskarata koymuyorlar, domino da giymiyorlar, ama maskarata kaç para eder, domino kaç para?"

Bu ayrıntı bizi daha fazla gıcıkladı. Hatta Faiz dedi ki:

"İçmezsen beraber gidelim mi?" Berber gözlerini açtı.

"İçmek mi? İşte tam bir ay oluyor, ağzıma damla koymadım!"

"İçmeyeceksin, demek?"

"İçmem!" Faiz bana döndü:

"Ben şimdi size gideyim. Teyzeme senin için bu gece burada kalacak, müsaade edin, diyeyim." dedi, kalkıp gitti. Bir çeyrek sonra döndü. Üşümüş, morarmış titriyordu. Silinip biraz ısıdıktan sonra bana:

"Al, annen verdi." diyerek bir miktar para da uzattı. Bundan sağlam onaylama olur mu?

Bin türlü gevezelik ediyorduk. Fakat o kısa günlerde bir türlü akşam edemiyorduk. Nihayet eski on bir buçuğu (gün batmasına yarım saat kala) iple çeke çeke getirdik. Kar durmuştu. On dakika sonra üç kukuletalı Vefa yönünde yürümeye başladık.

Yollarda kimse görünmüyordu. Meyyit Yokuşu'nda tırmanırken ilk nasibi, bir evin önünde kurulmuş olan lâternadan aldık. Evden kadın, erkek birtakım maskaralar çıkıyorlardı. Ayı kafalı bir herif mahalle çocuklarına saldırıyor, kaçınıyordu. Elleri tırnaklı bir eldiven içinde idi. Burnuna koskocaman bir halka takılmış; bir kadın, elinde tef, zincirini çeke çeke götürüyordu!

Şişhane Karakolu'nun feneri, karşısındaki meydanı loş bir karanlık içinde aydınlatıyordu. Lâterna yine başladı. Onunla beraber dans da başladı. Berber:

"Polka oynuyorlar." diyordu. Bu grup birinin bir eli diğeri- nin belinde dönüp duruyordu!

O zamanın saflığı ile beraber yine maskenin önemini anladım, maske olmazsa alenen oynanılmazdı, gece bile olsa! Ayı

kiyafetli maskara da oynuyordu. Biz ağızımız açık, onun hareketine bakıyorduk. Birdenbire bir kuvvetli homurdanma işitildi. Zincire bağlı görüldüğü halde hakikatte o güruhun âmiri olan bu adam, meğer komut vermiş imiş!

Lâterna hemen kalktı, öne düştü. Güruh da arkadan oynaya oynaya yürümeye başladı. Bir ara bizim berber bunların arasına karıştı, ama yüz bulamadı. Belediye dairesine doğru hep beraber yürüyorduk. Eğlence insanı ne kadar lâubalî ediyor? Maskelilerden biri aramıza düştü mü, berber âdeta sıkıştırıyordu.

Belediye binasının önüne geldiğimizde cadde üzerinde mumlarla donanmış bir şeyin gittiğini gördük. Bu bir başka alaydı. Vapur taklidi yapmışlar. Tekerek üstünde yürüdüğü halde bacası, dümeni, kazanı, kaptan yeri, çarkları vardı. Kaptan Yunanlıların Efsun askeri kiyafetli, püskülü omuzdöven türünden kalın, uzun, sırtına sarkmış fesini alabildiğine alabanda yıkmış, kaşlar iki parmak eninde, bıyıklar fırça gibi püskürmüş, fistanın bel tarafında bir eski kubur tabanca, tornhayt, tornistan, filispit bağırarak güya kumanda veriyor, vapur durdukça müşteriler girip çıkıyordu.

Bizim berber, geri kalır mı? O da bindi. Bindi ama çabuk çıktı. Maskara olmayanlar bu gemiye alınmıyordu!

Arkadan bir alay daha göründü. Üç sırk altı hamal, önde yanda ikişer fenerci. Bir tek yumurta götürüyorlar! Yük o kadar ağır, o kadar ağır ki (!) o soğuk havada hamallar şakır şakır terliyorlarmış gibi siliniyorlar, ikide bir durup dinleniyorlardı!

Bir ara kaptanın verdiği emir üzerine lâterna en öne geçti. Elli altmış kişilik bir katar, dans ede ede yürüyordu.

Tepebaşı'na geldiğimiz sıradaydı ki berber ikimize:

"Siz bunları bırakmayın, ben şimdi gelirim!" diyerek birden-bire ayrıldı.

Bu oyunbozanlık canımızı sıktı. Kızdık, fakat ne yapabildik? Katar, şevk ve neşesini arttırıyordu. Yumurtaya bakıp bakıp horoz gibi öten, tavuk gibi gıdaklayan, elleriyle çırpınarak şu bu tavuğun yanından "guk! guk!" diye kabarıp sürtünen, vapurdan mendil sallayanlar çoğalmıştı.

Fakat her neşe gibi bu da çok sürmedi, vapur cadde istikametini tuttu, yürüdü. Lâterna yan sokaklardan birine saptı. Yumurta hamalları Asmalı Mescit tarafına döndüler. Biz yalnız kaldık. Artık berber bizi nerde bulacak!

Faiz, Beyoğlu'nu benden daha iyi biliyordu, bir sokağa sapıp yürüdük. Öteki caddeye çıktık. Bir alay da burada; on beş, yirmi kişilik bir halka, kasap havası oynuyorlardı. Dikkat ettik, bizim ayı yine ortada.

Pandomimciler gibi yüzü pudralı, yakası kirpi gibi kabarık, bol, beyaz gömlekli bir herif "Vay! Vay!" diye ötüyor, türlü türlü şaklabanlıklar ediyordu. Şimdi bir an bile izlemeye tahammül edemeyeceğim bu haller, bana çok komik geliyordu! Berbere kızmakla beraber gülüyor, eğleniyordum.

Faiz kolumu dürttü, döndüm. Uzun boylu, köse, etlice biri ince bir sesle:

"İsterseniz gidelim." diyordu.

"Nereye?"

"Üsküdarlı'nın evine. Güzel kızlar..."

"Bize lüzumu yok!"

Herifin görünüşünden ürkmüştüm. Sağına aksaya aksaya yanımızdan ayrıldı. Fakat dönüp dönüp bakıyor, geri dönmeye hazır olduğunu gülererek ifade ediyordu.

"Faiz. Bu kim?"

"Anlamadın mı? Muhabbet tellâli!"

"Ne utanmaz şey?"

Yürüyorduk. Herif bizi bir daha önledi. Çekinmiyor, sıkılmıyor, yine o ince sesiyle:

"Başka yerler de var."

"Haydi. Haydi."

"Darılmayın beyler."

"İstemez dedik ya!"

Cidden söylüyorum ki ürkmüştüm. Topallaya topallaya bize yaklaştığı sırada kalbimde yabancı bir korkunun uyandığını hissetmiştim. Herif başını, kulaklarını yünlü, siyah bir atkı ile örtmüş, gözleri gülerken o ana kadar görmediğim bir ışın ile parlıyor, eğilip söz söylediği anda ayrıca burnunun yanakları üzerine düşen gölgesi içinde derin buruşukluklar meydana oluyordu. Bana öyle geliyor ki nazik ve saf bir his olması gereken tebessümün bu iğrenç sima üzerinde uzun müddet sabır gösterip durmasını insan, o yaştaki zihniyetiyle mümkün değil anlayamaz.

Bizden bir iki adım ayrılır ayrılmaz uzun burunlu, üzerine satrançlı, entarimsi bir elbise giymiş biri daha yaklaştı:

"Bende daha güzelleri vardır. İsterseniz şurada durun. Size takdim edeyim!" demesin mi? Bu da öteki gibi ince sesli idi. Derhâl:

"İstemez!" dedim, ama cevap verdi:

"İstemez olmaz!"

"Çattık!"

"Çattık ya! Sizi Tüysüz Haçik'e bırakmam, mutlaka ben götüreceğim!" Âdeta hiddetlendim. Faiz daha ateşli yapıda olduğu için maskaranın göğsüne dayandı:

"Haydi git, şimdi belânı bulursun."

"Ne! Belâ mı? (sesini kalınlaştırarak) Benden iyi belâ mı olur?"

Şöyle bir bakındım ki etrafımız çevrilmiş, bizi üç maskara daha sarmış. Türlü türlü pandomimayla "gidelim"i anlatıyorlar. Ben şaşırdım. Faiz vaziyet aldı. Fakat ne hal? Ben belâyım diyen oynamaya başlayınca diğer üçü de ona uydular. Muhit hem dar, hem kalabalık! Biz yürümek istedikçe onlar önümüzü kesip bize:

"Siz nereye, biz de oraya!" diyorlardı.

"Ey! Artık yeter!"

"Yeter mi? Daha neler var neler!"

Faiz aceleci ve sinirli bir şekilde birden "belâ"nın maskesine el attı. Çekip çıkardı. Mal da kendisini gösterdi! Bizim berberdi! Donduk kaldık. O, gülmeden kırılıyordu. Biraz sonra bizi de bir gülme aldı. Dedik ki:

"Gelen geçen bize bakıyor. Yürüyelim!"

"Yok, yürümeyelim. Şuraya girelim."

Eliyle gösterdiği yer, zaten benim de dikkatimi çekmişti. Büyük bir kapı. Bayraklar, defneler, taflanlar, fenerlerle donan-

mıştı. Uzunca, genişçe bir koridor; burası da aydınlık! Sağ tarafta bir kapı daha. O kapıdan girdik. Büyükçe bir birahane. Ortasında yüksekçe bir çalgı yeri. Gitar, mandolin, flüt, armonika çalan dört kişi oturmuş, çalıp okuyorlardı. İç tarafta büyükçe bir masanın etrafına dizildik. Berber başladı:

"Madam Olga!" Madam maskesini sıyrıldı; yüzünü gösterdi:

"Ay! Bizim Kalost!" Berber:

"Madam Hiranos!"

"Vay. Anam!"

"Madam Surpik!"

"O! Artin, sen nasıl oldu da bunlara katıştın?"

"Garson bize bira!" Berber ağzını açtı:

"Nasılmış! Tepebaşı'ndan sıvışıp gider misiniz? İşte insanı böyle ederler. Tüysüz'ü size biz yolladık. Yakalarını bırakma dedik ama korkak herif inatlaşamadı." Artık gülüşüyorduk. Sordum:

"Burası neresi?"

"Buraya adıyla, sanıyla Bartoli Birahanesi derler. Ötesi de Konkordiya. İsterseniz balo zamanına kadar burada vakit geçiririz. İsterseniz başka yerlere de gideriz.

Birahane dolup boşalıyordu. Renk renk, biçim biçim dominolar; ikişer, üçer, beşer, yedişer, sekizer geliyorlar, oturup çakıyorlardı.

Ne meraklı manzara! İçmek için bir kadehi veya bardağı ele alıp da peçesini veya maskesini kaldırdı mı eğilip kadın mı, erkek mi olduğunu anlıyoruz. Kimi birdenbire açıp kapıyor, kimi yalnız çenesini gösteriyordu.

Berberin ahbabı, bizim tanıdığımız Aram sabırsızlanmaya başladı.

"Burada oturup ne yapalım? Bari Turşucu'ya veya Kuron'a gidelim de saz dinleyelim." diyordu. Elbette ki kalktık, bu defa dört maskara önde, biz ikimiz arkada, Cadde-i Kebir'e doğru yol aldık.

Hava azıyor, sıcaktan soğuğa çıkmak hoş a gitmiyordu. Epeyce yürüdükten sonra sağda bir gaziroya girdik. Bir incesaz takımı çalmaya hazırlanıyordu. Berber birer birer isimlerini söylüyordu:

"Kemençeci Ağabey, Lâvtacı Mikail, Lâvtacı Şair Serkiz'in oğlu, Kanunî Osep."

Gazino henüz تنها idi. Çalgıcıların beklemekte olduklarını gören berber:

"Buraya balodan sonra gelmeli!" diyerek biraların hesabını gördü. Çıktık. Onlar aralarında:

"Odeon'a gireceğiz değil mi?" diye konuşuyorlardı.

Odeon'un kapısı önünde durduk. Kar hafif hafif yağıyor, cadde bir baştan bir baş a ağıyor, fenerler buzlu fanuslar geçirilmiş gibi donuk donuk yanıyordu. Bu manzaraya ilk defa denk geldiğim için yeni bir sevinç ile bakınıyordum.

Kardan üstleri beyazlanmış, yüz göz kapalı, telâşlı, şaşkın yürüyüşlü, çoğunlukla gürültülü birtakım dominolar, benim gibi fesinin üstü, omuz başları beyaz külçelerle kabarık, elleri cebinde, kiminin kaşları, bıyıkları, kiminin sakalı kırağı tutmuş kim-seler bizim kümeyi yarararak, ona buna çarparak binadan içeriye dalıyorlardı.

Biz de daldık. Silindik, süpürüldük. Paltoları, atkılarını, şemsiyeleri emanete vererek ilerledik. İçeriden dalga dalga sıcak bir hava geliyordu.

Neden sevinliyordum, hâlâ anlayamadım. Apaydınlık geniş, yuvarlak, muhiti kat kat, göz göz localarla ayrılmış, hemen her locası bambaşka kıyafetler, hareketler, çarpışmalar, kol kola girmeler, pandomima işaretler, fısıltılar, garip garip sesler, gülüşmeler, çekişmeler, takılıp gitmeler, türlü türlü reveranslar, bel, el tutuşmalar arasında dakika dakika değişmekte olan bu velveleli yer bana hoş görünüyordu. Yerden localara, localardan localara, yerlere bir şimşek süratiyle uzanan allı morlu kurdeler; yukarılardan dökülen, aşağılardan atılan o sevimli, yuvarlak, uçarken düşerken renk renk, her toplandığı yerde bir mozaik parçasını oluşturan konfetiler gözlerimi okşuyordu. Evet. Dört duvar arasında dışarıda benzeri görülmeyen bir âlem!

Berber ikimizi giriş hizasında bir köşeye götürdü. "Buradan ayrılmayın." tembihini verdikten sonra arkadaşlarıyla beraber ortalara saldırdı. Sahne tam karşımızda perdesi açık duruyor, orkestrada flüt, keman gibi çalgılar ahenk yapar gibi birer nağme çıkarıp kesiyor; çalgılarını aynı eda ile oynatıp duruyordu. Berber geldi. Üzerinden bin maskaralık akıyordu.

"Şimdi dans başlayacak. Hem de vals. Bir tanesini gözüme kestirdim. Onunla oynayacağım. Seyredin de anlayın nasıl oynanmış!"

Daha sözünü bitirdi bitirmedi, hazır ol işareti verildi, berber süzüldü. Cidden izlemeye değer bir manzara! Raks, açılıp kapandıkça, ayrılıp birleştikçe bulunduğumuz sahada bir şeyler daralıp genişliyor, mızıkla bütün dırıltıların, bağırtiların üstünde

işitiliyor, fakat ağır, boğucu bir hava beni terletiyordu. Çamurlu ayakkabılarının getirdiği pislikler, konfetilerin dönüştüğü tozlar, türlü türlü duman verici maddelerin çıkardıkları, tavana doğru oldukça yoğun bulutlar oluşturmıştı.

Berber, durmadan sıçrayıp dönüyordu. Bizim bakışlarımız ondan ziyade ortadaki uzun boylu bir dominoya yöneliyordu. Bu domino galiba raksı bozan hareketlerde bulunuyordu ki ikide bir "Dansez!" diye bağırarak kel, smokinli, beyaz yelekli, kravatlı biri onun etrafında dolaşarak, kendisine Rumca mı, Fransızca mı bir şeyler söylüyor, localardan omuz silkinmeleriyle güldükleri anlaşılanlar çoğalıyordu. Bilmem ne oldu, oyun birdenbire karıştı, kendi kadar uzun bir "paaat!" ile herif sol tarafına doğru boylu boyuna düştü. El çırpımlarından, ısıklardan, tepinmelerden oluşan müthiş bir gürültü mızıkayı susturdu. Koca salon hıncahınç oldu. Faiz, ben, o kadar sıkıştık ki nefes alamaz hale geldik.

Beş on dakika sonra idi ki herif, maskesi boynurda sarkık, etrafında birkaç kişiyle beraber sendeleye sendeleye yürüyordu. Berber, bunun baskın sarhoş olduğunu söyledi. Bizi alarak locaların arka tarafındaki dar, merdivenli bir yoldan yine büyükçe olan bir başka salona götürdü. Burada incesaz çalışıyordu. Bu salon, adı, haniya Evangeliki'nin, o güzel yosmanın bulunduğu mekâna benzer bir yerdi. Fakat berber bize:

"Buraya dinlenmelik derler. İçki, kahve, çay içilir, saz çalınır, oynanır." diyordu. Bir masaya da biz oturduk. Berber, dönüp eğilerek birine dedi ki:

"Aram, Kalost nerede?"

"Onlar işlerini uydurdular. Koltuklarına birer tane sıkıştırdı-

lar! Bizi Konkordiya'da bekleyecekler! Ben Akribaz'i severim de bir parça dinleyeyim dedim."

"Akribaz kim?"

"Kemençeci. İşte yanındaki lâvtacı Lambo, ötekini bilmiyorum, tef çalan ise meşhur Arap İbrahim. Şimdi siz dikkat edin."

Berber, elini cebine soktu, bir mecidiyeyi çıkardı. Çalgıya doğru fırlattı. İbrahim sağ elini teften çekerek anı bir kıvraklıkla parayı avucuna oturttu. Hakikaten şaşılacak bir maharet. Değme hokkabazlar böyle bir el taklası yapamaz! Berberin sıfatı uğurlu imiş. Etraftan birkaç kişi daha attı. Saz, o zamanın en güzide bir uşşak bestesi olan:

"Ey şuh-i cefapişe bırak vaz'ı cefayı

Vaz geç bu sitemden takın etvar-ı vefayı

Güldür güzelim bizleri ağlat husemayı

Sayende senin ta sürelim zevk-u sefayı

Sen gitgide bir afet-i devran olacaksın

Canlar yakacak ateş-i sûzan olacaksın

Bilmem ne zaman derdime derman olacaksın

Çağın geçecek sonra pişman olacaksın."

Şarkısını çalmaya başladı. Bu şarkıyı kıraathanelerde çokça dinlediğim için âdeta ben de meşk etmiştim. Saz usulü değiştirip de ikinci kıtadaki "Sen gitgide bir afeti devran olacaksın" mısrasına girer girmez dinleyicilerin çoğu da iştirak etti. Çalgıya mecidiye mecidiye üstüne düşüyordu, İbrahim tefi bırakmış, havadan gelenlere saldırıp yakalıyordu. Derken bir ses, bir kadın sesi; "Nedir ey çeşm-i nazım sende bu müjganlı ebrular" diye bir gazel tutturmuş, çingirak gibi ötüyor! Pürüzsüz bir seda!

Karşılayan kemençe düşük, çekip duruyor.

"Bu kadın kim?"

"Tanımıyorum."

Biz tanımıyoruz, ama onu tanıyanlar pek çok; etrafını aldılar. Tiz bir meyan! Kemençe bocalıyor, çıkışamıyor. Arada soğuk fasılalar! "Ki hâkî kabrim üzre mesken tutsun ahular." Oh! Ne güzel bir hicaz karar!

Lâvtalar kıpırdıyor, kemençe yıpranmış, daha falso bir tarzda karar üzerine yüklenmek istiyor. Fakat vakit kalmadı. Beş on mecidiye, çalgı masası üzerine döküldü. Ortaya maskeli fakat arasına yapma güller takılı başörtülü, kollarında sepet, sırtlarında soluk mavi yeldirme çingene kılıklı iki kadın atladı, sepetlerini bıraktılar. Saz bir anda coşarak:

"Çeribaşının gelini

Çergeye dayamış belini

Arap çıkarmış dilini

Korkarım ısıracak elimi

Ha! Ha! Ha! Maşallah, ha ha ha inşallah.

Anayisi, babayisi

Kavurması, kıvrması da çalka!"

Ne ahenk! Ne raks! Fakat salon boğazına kadar doldu. En nihayet oynayan iki maskeli sepetlerini aldılar, yürüyerek "Falcı! Falcı! Kokozolu falım var!" narasıyla kalabalığı yarıp çıktılar. Biz de bu fırsattan istifade ettik.

Caddeye çıktığımızda saat gece yarısını geçiyordu. Karın tabakası yükselmiş, yalnız yağması kesilmişti. Şekerlemecilerin,

dükkânların camları donuk ışıklarla parlayıp dururken Kafe Şantan'ın açılan kapısından bir avaz, bir keman, bir kanun sesi avare bir çığlık gibi kulağımıza çarpıp mahvoluyordu. Gerçi Odeon'un salonunda oturduk ama yine yorgun idik. Özellikle de uyku bastıracak gibi görünüyordu. Bir taraftan da açlık! Bir sebeple berberin uyarısı üzerine yine Konkordiya'nın birahanesine girdik. Birer bira, birer porsiyon gravyer peyniri, birer markana ısmarladık. Rum çalgısı pek gürültülü idi. Kapı açıldı, belki kadın erkek karışık on beş yirmi kadar maskara içeri girdi. Meyyit Yokuşu'nda rastladığımız ayı da aralarında idi. Bu defa burnuna zincir yerine bir mavi balon takmış, yalpalayıp duruyordu. Berber herifi görünce:

"Zom olmuş, duracak hali yok!" dedi demedi garsonlar kümeyi önlediler. Çalgı da sustu. Şiddetli bir tartışma başladı. Berber biraz Rumca anladığı için:

"Bu herifler burada bir belâ çıkaracaklar! Galiba deminden gelmişler, rezillik etmişler. Çalgıcılar bile istemiyorlar." dedi, dediği gibi gürültü de büyüyordu.

Evet, bir anda daha ziyade büyüdü: garsonun biri yediği kuvvetli bir şamar neticesinde şiddetle büfenin üzerine düştü. Bir şangırtı, bir yıkılış! İskemleler havalanıp havalanıp uçuşuyordu. Berber tecrübeli, o da kalktı. Eline bir iskemle aldı. Havaya kaldırdı. Bu tedbirle hem kendisini hem de bizi uçup gelecek serpintilerden, bira bardağı, içki kadehi, su sürahesi, tabak gibi şeylerin darbelerinden korumak istiyordu. Gerek kalmadı. Bir tabanca ortadaki avizeyi hurdahaş etti. Ömrümde ilk defa işittiğim bir ateşli ses! Korktum. Gravyer peynirli ekmek boğazımda kaldı. Bir tabanca daha! Çatal, bıçak elimden düştü. Faiz de köşesine büzülmüştü. Berber elindeki iskemleyi bizim ye-

mek masasının üzerine bıraktı. Derhâl sağımızdaki bahçe kapısını açtı, bizi oraya attı. Zaten içerisi kararıyordu. Camlar buzlu olduğu için bahçeden göremiyorduk. Bir ara gürültü durur gibi oldu. Berber dedi ki:

"Kımıldamayın. Kol geldi!" yaygara, iyice büyümüştü, işitiyorduk:

"Alın bunları! Hepsini. Hepsini!"

"Kadınları da mı?"

"Ben kadın erkek tanımam. Alın!"

Görür gibi hissediyorduk, birahane boşalıyordu. Biz üç gölge, titreşip duruyorduk. İçerde gazlar bütün bütün söndü. Eyvah! Burada mı sabahlayacağız? Konkordiya'nın orkestrası boğuk boğuk bize kadar geliyor, binanın bahçeye bakan bazı deliklerinden aydınlıklar görünüyordu. Berber hem titriyor, hem de:

"Gece burada kalacak olursak, donarız!" diyor, çıkacak bir yer bulurum ümidiyle dolaşıyordu.

Velhâsıl bir saat kadar orada kaldık. En sonunda yine berberin aklına geldi.

"Burada durup donmaktansa yine o kapıdan girelim, karanlık maranlık otururuz, hiç olmazsa soğuktan kurtuluruz!" dedi. Düşünmeye gerek yok. Makul! Dediği gibi yaptık. Girer girmez hayretimiz arttı. Bir garson nereden bulmuşsa bulmuş, bir mum yakmış, gezinip duruyor. Bizi görür görmez olduğu yerde dimdik kaldı. O da bize hayretle bakıyordu.

Berber meseleyi anlattı. Biz yerlerimize oturduk. Onu hafif aydınlık içinde görüyorduk. Bizim tabaklar sağlam, yalnız bir bira kadehi yan yatmış, içinde ne varsa hepsi bir gravyer porsiyonu üzerine dökülmüştü!

Olaydan iki saat sonra birahane yeniden açıldı. Tekrar gaz-
lar yandı. Patron, diğer garsonlar, onlarla beraber birahanenin
koldan kurtulmuş müşterileri ve elbette merakla beklemiş olan
bizim gibi birkaç sabahçı birer birer girdiler. Hiç biri bizim eski
vaziyetimizin farkına varmadılar.

Asayişin sağlanması bizim de iştahımızın total total olsa
da dönüşünü kolaylaştırdı.

Saate baktık. Alaturka on! Ortaliğın ağarmasına en az dört
saat var. Uykusuz kaldığım ilk gece! Birahanenin gittikçe artan
sıcaklığı üçümüzü de uyuşturuyordu.

Görüyordum müşterilerden biri uyuklasa garson gelip dür-
tükleyerek uyandırıyor! Fakat ara sıra rehavet o kadar bastırı-
yordu ki gözlerim birdenbire kapanarak kendimden geçiyor,
garsonun korkusundan yine birdenbire uyanarak neredeyim di-
ye şaşkın şaşkın etrafa bakınıyordum. Bu halime muhtemelen
Faiz ve berber dışında, masalardan da gülenler oluyordu. Ber-
ber diyordu ki:

"Mademki kararımız var, şu istiridye panayırını görelim."

İyi ama bende göreceğ göz mü kaldı? Yürürken bile uyuya-
cağım. Hele karşı masadaki şişmanca olanının, alt çenesini oy-
nata oynata üç dört parmak indirerek kuvvetli bir "hayy!" fırlat-
tıktan sonra sırtını duvara vererek gerinmeleri beni bütün bütün
çileden çıkarıyordu!

Belâya bakın ki dışarıdan gelenlerin hepsi de avuçlarına
hohlaya hohlaya Rumca, Ermenice, Türkçe:

"Yağıyor! Göz gözü görmüyor!"

"Soğuk insanın iligine işliyor!" diyorlardı.

Kuşatmadayız. Ah! Evdeki yatağım! Hele o tüylü battaniyem, yastıklarım, fanilâ entarım, bir taraftan bir tarafa dönerken ses veren karyolam! Bunlardan da vazgeçtim. Hiç olmazsa şu mermer masa üzerine bir dirsek dokundurabilsem! Varsın boynum Ali dayı oynar gibi kıvrılsın dursun! Çok değil bir saat-çık! İnşallah, yarın akşam yemeği yer yemez kendimi döşeğe bir atayım, öğleye kadar uyuyup uyanıp yatayım! Bir daha mı? Tövbeler olsun!

Sağ kolum dürtüldü. Meğer ben yine geçmişim! Gözü-mü açtım ki gazlardan bir ikisi de sönmüş, birahane tenhalaşmış. Çalgıcılar gitmiş, büfedeki tıknazca adam sert sert bir şeyler söylüyordu!

"Ne diyor?"

"Kalk, gidelim, diyor!"

Kalktık. Kapıdan çıkar çıkmaz kuvvetli bir kar yağışına tutulduk. Koridorun duvar dipleri üç dört kanş tutmuştu. Balodan çıkanlar ilk adımda irkiliyorlar, titriyorlar, ondan sonra dışarıdaki fırtınanın içine atılıyorlardı.

Biz de irkildik, titredik, atıldık. Cadde bir ağzından kuvvetli, dehşetli tulumbalarla rüzgâr üfürülen büyük, uzun bir boruya dönmüştü.

Nereye gidiyorduk yahut gideceğiz? Rüzgârın sallayıp sallayıp yüzümüze indirdiği buzlu silleler ağız açtırmıyor, ayakların gömüldüğü kar tabakası yürütmüyordu.

Donacak mıyız? Aman! Galatasaray önünde kıkırdayacak mıyız? Bu fırtına değil, kasırga! Berber ilk darbeye yıkıldı. Onu kaldıralım derken biz de yıkıldık. Dükkân saçaklarından, damlardan, şuradan buradan uçuşan buz parçaları, enli kar kitlele-

ri gökten inen koyu sulu sepkenle beraber çarpıyor, nefes aldır-mıyordu. O geniş cadde, korkunç uğultular, heyecan verici ısı-lıklarla gürültü içinde!

Nereye gidiyoruz? Lâf yok. Söylense de işiten kim? Düşe kalka aydınlık görünen bir dükkânın kapısından içeriye canımı-zı zor attık. İslî, dumanlı bir hava gözlerimi yaktı. Hiçbir yer, hiçbir fert göremiyordum. Faiz elimden tutmuş, beni götürüyor, biri bez gibi bir şeyle üstümü temizliyordu.

Yere alıştıkça gözüm açılmaya, seçmeye başladı. Çalgılı bir gazino! En köşedeki boş masaya çekildik. Hala titriyordum. Paltom, boyun atkım ıslanmış, kar suyu, o zamanın moda-sı mantarlı potinden geçmiş, ayaklarım, hele parmaklarım sızlıyordu.

Burası da sıcaktı. Hararet nüfuz ettikçe tüylerim ürperiyor, üşüyen yerlerim ağrıyordu. Berber gelen garsona:

"İçilecek sıcak ne var?"

"Birer punç yapayım mı?"

"Hay Allah razı olsun. Çabuk!"

Punç nedir? Hiç işitmedim. Berber izahat verdi:

"Sıcak çayın içine konyak koyarlar. Fevkalâde ısıtır, iki bardak içtin mi vapor gibi olursun."

Etrafa şöyle bir göz gezdirdim. Vay! Burada uyuyanları gar-son uyandırmıyor! Aksiliğe bakın ki benim uykum dağıldı!

Yavaş yavaş diriliyordum. Punçun ilk yudumu boğazımı zorladı, ama içerimi de ısındırdı.

"Bu çalgı niye çalmıyor?"

"Daha balo bitmedi, ama yakındır."

"Aman ŧu kapıdan girenlere bakın. Ne hale gelmişler!"

Oturanların hepsi gülüyorlardı. Bunlar elbette bize de gül-
müşlerdir! Fakat onlara da gülen olmuştur. Dünya bu, gülen
gülene!

Oh! Punç iyi geldi. Demin damarlarım çekiliyor zannedi-
yordum!

Çok geçmedi. Gazino doldu. Saz başladı. Berberin, şair
Serkis'in oğlu dediğı lâvtacı kocaman bir of çektikten sonra:

"Sakiya camında nedir bu esrar

Kıldı bir katresi mestane beni

Şarab-ı lalinde ne keyfiyet var

Söyletir efsane efsane beni."

Berber makamları da bilir:

"Kesik kerem okuyor. Bu yollar bunlara vergidir!"

"Hangi yollar?"

"İşte bu yollar, Destan, semaî, koşma, mani, kesik kerem!
Geçen sene aşağıdaki gazinoda K r Civan'ın takımı vardı, on-
lar daha kıyaktı."

Ben bu ismi tanıdım, çok işitmiştim. Berber devam ediyor-
du:

"Fakat asıl şair Sergiz, daha kıyakmış! K r Civan'ın iki kar-
deşi daha var ki birinin adı Andon, diğ rinin Hristo'dur. Bunla-
rın bir de kemençeleri var; Vasil. Bu dördü bir yere geldiler mi,
 stlerine saz olmaz!"

Vasil'i taniyordum. Eniştemin konağına sık sık gelirdi. An-
don'u da, Hristo'yu da taniyordum.

Diğer taraftan gazino alıp veriyordu. Saz da ondan aşağı kalmıyordu. Oynayan, açıktan gazel, semai, destan okuyan birbirine karışıyordu. Bir hayli yumuşamış olacağım ki uyumuşum. Uyandım, ama ortalık yine zifiri karanlık! "Ben nerdeyim?" İşte insanlık böyle! Karanlık, gizli, belirsiz vaziyetlere girmedikçe "Ben nerdeyim?" demez!

Nerede olacağım? Gazinoda! Etraftan gelen seslerden anlaşıyordu. Pencerelelerin buz tutmuş yerleri açık bir mavilik ile karanlıktan ayrılıyor, içeride sigara uçları mevsimsiz azman ateş böcekleri gibi parlıyordu. İki saat kadar kestirmişiz! Sabah da oluyordu, meğer burada adet imiş, bu saatlerde gaz lâmbaları söndürülmüş!

Biz, hayalet gibi gezinen garsona, yolluk birer punç daha ısmarladık, içiyorduk. Kapı açıldı, içeriye elinde iki mumlu cam fenerle biri girdi. O girer girmez köşedeki grubun içinden bir zurna, saba makamı üzerinde gezinmeye başladı. Latif bir giriş! Tatlı bir karar! Gazinoda tıs yoktu. Biter bitmez kalktılar. Önde fener birer birer çıktılar. Kar dinmiş, fırtına yavaşlamıştı, biz de kalktık, çıktık. Havada yüzde doksan fark vardı.

Grup dışarıda sıralandı. Önde zurna ile çifte nara, onun daha önünde başına beyaz bir mendil sarmış, topaç gibi yuvarlak bir siyahî, daha daha önde bir fenerci, arkada karnavalcılar. Dikkat ettim, bu yirmi kişilik grupta altı kadar kadın, iki üç tane erkek maskeli vardı! Zurna, nara çalıyor, siyahî kıvırıyordu!

Kar dolayısıyla ağır gidiliyordu. Kafile şen şakrak, Galata-saray önünden saptı. Biz de onları takip ediyorduk. Berber, kendisini zurnaya uydurmuş, arkada bizden biraz açıkta kıvırıyordu. Bir ara öne geçti, siyahî ile karşılıklı oynadı.

Kalyoncukulluḡu'na sapar sapmaz fenerci mumları söndürdü. Biraz sonra iri bir meyhanenin kapısından girdiler.

Faiz ile ben atkılarımızın, eldivenlerimizin himayesindeydik ve kapıdan bakıyorduk. Grup siyahînin etrafında bir halka oluşturdu. Garsonun büyük bir tepsi ile sunduḡu rakı kadehleri susuz, mezesiz boşalıyordu.

Bu heyetin hepsinden daha çok berber neşeliydi. Yapmadıḡı maskaralık kalmıyordu. Grup, evvelki sıralanışla bu meyhaneden de çıktı, alttaki meyhaneye girdi. Aynı hal, aynı raks, aynı saz. Fakat arada naralar vardı.

Erkekler aḡız açmadıkları halde kadınlar uzun uzun, yırtık, falso, acı acı ahlardan sonra en saygınlıktan uzak bir tavır ile:

"Yandim! Kale!" gibi seviyesiz sesler çıkartıyorlardı. Faiz'e dedim ki:

"Biz berbere söyleyelim, eve gidelim."

"Olur!"

Fakat berber, nerede? Yok. Nereye gitti acaba? Derken se-kiz on kadar süvari kılıklı maskara sökün etti. Bunlar daha muhteşem, daha süslü idiler. Bunların da önlerinde lâvta, armonika, çığırma vardı. Bütün alay "Of aman aman Eleni!" şarkısını okuyordu. Dehşetli gür bir ses "Of! Eleni'mu!" diyerek gürlüyor, bu türlü bir gürleyiş esnasında atlarla beraber meyhaneye giriyordu. Biz karşı kaldırıma sığındık. Süvariler rengârenk idiler. Bunlara da tepsi dolaştırılıyordu. Aynı taraftan bir grup daha ortaya çıktı. Faiz:

"Bak! Bak! Bizim ayıninkiler!" dedi, gerçektende lâternaları önde, eğrile büğrüle geliyorlardı. Sokak doldukça doldu, hâl-buki arkada daha başka gruplar da görölüyordu. Akşam gördü-

ğümüz araba, yumurtalı sırk hamalları, bağladığı balonu pörsümüş cici burun, paskal kıyafetli, çifte boynuzunun ortası çingiraklı herif, kolları sepetli çingene karılar, aralarında diğer zurnalar, lâternalar, karışık gruplar, merkebe ters binmiş yüzü boyalı, uzun, mozaik sivri külâh, Efsun biçimliler birbiri üstüne yığılıyorlardı.

Etrafta ne kadar meyhane varsa hepsinden yirmişer, otuzar kadehli birer, ikişer tepsi çıkmış; "Oristi!", "Buyurun!" dave-tiyeleriyle bunları karşılıyorlardı. Muhtelif çalgıların muhtelif havalarına uyan uymayan şarkılar, atılan naralar, çekilen haylar, hoylar, bağırmalar, çağırmalar arasında kalmıştık.

Kar yine başladı. Fakat bu defa lâpa lâpa yağıyordu. Süvariler öne düştüler. Arkalarından mumlu araba, sırk hamalları, ayı partisi, bizim zurnalılar yürüyordu. Evlerden dökülen konfe-tiler kar parçalarına sarılarak iniyor, bazen ayak basılmamış ufak yerler üzerinde parıldayışlar yapıyordu.

Ortalık seyreltiği halde bizim berber hala meydana çıkmamıştı. "Beni bırakıp gittiler" demesin diye biz de öndekileri takiben bir yerlere iniyorduk. İndikçe indik. Sokak kâh daralıyor, kâh genişliyordu. Başımız, kulaklarımız sarılı olduğu için ufak tefek şeyleri duymuyorduk. Bir dönemeçte durduk. Bir de arkama bakayım ki yeni bir mahşerin uçları geliyor!

Atlı, yaya, küfeli, sırta binmiş, el ele, kol kola, yüzlerce maskara akıyor. İçlerinde kızaklı bile vardı. Fakat en fazla dikkat çeken "dört sesli" bir maskara idi. İki yanında iki zurna, önünde, ardında birer klârnet, kıyameti koparıyor; güya iyice işitmiyormuş gibi durmadan elleriyle kulaklarını açıyordu. İki davul ve iki çifte nara da cabası!

Biz şaşa kaldık, belki siz de şimdi şaşarsınız: "Bu bizim berber değil miydi?"

Her gün bir hikâye, her gün bir hadise! Tanıdıklar, arkadaşlar çoğaldıkça macera sayısı artıyor! Öğrenme merakı da o nispette genişliyordu. Elbette bu hikâyeler bu hâdiseler yaşanırken veya aktarılırken, asırlardan beri bir türlü manalarını değiştirmeyen aşk, sevdâ, düşkünlük, muhabbet gibi kelimeler dillerden düşüyor; hırs, emel, vuslat, ayrılık, hicran, gözyaşları, uykusuzluk, tartışma, konuşma, rekabet, kavga, dargınlık, nefret ve emsali kelimeler de araya karışıyordu. Bir gün dediler ki; "Muzaffer Bey duvardan mı düşmüş, bir yerden mi atlamış, zavallının sağ bacağı incinmiş, üç gündür evinden çıkmıyormuş!"

Ne münasebet? Duvar gezilecek bir yer değil ki ayağı takılsın da düşsün veya o ne biçim mecburiyettir ki oradan atlamak icap etsin!

Evet. Doğru! Üç günden beri de görünmüyor:

Yine o günlerde duydum ki bizim Faiz de hasta imiş. Evde yatıyormuş. Sokağa çıkamıyormuş.

Bu da doğru! Bir hafta var ki kendisini görmedim.

Bense valideye karşı daha serbest bir vaziyet almaya başlamıştım. Meselâ haftada bir veya iki akşam saat yarıma doğru eve geliyor, Maksut'a biraz daha sık gidiyor, bazen iki kadeh biraya bir kadeh de konyak ilâve ediyordum. Mastika, Lambiko, şarap midemi bozuyordu. Onun için bunlardan haz almıyordum.

Bir ikindiüstü idi. Ağır ağır Langa'ya indim. O zamanlarda biz gençlerin İstanbul tarafında meyhane vakti, ikindi ile akşam

arası idi. Müşterinin adedi dördü beşi buldu mu hesabı görür, ağızlarımızı siler, evin yolunu tutardık.

Maksut'tan içeri girdim. Baktım ki Muzaffer Bey oturuyor. Hem de yapıyalnız. Ne tesadüf!

"Geçmiş olsun, beyefendi!" Gülümsüyordu:

"Nereden duydunuz?"

"Biz duyarız!"

"Buyurun!" dedi, oturdum. Maksut da duymuş olmalı ki bira, kadeh, meze getirdikçe:

"İnsanı işte böyle atlatırlar. Ben sana çardağa çıkma demiyor muydum?" diye takılıyordu.

"Bacağınız nasıl oldu?"

"Hamdolsun! İyice. Az kalmış, dizim parçalanacaktı!"

"Hakikaten duvardan mı?"

"Evet."

"Duvar da ne işiniz var?"

"Şaşkınlık!" Eliyle dizini yoklayıp yüzünü buruşturuyor, başını hayıflanarak çeviriyordu. Kadehinden bir yudum içtikten sonra dedi ki:

"İki defadır, bizim Süleyman'ın yüzünden başım belâya giriyor!"

"Hangi Süleyman'ın?"

"Siz bilmezsiniz. Bizim yazı işlerindedir. Birincisinde kurtulduk ama ikincisinde dizim patladı."

"Ne oldu?"

"Ne olacak? Basıldık!" Başını yine hayıflanmayla salladıktan sonra:

"Az tamah, çok ziyan getirir, derler ya, doğru imiş! Ben her zaman bizimkiyle (!) Hürmüz'e giderim. Yemek, içmek dâhil on mecidiye kadar verir, rahat rahat eğlenirim. İstedığın kadar mastika iç; çorbası, eti, sebzesi, pilâvı, tatlısı mükemmeldir. Temiz yatak, temiz gecelik!"

Muzaffer Bey biraz titiz olduğu için temiz dediği zaman "z"yi keskince telâffuz ediyordu.

"Geçen hafta bugün, ben burada oturuyordum. Süleyman geldi. Mal bulmuş mağribi (batılı) gibi ellerini birbirine sürterek, geceliği bir liraya bir ev bulduğunu söyledi." Bir yudum daha içti. Dedim ki:

"Kuzum Muzaffer Bey! Etraflıca anlat bakalım, nasıl oldu? Dizini ovalar gibi eliyle yokladı:

"Nasıl olacak? Süleyman allem etti, kallem etti, aklıma girdi. Ertesi akşam oraya gitmek için karar verdik, saat birde Yeşiltulumba'da buluşacaktık. Fakat Süleyman gündüzden bizim çıkıntılarını bulacak, onlara evi gösterecekti. Ben o gün on ikide buraya geldim, yarım binlik rakı aldım. Tam vaktinde Yeşiltulumba'ya geldim ki oturuyor. Beni görünce kalktı o da öteberi almış, elinde bir paket, Aksaray'a doğru indik. Ağayokuşu tarafına saptık. Bir sokağa girdik, çıktık. Birine daha girdik yine çıktık. En nihayet ben durdum, o ilerledi. Karanlıkta göz gözü görmüyordu.

Süleyman bir kibrit çaıktı. Parola! Bir daha çaıktı. Bu da pa-

rola idi. Bu defa ben de yürüdüm. Kapı açılır açılmaz daldık. Yukarı çıktık. Küçük bir ev, bakla sofalar, nohut odalar! Arka taraftaki odada meclisi kurduk. Muzaffer Bey acemiliğimi bildiği için bana dönerek:

"Meclis diye bir iki arkadaşın çıkıntılarıyla beraber oturup eğlenmelerine denir. Meclis olmak, bu tarzda oturup eğlenmek demektir. Sen böyle şeylere meraklısın. Öğren diye söylüyorum!" dedikten sonra hikâyesine devam etti:

"Bereket versin ki soyunmadık! Birkaç tane daha parlattık parlatmadık, sokak tarafından kuvvetlice bir öksürük geldi, ev sahibesi de birdenbire bizim odadan içeriye girdi, lâmbayı kıstı. Sükût! Yüreğim oynamaya başladı. Aradan beş dakika daha geçti. Bir öksürük daha! Süleyman kalktı, sokak tarafındaki odanın penceresinden dışarıya baktı. Bir süre kulak verdi. Döndü geldi. "Kimse yok. Galiba bir sarhoş! Öksürüyor." dedi, ama inanmadım. Ben de o odaya gittim. Gözlerimle o karanlıkta sokağı boylu boyuna araştırdım. Bir şey göremedim. Yandaki odaya da girdim. Baktım, baktım, yine bir şey göremedim. Göremedim, ama neşem de kaçtı! Nerede Hürmüz'deki serbestlik, nerede bu yürek oynaması! Birkaç defa içimden çıkıp gideyim dedim, fakat bizimkini nasıl bırakırdım?

"Ben olsam, bırakır, giderdim!"

"Yok, olmaz. Racona yakışmaz!" Racon! Bu da yeni kelime! Muzaffer benim anlayamadığımı anladı, dedi ki:

"Anca beraber, kanca beraber! Yoksa kancıklık olur! Sonuna kadar durmalı, baktın ki tehlike var, o zaman başının çaresine bakmalı."

"Racon ne demek!" Güldü:

"Öğren! Racon yol, erkân demektir. Bu işin raconu böyle-
dir denildi mi anlamalı ki yolu, erkânı böyle demektir." Kade-
hini bir daha doldurdu. Dizini bir daha ovaladı:

"Böyle üç dört gün parça parça yatıp üstelik topallamak da
bir racondur!" Maksut kahkahayı salıverdi. O da gözünü kırpıp
gülüyordu.

"Bu enayilik bizde varken daha pek çok raconlar keseriz!"
(Bana dönerek) :

"Velhâsıl beyim, biz rakının hızıyla yine muhabbete daldık.
Hatta bir ara, usul usul şarkıya bile girdik. Süleyman'ınki pek
güzel oynar, onu oynatıyorduk.

Ev sahibesi bir daha telâşla girdi:

"Aman lâmbayı kısın! Sokakta üç dört kişi geziniyor!" de-
di. Süleyman'ın gözleri fal taşı gibi açılınca doğrusu bana da bir
korku geldi.

"Süleyman, ne yapacağız?" dedim, dudaklarım titriyordu.
Meclis, kulak kesilmişti. Benimkilerde de bir çınlama, bir çınla-
ma! Ev sahibesi tekrar göründü:

"Beyler, hanımlar basılıyor! Yukarıdan beş altı fenerli ge-
liyor! Herifin biri de kapının halkalarına asıldı." demeye kalma-
dı öteki odanın bir iki camı şangır şungur kırıldı. Dışarıdan ses-
ler gelmeye başladı:

"Aç!"

"Aç, ne kelime? Kır!"

"Güm! Güm!" Kapıya birbiri ardına tekmeler iniyordu.

"Şangır, şungur!" Öteki camlardan birkaçı daha kırılıyordu.

Bizimki minder üstüne düştü, bayıldı. Süleyman sırta ka-dem bastı. Gümler, gittikçe çoğalıyor, ev sahibesi avaz avaz ba-ğırıyor, bekçi de bir yandan sopa vuruyordu."

Ben şaşırdım. Maksut:

"Racon ne oldu?" dedi. Olay gözlerinin önüne geldikçe Muzaffer hala sinirleniyordu.

"Hangi racon? Bilir misin Maksut Efendi? İşin içinde ustur-pa, sopa, sille, tokat da yazılı!"

"Vay döverler mi?" dedim ben. Maksut:

"Şurada Musalla'da geçen sene bir ev bastılardı. Herifi gö-türürlerken gördüm. Yüzü gözü kan içindeydi."

"Ya! Ee... Sonra?" Muzaffer belli başlı biraz heyecan gös-tererek:

"Elim ayağım zangır zangır titriyordu. Görüyorsunuz ya. Hala titriyor. Bir kere düşünün, yirmi, yirmi beş kişi kapının önünde bağırıp çağırıyor! İmam Efendi "Aç, kızım aç!" diyordu. Polis efendi "Aç diyorum sana! Sonra fena olacak!" diye bağı-rıyordu! Daha diğer biri de "Yüklenin be!" komutunu veriyordu. Kapı gıcırdıyordu. Odadan nasıl çıktığımı bilmiyorum. Kendimi yandaki odaya attım. Fenerlerin ışığı yardım ediyordu. Baktım ki bahçe üzerine bir oda. Evin penceresi bir çardak duvarı üze-rine açılıyor. Derhâl eğildim, hık mık derken omuzlarımı kurtar-dım. Çardağın beni çekeceğini tahmin ediyordum. Süzüldüm. Ellerimle köpekleme tarzında kendimi çektim. Kendi kendime "Bir daha koltuk mu? Tövbeler olsun." diyordum."

Yüzüne baka kaldım.

"Öyle ya. Böyle evlere koltuk derler. Dinle! Bir de kulağı-

Fuhş-i Atik

ma uzun bir "garç" sesi geldi. Anladım ki kapı kırıldı. Bir gürültü, bir kargaşa.

"Yukarıya!"

"Bekçi! Sen bahçe kapısını tut! Kaçırma ha!" diye bağıyorlar, bekçi:

"Kaçırır mıyım ki. Ona bir sopa indireyim de görsün halini!"

"Ali. Mehmet, Nuri. Yukarıya!"

"Feneri getirin!"

"Dur! İlerleme! Belki herifte makine vardır." gibi sözler işitiliyor.""

Ben sordum:

"Makine nedir?"

"Tabanca, bıçak. Bizim beylerin sözlerinden. Neyse ben sürüne sürüne çardaktan duvar üstüne geçtim ama bir ayağım yine çardaktaydı. Ne kadar fenerli varsa içeriye girmişler, sokak zifiri karanlık. Evin içerisi alan, talan! Bir sürü gürültü, patırtı, bağırıtı, gacırtı:

"Hah! Karılar burada!"

"Ulan biri bayılmış!"

"Aynalı gacı imiş be!"

"Neredeyseniz çıkın! Biz bulursak fena ederiz!"

"Yüklüğe baktın mı? Tavan arasını arayalım! Merdiven getirin!"

"Davranma!"

Baktım ki birer ikişer benim çardağa geçtiğim odaya giriyorlar. Fenerlerin çoğu beni gösterecek. Lâfları işitiyordum:

"Hüseyin be! Bunlar nerede? Erkek yok!"

"Ben gözümlle gördüm, iki kişi idiler! Avallar, beni görmədiler. Hatta birinin elinde kâğıda sarılmış bir şişe vardı."

"Bizim yarım binlik olacak!" dedi Maksut.

"Derken aklım başıma geldi. Duvarın üzerinde doğruldum. Fakat ne oldu hâlâ bilemiyorum. Kuvvetli kuvvetli sarsıldım. Sanki biri, beni arkamdan itti. Duvardan aşağıya kendimi salıverdim. Nereye düşsem beğenirsiniz? Tam bekçinin kafasının üstüne!"

"Deme!"

"Öyle yuvarlandım ki belki üç dört defa döndüm. Aman! Burası tuhaf! Bekçinin bu baştan inmeden ödü kopmuş. Herif "ehe!" diyerek sopayı atınca tabanları öyle kaldırdı ki! Vakıt yok, ben de kendimi toparladım Horhor'a doğru koşmaya başladım. Ben de kaçıyordum ha!

Sokağın başına gelince aklıma Hürmüz geldi. Derhâl kapıyı çaldım. Açmazlar!

"Kimdir o?"

"Aç! Benim!"

"Sen kimsin?"

"Muzaffer!"

Her ne ise ahret sualleri bitti. Kapıyı açtılar, girdim. Hemen aşağı odaya daldım. Odadan duyuyordum. Üç dört fenerli koşa koşa geçtiler, hatta sesleri geliyordu:

"Bu tarafa saptı!"

"Ah, hergele. Ah! Kaçtın ha!"

"Eşek bekçi! Bu herifi mahalleden atmalı! Ben ona Müslüman mahallesinde salyangoz satmasını gösteririm!" diyorlardı. Ben nefes nefese, baygın baygın, sedir üzerine uzanıvermiştim. Hürmüz görmüş:

"Aman bu kan ne?" diye geri çekildi. Bir de ne göreyim? Benim pantolonun dizi patlamış. Zırl zırl kan akıyor. Derhâl soydular, kantaron getirdiler, sürüp bağladılar. Ondan sonra bir ağrıdır aldı."

Muzaffer Bey yine dizini ovaladı. Dedim ki:

"Süleyman Bey'i gördünüz mü?"

"Ertesi sabah topalliya topalliya eve gidiyordum. Kapının önünde rastladım."

"Ona bir şey olmamış mı?"

"Acı patlıcanı kırağı çalar mı? O, odadan çıkar çıkmaz kapının açılan kanadı arkasına durmuş. Kırmak için tekmeledikleri zaman usulcacık zembereği kaldırmış. Baskıncılar "gürrr!" diye girince aralarına karışmış, merdiven başına kadar yürümüş:

"Görmemişler mi?"

"Kim kime? Herkes bizi yukarıda biliyor."

"Sonra?"

"Aşağıda kimse kalmayınca açık kapıdan sıvışmış!"

"Kurnazmış!"

"Kurnazdır!"

"Acaba sizinki ne oldu?"

"Hürmüz sağ olsun! Ertesi sabah erkence gitmiş. Zaptiye kapısından almış!"

"Nasıl?"

"Orasını sorma. Onun zaptiyede eli vardır!"

Baskın meselesi o günlerdeki düşünceme fazla ağır gelmişti. Etrafa göz gezdirdikçe, dikkat ettikçe anlıyordum ki fuhuş aleyhinde gözlemlerde bulunan yalnız zabıta değil; mahalle delikanlıları, mahalle kodamanları, mahalle kadınları da ayrı ayrı birer gözlem heyeti şeklinde bulunuyorlar. Bu kadar gözcü arasından görünmeden geceyi sabah veya sabahı akşam etmek epeyce zor!

Bir gece, bize alt baştaki büyük hanım misafir gelmişti. Oğlu sayıldığım için valide ile oturduğu zaman ben de yanlarında bulunabilirdim. O gece de onlarla oturuyordum. Büyük hanım bir şeyler söylemek istiyor, âdeta yutkunuyordu. Derhâl anladım. Yazı yazacağım bahanesiyle yandaki odaya çekildim. Çekildim, ama kulak veriyordum. Bizim İstanbul evlerinin iki parmak genişliğindeki duvarları, sesi oldukça iyi naklediyordu! Ben odama girdim. Büyük hanım ifadesini vermeye başladı. Diyordu ki:

"Hu, hu hanım. Ben yeni kiracıların hallerini beğenemiyorum. Bir kere de Zeyrek'te otururken başıma geldi. Hem de tıpkısı!"

Bizim valide dedikodudan hiç haz etmez, hatta biraz uzarsa başı ağrırdı. Fakat o gece ne yapabilirdi ki?

"Vallahi bunlar sağlam pabuç değiller."

"Aman, deme, büyük hanım!"

"Bu, böyle hanım. Dul bir kızları var. Sabahtan akşama kadar şarkı söyler, pencere önünden ayrılmaz. Öksürür, sigara içer, dumanını kafesten çıkarır. Evin karşısı da duvar. Deli mi, nedir?"

"Belki sıkıntılıdır." Büyük hanım büyük bir "Aaa!" çektikten sonra:

"Hanım, biz de genç olduk, biz de sıkıldık, böylesini yapmadık. Bunlar yetmiyormuş gibi bahçeye de başörtüsüz çıkıyor. Milletin kocası var. Yetişmiş delikanlı oğlu var."

"Bari annesine çıtlatsanız."

"Bize geldiler. Annesi kızından daha süslü, fingirnoz." Valide kahkahayı salıverdi. Galiba fingirnoz pek hoşuna gitti ki sordu:

"Çok bilirsin, büyük hanım, fingirnoz da nedir?"

"Kadın oturduğu yerde kıpır kıpır oynuyor, söz söylerken gözlerini süzüyor. Hele de bir dudak yalayışı var ki! Ana kız bir çanakta rastık, bir çöpten sürme çekiyor! Bir örnek giyiniyorlar!"

"Aman büyük hanım. Nelere dikkat edersin!"

"Etmem mi ya hanım! Kimin varsa Allah bağışlasın, Salih'im on yedisinde! O öyle çocuk değildir ama nerden bileceksin ya hanım!"

Burada büyük hanım sesini biraz kıstı. Ya valideye benim için:

"Seninki de geldi, yetişti." gibi bir şeyler dedi. Ondan sonra yine iştirilecek gibi yükselerek:

"Kız iki kocadan boşanmış. İlki bilmem kimin oğlu imiş. Vakıfta kâtipmiş. Bizim Zahide hanımlar biliyorlar. O zamanlar

komşuları imiş. Onun nikâhında iken bir gümrükçüyü mü sevmiş, gümrükçü mü bunu sevmiş, iyice hatırımda kalmadı. Velhâsıl bundan boşanmış, o gümrükçüye varmış."

Görüyorsunuz ya, büyük hanım, bahsettiğim gözcü heyetinin kadınlar şubesi faal üyelerinden! Artık bunun meraklı gözünden kuş uçmaz.

Ertesi sabah ben evden çıkar çıkmaz yolu değiştirdim. Büyük hanımın yeni kiracısının evinin önünden geçtim. Geçtim, ama ne olur ne olmaz başım önümde idi. Bir heves, yeni bir merak beni böyle şüpheli yerlere sevk ediyordu. Berbere geldim ki meclis tamam. Tanıdıklarımdan Sadi Bey adında bir genç de orada. Sağ ayağı sarılı. İskemlesinin yanında bir koltuk değneği!

"Geçmiş olsun beyim!"

"Teşekkür ederim. Bir kaza." Berberin ağzında bakla ıslanır mı ya!

"Hem de ne kaza? Manili kaza."

"Anlamadım. Kazanın manilisi de var mı?"

"Destanlısı bile vardır. Yorgancı Sadık'ın destanını okudun mı? Hani Hırvat vurmuş ise."

"Bilmiyorum." Sadi Bey hafif bir içerlemeyle berbere:

"Zevzek, sen de!" Berber:

"Olan olmuş. Zevzeklik bunun neresinde? Söyle de dinleyelim. Bak Muzaffer Bey nasıl bülbül gibi söyledi."

Biraz oradan buradan sohbet ettikten sonra oradan kalktık. Zavallı Sadi Bey koltuk değneğine dayanıp yürüyordu. Çalıştığı günü olduğu için Fevziye Kiraathanesi'ne çekildik. Vakit daha erkendi. Benim bir Rum dostum vardı, derdi ki:

"Bir işe oldu demek için onu söylemek icap eder. Söylenmedi mi olmamış demektir." Sadi Bey de bu söze hak verenlerdenmiş ki daha oturur oturmaz:

"Arkadaş belasına uğradık." dedi.

"Ne gibi?"

"Ne gibi olacak beyim? Bizim bir Lütî Bey vardır. Üsküdar'lıdır. Siz tanımazsınız."

"Evet tanımıyorum."

"Geçen pazartesi günü Köprü de Üsküdar Gazinosu'nda oturuyorduk, hatta ben ayrılacaktım. İki genç kadın vapura doğru gittiler. Giderler ya! O, bunları gördü. Ben de dikkat ettim. Güzel şeyler! Bana "Hadi şunları takip edelim." dedi, ben de "Vakit geç, ben sonra dönemem." dedim. Yalvardı, "Bizde kahrsın, belki de biz onlarda kalırız." gibi sözler söyledi. Velhâsıl zihnime girdi. Vapura atladık. Ha! Unuttum. Vapura binerken onları gördük. Onlar da bizi gördüler. Biri gülümsüyordu. Yolda vapurun kenarından bakiştık. Allah selâmet versin, bizim Lütî biraz salakçadır. Eğilip eğilip bakar. İş çaktırır. Etrafımızdakilerden bazıları bıyık altından gülerler. O mübarekse oralar da değil. Her ne ise, Üsküdar'a çıktık. Biz geriledik, onlar ilerlediler. Balaban tarafından Doğancılar'a doğru çıktık. Tenha bir sokakta durdular. Yanaştık, dediler ki:

"Siz bizi uzaktan takip edin. Hava karardıktan bir saat sonra girdiğimiz eve gelin."

Dedikleri gibi hareket ettik. Gittik, gittik bir yokuş çıktık, bir daha çıktık, sağa döndük, yürüdük. Ta Salâcık, Selimiye taraflarında içinde beş on mermer taş görünen bir viranenin karşısındaki eve girdiler.

Akşam da oluyordu, döndük. Saate baktık, daha çok vardı, o zamana kadar nerde vakit geçirelim? Buralarda oturulacak yer de yoktur. Lütü dedi ki "Yine Balaban'a inelim. Bir iki tane çıkarız, saat yaklaşınca geri döneriz. Vakıt de geçer." Olur mu olur! Döndük."

"Epeyce yol!"

"Hem de nasıl. Çıktığımız yokuşları indik. Dediği gibi Balaban'da ikişer üçer içtik. Saat yaklaşınca da ipi kopardık. Koşar adım yürüyorduk. Velhâsıl saat geldiğinde biz kapı önüne vardık. Etraf تنها, kimseler yok. Girdiğimiz evin bitişiğinde bir ev daha var. Ondandır sonra seyrek seyrek evler."

"Sizi kimse görmedi değil mi?"

"Biz görmedi sanıyorduk."

"Görmüşler mi?"

"Görmüş olacaklar ki başımıza bu hal geldi."

"Aman! Basıldınız mı?"

"Basılmadan kaçtık! Hem de o kadar tuhaf ki, fakat sonu fena oldu."

"Nasıl?"

"Acele ile bacağım burkuldu. Üç gündür yatıyordum."

İçimden; "her baskına uğrayan da bacağından şikâyet ediyor." diyordum. Çayların şekerlerini karıştırdık, birer yudum çektik. Sadi Bey'i gülme aldı, hatta çay boğazına kaçtı. Kendine gelince:

"Gayet güzel bir ev, kısmen deniz de görüyor. Viraneye karşı odada oturduk. Hava açık, perdelerin kenarından baktıkça mermerler beyaz beyaz görünüyordu. O kadar ıssız bir yer

ki çıt çıkmıyordu. Baskın kimin aklına gelir? Odalarımızda soyunduk. Gecelikleri giydik. Odada rakı masasının başına geçtik. Zaten biraz da maya var."

Maya mı? Ben durunca:

"Balaban'da içmedik miydi?"

"Evet."

"Evet işte maya dediğim o!"

"Aradan bir saat kadar geçti geçmedi. Arap hizmetçi geldi, viraneye doğru iki tarafına sallana sallana koyu bir gölgenin gittiğini, bir şeyler söylediğini haber verdi. Bir taraftan gizlice bakıyor, bir taraftan da kulak veriyordu. Herif, eve en yakın mermerin üstüne oturdu. Kalın sesiyle dedi ki:

"Bir mani söylerim, anlarılsa anlarlar."

"Karılar, ev sahibesi ve biz pencere önünde eğilmiş duruyorduk. Kötü bir makamla çapkın ağzı başladı:

"Adam aman, adam aman, para var.

Cepte üç mecit, on kuruş, yüz on para var"

Yine iki üç adam:

"Aman şu benim karşımdaki evde bir çift zampara var" deyip kalktı. Birbirimize baktık. Ev sahibesini dehşetli bir telâş almış tir tir titriyordu.

"Eyvah. Namusum mahvolacak. Şimdi ben ne yapayım!" diye saçlarını çekiyordu. Lütfi bana dedi ki:

"Biz ne duruyoruz?"

"Ne yapalım?"

"Ne yapacağız. Giyiniş çıkalım."

"Çıkalım!"

Öteki odaya fırladım. Evvelâ potinleri ayağıma, pantolonu bacağıma çektim. Yeleği, arkası sıra ceketi giydim. Gömleği, boyun bağını koltuğuma aldım. Acelemden fesi unutmuşum. Lütfi söylemese baş açık çıkacaktım. Ev sahibesi bir taraftan kadınlara:

"Siz de rakıyı, kadehleri alın, bahçedeki duvarın yıkık yerinden yandaki eve geçin!" diyordu. Anladım ki orası da bulaşık!

Kendimi kapıdan nasıl attığımı bilemiyorum. Yokuş aşağı dikildik. Fakat benim ayağım burkulup duruyordu. Bir de arkamızdan "pat! pat!" birinin koştuğunu duyduk, tabanları kaldırdık, kaldırdık ama benim sağ ayağım şiddetle burkuldu, kaldım. Öyle bir ağırdı ki nefes bile alamıyordum. Meğer potinleri ters giymişim!"

"Vah! Vah!"

"Vah ki vah! Arkamızdan koşan kim olsa beğenirsin !"

"Kim?"

"On yaşlarında bir çocuk! Teyzesini çağırmağa gidiyormuş. Bir evin kapısı önünde durdu:

"Teyze! Annem seni istiyor, çabuk gelsin diyor, ablamın sancısı tuttu." diye avazı çıktığı kadar bağınyordu. Az kaldı ablasının yerine biz doğuracaktık!

Lütfi'nin evine gelinceye kadar ne zahmetler çektim! Bacağımın ağrısından ağladım bile. Evde Lütfi'nin annesi zeytinyağı ile ovdurdu. Bir acı da öyle çektim. Sardılar. Sabahleyin Üsküdar'da bir çıkıkçı varmış, onu çağırdılar. Ayağım kütük gibi şişmişti."

Sadi Bey'e birkaç gün sonra yine rastladım. Az topallıyor, kalın bir bastona dayanıyordu. Beni görünce güldü, dedi ki:

"Sen işin tuhaflığına bak. Biz girdiğimiz zaman ev sahibesi büyük bir nezaketle bizi karşıladı. Bir iki kelimedenden sonra bize:

"Beyler, aklınıza bir şey gelmesin, ama çok canım yandığı için affedersiniz. Geceliklerinizi peşin verin." dedi. Biz de ne bilelim, çıkarıp verdik. Meğer biz girdikten sonra yukarıya başka bir taraftan haber gelmiş. Adamlarından biri de sarhoş taklidiyle mani okuyarak bizi kaçırmış."

"Nerden haber aldınız?"

"Bizden sonra eve gelenlerden biri Lütfi'nin ahabası imiş, o söylemiş! Hele şu bacağım bir iyi olsun. Ben ona enayi boğmayı gösteririm!

Artık ekşiye, tatlıya karışmaya başlamıştım. Yani gazete yazarı olmuştum. Bir gün matbaada otururken hizmetçi geldi, dedi ki:

"Sizi biri görmek istiyor."

"Kim?"

"Biri!"

"Haydi, anla da gel!" Gitti, geldi.

"Bir hapishane gardiyanı!"

"Ne münasebet? Gelsin!"

Uzun boylu, sarışın bir adam. Elindeki kâğıdı verdi, açtım. Bizim Faiz'den. Beni Galatasaray hapishanesine çağırıyor! Dün akşamdan beri mahpusmuş! Fena halde sıkıldım. Mahpus ve

Faiz, ikisi de birbirine yakışmaz! Sordum:

"Neden mahpus olmuş?" Gülümseyerek:

"Gençlik. Şeytana uymuş!"

"Ne yapmış?"

"Sarıyer'de basılmış!" Biraz ferahladım. Derhâl kalemi, kâğıdı bırakarak gardiyanla beraber yola çıktım. Gardiyan yolda bana dedi ki:

"Siz nöbetçi komiseri görün, görüşmek için izin alın."

"Olur!"

Yarım saat sonra ben komiserin huzurundaydım. Patı çaktım:

"Akşam Faiz Bey namında bir arkadaşımı getirmişler. Müsaade ederseniz görüşeceğim." Komiser önündeki bir takım evrakı evirdi, çevirdi, en nihayet bir tanesini dikkatlice okudu:

"Haa. Şu!" dedikten sonra:

"Gel!" diye haykırdı. İçeriye giren bir zaptiye neferine:

"İçeride, akşam gelmiş, canım şu Sarıyer'de basılan Faiz Bey var ya, bu beyle beraber git, görüşecekler."

Yürüdük. Zaten gardiyan da bekliyormuş. O önden koştu. Ben alt katta biraz yürüdükten, bir iki eşik atladıktan sonra bir kapının önünde durdum. Gardiyan açtı. Bir buçuk metre eninde, dört beş metre boyunda bir aralığa girdim. Bu aralığa cepheden iki kapı açılıyor, sol tarafta, duvara bitişik, iki kişi alabilir bir yazıcı odası bulunuyordu. Gardiyan, bu kapıların birinden girdi, bir dakika sonra Faiz'le beraber göründü.

Zavallı arkadaşım, utancından elleriyle yüzünü örtüyor, ağlıyordu. Son derecede üzüldüm. Biraz yatıştıktan sonra bana dedi ki:

"Kardeşim, şimdi bizim eve git. Valideye benim bu akşam sende kalacağıma dair bir yalan söyle. Oradan ağabeyimi bul, o böyle şeyleri bilir, beni buradan çıkartsın!"

"Peki!" dedim. Dediği gibi de yaptım. Ağabeyini buldum, mübarek maymuncuk gibi! Komiser dedi girdi, meclis dedi girdi, mutasarrıf dedi, girdi. Hapishane kapısını açtı, Faiz'i çıkardı. Akşam da oluyordu.

Faiz o gece bende olacaktı. Valide de ziyaret için Eyüp'teki kapı yoldaşına gitmişti, gece geç saate kadar serbesttim, bir gazino veya meyhanede oturabilirdik. Galata'ya indik. Faiz'in ağabeyi bizi:

"Kadifeli'ye gidelim, biraz otururuz. Ben son vapurla giderim," diyerek Mumhane Sokağı'na, Viyana Bankası'nın (sonradan Ziraat Bankası binası oldu) yanındaki şu son zamanda "Dore" namını almış olan dükkândan içeri soktu.

Girdik ki, nasıl kalabalık! Garsonlar mekik gibi işliyorlar, büfeden saçları son derecede kıvrıcık, kabarık biri fırladı. Sakız Adası şivesiyle:

"Buyurum efendum." (garsona dönerek) "Pandeli! Beylerime yer bul! Buyurum efendum!"

Garson önümüze düştü bizi sağdaki dar, dolambaçlı bir merdivenden çıkartarak yukarı kattaki odada bir masaya oturttu. Rıhtım henüz yapılmamıştı. Oda tamamen sahil üzerinde bulunuyor, limanın her tarafını görüyordu.

Ağabeyi, Faiz'e sarıyordu. Biçare kızarıyor, sıkılıyor, terliyordu. Masaya yerleştik. O kıvrıcık saçlı, yüzünde büyük tebesümle, ellerini ovuşturarak ağabeye doğru geldi:

"Hoş geldiniz, sefa geldiniz. Üç şişe mi?"

"Hayır. Bir şişe düz ama, bilirsin ya, Hristo!"

"Ve, ve. kaloyni!"

"Ha, kaloyni. İki kadeh de bira."

"Hristo döndü, bağınyordu:"

"Ena bukali duziko, ke diyo bires!" Hoş, sevimli, kanı sıcak bir adam! Yine bize doğru eğildi:

"Lüferaki, fresko."

"Yap." (Arkasına dönerek) "Ena lüferaki!" (Garsona) "Kitakse, Pandeli! Ena lüferaki fresko!"

Burası Maksut'a, hele Sirkeci'deki Madam'ın, Çatal Sakal'ın birahanelerine asla benzemiyordu. Hem kalabalık, hem de gürültülüydü.

"Bankos!"

"Oriste!"

"Amesos!"

"Tora!"

"Buyurum efendum" diye "bukali mastika, ke triya duziko!" gibi harciâlem Rumcalarla beraber kadeh, bardak şakırtıları, iri iri konuşmalar birbirine karışıyor, limandaki vapur, mavna, kayık, sandal hareketleri gözü okşuyordu. Sefalı bir yer! Faiz'in ağabeyi diyordu ki:

"Ben burayı pek severim. Geceleri daha kalabalık olur. Çoğunlukla güzel sesliler bulunur. Tek tük saz da gelir. Fakat garsonlar hesapta sokuştururlar. Şu tarafta da Todoraki'nin meyhanesi vardır. Biraz basıktır, ama rakısı daha güzeldir! Buraların kavgaları da çoktur. Dört köşeden kopan buralarda birleşir."

Fakat ben istiyordum ki Faiz başına gelen kazayı anlatsın. Ağabeyi de ikide bir de; "Anlat bakalım, nasıl oldu?" diye sıkıştırıyordu. En nihayet Faiz benim yüzüme manalı manalı bakarak başladı:

"O, senin Sadi Bey'in, hani ya Üsküdar'da basılan beyin narına yandım."

"O da var mıydı?"

"Asıl o! O ama patırtıda sıvıştı. Ben yakalandım." Derhâl sordum:

"Dövdüler mi?"

"Hayır. Fakat o kadar tuhaf, o kadar tuhaf bir baskın ki tarif edemem."

"Anlat bakalım."

"Anlatıyorum ya."

"Ben sana, matbaaya geliyordum. Eminönü'nde senin Sadi'ye rastladım. İlk sözü, "Sarıyer'de bir eğlenti var, gelir misin?" oldu. Koluma girdi. Bana önde giden iki çarşafıyı göstererek; "Bunlar da beraber!" dedi. Bunun üzerine hiç gitmez olur muyum?"

"Desene. Külâhımı bile atarım!" Başını hayıflanmayla salladı:

"Dedim ve attım! Köprüye doğru yürümeye başladık. Kadınlardan biri dönüp dönüp bize bakıyordu. Biri uzunca boylu, diğeri ondan kısa, daha tombulca idi. Sadi bana dedi ki:

"Biz son vapurla gideceğiz. Ben evi biliyorum." Pekâlâ! Başka ne denir? Köprüde bunları vapura binerken de biraz seyrettik. Vakit geçirmek için Galata'ya geçtik. Filip'te birkaç kadeh

parlattık. Bana anlattı: Bu kadınlara Kadıköy'de, Kurbağalıdere'de tesadüf etmiş. Orada konuşmuş. Her ne kadar kendilerinin kim olduklarını saklamış iseler de Sadi biliyormuş. Gayet zengin, büyük bir aileye mensupmuşlar." Ağabeyi güldü, dedi ki:

"Kurbağalıdere'de gezdiklerinden belli!"

"Ne bileyim, öyle söyledi. Hem de öyle olacak. Gayet şık, muntazam giyinmişlerdi."

"Giyinirler! Sonra?"

"Son vapura bindik. Git bire git. Mesarburnu'na vardığımızda gece olmuştu. Sarıyer'e doğru yürüdük. Dar bir sokağın başındaki evin kapısı önünde durduk. Sadi çaldı, kapı açıldı. Sakallı bir adam. Bize "Buyurun!" dedi. Yukarıya çıktık. Sofada hanımlar bizi karşıladılar. Odaya girdik. Masa kurulmuş, çeşit çeşit mezeler! Fakat biz vapurda da birkaç tane atmıştık. Zaten bilirsiniz, tahammülüm yoktur. Bira ne kadar içersem içeyim, kendimi kaybetmiyorum, ama üçüncü kadehten sonra olduğum yerde sızmışım. Sonra kadınlar anlatıyorlar. Beni bir türlü uyarıramamışlar. Koluma girmişler, sedirin üzerine uzatmışlar."

"Epeyce açığözmüşsün!" Yüzüme gülerek baktı.

"Evet. O zaman değil ama sonradan daha fazla açığöz oldum! Meğer ben uyurken evi basmışlar, nasıl olmuş bilmiyorum. Yalnız, uykumun arasında tartaklandığımı duyar gibi oldum. Biri bağıırıyordu: "Kalk. Haydi bakalım, Küçük bey, zampara bey!" diyor, buna bir başka ses daha; "Aç gözlerini sevdiçeğim bahtım uyansın" şarkısını ilave ediyordu. Başımı kaldırmıyordum ki. En nihayet iki kişi beni kapınca doğrulttular. Kendime gelir gibi oldum. Bir de ne bakayım, oda hıncahınç dolu! Karşımda bir sarıklı, ellerinde fener tutan poturlu bir iki genç

gölüp duruyorlar. Sordum; "Ne var?", polis dedi ki; "Basıldınız." Hala anlayamıyordum. İmam atıldı; "Yediğin haltın sonu!", zaten uyku beynime sıçramıştı. Birdenbire hiddetlendim; "Senin yediğin halt benimkinden büyük!" diyerek üzerine saldırdım, polis beni tuttu."

"Bravo!"

"Yok ama. Eğlenmeyin!"

"Eğlendiğimiz yok. Alay ediyoruz!" Faiz bize kızdığını bildirmemek için gülümsüyordu.

"Evet. Anlıyorum, alay ediyorsunuz. Edilmeyecek hal de değil. Her ne ise, imam bunun üzerine ağzını açtı; "Çapkınlar, edepsizler, kabahatlerini bilmezler, utanmazlar, burasını ne zannettiniz!" diye bağırıyor, ben de dilimin ucuna ne gelirse söylüyordum. Biri beni arkamdan itti. Baktım çopur bir herif. Yakasından yakalayınca köşeye yasladım.

"Ooo! iş büyüyor."

"Çaresiz. Dedim ya. Uyku beynime sıçramıştı. Bütün bütün zıvanadan çıktım. Artık ne yaptığımı bilmiyordum. Bereket versin polis terbiyeli bir adam. Hatta imama; "Sen ağzını bozdun, o da bozdu!" diyordu. Bir de evden çıkalım ki "so-kak iki taraflı."

"Ne?"

"Bütün Sarıyer ahalisi iki taraflı durmuş, seyrediyor. Çocuğundan tut aksakalısına kadar hepsi mevcut. Önümüzdeki iki kişi gaz tenekesi çalışıyor, bir ala ala neydir gidiyor! Arada bir fener yüzüme kadar yükseliyor, bir ala ala hey daha!"

"Sadi nerede?"

"Yok! O kaçmış. Yolda yerli beyler onlara, kadınlara, yaklaşıyorlar; "Elmasım, bir gece de bize buyurun... Rahatsız oldunuz ama kusura bakmayın, yine bekleriz inşallah!" gibi sözler söylüyorlardı."

"Alay fena değil."

"Dahası var. Kısa boylu, şalvarlı, bastı bacak biri, fesini kaşlarına kadar çekmiş, bıyıklarını ağzının içine almış, iki elini açmış, bağıra bağıra; "Allahümme ferden; kendini sakın kel ile körden." diye bir sürü uydurma dualar okuyor, etrafındakiler de âmin yerine "güm!" diye sesler çıkartıyor, arkalarını gaz tenekelelerine bırakıyorlardı!

"Desene. Rezalet kopmuş!"

"Hem de sunturlusu! Biz böyle gidip dururken..."

"Nereye?"

"Karakolhaneye! Nereye olacak? Ne diyordum? Ha! Gidip dururken akşam bize kapıyı açan sakallı yanıma sokulup da önceden kuvvetli kuvvetli bir 'Tuu!' dedikten sonra 'Hani bunlar sizin haremлерinizdi! Gezmeye geldinizdi! Ah! O Sadi edepsizini bir elime geçirsem! Ben de inandım da bizim küçük eve buyurun, dedim. Vay namussuzlar, edepsizler, ırsızlar. Bana da mı lolo!' diye bangır bangır bağırmaya başlamasın mı?"

Faiz burada bize öyle bir bakış baktı ki ağabeyiyle beraber ben de dayanamayıp:

"Haydi Derviş Mahmut, baklayı ağzından çıkar!" dedik.

"Evlerin pencerelerinden sarkıp bakanlar mı istersiniz, 'Uğurlar olsun beyler, hanımlar' deyip el çırpınlar mı? Bin rezaletle karakolhaneden içeriye kapağı attık. Yarım saat kadar

bekledik. Halk dağıldı. Bizi komiserin karşısına götürdüler. Ne yalan söyleyeyim, doğrusu iyi muamele etti. Oturttu, hatta isimlerimizi yazıp çizdikten sonra bana;

"Başka bir şey sormayayım, hal malûm!" dedikten sonra bizi getiren polise;

"İki araba bul da beyi, kadınları ayrı ayrı bindir, Büyükdere karakoluna götür!" dedi. Polis:

"Ahali ayaktadır. Biraz sabretsek daha iyi olur!" deyince;

"Öyle ise kadınları içeri odaya al. Bize de birer kahve söyle!" emrini verdi, Sigara da ikram etti. Fakat söz arasında;

"Gençlikte böyle şeyler olur. Sizin bir de arkadaşınız varmış, öyle mi?" diye sorunca durdum. Anladı, gülümseyerek;

"Resmen sormuyorum. Arkadaşınızı sormamın sebebi benim biraz evvel telâşlı gördüğüm Sadi Bey miydi, onu anlamak için." dedi! Bunun üzerine inkâra lüzum görmedim:

"Evet!"

"Onun böyle falso işleri çoktur! Sağını, solunu gözetmez. Siz bu kadınlara nerede rastladınız? Bunlar eski mallardır! Zabı-tada da kayıtlıdır!"

"Bana bunları zengin, kibar bir aileden..."

"Evet. Evet. Kibar, vezir ailelerindendirler. Allah için, yakıştı kel başa şimşir tarak!"

"Kel mi?" Komiser kahkaha ile güldü:

"Bunlar iki kardeştir. Birinin başı keldir, peruk takar." İşte o zaman, o yan bastı herifin "Allahümme ferden; kendini sakın kel ile körden!" diye dua etmesindeki hikmeti anladım."

Faiz'in ağabeyi gülmekten kınılıyordu. Dedi ki:

"Buraya ne vakit geldiniz?"

"Gece. Büyükdere komiseri izinli imiş. Bizi yine geldiğimiz arabaya bindirdiler. Hasanpaşa karakoluna, oradan da Galatasaray'a yolladılar. Sabah yakındı. Beyaz sakallı bir komiser, jurnali okur okumaz:

"Komşular kıskanmış olacaklar! Şimdi baskının yasak edildiğini Yenimahalle komiseri bilmiyor muymuş!" dediyse de iş işten geçmişti. Bana:

"Emanet para, saat, kıymetli neyiniz varsa bırakın. Sonra içerde çaldırırsınız." der demez baktım ki bizim hanımlar birer birer söküldüler. İhtiyar komiser onlara:

"Siz buranın acemisi değilsiniz." dedi. Karşısında duran polise de:

"Hanımları yerlerine götür. Gel, Beyi de hatırlı odaya misafir et!" dedikten sonra; "Ne yapalım bey oğlum, başa gelen çekilir." nasihatini verdi." Dedim ki:

"Benim geldiğim zaman çıktığın oda mı?"

"Ta kendisi! Yukarı çıkıp da görmeliydin! Ne hatırı sayılır bir oda. Kırık bir kanepeden başka oturacak yer yok. Öyle kokuyordu ki. Akşamdan bir sarhoş getirmişler. Midesinde nesi varsa boşaltmış. Köşeye uzanmış yatıyormuş. Karanlık. Ne mum var, ne gaz! Bereket versin, ortalık ağardı da biraz ışık görebildim."

Ağabeyi vapura yetişmek için kalktı. Biz de davrandık. Faiz uykusuzluktan, asabiyetten, mahcubiyetten dolayı cidden yorgundu. Eve geldiğimizde ancak bir lokma yemek yiyebildi.

Ben valideye başı ağrıyor diyerek, zavallıyı erkenden yatırdım. Daha yatağı uzaktan görür görmez gözleri kapanıyordu. Meğer o zevkin sabah uyanışı da uykusuzlukmuş!

Koklaşıp oynastıkça, muhabbet diliyle konuşmaya da başlamıştım. Fakat olgunluk derecesine varmak için daha seneler istiyordu. Özellikle de "pantomima" sı pek güç geliyordu. O zamanlar, şimdiki gibi sokakta, yan yana yürümek, dükkan içinde, tramvayda, vapurda durup konuşmak, arabaya beraber binmek mümkün değildi. İyice hatırımdadır ki arkadaşlarımdan birini arka sokakta bir siyahî ile konuşurken polis görmüş, çevirmiş, dadısı olduğuna komiseri ikna edinceye kadar merkezde saatlerce kalmıştı. Hal böyleyken "tenhalar" dahi tehlikeli idi.

İşaret dili; işmar, parola, söz ve karar gibi türlere ayrılmış birtakım kitapsız bilgilerden ibaret idiyse de; işaret bozuntusu olan "işmar"ın da türleri vardı. Çünkü iki sevgilide tepeden tırnağa kadar vücuda, örtünüşe, giyinişe dair ne varsa her biri zaman ve mekana göre bir hissin, bir cümlemin hatta uzun bir sohbetin manidar sembolleri olurdu. Araba, kayık piyasalarında, bir kaldırım senin bir kaldırım benim yaya yürüyüşlerinde, uzaktan, yakından takiplerde, karşı karşıya gelişlerde, yandan sıyırtıp ilerlemelerde, paça düzeltmek, potin bağı bağlamak gibi yapmacıklarla kasti duruşlarda; pencereden pencereye görüşmelerde, ev, dükkan önlerinden geçişlerde, geceleri öksürmelerde, kibrit çakışlarda, kuvvetli ayak vurmalarında, gündüzleri elde mendil veya kağıt bulundurmalarında bu "işmar" kesin mühim roller oynardı. Gerçi işmarlar kişisel ve özel idiyse de, zihinde kendisine ait ayrı bir zekâ ve bambaşka bir anlayışla kendini gösterir!

Meselâ kadınlarla hususî ahbablıklarım bulunduğu devirlerde ben, alâkam olan kadının, gözü peçe ile kapalı olsa da hi saçlarını topuz yapmış olmasından uzak bir yere, yapmamasından ise yakınlara gideceğimizi; aramızda kararlaştırdığımız bir "parola" veya bir "söz, karar" varsa giyiniş şekillerinden; "Şimdi eve döneceğim, anladın değil mi? Beklerim!" demek istediğini; yaşmak tutunmuş, kendisine fevkalade çekidüzen vermiş ise düğüne veya ağır misafirliğe gitmekte olduğunu; hele bu kıyafetle sıradan günlerde yani piyasa günleri haricinde arabaya binip geçerse bir iki gün görüşemeyeceğimizi ve mutlaka Boğaziçi, Adalar, Kadıköy gibi denizaşırı bir yere gittiğini; mesela yüz göz kapalı bir hizmetçi kadın tarzında değişik kıyafetle çıkmışsa beni takip ettiğini; yaşmaklı zamanında başındaki tarağın sağda veya solda olmasına göre annesini veya kaynanasını ziyaret mecburiyetinde bulunduğunu; zülûflerinin perişanlığına göre benim derdimden o gece uyuyup uyuyamadığını yahut gözlerinin haline göre gözüne bir dirhem uyku girmediğini, sağ gözünü kırparsa benimle eğlendiğini, sol gözünü bir defa kırparsa saat birde, iki defa kırparsa saat ikide bekleyeceğini, ikisini birden kapar biraz da o halde durdurursa bir iki, durdurmayıp açarsa nihayet yarım saat sonra döneceğini, elindeki yelpazesini düşünür gibi sağ şakağına götürmüş ise bir sıkıntı geçirmekle beraber o sıkıntı içinde bile beni düşündüğünü, yanındakine yan bakarsa onun sırrımızı bilmediğini, gülererek bir ona bir bana bakacak olursa beni giyaben tanıtarak göstermek istediğini; kaşlar yaylaşıp bir anda kalkarsa "sakın ha, gelme, bakma!" demek istediğini; gözlerin kırplışı ile beraber, dudakların oynayışından neler dediğini, ellerin araba penceresi kenarında görünen parmakları adedince baş başa buluşmak için o kadar gün kaldığını, yaya giderken başını dü-

zeltir gibi eliyle hareketler yaparsa beni bir daha göresi geldiğini, açıp kaparsa ertesi gün yine buradan geçeceğini, görür görmez indirirse veyahut şemsiyesini açarsa takip etmememi; yakasını çekip hızlı hızlı yürürse daha ilerilerde buluşabileceğimi, eliyle ferace veya çarşafının yanından tutup kıvrıp öne götürürse adımımı adımına uydurup takip etmemi, bir vesile bulup da dönüp ardına bakarsa kendisine biraz daha yanaşmamı; sık sık durur gibi ani duraklamalarda bulunursa artık takati kalmadığını anlar, velhasıl takip sırasında veyahut karşılıklı yürüyüşlerde baş, omuz hareketiyle hatta adım atışlarından bile türlü türlü ve maksadına ulaşan manalar çıkarırdım.

Emin olun ki genellikle bu işaretler, dille anlatması uzun sürecek halleri ve düşünceleri sevdanın tabiatına göre birdenbire anlatırdı. Bir mendilden ne anlarsınız? Onun gözlere doğru götürülüp tutulması, yalnız bir tanesine dokundurulması, alın tarafına sürülmesi, burna, ağza temas ettirilip az veya çok tutularak indirilmesi, yelpaze hizmetini görmesi "ağlamak", "Seni nerede gördüm, keşke görmeyeydim!", "Gözlerim kör olsun ki bana ima ettiğin vefasızlık yersizdir!", "Bizi gözetliyorlar!", "Yanımdakinden sakın!", "Yanıyorum", "Bu ateş ne zaman sönecek, ah... Sönmesini de istemem!", şairin dediği gibi "Bu hicran ateşine gönül nice dayansın!", "Haber yolladığın şeyleri ben söyledimse ağzım kurusun!", "Sözümde duruyorum", "Ağlayacağım, ağlayamıyorum", "Sana söyleyeceğim neler var zalim!" ve emsali anlatışları kapsardı.

Kayıкта şemsiye! Meselâ yan tarafa az eğilir "Sana gücendim", daha eğilir "Vallahi dargınım", yüzü bütün bütün kapar "Bir daha yüzümü göremeyeceksin", "Seni görmek istemiyorum, hala anlayamadın mı?", sağdan sola alabanda

eder "Durma, geç!", "Dön, git!", ön tarafa hafifçe düşer temennaya bedel "Hoş geldin, safa getirdin efendim", çokça düşer "Yine heyecanım arttı", arkaya doğru gider "Ooh!", bütün bütün arkaya dayanır "Ne hallere giriyorum, gör de merhamet et!", yan tutar "Kekâ! Bu ne saadet!", kapanıp açılır "Bu gece değil, yarın!", kapanıp durur "Sonra gününü tayin ederiz" demek istediğini anlatır.

Kaydırma, kaçırma temennalar, kaş çatmalar, göz süzmeler, dik dik, baygın baygın, ağlamış ağlamış, apaçık bakmalar... İç çekmeler, dudak yalamalar, titremeler, bükmeler, ısırma, yanakta çukur edecek derecede bir tarafa çekilmeler, bir yerini emmeler, yutkunmalar, türlü türlü baş sallamalar... Kalbe el götürmeler, göğüs geçirmeler, gözleri kapatıp uzun nefes almalar, gülücükler, gözlerin içinden, dişler görününceye kadar gülmeler, gülüp öne bakmalar, gülüp baş döndürmeler... Dikkatli dikkatli bakarken göz kapamalar, görmemeziğe gelişler, şahadet parmağını ağzına götürüp "bir sözüm var"ı, "sana bir şey söyleyeceğim"i anlatmalar... Yine şahadet parmağını şakağa dayalı tutmalar, kaş çatık, gözler önde, dudak bükük durmalar, boyun bükmeler, "aman görüleceğiz, dikkatli bakma"yı tembih için hafif hafif kaş oynatmalar, kayık kenarına dirsek çakıp şakak yumruktaki durmalar... Ferace veya çarşafın bacakları örten kısmını çekip çevirerek görmek, yüze bakmak istememeler, bir gözün ucu hedefte baş çevirmeler, gerdan şişirmeler, kırmalar, yanındakine bir şeyler söylemeler, dürtüşler, kol ayak çekişler... Birdenbire yandan geçen kayığa, sandala bakmalar, arkasından bakakalışlar, göz kapaklarını "teşekkür ederim" ifadesini anlatacak şekilde ağır ağır indirip kapatmadan yine hafif hafif kaldırırlar... "Zalim beni söyletme derunumda neler var" manasına gelen burundan kalın nefes alışlar, çeneyi sağa sola oynatarak

yalnız kendisinin işittiği derinden derinden "Amman! Kâfir!" di-yişler, karşısındakini "seni mini mini" diye öper gibi dudak uza-tarak sevişler, yanından geçerken arkadaşına hitaben size söz işittirişler, bir daha karşılaşmada "Dediğimi anladın mı?" diye gözlere manalı bir devrilme vererek baş oynatışlar... Kayığı ve-ya sandalı bir bildiğinin kayık veya sandalına ters yöne yanaştı-rarak şemsiyeler altında konuşuşlar, öyle konuşurken omuz tit-retişler yahut sol göz az süzük, kibar şivesiyle tek hece ile "efen-dim" kelimesinin kısaltılmış şekli, bir "fem!" sesi çıkarır çıkar-maz dudak kapayışlar... Eve dönüşü anlatmak için baş, omuz, ön, etek düzeltişler... Özetle, bütün bu usuller işve türünden, âdeta bir özel lisanın "mimik"leridir.

Göz aşinalıkları, ilk tesadüfler, zamanla eskimiş tanışıklık-lar, dargınlıklar, hicranlar, bütün zevkli hisler bunlarla ifade olu-nur, şiirler bu kalıplar üzerine dökülür, nameler bunlar hakkın-da yazılır, haberler, sitemler, teşekkürler, ricalar, bahaneler, re-kabetler, kıskanmalar bunlar üzerine kurulurdu.

Şimdilerde bu pandomima kalmadı. Bu hayat da söndü; mesireler, parklar, sokak ortaları, çayırlar, dere kenarları, va-gonlar, vapurlar, arabalar, sandallar birer "yeni sahne", birer "Darülbeydi" oldular. Repertuar zengin, kulisler geniş, loçalar bol, yerli, yabancı, yanaşma aktörler çok, aktrisler sayısız, kol-tuklar geniş, paradiler dolu, gişeler açık. Yalnız, suflöre gerek kalmadığı için "tulûat" oynanıyor!

Kalbî düşünce ve isteklerin harekete geçişindeki incelik kayboldu. Ruhun; nüfuz edip emelini hızla telkin özelliğine ar-tık lüzum kalmadı. Fuhuş, çıplak ve perişan sokak ortalarına, duvar diplerine, viranelere, ıssız yerlere, deniz kenarlarına, ağaç altlarına, gölgeliklere doldu, tabir mazur görülsün, çoluk

çocuk maskarası ve belki bir kat daha rezil ve rüsva oldu! Bir kişinin bile vakıf olmasına razı olmayan eski fuhuş, gözlerini açıp da bugünlerin alenî rezaletlerini görecek olsa bana öyle geliyor ki utancından kan ter içinde kalır.

Zavallı arkadaşım pek ateşli idi, bunu konuşmalarından anlıyordum. Bir kadında mutlaka sevicecek hiç olmazsa bir kaş ucu, meselâ bir yan bakış yahut konuşan bir eda, bir mini mini el, el olmazsa ayak bulur onun için yanıp yakılırdı, fakat aza kanaat etmekle beraber sevilme de isterdi. Belden aşağı düşen sert, abanoz karası, kucak kucak dökülür saçlardan ziyade; dalgalı, kendi tabirine göre "kulak duvarına sarılıp aşmış, sümbül demet, hele de kumral saçlardan; hançerli, çatık, ortası elifli kaşlardan ziyade başlangıcı açık, ortaları sıkça, uçları lâtif surette dağınık, hafif, yarı samur kaşlardan; siyah keskin bakış, sürmesi kendinden uzun kirpikli gözlerden ziyade elâ, tatlı şehlâ, nazarları baygın değil de sevdalı, delip geçmez, sever, okşar, üzüdür, üzer gözlerden; çekme burunlardan, konca dudaklardan, hokka ağızlardan ziyade etli dudaklardan; özellikle inci dişlerden; bu Allah'ın verdiklerine yakışır yuvarlaklıkla sona eren oranlı çenelerden, duru beyaz veya tam esmer değil de esmerce simalardan; uzun, oynar omuz veya sallabaş yahut raks eden ve sallanan boylardan ziyade kadınlarımızın ortalık kıskandıran dedikleri biçimli endamlılardan" hazzederdi. İhtimal ki "sevmem" dediklerini sevebilirdi, fakat bana tasvir ettiği ekseriya bu şekilde idi.

Bir kış sabahı idi. Günlerden beri kar yağmış, mahallede herkes elinde birer kürek yol açmakla meşguldü.

Ben evde hizmetçinin getirdiği tepeleme mangala çaydanlığı sürmüş, on parmağım açık ısıniyordum. Kapı vuruldu, açıldı, kapandı. Aşağıda boğuk bir ses:

"Burada mı?" diyor, geveze hizmetçi ince sedasıyla:

"Burada efendim, nereye gider? Şimdi mangalını da yak-tım, buyurun gelin, donmuşsunuz." diye birini yukarı yolluyordu. Ayak patırtılarına kulak verdim. Bir dakika sonra Faiz karşımda idi. Fakat soğuktan kızarıp moraracağına, açık kara sarılığı andırır bir beniz bağlamış, gözleri süzülmüş, yanak kemikleri çıkık, dudakları solgundu.

"Vay! Hoş geldin küçük bey!" Eldivenleri çıkarmak için çe-kıştırıp duruyordu:

"Alayı bırak, soğuk iliklerime işledi."

"Gel öyle ise mangal başına!" Fesi, saçları, kaşları taze bı-yıkları, omuz başları, paçaları ıslanmıştı.

"Çıkar paltonu as, potinlerini de çıkar, orada terlikler var, al giy! Sana şimdi sıcak bir de çay yapayım.

"İç git mi? Yat uyu mu?"

"Bu havada insanı kovalar gitmez! Nen var yoksa yine mi uykusuzsun!" Kısık bir sesle:

"Hem de üç gecedir!"

"Tamam! Bu, senin vücuduna da pek uygundur." O sırada öksürdü.

"Öksürürsün ya! Kim bilir..."

"Sus! Sus! Biraz ısınayım da anlatırım."

O da benim gibi on parmağı açık, ısıniyordu. Çayı demle-

dim, doldurdum, verdim. Kar tekrar fırtına şeklinde kendini gösteriyor, odanın sıcaklığıyla pencereler buğulanıyordu. Faiz, bardağı iki eliyle tutmuş, oralara bakıyor, kendi kendine:

"Yağ mübarek yağ! Sen yağmayaydın ben mesut olamazdım!" diyordu.

"Yine neler mırlıyorsun?"

"Saadet!"

"Hangi saadet?"

"Senin saadet!" O zaman, hakikaten Saadet gazetesinde yazardım.

"Gelirken aldın mı? Yanında var mı?"

"Yanımda yok ama kalbimde var!"

"Ooo! Öyle ise sayı fevkalâdedir."

"Ben de onun için kalbimde saklıyorum ya." Faiz biraz ısırınca gözleri mahmurlaştı.

"Sen galiba yine çokça kaçırmaya başladın!"

"Sorma, üç gün üç gece!"

"Nerede? Beyoğlu'nda mı?"

"Hayır!" Sarıyer baskınına ima ederek dedim ki:

"Bu sefer haber yollamadın. Yoksa Galatasaray'da mı?"

"Hayır!"

"Söyleyeceksen söyle!"

"Onun evinde!"

"Firuzağa'lının mı?"

"Ta kendisi!"

"Seni nasıl aldı? Oraları tehlikeli yerlerdir!"

"Öyle ama oldu!"

"Çaydanda kalan çayı da bardağına boşalttım. Yerinden kalktı. Paltosunun iç cebinden konyağı yarıya inmiş bir şişe çıkardı.

"Punçumu içeyim de anlatırım!"

"Hadi bakalım!"

İçti, hatta şişeden de bir yudum çaktı. Gözlerinin içi gülüyordu. Bîçare Faiz bu haliyle pek güzel olurdu. Kestane elâsı gözleri çukurlaşır, dudaklarına bir konuşma hevesi gelirdi. Valideden rahat var mı ya! Başını, yüzünü yemeni ile sarmış, kapıdan:

"Safa geldiniz bey oğlum. İnşallah valide hanım, iyidirler." Faiz konyak şişesini derhâl koynuna soktu. Yerinden kalktı.

"İyidirler efendim. Çok çok selâm gönderdiler."

"Gönderen, getiren sağ olsunlar! Bugün de hava bozdu. Sakın bir yere çıkmayın çocuklar! Size bir tarhana pişireyim, sıcak sıcak için.

"Allah ömürler versin efendim." Valide gitti. Faiz:

"İçeriye girer diye ödüm patladı!"

"Neden?"

"Elini öpeceğim, şimdiki konyağın, akşamki rakının kokularını alacak diye." Bende de bir merak uyanmıştı. Zaten böyle maceraları dinlemeyi pek severim.

"Anlat bakalım." Faiz bir yudum daha aldıktan sonra:

"Biliyorsun ya. Dört beş aydır sokak sokak geziyorduk. Kış

geldi geleli birkaç defa görüşebildik. Bana demişti ki; "İstediğin gece beni taltif etmek için saat iki buçukla üç arasında bizim evin kapısından geç. Fakat yokuştan gel ki ben seni görebileyim. İhtiyaten bir de kibrit çak. Çabukcak da söndür."

"Bu ne olacak?"

"Parola! İlk geçtiğim gece pencereden bir şey attı, aldım. Birahane de açtım. İpekli bir mendil içinde on kadar sigara, bir tutam kibrit, bir de ufak name."

"İyi! Nerede neler yazılıydı?"

"Beni sevdiğini, bensiz olamayacağını, bütün gece uyuyamadığını, yarın gece için yine geçmemi istediğini yazıyordu."

"Geçtin mi?"

"Bu da söz mü? İşim, gücüm ne? Saat iki buçuğu geçe ben yine o yokuşu tırmandım. Kibritimi çaktım. Baktım ki kafes kalkmış, başını çıkarmış. İçime korku geldi, görürler zannettim. Evin karşı bahçesi duvardı, ama el bu! İğnenin deliğinden dünyayı seyrederek!"

"Öyledir!"

"Bir paket daha, onu da aldım. Yumuşak bir şey! Haydi birahane ye! Açtım."

"Ne çıktı?"

"Bir gül, bir menekşe!"

"Taze mi?"

"Taze ya! Biraz üzölmüş ama."

"Sen bundan ne anladın?"

"Ben mi? Kitap kitap mana... Sen gül oyna, ben seni düşünüyem! Bu da benim için bir saadettir."

"Bunları nereden buldun?"

"Nerden bulacağım, "gül = gül" buna biraz da "oyna" katılmaz mı?"

"Peki katılır, ama "Ben seni düşünüyorum" nerede?"

"Fransızca "Pensee" menekşe değil mi?"

"Ha sen bilmece çözüyorsun, öyle söylesene. O Fransızca ne biliyor ki."

"Biliyor. Kızlığında Fransız mektebine gidermiş. Bana söyledi, hatta sokakta yanındaki kadından gizleyecek sözlerini Fransızca söyler."

"Allah Allah! Peki. Fakat hercaî olmasın!"

"Ne olursa olsun, canı sağ olsun."

"Deme! Sonra yine ağlarsın. Biliyorsun a. Şevket seni az mı ağlattı idi."

"İftira etme. Hem o nerde, bu nerde? O başı açık saçık. Bu..."

"Bu?"

"Bu hususî!" Faiz'in hissedilmez derecede peltekliği vardı. Bu kusuru gizlemek için çabaları, fakat mümkün mü, işte bir tane daha; "hususî"yi telâşla "hüsüsü" diye söyledi. Ben makaraları salıverdim.

"Lâfı dolaştırma. 'bu da, benim için saadettir'i nereden uydurdun?"

"Mendilin içinde."

"Yine ipekli mi?" Ceketinin üst yan cebindeki beyaz bir mendili göstererek:

"İşte bu! Malûm ya canım! Beyaz, lekesiz, beneksiz, hele de ipekli şeyler aşk dilinde saadet manasına gelir!"

"Şimdi sen kaç dil biliyorsun?"

"Eğlenme!"

"Eğlenme nedir? Küçükken annenden Çerkezce öğrendin, elbet Türkçe de biliyorsun, her türlü kuşdilini söylersin, Fransızcan var. Bilmem ne sokağındaki Eleni'den Rumca, Bargeft'en Ermenice! Yalnız Yahudicen yok ama yerine çiçeklerin diliyle bir de "lisan-ı aşk!". Yaşa tercüman Faiz!" Gülmekten katılıyordu.

"Bu gidişle daha ne lisanlar öğreneceğiz. Kim bilir!" diyordu.

"Sonra?"

"Evvelki gece, Galata'da Hristo'da çaktım."

"Maşallah!"

"Evet. Yeni yeni işler. Kar yağmış, ortalık buz. Aman Allah! Yokuşu tırmanmaya başladım. Ayaklarım kayar. Tam yarı yola geldim, benim lâstikler tutmaz oldu. Elim ayağım dondu. Güç belâ duvara yaslandım.

"Böyle gecede de..."

"Ne yapayım? Söz verdim. Kendi kendime ağlayacağım geldi."

"Ha şöyle. Ağla biraz."

"Lâtifeyi bırak. Cidden tehlikeli bir vaziyet. Yukarıya çıkamam. Ayaklarım tutmaz. Dönmek bütün bütün tehlike! Allah korusun kayıp hurdahaş olacağım. Ya'rabbi! Ne yapsam diye düşündüm. Vakit de geçiyor! Çıldıracağım."

"Çıldıracağım demeye hacet yok."

"Evet. Bu hale çılgınlıktan başka bir şey denmez, derken hatırıma geldi. Lâstikleri çıkardım. Potinlerin ökçesine basa basa yürüdüm. Artık düşe kalka, duvar diplerine tutuna tutuna gidiyordum. O kadar yoruldum ki tarif edemem. Belâya bak ki bende kibrit çakmaya mecal kalmamıştı. Eldivenler ktır ktır ediyordu. Çare yok. Kıkırdayacağım!

"Vah zavallı Faiz vah!"

"Sen bıyık altından gül, eğlen! Mecbur kibritten vazgeçtim. Kapının eşğine oturdum."

"Onun kapısının eşğine mi?"

"Öyle ya. Hem isabet olmuş. Ben oturur oturmaz kapı açılmaz mı? Ben doğru..."

"Nereye?"

"Elimde lâstikler, arka üstü içeriye!"

"Ha ha ha hay!" O da kâh kâh gülüyordu. Fakat valideden rahat yok ki!

"Çocuklar, tarhananız pişti. Aşağıya gelin!" diye seslendi. Pişmiş aşı soğuk su! Mecburen hikâyenin altına bir "arkası gelecek" çizerek aşağıya indik. Mis gibi kokan bir çorba, yağda kızarmış ekmekler, halis tereyağı! Üç türlü reçel! En leziz tulum peyniri! Kuşbaşı soğuk kavurma! Attık kaşığı. Yemekte ben gülerim, Faiz güler, valide de bize uydu. O da gülmeye başladı. Faiz'in nükteci olduğunu bildiği için:

"Yine keyfi var galiba! Erkenden gelişinden öyle anladım." diyor, Faiz de:

"Olmaz mı hanım teyzeciğim! Fena fena rüyalar gördüm, merak ettim, sabah sabah sokağa düştüm." Fransızca dedim ki:

"Yalan söyleme. Sırtüstü eve düşmüşsün. Söylerim ha!" Valide bizim gavurca konuşmamızdan dolayı iftihar ediyor gibiydi. Yüzünde tebessümle Faiz'e:

"Fanila gömlek istiyordu, onu mu söyledi?" deyince, Faiz püskürmemek için havluyu ağzına zor yetiştirdi. Her neyse epey güлüştük, yedik. Öğleye "tel kadayıfı" akşama da "altüst börek" müjdesi alarak yukarıya çıktık. Karşı karşıya kalınca tok karnına neşeli neşeli hikayeye başladı:

"Düştüm ama bereket versin, başım bacağına ilişti de kendimi koruyabildim. İçerisi zifiri karanlıktı. Lastiksiz elimden tuttu. Pes, heyecanlı bir sesle ile:

"Vah! Vah! Böyle gecelerde niye zahmet buyurdunuz! Siz gelirken karın beyazlığından seçtim, ayan beyan görünüyordunuz. Fakat şimdi ne yapacağım? Sizi eve alamam. Bu havada da bırakamam." dedi. Ben:

"Telaş buyurmayın, merak etmeyin. Giderim!" dedikçe o:

"Olmaz! Olmaz! Şimdi ne yapsam! Herkes de yattı. Ama! Ya uyumadılarsa! Ya görürlerse!" ben:

"Sıkılmayınız efendim. Ne ziyanı var. işte görüşmüş olduk!" o:

"Nasıl olur da bu havada bırakırım?" diyordu. Birkaç dakika durdu. Karanlıkta yüzünü göremiyordum. O sözün ardını getirdi:

"Donmuşsunuz. Vah! Vah." diyor, ben ondaki heyecanı hissediyordum. Eli zangır zangır titriyordu. En nihayet:

"Siz biraz durun. Ben yukarıya çıkıp bir etrafı dinleyeyim. Yerinizden kıınıldamayın." dedi. Orda merdiven varmış, pıtır pıtır çıktı. Dakikanın da bu kadar uzun olduğunu bilmezdim!"

"Uzar!"

"Uzarmış! Ayaklarım sızlamaya başladı. Titreme gelip geçiyor, tüylerim ürperiyordu. Bir de aniden o melun çıkmasın mı!"

"Kim?"

"Kedi! O karanlıkta bir çift parlak göz. Bana doğru yürüdü. Zaten tütsülüydüm. O yukarıya çıkar çıkmaz da bu şeyi çıkardım, birkaç yudum çektim! Sen gel. bacaklarıma miyav! miyav! diye sürün! Bilirsin. Ben kedi sevmem, adeta iğrenirim!"

"Bilirim. Ne yaptın?"

"Ne yapacağım! O süründü, ben irkildim. Ayağımla birkaç defa vurmak istedim. Boşa gitti. En sonunda kulağıma bir çıtırtı geldi. Yine pes bir ses:

"Potinlerinizi lütfen çıkarın. Elinizi uzatın. Bana gelin. Bana. Bana!" diyordu. Müthiş bir iş!

"Neden?"

"Ya lastikler elimde. Eğildim. Potinin birini çıkardım. Yine o ses:

"Aman çabuk olun!" diyordu. ötekini de çıkardım. Şişe düştü. Körebe oynar gibi aranıyordum. Neyse buldum. Potinleri de ezberden lastiklere geçirdim. Fakat biraz evvel donarken o esnada ter içinde kaldım. O durmadan 'Elinizi veriniz. Yavaş basınız. Rica ederim, yavaş!' dedikçe nefesim tutuluyordu. Bilmem ki boğazıma ne oluyordu."

"Ne oluyordu?"

"Bana lok lok eder gibi geliyordu! Melun!"

"Kim?"

"Yine o kedi. Bir çığlık kopardı. Basmışım. Eyvah! Durduk. Hissediyordum. Etrafı dinledi. 'Haydi bey, yürüyelim, yavaş!' dedikçe merdiven basamakları tabanca gibi 'pat!' 'gırç!' 'çat!' diye ses veriyordu. O titrer, ben titrerim. Çıktık. Sofada kısık bir lamba yanıyordu. Oh! Fakat yine yavaş! Bu sefer de 'çıt'lar başladı. O önde ben arkada gidiyorduk. Derken sağda bir kapı açtı. Beni beklediği odanın kapısı! 'Giriniz! Çabuk!' der demez kendimi içeride buldum. Aydınlık sımsıcak bir oda. Köşede çini bir soba yanıyor. Yıldızlı karyola, henüz örtüsü açılmamış. O da benim halime güldü. Sırtımda muşamba, başımda kukuleta, elimde lastiklerle potinler! Bir kıyafet ki sorma! Girdikten sonra 'Bana beş dakika müsaade. Siz oturun, soyunun. Kapıyı kilitleyin. Ben tık tık vururum, açarsınız.' dedi ve çıktı. Muşambayı çıkardım. Fesi de bir kenara koydum. Şişeden de birkaç yudum daha içtim. Oda sıcak, ötesini bilmiyorum!"

"Ne oldu?"

"Sızmışım!"

"Ne! Kapı kilitli mi?"

"Elbette!"

"Vayy!"

"Vay ya! Fakat yine Allah o melundan razı olsun!"

"Yine mi kedi?"

"Kim olacak? O da bizimle beraber odaya girmişmiş! Duyuyordum. Uyurken yüzüme bir şeyler sürünüyordu. Derhâl gözlerimi açtım. O sersemlikle hayvanı ittim. Kapı da tık tık etti! İşte o gün bugün, tam üç gece, iki gün kaldım! Bu sabah şafak sökerken indik. Acele ile muşambayı unutmuşum. Sersemlik ya yolda hatırıma geldi."

"Bu üç gece, iki gün içinde seni evden sezmediler mi?

"Ev onun, bark onun, çakarlarsa ne olacak? Sen şimdi müsaade et de ben biraz uzanayım, kadayıfa kaldır!"

O zamanlarda tutkunlar, ceylanlar gibi sürü ile gezerlerdi! Ne kadar tahammüllü, ne kadar usanmaz olursanız olun yine bu kadar dert dinlemeye takat getiremezsiniz! Ağlayan, sızlayan, "verem olacağım!" "öldüm!" diyen; âşıkların başı Fuzuli'nin;

"Bende mecnundan füzün âşıklık istidadı var

Âşık-ı sadık menem Mecnun'un ancak adı var"

Beytini bile; "O da bir şey mi?" diye küçümseyen, hem kendisini, hem sevdiğini vuracak olan, şimdiki gibi fotoğraf revaçta olmadığı için ikide bir cebinden bir tutam saç, mendil, zarf, name çıkararak öpüp koklayan, tenhada, hatta abdesthane aralıklarında ağlayıp gözleri yaşlı yaşlı dönen, üçüncü kadehten sonra masaya "Of! Yanıyorum be!" sözüyle beraber bir yumruk indirerek kadeh, sürahi kıran, işi gündüzcülüğe vuran, o zamanlar böyle damdazlak hece vezni kullanılmadığı gibi Avrupai "sone"lere, türlü türlü kalıplara dökülmüş manzumelere de akıl ermediğinden, eski yolla gazel, kıta, şarkı, mesnevi yapıp veya yaptırıp sevdiğine yollamakla yetinmeyerek önüne gelene okuyan; "şıklık, perişanlık demektir!" sözünü senet sayarak fes bir tarafta, yaka bir tarafta gezen, evini barkını unutan, rekabet davasıyla dayak yiyen; servetini mahvettikten sonra şunun bunun yanında sığıntı geçinen, çoluk çocuğundan ayrılan, küçük beylerden birini sarhoş ettikten sonra o vefasızın evini taşlatan, kocasından boşattırıp kendisine almaya çalışan, bir yolunu bulup

kaçırmaya kalkışan, pılıyı pırtıyı toplayıp sılaya giden, kaç aydan beridir "Gözüm çıksın bakarsam sevdiğimden başka bir yâ-re!" dediği halde tek görüşte Göksu'daki 'Al Hotozlu'ya tutulan, velhasıl çeşidi hesaba gelmeyen niceleri vardı.

Ben, içlerinden bir ikisine cidden acırdım. Hele bir ciğerci vardı. Zavallı son zamanlarda sırık omuzda kös kös yürür, artık kısılmış, son derece pürüzlenmiş sesiyle "Celel!" (ciğerci Arnavutlar, böyle bağırırdı.) dedi mi, ciğerleri ağzına geliyor sanırdın! Biçare, neden bu hale gelmişti?

Garip bir hikâye! Her sabah kedisine ciğer verdiği bir evden, bir gün para ister. "Yarın gel!" denir. Yarın olur. Kapıyı vurur, açılır, bir ses "Ciğerci içeriye gir!" Ne bilsin? Girer. Bir de bakar ki ömründe görmediği bir güzellik, taşlıkta durmuş, kendisine çeteleyi uzatmış, "Kaç kuruş?" diyor! Zaten hesabın içinden kolay çıkacak yetenekte de değil. Böyle bir yüz güzelliği karşısında bütün bütün şaşırır "Para da senin, ciğer de senin, can da senin." der, kapıdan dışarıya fırlar. Fırlar ama ertesi sabaha kadar yanar, yakılır, seher vakti, takımlarıyla beraber sokağa düşer.

"Celel!"

Ses yok.

"Celel!"

Ses yok. Kapının önüne gelir.

"Celel!" Ses yok. Kapıyı vurur, yine ses yok. Sesini daha da yükseltir:

"Celel!" Neden sonra yandaki komşu cumbadan seslenir:

"Ayol ciğerci, onlar gittiler."

Ne? Kedi için yolda özenip bezenip ayırdığı, parmağına taktığı parça düşer, sırtının dengesini kaybeder, arkaya kayar, bütün mahalle köpekleri üşüşür, bu beklenmedik ayrılış herifin aklına dokunur. İşte o gün bugün benim hak aşığı, can gözüyle bir daha görebilirim hülyasıyla dışarıya gözlerini kapayarak kısık sesle kısa bir heceyle "Celeş!" diye dolaşırdı.

Birini daha gösterirlerdi; "Paşa"lığına bir rütbe kalmış imiş. Bilmem kimin evinde bir kadınla münasebeti olmuş. Kadın fettan, hilekâr, soyucu, hercaiymiş. Gönül bu ya! Haz etmiş. Bir daha görüşmüş, sevmiş, gözlerini sevda bürümüş. Artık fitili almış, yanıyor. Kıskanıyor, onu ellerle bir bilmeye dayanamıyor. Çakıyor. Çakıyor! Bir gece diyor ki "Bana varmaz mısın?", kadın bu şuursuz aşığın tüm mantığına vakıf olduğu için, "Varırım!" diyecek olsa derhal imamı, mahalleliyi çağırıp nikâh kıydıracağına ihtimal verdiği için, "Affedersiniz beyim. Ben askere varmam!" cevabını veriyor. Öyle mi? Pekî! Aradan birkaç gün geçiyor. Yine buluşuyorlar. Bey bu defa neticeden emin. Diyor ki; "İşte güzelim, emrini yerine getirdim. Askerlikten istifa ettim. Artık bir diyecek var mı?", kadın irkiliyor; birbirlerine rakip iki üç mirasyedinin serveti ile görkem ve sefa içinde yaşadığı halde birdenbire esasen haz etmediği, kendisiyle haftada bir gece buluşuyorsa da, bunu da ancak ötekilere hız vermek için kullandığı birinin nikahı altına girmek işine gelmiyor. Meseleyi savsaklamak maksadıyla "Aman, beyim ne yaptınız? Nasıl olur? Ben size istifa edin dedim mi? Biliyorum, beni seviyorsunuz. Teşekkür ederim. Minnettarım. Fakat kadınca bir söz vardır. Dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz!" diyerek zevcesinin üstüne ortak olamayacağını ima ediyor.

Doğru! Kendi nasıl kıskanç ise elbette ki canan da aynı hisle üzüntülüdür! Kıskanmasını bilmeyen sevda nedir bilmez! Kadın, bu sözleri söylüyor ama maceranın aldığı, alacağı şekli vahameti de düşünüyor. O geceden sonra bizimkinin davetlerine iştirak etmiyor.

Haber getirene bahşiş, ben bu işi yaparım diyene bahşiş, evde bozgunluk, kavga, dargınlık, bir ay sonra da ayrılık. Aile darmadağın! Olan biten işler duyuluyor, istifa sebebi anlaşılıyor. Kaç vakitten beridir ardı arkası kesilmeyen huysuzlukların esası aydınlanıyor. Hanımı bakıyor ki; Mahmutpaşa'daki dükkânların, Asmaaltı'ndaki mağazanın, Galata'daki altlı üstlü evin, Şirket-i Hayriye hisse senetlerinin, Bayrampaşa'daki bağın hatta gelin olduğu zaman büyük pederin verdiği gerdanlığın kimin uğruna satıldığı meydanda! Büyük bir kırılma, derin bir kızgınlık. Boşanma gerçekleşiyor.

Tamam artık! Düştü külah, göründü kel! Avare, derbeder, bir gece bir taraftan içiyor, bir taraftan kalemi eline alıyor, olanı biteni yazıyor, ertesi sabah gönderiyor. O kadından kısa, fakat kati bir cevap alıyor "Size şimdi bütün bütün varamam. Mesleğini, ailesini terk eden elbette beni de bir gün terk eder; ben ise sebat ve vefa taraftarıyım. Bundan böyle halinize acı-maktan başka elimden bir şey gelmez. Bir daha görüşme ihtimalimiz de yoktur, elveda!" Bıçak gibi söz! Adamcağız Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oluyor! Bereket versin ki cevabın vuruculuğu onda bir uyanışa yol açmış. Evvela cümle günahlarına tövbe etmiş, sonra tabiatıyla tütününü, rakıyı bırakmış, daha sonra da top bir sakal. Elde halis kuka bir tespih, başta halveti bir sarık, boyunda bir lahuri şal, sırtta elma kürk, bir cüppe, ayakta galoş kundura, baş önde, okuya okuya geçer dururdu! Kendisiyle görüşenlerden biri anlatırdı:

"Bir gün sordum. Beyefendi şimdi nasılsınız?" dedi ki:

"Şimdi mi? Elhamdülillah! Haza min fadli Rabbi. Ne ev galesi var, ne dost dağdağası. Yalnız tekkede post kavgası var. Onun da bir ucundan Derviş Mehmet, bir ucundan ben çekip duruyoruz! Fakat Cenab-ı Hak o lanetin de yaptıklarını yanında bırakmayacaktır! Bu bana ayân oldu."

Siz garipliğe bakın ki bir soruşturma yapılmış. Neticede meğer zavallı ciğerciye de sokak sokak gezdirenin o kadın olduğu anlaşılmış! Bir soruşturma daha yapılmış, bu ikisine benzer bir hayli döküntü meydana çıkmış! Hatta bana gösterdilerdi. Hakikaten güzel; cazibeli bir kadındı. Fakat ben denk geldikçe yan çizer, "şerrine neni" derdim.

Faiz işi azdırmıştı. Sık sık matbaaya geliyor, benimle görüşüyor, fakat genellikle çakırkeyif bulunuyordu! Her gelişinde de soruyordum "Bunun sonu ne olacak?" o ise sudan cevaplar veriyordu. O genç, o güzel sima bana ihtiyarlıyor gibi geliyor, gözleri daima sisli, dudakları kavruk, elmacık kemikleri kırmızı duruyordu. Çok sevdiğim için de darılmasın diye ileriye gidemiyordum. Hal böyleyken bir gün öncekilere göre bir iki adım daha ileriye gittim. Kendisine, annesine acımadığından bahsederek yakındım. Dinledi dinledi ağladı! Böyle bir mazlumluk tavrıyla kalkıp gittiği.

Adeta yüreğim parçalandı. Söylediğime, söyleyeceğime pişman oldum. Akşama doğru Galata'ya geçtim. Arıyordum, buldum. Hristo'nun orada, önünde şişe, yalnız başına oturuyordu. Beni görünce kızardı. Ben gülerek:

"İşte insanı böyle yakalarlar! Sade sen mi çakarsın!"

"Buyur beraber çakalım!"

"Çakalım!"

"Ağabeyim şimdi burada idi. Gideli beş dakika oldu. Rastlamadın mı?"

"Rastlamadım!" dedim ama gözlerim sağ avucunun içine sıkıştırmış olduğu bükük, kenarları dışarıda kalmış bir kâğıda ilişti. Görmemezliğe vurdum. Bu vaziyette kalarak sıkılmasın diye:

"Ben şimdi gelirim!" diyerek kalktım. Sezdirmeyerek baktım ki kâğıt yer değiştirmiş, avuç serbest kalmış! Meğer benim sakınmama gerek yokmuş! Birer tane parlattıktan sonra söze başladım:

"Ee! Söyle bakalım. Ne var ne yok! Nasılsın?"

"Bildiğin gibi!"

"Zannetmem. Bilmediğim gibi olmalısın!"

"Nerden bildin!"

"Artık ben seni bilmezsem kimseler bilemez!"

Yüzüme baktı. Gözlerinin akındaki ince kan damarları çoğalmıştı. Gözbebeklerinden çıkan bakışlar dumanlı bir hava içine dalan ince, keskin ışıklar gibi görünüyordu. Dudakları ağlamak veya gülmek halinin ilk anında görülen hafif, fakat sık titreyişlerle titredi. Elini birdenbire kadehe götürdü. O da titriyordu. Derhal içti. Yüzünü iyice buruşturarak bu birinci buhranı geçirdi. Güceniklikle:

"Benden ne saklıyorsun? Ağabeyimi mutlaka görmüşsün belli. Onun da ağzında bakla ıslanmaz. O söylemiştir."

"Ne gördüm, ne de bir şey söyledi, fakat senin halinden..."

"Anlaşıyor ki! Söyle söyle. Kesme!"

"Sen kesme. Mademki ağabeyine söylemişsin, bana da söyle!" Sakin, sabırlı bir tavır aldı. Bir daha doldurdu.

"Kaçınıcı?"

"Ya üçüncü, ya dördüncüdür. Ne var? Sarhoş muyum?"

"Böyle içersen çok sürmez olursun!"

"Korkma seni rahatsız etmem!"

"Bu sözleri bırak. Ben sende başka haller görüyorum, onları söyle!" Bir iki dakika düşünür gibi durdu sonra cebinden o buruşuk kenarlı kâğıdı çıkararak:

"Ben söylemeyeyim. Sen oku, anla!" O zamana göre imlası oldukça bozuk, anlaşılması zor bir kadın yazısı. Hatırımnda kaldığına göre demek istiyordu ki:

"Ben sana evvelce de söyledim. İstersen bu muhabbet, burada kalsın! Ne olacak? Üç beş gün ağlayacağım, en nihayet seni unutacağım Faiz!"

"Onun yazısı mı?" Tasdik için başını salladı. Alt dudağını, ısırır gibi dişlerinin arasına aldı.

"Ne oldu ki." Bir tane daha attıktan sonra:

"Çok içiyormuşum! Fakat bana o içiriyor!" Zavallının üzüntüsü artıyordu.

"İşte okudun, bana böyle mektup yazılır mı? Gel de içme!"

"..."

"Beni mecbur etmek istiyor."

"Neye?"

"Neye olacak? Evlenmeye."

"Aman Faiz!"

"Amanı falan yok! Halbuki ben bu işi yapamam. Yapamayınca da iş bu şekle dökülür."

"Bunun sonu?" Gittikçe kızaran gözlerini açarak, elini yine kadehe götürerek:

"Ölüm!" diye öyle bir şiddetle söyledi ki kelimenin son hecesi kulağında çınladı.

"Ne diyorsun! Çocuk musun!" Ağlıyordu. Gözyaşları o kadar süratle toplanıp düşüyordu ki bir anda çenesinden damlamaya başladı.

Acıdım. Acıdım! Çok acıdım, bir şey söyleyemiyordum. Faiz'in bu hali bana çok dokunmuştu. Yerinden hızla kalktı. Bardağı eline alarak gazinonun denize bakan balkonumsu yerinde yüzünü yıkadı. Gözleri kıpkırmızı olmuş, yanakları morarır gibi koyu esmer bir renk bağlamıştı. Bu, kuvvetli bir sarsıntı idi. Kapılmış bir ruh, her taraftan bağlı bir algılayışın arkasından bağırmak istiyor, fakat bağıramayıp hıçkırıyordu. O söz; 'İstersen bu muhabbet burada kalsın!' kayıtsızlığı pek gücüne gitmişti. Hem yılanıyor, hem de söyleniyordu:

"Bu muhabbet burada kalsın! Söze bak söze! Bohça mı, yoksa kedi yavrusu mu? Yalana bak yalana! Üç, beş gün ağlayacakmış! Bu kalpte bir kadın üç beş dakika bile ağlamaz!" Yüzünden sular aka aka mendilini ararken de söyleniyordu:

"Haniya sen gül, oyna, ben burada hasretinin azabıyla yanayım, bana bu da bir saadettir diyen hanım? Haniya ilk günleri iç beyim, iç ruhum diye kadeh kadeh üzerine sunan?"

Güç bela silindi. Saçını, fesini düzeltti. Bana dönerek:

"Hadi gidelim kardeşim!"

"Nereye?"

"Ben eve, sen de eve. Şimdi kalabalık basacak. Rezil olacağım!"

Kalktık. Yarın akşam aynı saatte yine burada buluşmak için sözleşerek köprübaşında ayrıldık. Faiz'in ayrılırken yüzünde gördüğüm değişikliklerden, her şeyi yapmaya kalkışacak bir iradeye sahip olduğunu bir daha anlamıştım.

O zaman, henüz üç dört aylık içgüveysi idim. Samatya'da oturuyorduk. Sirkeci'den trene bindim. Yolda Faiz'in mahzun siması gözümün önünden gitmiyordu. İnatçı, ağırbaşlı, fevkala-de zeki olmakla beraber araya bir de içki içme girmişti.

Tren Samatya'da durunca indim. İstasyon büfesine girdim. İki tane de orada çakıştırdım. Artık olmuşum. Eve giderken sendeliyordum. Kapıdan girer girmez soyundum. Hastayım; diye yattım. Yeni güvey! Kim merak etmez? Kayınvalide:

"Üşütmüştür!" Büyük kayınvalide:

"Belki nazar değmiştir, biraz çöreo tu çıtlatın." Hanım gelip gelip:

"Bir şey ister misiniz?" Kayınpeder:

"Doktor çağırtayım mı?" diyorlar. Ben:

"Başım ağrıyor, biraz uyursam geçer." diyordum.

Gözlerimi açtım ki sabah olmuş, kalktım. Saydıklarımın hepsi yine ayrı ayrı hatır sormaya geldiler. Teşekkürler ettim. Uyku sersemliği gider gitmez çalışmak için masamın başına geçtim. Bir saat kadar okuduktan sonra hanıma elbiselerimi sü-

pürmesini rica ettim. O da aldı, dışarıya çıkardı. Ben yine okumaya daldım. İşitiyordum ama! Sofada bir mırıltı oluştu. Biri hıçkırıyor! Önemsemedim, belki yaramaz baldız sabah nöbeti yapıyordur diyordum. Mırıltı büyüdü. Bir ses:

"Ağlama kız!" diyordu. Ben de "o'dur, baldızdır" diyordum! Ses yükseldi:

"Nasıl! Nasıl! Bir daha oku!"

"Faiz."

"Hay kaltak hay! Bir de üste faiz mi istiyor?" Sesler çoğaldı:

"Acaba sarraf kızı mı?" Kayınpederin kaim sedası:

"Bırakın böyle şeyleri!" Kayınvalide:

"Neden bırakacakmışım? Bak kız ne hale girdi. Alı al, moru mor!" Bahis büyüdüğü için iyice kulak verdim.

"Baksana şu kahpeye! 'İstersen muhabbetimiz burada kalsın' diyor. Ne de bilmiş kaltak!" Kayınpeder:

"Canım bırakın diyorum." Büyük kayınvalide:

"A oğlum! Karı faiz istiyormuş!" Kayınpeder:

"Öyle faiz değil. Adam ismi."

"Hiç de işitmedimdi! O nasıl baba imiş? Haram ismi oğluna takmış!"

Eyvah! Bende hararet kırkı buldu. Buram buram terleme-ye başladım. Anladım! Ben bu mektubu okuduktan sonra Faiz'in o şiddetli siniri arasında unutup cebime koymuşum. Hanım da süpürürken cepleri temizleyeyim diye içlerinde ne var ne yok çıkarmış. Bakmış ki yanları yaldızlı, kokulu, çiçekli bir mek-

tup. Okuma da biliyor. Okumuş. Bana ait zannedip kederlenmiş. Ağlarken annesi görmüş. Kaynana gözü bu! Hiç görmez olur mu? En kalın duvarlardan geçer, en büyük engelleri deler! Diyordu ki:

"Ben bir kere sorarım!" Kayınpeder:

"Sorma, ayıptır." Yine anladım ki bana meseleyi bizzat açıklamak düşünüyor. Odadan dışarıya çıktım, bilmezlikten gelerek:

"Ne var? Ne olmuş?" dedim. Baktım ki hanımın yüzü değişik;

"Ne oldunuz?"

"Hiç!" Kayınpedere döndüm:

"Bir şey mi var efendim!"

"Bir şey yok!" Büyük kayınvalide atıldı:

"Faizli bir name var da!"

Bir daha yine anladım ki Faiz'in mektubunu cümle cümle okuyup güven vermek zaruri. Dediğim gibi yaptım. Kayınpeder zaten anlayışlı:

"Ben demedim mi?" Kayınvalide:

"Öyle ama bu sizde ne geziyor?" Büyük kayınvalide:

"Bunda bir bit yeniği var ama anlayamadım! Hanım:

"Buyurun bey, giyiniz!" Küçük baldız:

"Bey eniştemi üzdünüz!" dediler. Hele şükür, dava da bitti!

Faiz'i ertesi akşam son tren vaktine kadar beklediğim halde Hristo'ya gelmedi. Hâlbuki verdiği sözde durmak, bir gencin

yanılmaz, şaşmaz huyudur. Bunun üzerine merak etmeye başladım. Özellikle bir akşam önce gösterdiği umutsuzluk, hele "ölüm!" diye ruhunun en göze çarpar zaafıyla boğuk boğuk haykırışı durmadan kulağımda yinelendikçe endişem artıyordu. O gece ne neşem kaldı, ne de iştahım!

Bu halim, hanımı da üzmüş, sabahki mektup meselesinden dolayı kırıldığımı sanmış. Evde en yakın sırdaşı saydığı büyük kayın valideye dert yanmış. Zavallı ihtiyar iki eliyle iki dizini tutarak odama geldi.

"Affet oğlum. Ben Faiz dedimse, kadın aklı, ne bileyim. Bir daha demem!" diyerek yüzüme gülüyordu. Kayınpeder, kahvesini yanımda içti. Hanım sık sık bahaneler bularak odaya bir girip çıkıyor, asıl kayınvalide:

"Ah, oğlum, sen seversin diye yaptım, ne de güzel olmuştu! Ama senin payını ayırdım!" diye Özbek pilavından dolayı yaranmaya çalışıyor, baldız:

"Enişte bey ben artık yaramazlık etmiyorum." diyerek benden takdir ve teşvik bekliyordu. Ben de ne kadar kıymetli bir damatmışım, bunu anlıyordum!

Durgunluğumun sebebini anlatmak için Faiz konusunda inandırıcı bir şey uydurmam icap ediyordu. Bunun için küçük-lüğüm-den beri çektiğim yarım baş ağrısını ortaya sürdüm. Arada bir dargınlık olmadığı anlaşılınca birer birer çekildiler.

Faiz daha ertesi günü de gelmedi. Daha fazla merak ediyordum. Dördüncü gün oldu, yine görünmedi. Evde hanıma dedim ki:

"Pederden izin al. Birkaç gün için valideye gidelim!" Maksud Faiz'i istediğim gibi arayabilmek için geceden yararlanmaktı.

Hanımı valideme bıraktım. Unkapanı yoluyla Tophane'ye gittim. Evinin kapısını çaldım. Ses veren olmadı. Bir daha çaldım. Yandaki evden ihtiyar bir kadın seslendi:

"Dünden beri yoklar! Oğluna bir şey mi olmuş, ne olmuş. Aramaya gittiler! Birdenbire üzüldüm. Âdeta sallanıyordum. "Faiz dediğini yapar mı, yapar. Hatta ölmek gerekse ölür mü-ölür!" diye diye matbaaya geldim. Düşünüp duruyordum. Hizmetçi geldi. Bana:

"Bir ihtiyar hanım gelmiş, ağlıyor, sizi görmek istiyor."

"Kimdir?" demeye gerek yok, hemen koştum. Faiz'in annesi! Büyük bir heyecan ile sordum:

"Ne var hanım teyze!" Zavallı kadının duracak hali yoktu. Koluna girdim. Odaya çıkardım. Oturttum. Hüngür hüngür ağlıyor, bir taraftan da ellerini sağlı sollu koynuna sokup aranıyordu.

Gözleri çökmüş, yüzü sararmıştı. Diyordu ki:

"İki gündür gözlerime uyku girmedi. Gitmediğim, aramadığım yer kalmadı. Ağabeyi de arıyor."

"Faiz'i mi?" Hıçkırdı. İki elini yüzüne, dirseklerine, dizlerine koyarak gözyaşlarına yol verdi. Omuz başları hopluyor, başı sallanıyordu. İhtiyarın bu hali bana pek dokundu. Ben de ağlıyordum. En nihayet biraz durduk. Koynundan çıkardığı yırtık bir zarfı uzattı. Açtım. Firuzaga'lı kadına yazılmış.

Daha birinci satırlardan bir veda kokusu hissediliyordu. Durumu bildiğim için her kelimedeki üzüntü payını anlıyor, dolan gözlerimi silmekten iyice okuyamıyordum. Yazısının kargacık burgacık mimleri, cimleri görünür görünmez nazarımdan kayboluyordu.

Kalktım; dışardaki muslukta yüzümü yıkadım. Soğuk su sinirlerimi daha da gerdi.

Kadıncağıza da bir bardak su verdim. Zavallı titrek elleriyle tutmuş, fakat onlardan daha fazla titreyen dudaklarının bardağa değememesinden dolayı içemiyordu. Hatta zorlukla ağzına aldığı bir yudumun yarısını da üstüne döktü.

Mektubun en son cümlesi şöyle idi:

"İsterim. Bu muhabbetin burada kalmasını ben de isterim. İstediğim içindir ki işte kendimi zehirliyorum. Elveda. Ben senin her istediğini isterim. Benim bundan büyük, bundan tatlı bir dileğim yoktur."

Nasıl olmuş da bu mektup validesinin eline geçmişti? Sordum:

"Kaç gündür eve gelmiyor?" Şaşırmış zihinler birdenbire hesaba yaklaşamaz. Pek eski bir tarih arıyormuş gibi kanlı gözlerinin kapaklarını oynatıyor, gözbebekleri güya arkaya dönmüş gibi eğri bir bakışla oynatıp duruyordu. Çenesinin her iki tarafından damlayan yaşlar, o şefkat çağlayanının son damlalarıymış gibi çarşafının üzerine düştükçe "pıt" ettiğini duyuyordum. Dudakları hala titriyordu. Yeni dile gelmiş felçliler gibi her hece arasında bir kesiklik, bir alakasızlıkla beraber pek açık bir yineleme olduğu halde.

"Al.. al.. tı.. gün o..oluyor. Bu..bu günle." İçimden "Tamam! O gece gitti."

"Altı gün mü?" Başını salladı.

"Hiç bir haber yok mu?" İki eli parmakları açık halde kuvvetlice yüzüne gitti. Ömrümde ben bu kadar üzüntülü bir "yok" işitmedim.

O anda bu lafin hakikaten "yokluk" sözünün karşılığı olduğunu şiddetli bir sarsılışla anladım. Bu söyleyişte cidden pek derin bir duygulanma vardı. Sandım ki bu "yok" ruhun bütün çevresini dolaşmış, yorgun, üzgün kalmış bir yolcunun son nefesidir.

Benim de gözlerim boşandı dakikalarca ağlaştık.

"Yok ha! Vardır!"

Başını birdenbire kaldırdı. O ne bakıştı. Ya'rabbi! Gözü, bir renklilikle bebeklerinden, gözyaşlarını delip fırlamıştı. Ben böyle kederli bir tablo görmedim. Elleri dizlerine yapışıp kalmıştı. Üst dudağından ağzına inen damlanın verdiği yorgunlukla:

"Var mı?" diye sordu.

"Vardır!" dedim. Biçare ihtiyar dimdik oldu."

"Ben size akşama haber getiririm! Fakat bu mektup size nereden geldi?"

Gözleri kurumuş, yüzünün kasları büsbütün gerilmişti.

"Bu.. bu ak..şam mı?"

"Bu akşam."

"Bu.. mek.. mek.. tup mu?"

"Evet. Bu mektup!" Ağırlaşmış başını iki eliyle sıktı. Düşündü, düşündü.

"Ne günü idi? Aman Ya'rabbi. Ha.. Ha.. Salı günü idi. Onun her zaman oturduğu bir aktar dükkânı varmış! Ağabeyi söylerdi de gülüşürlerdi!"

"Bilirim."

"Birkaç gün gelmeyince merak ettim. Hatırıma geldi. Araya araya buldum. "Faiz Bey" dedim demedim, herif elime bu mektubu verdi."

Tamamdı. Ben her şeyi anladım. Fakat o zavallı, derdini anlatacak, devam ediyordu:

"Ben de aldım. Bu ne olacak diyordum. Okumam yok bilirsın oğlum. Ne yapayım, ne yapayım, derken Kılıçalıpaşa'daki bizim arzuhalci Hafız Ahmet Efendi hatırıma geldi. Hazır ya kın da! Doğruca ona gittim, açtı, okudu. Kendini zehirleyeceğinden ötesini bilmiyorum."

Tekrar şiddetli bir sağanak başladı. Ben meseleyi etraflica kavradığım için biraz daha güç bulmuştum:

"Hiç merak etme hanım teyze! Ben size bu akşam haber getiririm!" Bana yalvarıyordu:

"Aman yavrum, beni çok bekletme! Nerede bulursan al, getir."

"Tabii!"

"Hay Allah seni annene bağışlasın. Elemden, kederden esirgesin. Demek ki bulacaksın."

"Elbette."

"Ya zehir içmişse!"

"Emin ol içmemiştir!"

"Sağ mıdır?"

"Sağdır!"

"Hay ağzın var olsun!"

"Siz de var olun."

Küçük teselliler bile kırık gönüllerde büyük kuvvetler doğurur. Biraz evvel çaresizlik ve karamsarlık içinde adım atmasını bile unutmış olan bu ihtiyar ana yerinden kalktı, kapıya doğru iki kuvvetli adım attı.

"Aman oğlum. Beni çok bekletme! Yalvarırım, dua ederim."

diyerek merdivenlerden, bana gerek duymadan indi, gitti. Ben de odaya döndüm. Artık o gün matbaada çalışamazdım. Gazeteleri derleyip topladım. Bastonumu alarak çıkacağım sırada valide ile hanım karşıma çıktılar. Hayrola! Şimdi de valide ağlıyordu.

"Neniz var?"

"Haberin yok mu?"

"Faiz Bey kendini zehirlemiş."

"Kim söyledi."

"Deminden annesi bize geldi. Zavallı kadın."

"Hay sabır Yarabbi!"

"Zehirlenmemiş mi? (hanıma dönerek) Mektupta öyle yazmıyor muydu?"

"Bu mektupta mı?" Yine Faiz'in mektubu bende kalmıştı.

"Evet; merak etmeyin. Ben şimdi gider, onu bulurum. Anası da şimdi gitti."

"Biz de oraya gidiyoruz."

"Daha iyi. Ben de geleceğim."

Yola çıktım. Bir soru beni durdurdu. Aklımdan Faiz'in bana tarif ettiği evi pek güzel buluyordum. Kendi kendime, geceye kadar bulamazsam, doğru oraya gider, sorarım diyordum fakat ne diye, ne isim vererek soracağım? Meselenin altında "o" var. Alık alık yürüyordum. Hristo'dan içeriye girdim. Bize servis yapan garsona yaklaştım.

"Faiz Bey geldi mi?"

"Gelmedi." Ustasına Rumca bir şeyler söyledi. O da bana dönerek:

"Gelmedi. Rakı aldırdı."

"Ne vakit?"

"Dün akşam. Siz geldiniz gittiniz. Bir ihtiyar Rum kadın geldi."

"Ya!"

"Evet."

İş kolaylaşıyordu. Şimdi ne yapmalı? Başka çare yok. Burada akşamı etmeli, beklemeli.

"Ne kadar aldırdı?"

"Yarım okka. Bir şişe!"

Oturdum. Bir saat, bir yıl gibiydi. O kadın gelirse beni beklesin diye haber bıraktım. Biraz gezindim. Döndüm. Yine oturdum. Yine gezindim. Velhasıl akşamı zor getirdim. Yine biraz gezinmek için ayağa kalktığım sıradaydı ki başında örme siyah bir örtü, elinde kâğıda sarılı bir şişe, çiçekbozuğu, pat burun bir kadın kapıdan garsonu çağırdı. Yüreğim, birdenbire hopladı. Budur dedim, yaklaştım. Birden bire:

"Faiz Bey ne yapıyor?" Yüzüme gülümseye gülümseye baktı. Yakaladım.

"Çok içiyor mu?" Başını salladı.

"Dur! Sana bir mektup vereceğim, götür ver." Masaya döndüm. Kalemî kâğıdı çıkardım.

"Faiz, seni Şimdi, Şimdi ama! Hristo'da bekliyorum, derhal gel. Sen gelmezsen ben geleceğim. Şimdi gel, mutlak gel! Valide fena haldedir." gibi bir Şey yazdım, zarfladım. Bir tane gümüş çeyreklikle beraber kadına teslim ettim. Bir "oh!" çekerek masaya oturdum. Garson Şaşkın Şaşkın bakıyordu. Ona da "Ne duruyorsun? Getir!" dedim. Artık içim rahattı. Bende kalmış olan o tedirgin edici mektubu bir daha okudum; Bey kendisini zehirleyecekmıő. Bu muhabbetin orada kalmasını istiyormuş, yalan değil. Gece gündüz çak, bundan keskin, tıbbi zehirlenme olur mu? Ama muhabbet orada kalmazsa da kendisi bir hafta kalarmıő! Kalıyor ya. Kaldı ya! Bizim Faiz oğlan verdiği sözü tutar diye eğleniyordum.

Müşterilerin gelip gidiş beni oyaladığı için geçen zamanı fark etmiyordum. Saat iyice ilerlemiőti; Faiz de kapıdan göründü. Telaőlı idi. Beni birdenbire göremedi. Hristo'ya soruyordu:

"Buradayım Beyim burada!" Sesimi işitir iőitmez koştu, boynuma sarıldı. Herkes bize bakıyordu. Faiz epeyce dolgundu.

"Ahretten ne haber?"

"Ne ahreti?" Mektubu çıkardım, verdim. Fena halde Şaşaladı.

"Bu senin elinde ne geziyor?"

"Sade benim elimde olsa iyi!"

"Ya?"

"Validenin, validemin, hanımın, arzuhalci Hacı Ahmet efendinin, senin aktarın, ağabeyinin."

"Deme!"

"Derim, böyle!"

"Hay sersem herif hay!"

"Herif kim?"

"Aktar. Ben ona ihtiyar bir kadın gelecek, ona ver dedim. Bunak herif! Her zaman oradan mektuplaşırsınız. Bak şunun yaptığı işe? Tuh!"

"Sonra nasıl oldu da oraya gittin?"

"Mektubu verdim, döndüm. Gidiyordum. Yolda rastladım. Bana "Sana bir şey söylemek isterim. Bu akşam yanımda doğruca gel! Kapı açıktır gir!" dedi. Beni manyetize etti, girdim.

"Bir saat evvel de çıktın!" Gülüyordu.

"Valideni görme! Altı gündür orada mıydın?"

"Altı gün mü? O kadar olmuş mu?"

"Haydi gidelim. Kadıncağız bitik gerçekten. Hüngür hüngür ağlıyor. Görsen birkaç gün içinde ne kadar erimiş, çöp gibi olmuş."

Faiz de ağlıyordu. Garson, Hristo yan yan bakıyorlardı. Kalktık. Aceleyle rastladığımız ilk arabaya atladık. Bir çeyrek saat sonra evdeydik. Zavallı annesi şaşırmış, elimi eteğimi öpüyordu!

Bizde siyasete karışmayan, karıştırılmayan ne vardır?

Belki otuz yedi, otuz sekiz sene evveldi. Bir kış günü Direklerarası'nda yine bizim geveze berberde mangal başı, çay sefası yaparken Sadi Bey titreye titreye girdi. Halinden anlaşıyordu, akşamdan kalma, çakırkeyif! Berber sorucu bakışlarla yüzüne baktı:

"Dün akşam Maksud-u teşrif buyrulmadı."

"Çok lâfın sırası değil, git, hem üç çay ısmarla, bir de küçük şişe konyak al da, biraz ısınalım." Ayağıyla mangalı hafifçe dürterek "Bu da mangal mı?"

"Değil. Buhurdan!"

"Sen dün geceki mangalı görmeliydin."

"Pek mi sıcaktı?"

"Sıcak ne kelime? Koca tandır!"

Tandır sözü şimdi bile bana ilk çocukluğumu andırdı. Ku-la-ğım masalda, ağızım; leblebi, boza, elma, armut, dut kurusu, şekerli sucuk, pestil, suda pişmiş kestane, nar, ayva, nardenk, elmasiye, nazlaş, türlü türlü şurup, şerbet, subye, susam, un ve keten helvaları, badem ezmeleri kırıntıları ile dolu, bacaklarım, dizlerim lâtif bir hararet içinde olduğu halde uyuya kaldığım, arada sırada kahkahaların, peçic, iskambil, yüzük, dört taş gibi oyunların düşüncesiyle "Vallahi!" ya da "Kama, oldu üç! Yarın akşam tavukgöğsü de üç!" gibi seslerin dürtmesiyle uyanıp sersem sersem bakındığım gecelerin hayali ile titredim.

Berber fırlayıp gitmişti. Sadi Bey dedi ki:

"Dün gece Acem'deydik. Fakat son gece!"

"Bir daha gitmeyecek misiniz?"

"Artık geçti beyim. Kapandı. Dün gece son gece idi!"

"Neden?"

"İrade varmış."

"Allah, Allah!"

"Aman sus beyim. Bu böyle. Hürmüz, Bahri, Mumcu, Kaymak... Küçük, büyük hepsi kapanıyor."

"Sebebi?"

"İçtima oluyormuş, ihbar edilmiş. Kambur Esmâ, Fitnat'la karılardan birkaçı, Mumcu Ahmet, sürülüyorlar! Evlerin etrafında devriye, polis geziyor."

"Siz nasıl girdiniz?"

"Evet, asıl tuhaf olan burası, anlatayım da bakın." Berber sol iç cebi şiş:

"Buvv!" diyerek girdi. Arkasından çaycı da yetişti. Berber, ayna arkasından çıkardığı fincanları yıkadı, doldurdu. Yanımıza oturdu. Sadi Bey devam ediyordu:

"Geçen pazar gecesi ben bizimkindeydim." Berber:

"Hani bana eve gidiyorum, dedin de Ağa çeşmesinden ayrıldığın akşam mı?" Gülerek:

"İşte o gece!"

"Ah! Seni. Ah!" Yine gülerek:

"Her ne ise girdim. Söz arasında bizimki dedi ki:

"Acem, Hürmüz filan kapanıyormuş." İnanmadım. Yemin etti." Berber:

"Artık inanmışsındır!"

"Sus be zevzek!"

"Yemin etmiş, nasıl inanmazsın! Duymadan ben bile inandım!"

"Dur be yahu!"

"Nasıl durayım, işin içinde yemin, var!"

"Hay yemin çarpsın seni!" Sadi Bey bir eli ile berberin ağzını kapadı.

"Derken efendim, baktım ki bizimkinin gözleri sulandı, çünkü ben onu oradan aldım, çektimdi!" Berber:

"Hem de ne badirelerle!"

"Sahi! Arkamızdan kimler gezmedi? Vuracaklardı, keseceklerdi. En nihayet Arap Abdullah racon kesti." Berber:

"Hem öyle kesti ki bıçak gibi!"

"Baktım ki ağzımızın tadı bozulacak. Dedim ki "Mümkün olsa da gitsek, dedi ki "Ben yarın anlar sana haber veririm!"

Ertesi günü kaleme kendisi geldi. Biraz zormuş, ama her halde girebilirmişiz! Aklıma yine bizim Süleyman geldi. Bir koşu ona gittim, anlattım. Ertesi akşama kararlaştırdık. O da 'Benimkine söyleyeyim de beraber gidelim.' dedi. Dün bizimkiler ikindiye doğru yollandılar. Biz Süleyman'la Langa'ya indik. Ma-lûm ya, kar buram buram yağıyordu."

Berber, dudağının yarığını göstererek:

"O gecenin yadigârı!" dedi.

"Gecenin yadigârı değil, zavallı dudak açılıp kapanmadan çatlamış! Nerede kalmıştım! Hah, saat bir, kalktık. Sokaklarda in cin top oynuyordu." Berber:

"Öyle! Ben eve giderken korktum!"

"Hah. Dudağın ondan çatlamıştır! Sen korkacaksın! Neyse biz yürüdük, Çapa çeşmesinden saptık. Eve doğrulduk. Bir de baktık ki evin önünde bir aşağı bir yukarı biri geziniyor. Nokta koymuşlar. Soldaki sokağa saptık, ne berbat yerler! Boyuna duvar. Kimi yeri yıkılmış, kimi yeri hiç kalmamış. Köpekler ulur.

Biz ne yapacağız diye düşünüp dururken meğer evden bizi görmüşler. Girdiğimiz sokağa bakan pencerelerinden biri açıldı. Lâmba önde, arkada biri, eliyle 'Durun, bekleyin!' işaretini verdi. Rüzgâr esiyor, soğuk, ortalık donuyor." Berber:

"Yanınızda cermakcur (rakı) yok mu?

"Yok ya! En nihayet duvarın bir tarafına, siper alacak yeri ne sindik. Gözlerimiz pencerede. Hava azıyor, dehşetli bir tipi yapacak. Biz donacağız. Aradan bir çeyrek mi geçti, yirmi dakika mı ne, öteki sokaktan acı acı bir polis düdüğü işitildi. Eyvah! Süleyman'a dedim ki 'Ulan ne düztaban şeysin. Seninle ne zaman buluşsam bir çaparız çıkar.' Berber:

"Öyledir. Evvelki karda beraber iniyorduk. İki defa kaydım!" dedi demedi, elindeki konyak fincanı düştü, kırıldı.

"Aha, örneği! Daha lâf ile böyle." Biraz gülüştük.

"Bu, düdük beni müşkül hale soktu. Bizimkiler içeride, biz dışarda! Bu olamaz. Fakat nasıl girmeli? Basit bir yasak değil ki, siyasi! Geçen gün yine Bey'in hanesini basmışlar. Kim varsa, hatta uşağına kadar cümlesini yaka pençe zaptiye kapısına götürmüşler. Zavallılar hâlâ içerdeler. Karısı, annesi, çoluğu çocuğu ağlar. Yüzünü bile göstermiyorlarmış!" Berber:

"Bizim Bey'i de Malatya mı, ne cehennem dibidir oraya göndermişler! Geçenlerde Karagöz Hasan anlatıyordu. Dayağın bol yeri orası imiş!"

"Bırak dayağı şimdi!"

"Ne! Dayağı bırak mı? Nereye bırakayım? Hangi cennetten çıktı ise yine oraya gitsin? Herifçioğlu vururken Allah demiyor muş. Hasan söylüyor, mahpuslardan birini getirmişler, yüz göz çürük içindeymiş!

"Öyle! Bir taraftan da ayaklarım donmaya başladı. Süleyman'ın çeneleri takır takır ötüyordu. Rüzgâr, kar parçalarıyla karışık yüzüme çarptıkça ne bıyığım kaldı ne kaşım! Dondum. Bir taraftan da geliyorlar mı diye kulak vermek için muşambanın kukuletasını açıyordum. Bir aralık gitmeye karar verdim. Süleyman'a, hadi yürüyelim diyecektim. Yine o pencere önünde bir lâmba göründü. Bir el, çabuk gelmemizi işaret ediyordu. Fırladık. Koşabilirsen koş! Yamru yumru sokak! Üç adımda bir karları kucaklıyordum. Bin belâ, kapının önüne geldik."

"Polis?"

"Dinleyin işte yahu! Baktım ki kapı ardına kadar açık, daldım. Süleyman da atladi. Fakat eteğinden yakalandı."

"Polis mi?"

"Ben de öyle zannettim de yüreğim hopladı! Kapıda duran siyahî, acele ile kapayınca Süleyman'ın..." Berber:

"Kuyruğu?"

"Hay Allah cezayı versin. Eteği sıkışmış. Neyse, ev halkı merdiven başındaydı. Yukarıya çıktık, doğruca yeşil odaya." Berber:

"Demek orada odalar renk renk."

"Sen oda mı istersin? Fakat o yuvaların, o çiftelhanelerin cümlesi bomboştu. Bülbülleri de uçmuştu. Taş odası, meclis odası ıssız, cam odası kırık dökük, sofa تنها, yandaki oda kilitli, yukarı kat bomboştu. Hâletlerden, Koncalardan, Allılardan, Pesentlerden, Taifelerden eser yok. Ne Cihanyandı, ne Sidikli Perver, ne Cami gelini, ne uzun küpe Firdevs. Ne şaşı İfakat, ne Teranedil, ne Büyük ne Küçük İnci, ne Bacaksız İncitap." Berber:

"Sürüsüne bereket!"

"Efendim, o Cenaplar, Pamuklar kalmamış, ne bir ses, ne bir geziniş işitiliyor, ne oda kapılarından bakıp kaçışmalar görü-lüyordu. Ne kadar hoşuma giderdi evin müdirelerinden bir ta-ne kalfa hanım vardır ki elinde daima tespih, beş vakit namazı-nı kılar. Sofu mizaçlı." Berber:

"Desene cennetlik!"

"Kör kemancı, uşak Aleksan, aşçı Ferah da görünmedi. Yeşil odayı görmeyin. Ne sandalye kalmış, ne sedir! Birkaç yer minderi, kırık bir toprak mangal. Buz gibi döşeme! Böyle bir mangal ne kadar kömür alır. Biz gelir gelmez bacı bir kürek da-ha getirdi, ama ok meydanında buhurdan yakar gibi bir şey! Bereket versin rakıya!" Berber:

"Gel revaniye!"

"Ortada ateş, etrafında biz." Berber atıldı:

"Pervane!"

"Evet. Pervane. Hepimiz dizildik. Ne kadeh var, ne sürahi! Hepsi kalkmış. İki üç fincan, kara babam binlik, bir teneke maş-rapa! Dön bire dön! İşte samanlık seyran bu!

"E, meze?"

"Var. Portakal, peynir, sahanda yumurta, sardalye kâfiydi. Bereket versin hizmetçiye. Bir ara, kendi mangalını da tepele-me doldurmuş, getirdi. Biraz elimiz, ayağımız ısındı. Bir taraf-tan da çakıntı!" Berber:

"Bir de iç mangalı etti üç!"

"Fitnat büzülmüş duruyordu. Bizimki "Ah anneciğim üşü-yorsun. Gel kürkümün altına gir." dedi. Bunu der demez

Fuḥṣ-i Atik

Kambur Esmâ kalktı. Durun çocuklar, sizi ben şimdi ısıtırm diye dışarıya çıktı. Hizmetçi ile beraber dört ayak bir şey getirdi." Berber:

"Sıpa mı?"

"Yok deve!"

"Deve mi? Kömür mü getirmiş!" Sadî Bey:

"Dinle be yahu! Mangalın birini bunun altına yerleştirdiler. Üzerine bir iki yorgan serdiler. Onları da birbirine ilâştirdiler. Bir de büyük örtü getirip örttüler. Eşyaları toplayıp kilitledikleri odayı da açtılar. Beş altı sandalye çıkardılar. Oldu bir tandır! Etrafına dizildik. Arkalarımıza da paltoları çektik." Berber:

"Gelsin, gır!"

"Gelsin, şarkı!"

"Unkapanı'nın kocakarısı

Zampara alır gece yarısı"

Berber yüksek sesle tamamladı:

"Aman yalelli, canım yalelli

Aman yalelli yalelli

Ömrüm terelelli yalelli"

"Oh! Yaşa! Fakat ne okundu ise etki etti! Fitnat da, Esmâ da, bizimkiler de ağladılar. Malûm ya Süleyman iyi musiki bilir. Birini bırakıp birini okuyordu:

"Hicran oku sinem deler"

der demez berber konyağın tesiriyle:

"Olmaktadır halim beter

Bu iftirak artık yeter,

İnsafa gel ey şiveger

Bir gün olur çağın geçer"

diyerek kendisini kapıp koy veriyordu. Hele:

"Bozuldu İanesi üftadeganın

Evini yıktı felek biçareganın"

şarkısında bütün bütün coştular. Bu şarkı, Kaymak'ın evvelce Gelibolu'ya sürüldüğü zaman çıkmıştı. Bir âlem ki hem ağladık, hem güldük! Fakat geldiğimiz zaman mangal biraz başıma vurmuştu. Tandır da rehavet verdi. Ben olduğum yerde sızmışım! Gözümü açtım ki yine tandır başındayım, ortada bir tepsi yemek. Hepimiz ellerimizin üzerine yatmışız!" Berber:

Sebilhane bardağı gibi desene!"

"Sabah olmuş kar yine o kar! Fakat nasıl çıkacağız!"
Berber:

"Nasıl girdinizse öyle!"

Bereket versin ki biraz sonra Fitnat, sabah şerifler hayırlar olsun, diye girdi. Birer kahve! Kar eder mi?" Berber:

"Birer limonlu!"

"Birebirdir! Bir, iki. Fakat nasıl çıkacağız! Düşünüyordum. Fitnat'a sordum yine polis dolaşiyor mu diye, dedi ki;

"Dolaşmaz olur mu? Bugün bizi kapıya götürecek!"

"Biz nasıl çıkacağız?"

"Kolay! O bizi götürür, siz de ardımız sıra çıkarsınız!" Dediği gibi de oldu. Hem girerken, hem çıkarken polisi savdık.

Sadi Bey macerasını naklettikten sonra:

"Şimdi de eve kapağı atmayı düşünüyorum. Bu havada araba bulunmaz. Ah bir gitsem de yatağıma kavuşsam. Otuz altı saat uyuyacağım!" dedikten sonra sendeleyerek kalktı.

Bu vakanın arasından biraz müddet geçtikten sonra anladım ki Zaptiye Müdürlerinin, Nazırların, Nezaret büyük ve küçüklerinin, hatta saray mensuplarının, belli başlı hükümet adamlarından bazılarının otağı, uğrağı, karargâhı, tabiri caizse bunca mirasyedi alayının bitirim yeri; dolayısıyla, "Onikiler" diye bilinen türlü ırk ve sınıftan oluşan ve bir bayrak altında toplanmış kabadayı takımının mekânı olan bu fuhuş evi, pis duvarları ile beraber çökmüştü. Fakat bu darbe, sanki bir çirkefe atılmış taş gibi bütün pislikleri etrafa serpti.

O zamanlar birkaç mahalleye sıkışıp kalmış olan bu sosyal rezillik yılan gibi kovuktan kovuşa sokularak evden eve tünel açıyordu. Yeni fuhuş bu tarihten itibaren "Açıl kilit, açıl!" oynamaya başladı. Koltuklar açıldı, çoğaldı. Galata, Beyoğlu, Şişli, Feriköy, Tatavla, Kadıköy, Samatya ile Adalar'ın, Boğaziçi'nin birçok yerlerine saldırarak dallı budaklı bir şekil aldı. Özellikle de İslam terbiyesini zedeledi. Ondan sonra arkası gelen iğrençlikleriyle ne mal olduğu anlaşıldı. Bence "yeni fuhuş"a şehrin her tarafında, birer, ikişer zemin hazırlandı, genel harp onu seferber haline koydu. Bu büyük karışıklık sırasındaydı ki Avrupa'dan edindiğimiz her kuram, her prensip gibi serbestlik kuramı da İslam'ın sosyal terbiye kurallarını kapatarak aile bağları, bağlılığı, hürmetleri gevşedi. Zaruret, sefalet, açlık, kimsesizlik dertleri, şiddetle ortaya çıktıkça 'bu dert, dört tarafa saldırdı. Birkaç sene içinde bir "görenek" olup kaldı!

TAHLİLLER BAHSİ

"Fuşî atik"e ait olayları şimdilik bırakalım da biraz da tahlillere girişelim. Benim yazdıklarım o kadar derin bir incelemenin ürünleri değilse de, çeşitli safhalarını, etkenlerini ve sonuçlarını, toplum bilimimize girerek ilk fırsatta gösterdiği yayılma belirtileriyle bugünkü utanç verici ve trajik hâdiseleri oluşturan sebeplerini kısmen olsun gösterir.

O zamanlara yetişip de etrafa göz, kulak olanlar pekâlâ bilirler ki zamparalık âlemlerine dair her türlü hâdiselerin, hikâyelerin çoğu Aksaray ve civarından sızarak ağır ağır etrafa dağılırdı. Öyle ki, merkezden şubelenen bir şebekenin uçları, zamanımızdaki telefon hatları gibi sanki abonelerinin kulakları dindeydi.

Aksaray, cidden bir muhitti. Önceleri Şekerci Sokağı'ndaki "Kaymak", "Hürmüz" gibi fuhuş evleriyle bunlardan az çok bağımsız geçinen koltuklar, Çapa çeşmesi dönemeçleri arasındaki "Acem", "Bahri" ve bağlantılı diğer yerleri neredeyse düzensiz bir teşkilâtı andırırdı. Bu yerlerde başta "Kaymak tabağı" lâkabıyla bilinen, fevkalâde şişman bir kadın ile "Hürmüz", "Hâlet", "Fitnat", "Kambur Esma", "Bahri", "Kalfa hanım" gibileri bu düzene nezaret ederlerdi.

Buralar görünüşe göre; içlerinden tanıdığım Topal Reşit Bey, Arap Abdullah, Tıflıbozzade Kahraman Bey ve yalnızca isimlerini işittiğim Enderunlu Mehmet Bey, Dağıstanlı Kunduracı Hayrullah, Dragon Ahmet gibi "Onikiler" diye bilinen kabadayı ocağı heyetinin hükmü altında bulunurdu. Bu ocağın yordakçı ve mensupları kendi kendiliğinden ürediğı, türediğı için şurada burada iki üç ve nadiren dört beş kişilik komiteler işitilirdi. Bundan dolayı buralara devam etmekle beraber, başlı başına hareket, ev taşlamak, kapıya asılmak, ev bozmak, sokaklarından nara atarak geçmek, dayıların gözdelelerini "dost tutmak", çıkarıp kapatmak, tövbekâr ederek nikâhına almak, gizli veya açık haber göndermek, sokakta söz atmak, çevirmek, tehdit etmek, rızasıyla ya da korkutarak başka bir eve atmak, bile bile yahut bilmeyerek bunlardan birinin "çıkması" ile bir âlemde bulunmak, velhâsıl sayısız racona aykırı davranmak, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak tembihten başlayıp mahallede rezil etmek, evine haber yollamak, makamına gidip âmirleri ve iş arkadaşları yanında bağırıp çağırarak, eli altında ki zabıta memurlarından birine çevirtmek, dayağın her türlüşüyle hacamat, yaralama, hatta cinayet gibi sonuçlar verecek belâlara sebebiyet verirdi.

Bunlar, yürekli olup da iki üç kişiden yılmayanlara yahut aralarında bir adı da "Yukarı" olan saray, bizzat zaptiye ileri gelenleri gibi mevki sahibi olanlara bir dereceye kadar göz yum-salar da, kendi tabirleriyle "mostralarını bozma" plânlarını da el altından hazırlarlardı. Eski Zaptiye Meclisi defterleri ile cinayet mahkemesi ve suç sicilleri yoklanacak olsa bu tür fenalıkların akla hayale gelmeyen sayısız şekilleri görölür.

Bir gün bunlardan biriyle oturuyordum. Gençten biri ter içinde geldi, birdenbire eline sarılarak:

"Ben de, kadın da teslimiz! Bizi O'nun elinden kurtar!" deyince, öteki kaşlarını çatarak:

"Biz ona tembih ettik, değil mi? Haydi sen git keyfine bak!" diyerek karşılık verdi, zavallı genç teşekkürlerle övgülerle gittiydi!

Genel terbiye denilen ahlâkî yasa yavaş yavaş gerçek manasını kaybetmekle beraber fuhuş ile eskiden beri girişmiş olduğu mücadeleden o kadar yorgun düşmemiş miydi? Ana, baba, dayı, amca, ağabey, enişte, abla ve benzeri akraba ile akran ve emsal, âmir, lala, mahalle ihtiyarı, imam efendi, baba dostu hâla yerlerini koruyorlardı. Şimdiki kuramlara göre (!) orta çağdan gelen bu aile ve mahalle kuvveti, özellikle de dinin kesin etkisi ile az çok yerindeydi. Çocuk ne evde, ne de mahallede yüzgöz olmamıştı, özellikle de kızlar!

Zevce, dört duvar arasında olmasına rağmen sürekli bir tetik halinde bulunur gibiydi. Gerçi kıskançlık yine bildiğimiz kıskançlık olsa da kadınlarımızın "kondurma" dedikleri adımlarla gelmekteydi. Rüyalar, kocasının hal ve tavrından şüphelenenlerin konuşmaları, niyet kuyusu görünmeleri, kurşun döktürme, okuyucu, üfürükçü efsaneleri, fal baktırma, istihareye yatırma, büyü yoklatma, kitaplardan ve okunan şarkılardan niyet tutma, gece sayıklamalarından huylanma, yabancı lâvanta kokularından, ipekli mendillerden, ceket iliğinde kalmış çiçeklerden, omuzbaşında sallanıp duran sarı, siyah, lepiska saç telinden, vakitsiz tıraş olmalarından, evden çamaşır almadan hamama gitmelerinden, habersiz gece kalmalarından, uyumsuzluklarından, meselâ komşu Dürüye hanımın "Sizin beyi bugün çarşı

içinde" veya kendisince hiç bir münasebetle alâkalandıramadığı "bir semtte gördük" demesinden, velhâsıl türlü dedikodulardan azdırma, kuruntu gibi sebepler çekememeyi doğururdu. Bununla birlikte büyük kavgalar, kuvvetli şüpheler, haberler, emri vakiler olmadığı, ipuçları bulunmadığı vakitlerde:

"Yapıyorsa Allah ayağına dolaştırırsın!"

"Allah derim, başka bir şey demem!"

"Günahı vebali boynuna!"

"Yapmaz diyorum amma. Bir taraftan da gönlüm inanmıyor!"

"Kökü bende olsun da!"

"Yok, neme lâzım! Evine bakar! Beni sayar."

"Biraz eğlenceyi sever!"

"Karılar terbiyesiz. Erkeklerin ne kabahati var?" ve emsali sözler teselliye dayanak olurdu.

Mahallelerde, baştan aşağıya kendiliğinden oluşmuş olan bir "gözetleme heyeti" bulunduğundan erkek ya da kadın, yapacağı suç ve kabahatin ağırlığını hissederci. Ayrıca bir mahalle diğerine haber verirdi. Baskınların yarattığı rezalet ile beraber uygulanişında gösterilen şiddet cesareti kırarak derecedeydi, herkesin duyması fikri ve mahpusluk ihtimali de büyük rol oynardı. Gerçi halk dilinde:

"Bilmem hangi zaptiye nazırı, basılanları karşısına çağırmiş da birer birer bakmiş. Baktıktan sonra da 'Bunları saliverin. İki-si de birbirine lâyk!' demiş" tarzında sözler söylene de, bunun bahta bağı bir lütuf olduğu bilinmiyor değildi.

O zamanlarda göz, kalp ve de söz "zina" sının bile gerektirdiği ahret cezalarından son derece çekinen nice gençler hatırladığımı söylersem, zamanın bozulmaya yüz tutmuş ahlâk sisteminin şimdi ne dereceye inmiş olduğuna misal vermiş olurum!

Acaba bu türlü baskılar, zekânın gelişimine mani mi oluyordu? Yoksa taklidin asıldan önce geldiği fikri mi baskın çıktı?

Evli olanlarda "günah işliyorum" inancı daha sağlamcaydı. "Eğlencesinde bulunurum ama elimi pislîğe sürmem!" diyenler de az değildi. Hele fuhuş hastalıklarından sakınmak en etkili ve koruyucu bir etkendi. Bel soğukluğu, frengi, uyuz, kasık biti ve benzerlerine tutulanlar nadirdi. Ancak Beyoğlu'nda, Galata'da gayrimüslim umumhane müdavimlerinde görülürdü. Eski kadınların çoğunlukla saf olanlarının:

"Bizim oğlanın beli açılmış, beli soğuklamış, ayaz da kalmış yumurta sarısı içiriyorum!"

"Kırmızı kırmızı döktü, bizim ebe "kurdeşen" dedi.

"Küçükten beri böyledir. Eti azgın!"

"Kaç defa tembih ederim, hamama giderken silecek al derim, yine almaz! Şimdi geceleri hatır hatır kaşınıyor!"

"Temriye olmuş, sarımsak salık verdiler."

"Acaba sürür sürsek sirkelerini kırar mı?" dedikleri de işitilirdi.

Şimdi öyle mi ya! Gazetelerin ilân sayfalarına bakın. Kaç doktor, kaç usul, kaç çare, kaç tedavi! Evvelden doktor olarak Beyazıt'ta mürekkepçiler içinde "Cerrah Mustafa Efendi", Cer-

rahpaşa'da "Nalbant Muhacir Bekir", Topçular'da "Hacı Bedros", Vezneciler'de "Hekim Hacı Tefik Efendi" diye salık verilir, o da işin erbabları arasında geçen bir dille tavsiye olunurdu. Ne anaların, babaların, gençlerin ağızlarında:

"İşte kerhane kerhane gezmenin sonu budur!"

"Bizim küçük bey frengiye tutulmuş!"

"Hiç merak etme. Üçüncü şırıngada tertemiz olursun!"

"Bizim semttteki Dispansere git!" gibi eski iffet anlayışında söylenmeyen şeyler işitilmezdi.

Beyoğlu, Galata ayrı karakterde, Üsküdar, İstanbul ayrı karakterdeydi. Şimdiki gibi karışık ve birleşik bulunamazdı. Bizde hükümetin denetimi altında olarak umumhane açılması tarihi zannederim ki yarım asrı ancak geçer. Gerçi "Acem" in eskiden "Çivizade" adıyla bilinen birinden kaldığını işittimse de, bunların bir tür hükümet kontrolü altında bulunduğu zamanlarda Beyoğlu, Galata ve çevresi oldukça civcivliydi derler. İstanbul'da fuhşu aleniyete döken "Kemeraltı", "Kömürcü Sokağı", "Yüksek kaldırım", "Kuledibi", "Kalyoncukulluğu", "Çiçekçi", "Yenişehir ovası" gitgide İstanbul içinde de Yenicami sırfıntısı takımını yüze çıkarmıştı. Mezarlık orospusu tabirinin eski izleri de bizi şehrin sur haricinde, Üsküdar'ın tepelerinde Haydarpaşa'ya doğru sarkan serviliklerinde bir küçük kötü topluluğun varlığından haberdar eder.

Biraz da ben gerçekçi olayım da, rahmetli Sefaizade'nin bir olayını anlatayım. Sefai, ucuz işin meraklısı olduğu için bir gün ihtiyaç giderme maksadıyla Edirnekapi'dan çıkar, mezar-

lık içine dalar, bir tanesiyle buluşur, elli paraya pazarlık eder, beraber yürürken üç dört tane topçu askeri tarafından durdurulur. Merhum, bu durdurmanın türlü türlü sonuçlara varacağını anlayıp askerlere der ki "Sizin de paranızı veririm, bizi bir çeyrek yalnız bırakın." Anlaşırlar, askerler ikisini bırakıp bir tarafta çekilirler. Beklerler. Bir çeyrek, yarım saate, üç çeyreğe erer, görünen yok! "Haydi, Mehmet, Hasan, Ahmet şu herifi arayalım!" derler. En sonunda yüksek, büyük bir mezar önüne varırlar. Bir de ne görsünler? Sefai ile kadın çarpılmışlar! Elleri kanca gibi bükülmüş, gözleri dönmüş, ağızları sarkmış! Zavallıların ödleri patlar. "Tuh tuh! Bismillah. Evliyaya uğramışlar!" deyip oradan kaçarlar!

Evet, evliyaya uğramışlar. Demek o, saf Anadolu delikanlıları bu kötü işin büyük bir günah olduğunu, buna yüksek ruhların rıza göstermediklerine akıl erdirmişler. Bunların firarları isterse bir korkuya, bir kuruntuya, isterse vicdanî, sosyal bir düşünceye dayansın, mesele fuhuştan sakınmaya vesile hazırlamış olduğuna göre kişiye verilen ilk terbiyeyle kesinlikle çok ilgisi vardır.

Fenalık, daima kolay ortaya çıkan ve oluştuğu anda da kökleşen bir görenektir. Özellikle cismanî zevklerinkinde ayrı bir cazibe vardır. Onun içindir ki az zaman içinde "Alafrangalık" tabiriyle sosyal ahlak anlayışımıza saldıran açık saçıklık, bizde aile zevklerini kökünden sarsabilmiştir. Hâlbuki alafrangalık hiç bir zaman böyle çirkin bir manzaranın taraftarı dahi olamaz.

Burada şimdiki açık saçıklılığın, eski kapalılık yanında ne kadar zarafetten mahrum kalmakta olduğunu tasvir etmek istemem. Benim "kadın" kelimesinden anladığım, her zaman içi mahrem kalan güzelliğin sahibi bir vücuttur. Onu endamiyla

meydana çıkarmakta kendisi için bir emel, bir zevk, bir güzellik olsa da sırf benim için solmuş bir emel, tadına bakılmış bir zevk, basit bir hoşluk hükmündedir.

Yeni fuhuş başlamadan evvel "Fuḥṣi atik" (eski fuhuş) sınıflara ayrılarak, "tam hususî", "yarı hususî", "kapatma", "sermaye", "sokak", "mezarlık" gibi isimlerle çevrelenmiş birer daire içinde devam etmekteydi ki, etkileri ve zararları itibarî ile sosyal tarihimizde pek mühim bir dönem oluşturan bu sınıfları bildiğim, elde ettiğim sosyal ve ahlâkî belgelere dayanarak birer birer inceleyip açıklamaya çalışacağım.

"Hususî" bizim öteden beri aşk, alâka, sevdâ gibi kelimelerle nitelediğimiz ruḥî duygulanımların tesiri altında bulunduğu kendisinin de inandığını; şurada, burada, mahallede pencere ya da kafes arkalarında, mesirelerde, piyasalarda, şemsiye altında, sık tesadüflerin bahşettiği karşılaşmaların şevkiyle, birinci değilse her halde ikinci ya da üçüncü fırsatta karşısındakine inandırarak ya da genellikle görünen belirtilerini bizzat beğenip sevebileceği kendi denginde, kendi ayarında veya bazen üstünde, bazen altında bulunan bir erkekteki o tür duyguların kendisine yönelik olduğuna, bu duygulanımı ilham eden olduğuna inanır, bu sebeplerle sarsıla sarsıla herhangi mahrem bir mekânda gizlenip açılırdı.

İşaretleşme hakkında yazdığım ayrıntıların inceleri özellikle bu türlü münasebetlerin kapıcısıydı. Bu pandomimayı yarı dilli, yarı dilsiz bir şekle koyan "mektuplaşma", ancak sırdaşlığına güvenilebilecek kadın, erkek araçlarla eski "posta" usulü şeklinde gerçekleşirdi. Bu tarz genellikle alışkanlık haline gelen

bazı saatler, günler üzerinden yürürdü, karşılaşmalar, mülâkatlar arka sokaklarda, ücra mahallerde, sıradan günlerde olmak şartıyla mesire köşelerinde cereyan ederdi. Gün olurdu ki "can ve canan" bir tramvayda, bir vapurda, bir derede, bir sazda ters istikametlerde, karşılıklı vaziyetlerde bulunur, birbirlerinin eline dokunmak şöyle dursun seslerini bile işitmezlerdi. Elbette özlem ima eden bir bakış, anî olduğu kadar asabî bir gülüş, selâma karşılık veren bir baş oynaması, yürek hoplatan bir kaş cümbüşü, meselâ kalbe işleyen bir sitemli bakış, fırsatını bulunca nice buselerin alacaklısı olduğunu bildiren bir süzgün göz, çekik bir burun, bir dudak kıpırdaması, en son cümlesi "Artık benim çareme bak kâfir! Tahammülüm kalmadı zalim!" demek olacak olan bir göğüs çekmesi, zihinde dönüp dolaşan bir kavuşma gecesinin veyahut bir ayrılış sabahının tesirlerini ürperici bir ifade, beniz attıran bir açıklama ile anlatan omuz, gerdan silkinmeleri lütfedilirdi.

Aracılar epeyce çoktu. Bunlar her evde aynı isimlerle çağrılan Sütüne, kalfa, dadı, ebe, eski, azatlı, çırak, her eve girip çıkan bohçacı, hanende, sazende kadınlar, bildik hamam ustaları, natırları, evdeki beslemeler, hizmetçiler, dışarıdaki kolacı, gömlekçi, terzi dudular, vaktiyle başından aynı hal geçmiş olan arkadaşlar, ablalar, bacılar, işgüzar komşular; büyücü, kurşuncu, okuyucu kadınlar, seven veyahut sevilen erkeğin usulünce kullandığı aracı kadınlar, dükkân sahipleri gibilerden ibaretti. Kâfi değil mi?

Postrestant usulü icat edilmemişti, ama o zamanlar bu âşıklar arasında sözleşilen yerler ve meselâ, ağaç, duvar kovukları, taş altları, bahçe kapıları, alt odaların pencere aralıkları, sahibine ait posta kutuları hizmetini görürdü ki şimdiki zaman-

da postanelere gidip de memurların manalı bakışları altında kalmaktan zararsız, her türlü kinayeli sözler işitmekten, kurnazca takiplerden, tatlı tatlı tehditlerden korunaklıydı.

Bu araçlardan bahsederken yazıcıları da unutmamalı. Hissiyatı anlatmak için her iki taraf adına cümleler, paragraflar, sayfalar yaratmada, oldukça kuvvetli bir yeteneğe sahiptiler. Zarf ve mektup iç kâğıtları, uzun, yorucu seçimlere ihtiyaç duyardı. Zarflarda, namelerle beraber arada sırada bir büklüm saç, solmuş gül, menekşe, hanımeli, (gözyaşlarıyla ıslanmış!) ufak mendil, madalyonluk bir küçük fotoğraf, zarif bir gümüş ya da altın kakmalı bıyık tarağı gibi manalı manasız eşya da bulunurdu. Fotoğraf demişken; o zamanlarda kadın fotoğrafı pek nadirdi, hele bir kadın tarafından yabancı bir erkeğe gösterilmesi neredeyse görülmiş işitilmiş şey değildi. Avrupalı hovar-daları aldatıp soymak ya da onlara satmak maksadıyla, Beyoğlu gidilerinden bir kaçının marifeti olarak Ermeni ve Rum fahişelerinden birkaçını; ferace ya da yaşmak altına sokup çektikdikleri fotoğraflardan başka fotoğraf, yağlı, sulu boya, pastel, kara kalem resimler bile görünmezdi, hatta o sahte fotoğraflar görüldükçe polis tarafından el konulurdu. Seyyar satıcılık yapan Yahudilerle görünüşte tacir ama aslında kadın aracılığı yapan gezdiriciler bile böyle bir fotoğrafı, çok güvendikleri müşterilerinin kulağına fısıldayıp kimseye göstermeden satarlardı! Bunlardan birinin tutuklanarak ceza mahkemesince mahkûm edildiğini bilirim.

Mektuplaşmalar, sonuçta "aşıyan" aramayı gerektirir ve hususî davetlere kadar ilerlerdi. Biraz evvel bahsettiğim gibi, sırf adı günlere mahsus olmak üzere mevsime, hale, iki tarafın vaziyetlerine göre şehrin Fener, Göksu, Kalender, Kestane, Fın-

dık, Otuzbir suyu, Fırıldak bahçesi, Sultan suyu, Bentler, Beykoz, Sultaniye, Çubuklu çayırları, Libade, küçük büyük Çamlıca, Kalamış, Çiftelahuzlar, Alemdağı, Kayışdağı, Pavli adası, Kâğıthane tepeleri, Cendere boğazı, Eyüp sırtları, Fulya bahçeleri, Florya ile adalar, Pendik sahili, Kandilli üstündeki İcadiye, Anadoluhisarı tepesindeki Kavacık, kenar dilberleri tarafından da Yeni bahçe civarındaki Kavasın bağı, Bayrampaşa, Çırpıcı, Edirne kapısı, Eğrikapı dışları, Sötlüce, Karaağaç, Silahtarağa çoğu zaman birleşme yeri seçilirdi. Bunlardan başka bostan içleri, mezarlıklar, niyet kuyusu ve emsali gibi konuşmaya müsait yerler de vardı.

Kadın buralara kendisine bir aile süsü vererek, yanında bir kadın, bir çocuk, bir siyahî yahut erkek tarafından ayarlanmış bir uşak, bir hizmetçi kız ile velhâsıl dikkatli bakışları başka ufuklara çevirecek bir düzen korumasında giderdi. Sefer tası, seccade, kilim, ufak bohça, yemiş çıkanı, sepet, çatal, bıçak, havlu, el bezi, beraberde bir iki yaşında çocuk varsa bir salıncak takımı götürölürdü.

Malûm ya. Hz. Süleyman serçeye, gelsin diye emir yollamış da serçe böbürlenerek:

"Şimdi gelemem!" demiş. Bunun üzerine müşarünileyh sormuş;

"Yanında kim vardı?", demişler ki:

"Dişisi!"

"Öyle ise hakkı var!" demiş.

O vaktin terbiyesi, bu hikâyedeki önemi az çok takdir ettiği için ayıp arayan bakışlar, aile biçiminde oturan kümelere yaklaşmaktan sakınırlar, hatta yanlarından geçmek gerekse gözle-

rini indirirler, kadın namusuna hürmetkâr olduklarını başlarını başka tarafa çevirmek suretiyle ispat ederlerdi. Kadın da bütün kurnazlığıyla kapalılığını muhafaza ederdi.

Zihnimde kalan hatıralardan çıkardıklarım göre bu gibi münasebetlerin muhtelif sebep ve etkenleri arasında en fazla etkili olanları:

- Semt ki şimdilerde Muhit diyoruz.
- Muhit içindeki muhit (yani semtte bulunan bir evin, bir konağın terbiye, düzen ve görgü kuralları).
- Muhit içindeki muhitin içi (yani muhit içindeki muhite, haricte görülüp işitilen vakalar, hâdiseler, teşvikler ve kolaylaştırmalardan doğan gizli arzularla dolu veya birçok kişinin günden güne mesken içinde tavırlarıyla, sözleriyle yaptıkları propaganda tesirleri).
- Evliliğin muhtelif safhaları.
- Boşanmanın çeşitli tesirleri.
- Sıkıca verilmiş ev terbiyesinin, makul olmayan bir ölçüde gevşetilerek veya gevşeyerek kadının birdenbire bir mutlak irade sahibi olması.
- Düğünler, kına geceleri, çengi, hamam âlemleri.
- Karagöz, orta oyunu, tiyatrolar, romanlar, âşıkane mektuplar, maceralar.
- Kadına hürriyeti yanlış anlatmış olan söylemler, fikirler, kadın yanında erkeklik ile eşitlik hakkında yapılmış olan etkileyici konuşmalar.
- Kıskançlık ve intikam heveslerini büyütecek kolaylıklar, yüze gülücü fırsatlar.

- Büyünün tesirine inanma.
- Çarşıftan çıkışın kadını daha fazla göstermekte olduğuna; güya bir zamanlar yarıdan fazla kapalı gezinen Hristiyan kadınlarının sonradan tamamen açılmalarının kılavuzluk etmekte olması.
- Aile namusunun hakkıyla ve etraflıca aşılanamayıp; çürük, korkunç kuramları ile tespitinde devam edilmesi.
- Sevicilik ve serpintileri, aşk oyunu manzaraları.
- Oğlancılığın aile yurtlarına sokulması.
- Kadın gizli işlere ve hayale kulak kesilmiş olduğu halde evlerde toplu içki âlemleri, içkili musiki cemiyetleri konuşmaları.
- Kocanın hususî tavır, söz ve davranışları.
- Piyasalarda, mehtaplarda, Ramazan gecelerindeki haller.
- Kadının işsizliği, yalnızlığı, arkadaşsızlığı.
- Kadının beden, zihin ve sosyal terbiyeden mahrumiyeti halinde ruhi hayatındaki düzensizlik.

Bütün bunlarla birlikte, baştan çıkarıcı olan erkekliğin etkileri (doğal kanunların hissedilmez gizli bir suretle sosyal kanunları istilâsı) vesaire vesaire idi. Kadının birine sormuştum:

"İlk duygulanmalar size nereden geldi?" dediği ki:

"Gözetlendiğimi bana tatlı tatlı hissettiren yabancı güzel bir gözün nazarından!"

"İkincisi?"

"Bu nazarın yalvarışından. Fakat bu yalvarış merhamet istemek değil, beni, bütün bu beni istemek, ne diyeyim ki onun yanında istemek pek hafif düşer. Siz ne anlarsanız oydu."

"Üçüncüsü?"

"Artık buna "alışkanlık" diyeceğim."

Elbette dördüncüsünü sormadım. Gelelim sadede; bununla birlikte bu تنها âlemlerin aile, koca, yüz bulmamış biçare âşık, rakibe, erkeğin eşi, sadık hizmetkâr, şüpheli mahalle delikanlısı gibi baskıncıları, yürür, söyler, kavga çıkarır, rezalet eder gözcüleri, rezil rüsva olma tehlikeleri vardı. Bu sebepler, münasebeti daha kapalı bir çerçeve içine sıkıştırmaya mecbur ederdi. Kadın bunu kendi evinde olan erkek akraba ve tâbillerini topluca içki içme, saz, gece yatıları partileriyle hazırlar, kapıdan bakışlar, şarkı ısmarlamalar, sofaya çıkan aşığa oda kapılarından görünüşler, hatta el ayak çekildikten sonra uykudan uyandırışlar ile de tamamlanırdı.

Erkek daima mahrem bir aşıyan arar, bulur, davet ederdi. Bulunan aşıyan da; dadı, sütüne gibi; münasebetin başlamasında parmakları olanların ikametgâhları olurdu. Fakat mahallelerin sıkı gözetim altında bulunmaları buralara serbest gelip gitmeye mani olunca, ister istemez "koltuk"lardan en emin olanı araştırılır, bazen, kadının fırsat bulduğu, düşürdüğü gecelerde evin alt kat odalarından birinde, bahçe, bağ odalarında, kameyilerde, sık ağaçlıklar altında, zifiri karanlık gecelerde, hatta boş ahırlarda, odunluk, terkedilmiş ambar, samanlık gibi yerlerde buluşup vakit geçirildiği söylenirdi.

"iki gönül bir olunca samanlık seyran olur"

ve:

"İki gönül bir olsa ayıramaz padişah"

sözleri bunların en iyi ifadesi sayılırdı. Dikkate değerdir ki bir kere "koltuk"a düşen bir kadın, ikinci bir münasebete hemen

koltuktan başlama ihtiyacını hissedermiş. Koltuklar sanki ev ile umumhane arasında birer konak hükmünde olup kadın tereddüt ve çekinmelerini burada unutuyor, ondan sonra sevdiğinin arkadaşı, o arkadaşının sevgilisi ile de bir mecliste toplanılmasından çekinmeyecek derecede gittikçe derinleşmeye başlayan bir kayıtsızlık içinde kalıyordu.

Koltukların da kendilerine has ilkel bir nezaketi vardı. Kadının buralarda daimi bir güler yüz, bir nezaket, arzularının oluşmasına dair pek açık teşebbüsler görür, hanımefendi, hanımefendimiz, küçük hanım buralara devam ettiği müddetçe büyük riayetlere, biraz arasını soğutacak olup da koltuk sahibine denk gelince uzun uzadıya özlem söylemlerine, şükranlara, minnetlere muhatap kalırdı.

"Gündüzlük", bir zaman sonra "Gecelik", daha bir zaman sonra da iki üç günlük olurdu. Bazen bir nikâh bütün eski günahları siler, genellikle darılıp ayrılmalar, pişmanlıklar, üste sevislere hız vermeler başlar yahut kadın aile namusu zararına olarak kaçır, intihar, terk edilmeler yüz gösterir veya ahbap, akraba, hizmetkâr evlerine yerleşme mecburî görünür; evli, çocukluk çocuk sahibi ise bir takım felâketler hazırlanıp dururdu. Fakat bu âlemin en sonu genellikle yarı hususîliğe, gitgide kapatılmalığa, daha bir zaman sonra da sermayeliğe varırdı.

Daha kapsamlı, etraflı olma niteliğiyle biz tahlillerimizde bu düşüş menzillerini takip edeceğiz.

"Nim hususî" (yarı hususî); vaziyet itibarıyla daha serbest olmakla beraber dış görünüşlerde "hususî"lere ait tavırlar ve vaziyetler takınırdı. Böyle bir kadın, evinde ya müstakildir, yani ka-

dınlarımızın dedikleri gibi karışanı, görüşeni yoktur, muhiti de kendisine uygundur. Yahut "pürüz" ü, "çaparız" ı olması sebebiyle genellikle tedbir almaya mecburdur. Bu iki vaziyetin ikisi de kendi evindeki faaliyetine aittir. Ev dışında tamamen serbesttir.

Evinde müstakil olduğunda ana, kız kardeş, çocuk, yakın akraba, eski ahabap, önceki görümce, baldız, hizmetçi, yavaşma, haftalık ya da aylık misafir, sığıntı gibi evde olanların her biri de kişinin sırlarına ortaktır, hatta baba varsa o da az çok alâkadardır.

Bunlardan başka o zamanın hükmünce türlü türlü vasıtalar, ustalıklar, hediyeler, bağışlar, velhâsıl her hale uygun usuller, tedbirler ile huy ve tabiatça göz yummaya ve bir tehlike durumunda gerektiği kadar savunmaya istekli görünen imamın, bekçinin, bazı mahalle erkânının, arada sırada gönü hoş edilen, sır tutan, sabırlı bir iki delikanlının kulağını bükme şarttı. Bunun dışında hareket etmek, yani mahallede bir el edinmek tecrübesizlik sayılırdı.

Şimdiye kadar verilen ayrıntılardan anlaşılır ki fuhuşun gerek nefret ve tikslenme ile, gerek "pay" a dâhil olmak emeliyle iki mühim gözcüsü vardı. Bu iki gözcü buluttan nem kapar takımından ise iş daima zora sapar, evde yapılacak işler için pek büyük bir ihtiyat göstermek gerekirdi. Arkadaşlardan biri sevdiği kadın için derdi ki:

"Kendisine teklif ettiğim yerlerden hiç birine gidemezdi. Çünkü çok korkardı. En sonunda bana bir anahtar verdi. Gece yarısından sonra sokakta ayağımın parmaklarına basarak, hırsız gibi açıp girer, yine ertesi gece o vakitte usulca çıkardım. Hatta çıkarken kapıyı ben çekmezdim, kendisi yavaşça kapardı. Ne olur ne olmaz diye ihtiyaten de, benim evde bulunduğum gün, ikindiye doğru sokağa gider, akşama doğru dönerdi."

Anlaşıyor ki kadın mahalleliyi kuşkulandırmamak için oranın hem gafil, hem de uyanık bulunduğu zamanlardan yararlanmayı biliyormuş. Böyle kuruntulu, fakat şeytan fikirli olan bir kadın, evde pencere önünde görünmekten, bahçeye başörtüsüz çıkmaktan, ulu orta şarkı söyleyip sesini işittirmekten, kapıdan alış veriş ettiği sırada yüzünü göstermekten sakınır, sokağa çıktığı zamanlarda en az iki mahalle ötede kendine yakıştırdığı hareketlere başlardı. Hal böyle olmakla birlikte, "sokak" daima tehlikeydi. "Peşine zampara takıp gitmek" önemli bir hataydı. Onun için gözcülere karşı türlü türlü gözbağcılık tertibatı almak zorunluluk haline gelirdi. Evin bulunduğu sokak تنها ise mahallede işkilli kadınlar takımının gözlelerinden hiç bir şey kaçmaz, haliyle birincisinde kaçsa bile, ikincide sırtıp kalırdı. Özellikle dul, erkeksiz, hizmetçisi oynak, kalabalığı az, güzel, boylu boslu, kıyafeti düzgün, sık sık sokağa çıkan bir kadında "bit yeniği" düşüncesi derhâl vücut bulur, arada sırada kendisini yoklamaya gelen kardeşi bile olsa yine dedikodu olurdu. "Kardeşim diyor aamma ne malûm? Herifin gözleri velfecri okuyor!" hükmü bir günde mahallede yayılır, akşam yemeğinde erkeklere sirayet ederek kahvede ağır ağır oynamaya konurdu. Önce bekçi sorguya çekilir, ondan çıkacak olan ufak bir şüphe büyür, kadın kiracı ise kefil, vekili sorulur, araştırılır, evvelce hangi mahallede oturduğu, oradan ne sebeple çıktığı, eşyanın bu eve nasıl geldiği, mahalle kadınlarıyla sık mı seyrek mi görüştüğü, bakkala borcu olup olmadığı, eve nasıl kadınların gidip geldiği, her gece evinde bulunup bulunmadığı, hizmetçi değiştirip değiştirmedeği, kimin kızı, kimin karısı olduğu soruşturulmak istenirdi. Ev cadde üzerinde ise vaziyet hem güç, hem de kolaydı. Bu güçlük, kolaylık kullanışa göreymi. Her iki vaziyette de baştan inme belâlar muhakkak

görünür, öyle fikir ve düşünce sahibi mahalleli ortaya çıkardı ki, o da karısının bir sözünü büyüte büyüte zihnine sığdıramaz hale getirir, kahvede "Mahallenin namusu var. Biz burada şey miyiz?" diye avaz avaz bağırdıktan sonra imama, bekçiye saldırır, ondan sonra da sebepsiz yere kadının kapısını çalarak; "Hemşire sen iyisin, hoşsun. Fakat bizim mahalleye yaramazsın. Bir ev bul çık! Çıkmazsan pişman olursun?" şeklinde tehditlerde bile bulunurdu.

İşte kadın bunları gelenek sebebiyle işitmiş, öğrenmiş, anlamış olursa yukarıda saydığım tedbirler gibi hale, muhite uygun tedbirler alarak güzel bir saklambaç oynayabilirdi. Ortada "para" bulunması, "yarı hususî" yi kendi evine daha da bağlardı. Özellikle umumhanelerde, koltuklarda, isterse takma olsun, isminin söylenmesini istemeyecek derecede çekingen olanlar, bu yolu seçerek başka bir fayda ümit ettiği gibi erkek de budalaca bir kanaatle "Beni o kadar seviyor ki evine bile alıyor!" diyerek gördüğü fedakârlığa (!) karşılık fedakâr davranırdı. Gerçi bu bir baht işiydi. Bazen eve almaya alıştırdığı erkek de bir belâ kesilebilirdi. Tutkunluk, kıskançlık, dargınlık, efendi, bey kıyafeti altında gizli duran dayılık, sululuk, kadının adamı yolma zihniyeti, ayrılığın uzaması, barışma teklifine gelen olumsuz cevap, namelere karışılık verilmemesi üzerine genellikle gecelayın komşuya "Hay patla! Çocuk uyandı!" dedirtecek derecede hızlı duyulan öksürüklerle başlayan taciz etmeler; gitgide açık naralar, yüksek sesle hitap etmeler, en sonunda taşlama ya da taşlanmaya kadar varırdı.

Bu hallerin gündüze denk gelen kısımları da vardı: Kadını mahalle içinde çevirmek, yolda ardına takılıp türlü türlü sözler söylemek, tehditlerde bulunmak, biraz daha ileriye giderek ba-

şörtlüsünü, peçesini kapmak, çarşafını yırtmak, evine kadar gelmek, evin önünde rezalet çıkarmak, kapısına tebeşirle namusu ihlal edici kelimeler yazmak, kapı halkalarını bağlamak, halkalar kulplu ise demir veya sopa geçirmek olağan aşağılımalardandı. Yine de bunların hiç biri taşlamak kadar etkili değildi. Camların şangır şungur parçalanıp dağılması bütün mahalleyi ayağa kaldırırdı. Hele saldırgan, evin önünde şayet bulunmazsa diye ceplerine, hatta ufak torbaya doldurduğu taşları birbiri ardınca attıkça her şangırtıda etraftan bir gürültü kopar, ondan sonra bütün evlerde ışıklar sönerek pencereler arkasından macera takip edilir, herif genellikle kaçır, fakat sabah sabah bekçi kapı önüne dikilirdi ki bundan sonra umumanede, koltuklarda ismim söylenmesin diye sakınan bu kadının, etkili bir propaganda ile birkaç gün zarfında namı ilgili yerlerde çınlar dururdu. İşte bu türlü sonuçları fark eden gizli koltuklar, yarı hususîlerin bir kısmını genellikle servet sahibi ve cömert bir iki kişiye yahut kulaktan duymuş olan eski müşterilerinden birkaçına, bazen de bıçağının hakkıyla geçinen bir bil-diğine çıkarırlardı. Bunun için önceleri koltukçu ya kıyafeti yerinde birini kadının evine yollar yahut kendisi gelir, münasebette bulunacağı erkeğin ismini haber verir, övgüler, şatafatlarla kandırırdı. Kadın da bizzat dışarıdan bulduğu bir kimse için, yine bir gün veya iki gün evvel koltukçuya haber verirdi. Koltukların şurada burada belirli aracıları da vardı ki bunların çoğu dükkâncıydılar. Alelâde aracıların girip çıktıkları koltuklar bu cinsten değildi. Bununla birlikte er geç bu cinse dâhil olma eğilimini her zaman içinde barındırırlardı.

Gizli koltukçular hususîlerden çok bunlardan faydalanırlardı. Çünkü müşteri getirdiklerinde hem kendileri, hem de onlar işlerlerdi. Hâlbuki hususîler bağımsız olduklarından faydası nis-

peten hem az, hem de devamlı olmayacağından şüphe yoktur. Ayrıca iki tarafa da aracılık etme faydası açıktan görünmektedir, gözlerine kestirdikleri müşterilere:

"Filâncayı bir düşürebilsem!"

"Rast gelemiyorum, gelsem atlatırım!"

"Biraz dur bakalım, elbette bir biçimine gelir!" gibi sözler söylenirdi.

Fakat yukarıda dediğim gibi o zamanın fuhuş kütüğünde kayıtlı olan Silivri kapısındaki Roza'nın, Langa'daki meşhur Fatma'nın ve Demirkapı'daki Karakaş'ın gibi saygınlığını yitirmiş koltuklar, ikinci derecede bir menzildiler. Birinci derecedeki koltuklar erkeğiyle, efendisiyle büyük, küçük hanımlarıyla, dışarıdan namuslu görünen hanelerdi. Bunların içinde oldukça iyi döşeli odaları, salonları, piyanoları bulunanlar da vardı. Buralara elinde bohça, paket tutan bir hizmetçiyle beraber "misafir" görünüşünde gitmek, hızlı hızlı kapı çalmak, içeriden gelen "Kim o?" sorusuna acelece "Aç teyze ben geldim!" karşılığını takiben girmek gibi oyunlar yapmak sık görülürdü. Yine bir arkadaşım anlatmıştı. Bu koltukçulardan biri, medresenin karşısına taşınmış. Eve girmek için yaklaştığında bakmış ki öğrencilerden birkaçı kapının önünde oturuyorlar, aldırmayarak onlara doğru yürümüş, demiş ki; "Bu semte şu günlerde taşınmış ihtiyar bir hanım var, biliyor musunuz?" içlerinden biri el ile ev göstermenin ayıp olduğunu bildiği için kaşıyla işaret ederek "İşte şu ev!" demiş. Derhâl kapıyı çalmış, kimse de farkına varmayınca artık devamla başlamış. Fakat koltukçu işi bozmuş, her para göstereni alır olmuş ki bir gün tanıdıklardan biri telâşlı telâşlı gelerek bir askerin evi bastırmak için mahalleyi velveleye verdiği haber vermiş. O anda sıvışmış!

Görülüyor ki o zamanlar fuhuş varlığını gizli, dar alanlarda, oranın muhitine mensup araçlar elinde muhafaza edebiliyor, açıldıkça, genişlemek istedikçe engelleniyordu. Her ne kadar bu sınırlılık görünümü fuhşun yaradılışındaki genişleme özelliğini yok etmez, aksine devam ve sirayetinde tatlı fırsatlar hazırlasa da, şimdiki gibi görenek olma halini de ulu orta göstermezdi. Geçenlerde ihtiyar bir arkadaşım, gözleri dolu dolu olduğu halde "Rasim Bey ne diyorsun? Kızlarımızın çoğu yola çıkmadıkça koca bulamıyorlar!" diyerek akan yaşlarını mendiliyle sildi."

Yola çıkıyor! İsterse bunda büyük bir abartma olsun, isterse bir batıl sanı bıçare arkadaşımı ağılatsın, ailelerimizdeki ah-lâk perişanlığından bir kesit verdiği için yine dokunaklıdır.

"Dost tutmak", nikâhsız bir bağ olmakla her iki taraf için de "evlenme" den daha yeğ sayılırdı. Kadın ile erkek de bu bağı "Gül üstüne gül koklamam" diye devam ettirdikçe arada bir "kapatma" şekli ortaya çıkardı ki Beyoğlu veya karşı âlemlerince metres tutmakla bir manaya gelir. Kapatma her vakit erkeğin seçeceği bir evde oturur, erkek buraya ya her akşam ya da genellikle haftanın belli günleri gelir giderdi. Fakat o sırada herkes kapatma tutamazdı. Dişli olmak gerekirdi. Güvendiği dağlar olmalıydı. Bir de Kumkapı, Yenikapı, Samatya, Yedikule, Fener, Kuzguncuk, Ortaköy, Yeni mahalle, Büyükdere kıyıları gibi karışık yaşanan mahaller uygun gelirdi.

Eskilerin odalıklarını ayrı bir eve çıkarıp eşlerinden gizlemelerinin diğer bir türü olan bu tarz, genel olarak kıskanmalara yol açardı. Kadın kapatmalıktan sıkıldıkça şüphe verici tavırlar takınır, bahaneler bulur, erkek usandıkça eve gelip gitmeyi gevşetirdi.

Arada birbirini basmak, hariçten yollanan mektupları elde etmek, şunu bunu gözcü koymak, vakitsiz eve gelmek, sokağa çıkmağı yasaklamak, evden kaçırarak davranışlara başvurmak hatta kendi teşvikiyle evi taşlatmak gibi hâdiseler meydana gelirdi!

Bu türlü münasebetlerde birçok kez ayrılımlar, barışmalar, görüşüldüğü halde dargın durmalar mevcuttu. Fakat "yanı hususi", erkekte para kalmadığını hisseder etmez kavgalar, dövüşmeler çıkarırdı. En sonunda yapmacık veya ciddi bir azim ile kadının gözüne kestirdiği birine, eski dostuna, sevdiğine, evine veya umumhaneye kaçtığı haberi işitilirdi ki bu hadise de ta cinayete kadar varan sonuçlar doğurabilirdi. Fakat bu kadın umumhane'ye düştü mü oradan kolay kolay yakasını kurtaramaz, bir başkası çekip çıkarırsa da artık "hayır etmez" denirdi. Bu son şeklin de türleri vardı. Bu türler ufak farklarla birbirinden ayrılırdı. Yoksa aslı gibi yine "fuhuş" tu. Yalnız "tövbekârlık" bunların dışındaydı. Yıkınıp "Eyüp Türbesi"nde günahlara tövbe, "Tokmaklıdede"de dönme, Zindankapısı'ndaki "Baba Cafer"de tesbihden geçme, namaza başlamak, adak adamak, koca bulup soğan ekmek her neyse kanaat etmek, senelerce tanınmaz bir kıyafette sokağa çıkmak, dünyaya çocuk getirmek, piyasa yerleriyle mesirelerde asla görünmemek velhâsıl namuslu insana yakışan vasıflardan ve hareketlerden ayrılmamak bu pişmanlık sonucu düzelme halinin gereklerindendi. Böyle kadınlara eski bildikleri bile hürmet eder, "aferin", "bravo", "hiç umulmazdı", "yine sütü temizmiş", "kocası da iyi bir adam", "Allah rahatını bozmasın", "gül gibi bir kızı", "toraman bir oğlu olmuş", "Allah bağışlasın, kırk yıl günahkâr bir güne tövbekâr" ve emsali sözlerle onurlandırılırdı.

Yarı hususilerin mahalleler içinde gizli fakat bulaşıcı bir tehlike halinde bulundukları apaçık bir durumdur. Mahallede eteğini gören olmadığı için evlerce kabul edilirler, elbette onlar da seçtikleri şahıslarla konuşup görüşürlerdi. "Sevicilik" meselesini ortaya çıkartan temaslardan biri de budur.

Komşunun kızını, gelinini, küçük kardeşini beraberine alarak araba veya kayıkla Kağıthane gibi seyr yerlerine gidişler, gezinışler, piyasaya çıkışlar, alış veriş bahanesiyle çarşı içinde dolaşılar, söz atışlara maruz kalışlar esnasındaki çeşitli telkinler genç, saf, tecrübesiz ruhlar üzerinde belli başlı eserler bırakır, sevicecek bir erkeğin omuz vuruşu, dikkatli dikkatli bakışı, beğeniş, sıkıştırış, zemin ve zamana uygun sözler bulup onları hararet ve arzuyla sarf ediş, tebessümleri, gözlerinden fırlayan ateşli bakışların henüz hayatın tehlikelerini görmekten aciz bulunan yeni açılmış dimağlarda herhalde lehte bir coşku yapmaktadır.

Doğuştan bir arzu hakkını bağlı tutan toplumsal hüküm ve şartlar ağırlığının ihtiras haline gelmiş, fakat bu ağırlığın bahanesini ve sonucunu düşünebilmekten her şekilde aciz kalmış erkek, kadın her fert için hafifletilmesi en kuvvetli bir "arzu" şeklinde tecelli ettiği zamanlar hiç de nadir değildir "Üzüm üzüme baka baka kararır", "Kişi arkadaşından azar" sözleri bu gibi alaka tehlikelerine işaret için pek sade, pek kolay bir eda haline konulmuştur.

Evli olan "Hususi"lerle, yarı hususiler bu bakımdan daha hâkim bir mevkiye bulunurlardı.

Aylardan beri uğraştığımız; yeni fuhuşa bir zemin hizmetini gören sebep ve etkenleri birer birer gösterme amacıyla yapılmış bir çalışmadır. Aslında bundaki incelikler o kadar kabadır

ki orta yaşlı, idrakli bir göz, bütün dokunuş ipliklerini derhâl farkeder. Siz âşıkane romanlardaki ince dokumalara inanmayın. Herhangi bir romanı okuduktan sonra zihninize işleneni toparlayın. O anda, özetini, yani posasını çıkarıp atarsınız, bu tür yazımlardan, yalnız toplum bilimini delik deşik etmiş olan incelemelere dayananları anlamaya kabiliyet göstermek; faydalı, ciddi, mühim bir ders almakla eş değerdedir.

Despotluk devrinin bir darbede yıktığı, fakat müdavimleri ni senelerce okunan:

"Yıkıldı İanesi üftadeganın

Perişan oldu bezmi aşkanın

Evin yıktı felek biçareganın

Harap olsun senin de hanümanın"

şarkısıyla manevi bir intikam almaya sevk ettiği umumhanelerin güvenilir aracılardan bir Abdurrahman vardı ki sonra pek düşkün bir halde kalmıştı. Bir gün üç beş arkadaş bir gazinoda otururken içeriye girdi. Arkadaşlarımdan biri kendisine hayli zaman hizmet etmiş olduğundan yanına çağırdı, oturttu, içki ısmarladı. Nereden gelip nereye gittiğini sordu.

Abdurrahman birdenbire dedi ki:

"Seninkinden geliyorum. Eksik olmasın. Doğrusu bana çok yardım ediyor. Bugün de hem para verdi, hem de beynin bir eski elbisesiyle ayakkabısını!"

"Aferin!"

"Çok iyi kadınmış. Ötekiler hep nankör çıktı!"

Bu kadını ben de görmüştüm. Bir zaman Kumkapı'da bildiklerimden biri kapatmış. Ayrılmış, yine barışmış, yine ayrılmış. İkinciden ayrılışından sonra bir diğerine, Abdurrahman'ın biraz evvel beyi dediği zata varmıştı. Arada sırada köyde gezinirken görürdüm. Uzun boylu, zarif endamlı, esmer güzeli, gözleri iri, tatlı şehlâ, ağız, burun uyumlu, yürüyüşü cazibeli, giyinişi zevkli, ağır tavırlıydı. Bakışlarıyla maziden öğrendiğini, şimdiki halden memnun ve müteşekkirdiğini, kendisini bilenlere anlatabilecek derecede hissettirir durumdaydı. O arkadaşım da her ne zaman ondan bahis açılrsa ahlâkı hakkında iyi şeyler söylerdi. Abdurrahman bir iki tane parlattıktan sonra ortaya dedi ki:

"Size bu kadının geçmişini anlatayım mı? Başınızı ağrıtmayayım ama."

"Yok. Yok. Anlat!" Kumral pos bıyıklarını peçete ile sildikten sonra başladı:

"Bundan dört beş sene evvel bir akşamüstü Yeni Cami'den geçiyordum. Orada bekleyen beş altı kişiyle şişmanca bir karı kavgaya ediyorlardı. İçlerinden zayıf, yeldirmesi yırtık pırtık, şaşı, şaşı ama tatlı bakışlı biri de muslukların tarafına çekilmiş, korka korka kavgayı seyrediyordu. Olacak bu ya! Bu kız hoşuma gitti. Yanaştım. Dedim ki:

"Benimle beraber gelir misin?" (Kavgacı şişman karıyı göstererek)

"Ablam salıverirse gelirim!" Sordum:

"Bu senin asıl ablan mı? Yoksa..."

"Asıl ablam değil. Sonradan ablam."

"Öyleyse gel! Seni bizim eve götüreyim!" Önceden durdu. Düşündü. Bana:

"Öyleyse sen kemeri geç, beni orada bekle." dedi. Yürüdüm. Saatin bulunduğu yere doğru gidiyordum. Arkama baktım ki geliyor. Tesadüf, bir de araba geçiyordu. Durdurdum. O içeriye geçti, ben arabacının yanına oturdum. Doğru bizim eve gittik. Girer girmez bizimkine dedim ki:

"Senin eskilerden bir gömlek, bir entari, bir don çıkar, buna giydir!" Yaptı.

"Yarın için bir kat daha çıkar. Sabah hamama götür, güzelce yıka, temizle." Henüz on sekiz, on dokuz yaşlarındaydı, ama pek cılız olduğu için göstermiyordu. Bodur tavuk her zaman piliç görünür, değil mi ya! Ertesi gün birkaç yerden vurgun vurdum. Buna entarilik, gömlek, çorap, ayağına bir ayakkabı aldım. Ayağı uğurlu geldi. Birkaç gün sonra bir vurgun daha vurdum. Bir de yanardöner kumaştan çarşaf yaptım. Her akşam pirzola, balık, biraz et bağlasın diye, pilav, makarna, patates, tatlı."

"Demek ki besiyeye koydun?"

"Öyle ya. Zavallı günlerce aç, sefil kalmış. Öyle hantallarla gezen ne olur? İki ay sonra baktım ki gelişti. Kaşı, gözü belirdi. Yanaklarına, dudaklarına kan geldi. Vücudu biraz et tuttu. Mal kendini gösterdi."

"Mal da mal!"

"Mal ya! Ben onu Fitnat'a bir gündüz için on beş liraya çıktım. O zaman on beş lira piyasa üstünde bir bedeldi."

"On beş liraya mı? Amma yaptın ha!" Abdürrahman ekmeği öptü:

"Şu nimete kör bakayım ki. Fakat öyle çıktım ki."

"Nasıl" Bir tane de bu aralık kendisi çıktı. Yine bıyıklarını silerek, meze lokmasını çabuk çabuk yutarak:

"Bir kandil akşamı, bunu yaşmakladım. Başına bir elmas dal koydum. Sırtına gülkurusu bir ferace giydirdim, kulaklarına bizimkinin salkım küpelerini taktım. Elllerine eldiven, fildişi saplı bir ipek yelpaze, ayağına ipekli diz çorabı, rugan ayakkabı."

"Epey masrafa girmişsin!"

"Elbette. Bir gün evvel de arabacı Recep'e tembih etmiştim. O da geldi. Bizimki ile beraber bindirdim, salıverdim piyasaya!

Fitnat bizimkini tanır. Gezinirken görmüş, eğilmiş, bakmış. Kaşıyla gözüyle işaret etmiş, bizimki dudağını ısırarak işi "Şimdi sırası değil. Sonra anlatırım!" a getirmiş. Akşam bana anlattı. Derhâl keşfettim. Yarın Fitnat beni çağırır dedim, Beyazıt'ta Rıza'nın gazinosuna oturdum. Bekliyordum. Dediğim çıktı. Baktım ki geldi, beni çırakla istetti. Evvelden Abdürrahman diye çağırır, ağa bile demezdi. Bu defa:

"Abdürrahman efendi!" diye yüzüme güldü. Hâlet de, Esma da beraberdi. Dedi ki:

"Dün akşam sizinkinin yanında bir taze vardı." Düşünür gibi durdum.

"Canım esmer üstüne. Az kaçık bakışlı! Gülkurusu bir ferace giymiş. Canım, Recep'in arabasındaydı." Bilmezliğe geldim.

"Ha. Ha. Ben de gördüm. Akşam evde değildim. Bu akşam sorarım." Fitnat:

"Kuzum Abdurrahman Efendi. Unutma! İyice bir anlayıver." dedikten sonra:

"Yeni bir Arnavut Beyi var. Paralı. Beğenirse sen de biz de sebepleniriz! Hem sen bana bugünlerde sık sık uğra." diye ısmarladı.

"Ertesi gün gittin mi?"

"Niye gideyim? Her zaman ben beklerim, birkaç gün de onlar beklesinler. Üçüncü günü yine beni buldu." Yine tekrar etti. Dedim ki:

"Kim olduğunu anladım. Fakat güç iş! Bizimki düğüne müğüne diyip gündüzü atlatılabilirse olacak! Gecelik olamayacak!" Fitnat, kendi dalaveresi için iyice gözüne kestirmiş olacak ki:

"Gündüzlük olsun! Şu herifi kaçırmayalım!" dedi. Hatta bana:

"Belki lâzım olur!" diye beş mecidiye de verdi. Hak bereket! Dedik, cebe indirdik.

"Toplamaya başlıyorsun!"

"Öyle ya!" Abdürrahman neşeli bir adamdı. Çaktıkça da neşesi artıyor, devam ediyordu:

"İki gün sonra sabahtan Fitnat'a gittim. Beni görünce sevindi.

"Hayrola, Abdurrahman Efendi!"

"Yola getirdik. Galiba bu kız anasıyla danışık dönüşük. Bizimki açılmış, açılmış, en sonunda rehinde on beş liraya küpem var, diye bir söz atmış. Demek ki on beş liraya gönlü olacak." dedim. On beş lirayı duyunca Fitnat'ın gözleri açıldı."

"Nasıl olur?" dedi. Dedim ki:

"Sen verecek değilsin ya. Bey'e sana bir ev tavuğu buldum. Fakat yalnız ona on beş lira vereceksin dersin. Razi olursa biz de allem kallem getiririz." Düşündü.

"Olur! Ben sana haber yollarım. Sen Beyazıt'ta bekle!" dedi. Ayrıldım. Aradan iki gün mü ne geçti. Beni gazonoda buldu. Ertesi gün için alıp gelmemi sıkı sıkı tembih etti.

"Ne dedin?"

"Ne diyeceğim. Peki! Evde kıza dersini verdim. Kendini sat, utangaç görün, rakı içme. Zorla içirirse istifra eder gibi yap."

"Ne dedi?"

"Ne diyecek. Merak etme dedi: Fakat ben ona hem ders verdim, hem de kazanacağımız paralarla rahatımıza bakacağımızı anlattım. Bana pek çok teşekkürler etti. Baba derdi. Beni o pislikten kurtardın, sayende yiyeceğim de var, giyeceğim de var. Sen olmayaydın şimdiye kadar ölürdüm, diye elimi bırakır, eteğimi öperdi. Doğrusu ben de sevdim."

"Hele hele!"

"Yok, canım, öylesi değil. Beni bırakın, bizimki âdeta pervanesi oldu. Ne isterse alır, pişirir. Beni vır vır yer, kızın gözü kaldı, şunu bunu al diye zorlardı. Her neyse. O sabah, bunu yine bizimkiyle beraber arabaya koydum, yolladım. Fitnat karşılamış, buyurun diyerek yer göstermiş. Kahveler, şerbetler ikram etmiş."

"Bey gelmemiş mi?"

"Gelmiş. Bilmez misiniz; onlar iki saat bekletmeyince insana karı yüzü mü gösterirler? Kim bilir araba parası demişlerdir çekmişlerdir, aracı bahşişi demişlerdir çekmişlerdir, şu demişlerdir çekmişlerdir. Öyle olacak ki Fitnat kızı götürüp sunduktan sonra odaya gelir gelmez bizimkinin eline on beş lirayı saymış. Bir lira daha vermiş, iki meci diye de araba parası."

"Medet Allah!"

"Medet Allah ki medet. Kim bilir Arnavut'tan ne aldılar? Ben o gün evden dışarıya çıkmadım. Akşamüstüydü geldiler." Abdurrahman, bizi ağzına baktırıyordu, bir şişe daha ısmarladık.

"Kız, bana dedi ki:

"O, bey beni çarşıda tuhafiyecinin dükkânına davet etti."

"Durma git! Kaçta?"

"Öğleden sonra. Hangi saatte gelersen beni orada bulursun, dedi."

"Sen de öğleden sonra anneni alır, gidersin."

Ertesi günü gittiler, iki saat sonra arabayla geldiler. Kutu kutu üstüne! Araba bir türlü boşalamıyor. Birini açtım mendiller, birini daha açtım çoraplar. Üçüncüsünü açtım dantelâların her türü, şişe şişe lavantalar, ipek fanılalar. Bre bre! Anladım, kız çattı!"

"Siz de!"

"Biz de ya! Derken piyasa dalgalanmaya başladı."

"Ne gibi?"

"İsteyen isteyene! Fitnat çırpınır, ah, ne ettim de o herife çıkardım, der.

"Neden?"

"Çünkü bizim bey âşık. Kimse ile görüştürmüyor. Para veriyor, üst baş yapıyor, ayağını yere bastırmıyor, bunlara karşılık haftada bir gece bizimki ile beraber çağırıyor, bildiklerinden birinin evinde görüşüyor. Rahat!"

"Sen ne yapıyorsun?"

"Ben de bir taraftan çekiyorum. Kızın ağzından mektup yazdırıyoruz, götürüyorum. O da cevap yazıyor, ben dönerken yalvarır gibi:

Belki canı balık ister. Şu parayı al da bir iki okka al diyor veriyor. Ben ayrılıyorum, o arkamı bırakmıyor:

"Bir sepet de yemiş aliver. Taşı babam taşı! Bu hal altı ay sürdü."

"Ne kadar çektiniz?"

"Saymadım, ama altı yedi yüz lirayı buldu. Cerrahpaşa'daki evi işte o zaman aldım. Sonra da sattık ya."

"Devam etmedi mi?"

"Bizimki öldü. Bey kızın zihnine girmiş. Çekti, aldı. Ben işi tazeleyeyim diye evlendim. Uymadı. Kıza gittikçe bana öteberi verirdi. İşte bugün de verdi."

"Hala o beyde mi?"

"Yok canım. O beyi memleketten kardeşleri, almışlar, götürmüşler, bende ev yok. Bu açıkta kaldı. En nihayet Fitnat tırnağını taktı. Bu defa o çekmeye başladı.

Velhâsıl bizim Yenicami'li birinci sınıf sermayelikte karar kıldı. Gümrük'te Bey, Babiali'de Bey, bilmem daha kimler? Seven sevene! En nihayet şimdiki beyi çekti, çıkardı. Bu üçüncü çekilişidir! Hem de nikâhlı! Allah için iyi de bakıyor. Fakat bu defa kendisini pek çelimsiz gördüm. Verem galiba. Kesik kesik öksürüyordu!"

Abdurrahman hikâyesi ile beraber şişesini de bitirip gitti.

Bu hikâyeyi ilerdeki tahlillerde lâzım olur fikriyle yazdım.

Basit olmakla beraber fuhuş namına müthiş bir düşkünlikten sonra yükseğe meyletmeye başlayan bir bîçarenin halinin tercümesidir. Burada dikkate en çok çarpan Abdurrahman gibi bir aracının kendi menfaati için yaptığı fedakârlığı, iyilik olmak üzere görmeye alışmış olmasıdır. İşte fuhşun ne kadar basit kâbullenilebildiğinin bir siması daha! Kimler acıyor, kimler seviyor, kimler besliyor, kimler kanıp dolanıyor, kimler öpüyor!

Kapatmaların hayatı yarı hususilerinkinden daha serbestti. Bununla birlikte kapandıkları evlerde âdeta birer emanet gibi olurlardı. Hatta bunlar hakkında bakkal, ekmekçi, kasap gibi esnafın bolca alış veriş muamelelerinden dolayı iltifatları hürmetlere kadar inip çıkar, bekçi, imam ile mahalleliden bazılarının:

"Yok, imam efendi. Geldi geleli eteğinin ucu görünmüyor."

"Cenab-ı Hak taksiratını affetsin. Bana er geç nikâhını kıyacağız gibi geliyor."

"Namuslusuna ne denir?" takdirleriyle, komşu kadınların:

"Pek nazik bir taze! Geçen gün öyle gidiverdim de merdivenden karşıladı. Kahveler, şuruplar çıkardı."

"Ben de gittim, pek terbiyeli. Bizim küçüğü pek sevdi! Artık, şekerler mi vermedi!"

"Bize de tramvayda 'Buyurmuyorsunuz, tenezzül etmiyorsunuz' diye sitemler etti. Bizimkinin hali malûm ya, hala gide-medim, pek ayıp oldu." tarzındaki tavsiyeleriyle tutunabilirdi. Bu sözler bir kere yayıldı mı, mahallelinin en bağnazını susturmak mümkün olurdu:

"Galiba boşanma süresini bekliyor." Şayet tutucu kişiler terslenip de:

"Bekliyor ama herif girip çıkıyor!" diyecek olursa:

"Allahın düşürdüğüyle sen uğraşma!"

"Biraz dur bakalım. Bin yıl günahkâr, bir gün tövbe-kâr! Hem ne malûm, o yolda olsa şimdiye kadar elbette kokusu çıkardı."

"Bizimkiler görmüşler. Başörtüsüyle karşılıyormuş!" karşılıklarıyla korunduğu da görülürdü.

Kapatma çoğunlukla erkeğin seçtiği kadın veya erkek hizmetçi gözetiminde bulunurdu. Fakat bunlar nasıl olsa elde edilir yaradılıştaki oldukları için, mahpus kadın zaman ve mekânı iyi ayarlar, bir başkasını zamanında eve alır, kendisini tanımayan koltuklara gider, misafirlik davetlerini kabul eder, velhâsıl şurada burada şununla bununla buluşmalar yaratmada başarılı olurdu! İçlerinde en fazla refah içinde yaşayanlarda bile bu haller görülürdü. Meşhurdur, bunlardan birine:

"Niçin böyle yapıyorsun? Sana her şekilde bakıyor." demişler, o da müstehcen şekilde gülerek:

"Ben namuslu olmasını bilmem mi? Bu yola neye döküldüm. Gönlüm eğlensin diye!" cevabını vermiş.

O zamanlarda bazılarının "Horozdan kaçan" diye eğlendikleri kadınlar tarafından; hoppa, züppe, delişmen, deli, şımarık, eli işte gözü oynasta, sokak süpürgesi, salkım saçak, uğramış, erkek gibi, gönlüne mecbur, gelgeç, kızmış, pencere güzeli, şıfıntı, fingirnoz gibi lâkaplarla azarlananların ne uzağı gören savunucuları vardı. Hatta:

"Evlensin de götün, o ne kadın kadıncık, ne hanım hanım-cık olur. Daha çocuk! Bir kere çoluk çocuğa karışmaya görsün! Şimdi istediği gibi gezer tozar." derlerdi.

Kapatmayı çileden çıkaran ne ihtiyaç, ne de görkemdi. Sevgiyi anlamamasıydı. Sevildiğini bilmek, hiç bir zaman sevgiyi anlamak değildir. Diğer taraftan böyle bir eve çekilip oturunca arkada bıraktığı bir takım münasebetlerin pek çok girecek yeri olurdu. Sermayelikten kapatma olmuşsa ortak seyrir ve gezintiler, içki âlemleri, ortak kahkahalar, ortak eğlenceler, ortak olaylar, giyinişler, sazlar, özellikle toplu oturuşlar elbette ruhunda derin, derin değilse bile yüzeysel bir takım izler bırakmıştır. İşte bu hükümlerin arada sırada geri tepmesi için gösterdiği tepki evde yalnız başına bir hizmetçi elinde, bir uşak nezareti altında sessiz, neşesiz, dikiş, süs, bekleyiş ile daha şiddetle görülmeye başlardı. Velveleli hayatlar sessizlikten daima tiksindir. Özellikle de kaçırma denilen işlerdeki zevk, oldukça şeytanî nefis hazları doğurur. Hele kadının kendi düşüncesi arasında genellikle kuvvetli, mantıklı bulduğu:

"Erkek için çok. Ya ben?" düşüncesi kapatma için hemen:

"Ben de!" neticesini vermekte gecikmez. Hele sermayelikten gelme olursa!

Orta oyunluktan tutun da romanlık, vodvillik, komedilik, hatta dramlık mevzular namına benim duyduğum, gördüğüm, bildiğim pek çok hâdiseler, kapatma hayatında da mevcuttu. Bu hâdiseler, kapatmanın gündüz hayatından başlardı. Erkeği karışılama, gece eğlendirme, ertesi günü kalma ihtimaline karşı o güne ait hazırlıklar, uğurlamalar, bir gün sonra kaleme, dükkâna gidişler bunların başlangıcıdır.

- Mutlak surette rüyaya inanma.
- Arada sırada valide, abla, teyze hastalıklarından etkilenme.
- "Bey benden soğudu!" asabiyetlerine tutulma.
- "Beyden soğudum" sıkıntısına girme.
- Vaktiyle sevmiş olduğu bir erkeğe tesadüften yahut onun vefatından kaynaklanan kederler içinde kalma.
- Aldandığını hissetme (bunun türleri vardır).
- Aldattığı ile eğlenme, korkma, üzülme (bunun da türleri vardır).
- Arkadaşlarıyla muhabbetlerde bulunarak geçen zamanları özleme.
- Erkeğin haremını görmek merakına düşme (bunun da türleri vardır).
- "Erkek eşiyle dargınsa!" "Tekrar barışarsa!" "Eşinden ayrılırsa!" tasasına düşme.
- Rüya gibi büyüye de inanma.
- Bayram, kandil, uma gecelerini birer iç meselesi şekline koyma.
- Bakkal, kasap, ekmekçi, sütçü, sebzeci, tuhafiyeci, terzi, arabacı, hizmetçi, dost ve ahabap, akraba, ebeveyn münasebetlerini istediği gibi lehte veya aleyhte gütmek yolları.
- Yalvarma, yalvarılma derdiyle uğraşma.
- Eski dostunun entrikalarına uğramak isteme, istememe.
- Aracılar, meyancılar, okuyucuların abartma ve dayatmaları ile rahatı kaçma.

- Hamam, ebe evi, muhallebici, tuhafiyeci dükkânları gibi randevu mahalleri rolleri.

- Fırar, evi terk etme, dargınlık çıkarma, para çekme, birinden alıp diğerine yedirme.

- Erkek tarafından tutulma, basılma.

- Sıradan baskın tehlikelerinden kurtulma veya o tehlikeye uğrama gibi hayatın en basit; en belirgin hilekârlıklarının veya uygulanmalarının genişleterek ayrı ayrı birer tahlil süreci olacak şekillere büründüre büründüre yaşardı.

Safhaları bazen pek feci, bazen komik olma özelliğini gösteren "nikâhlı ortak" kavgaları en yorucu planların ortaya konulduğunu gösterirdi.

Zevcenin vaziyeti, düşünce tarzı, cüretiyle kapatmanıniki karşılaşınca umulmadık sonuçlar ortaya çıkardı. Üstünlük kâh o tarafta, kâh bu tarafta kaldıkça boşanmalar, nikâh tazelemeler, her iki tarafa dargın durmalar, her iki tarafı anlaştırmalar, dört gece evde, üç gece kapatmada kalmaya rıza gösterişler, adaklar, gücenmeler, hastalanmalar, zehir içmeler, büyü yaptır-malar, büyü bozdurmalar, inat verme manzaraları, söz alıp söz getirenlerin rolleri, kayın peder, kayınvalide, görümce, elti, kayınbirader, mahalle erkânı, polis ve zabıta büyüklerinin şikâyetleri, tembihleri, tehditleri, savunmaları, kayırmaları, çocukları ellerinden tutup babasına atmalar, mahkemeye boşanma için müracaatlar, nafakaya bağlatmalar, kapatmaya şunu bunu musallat etmeler, taşlatmalar, sokaklarda ağız dalaşları, şemsiye, iğne dövüşleri, zaçyağı atmalar, yaralamalar, verem olup yatağa serilmeler, yüreğe inmeler... Bunlar daima olağan, işitilen, görülen şeylerdendi.

Biraz evvel kadının "Ya ben?" dediğini yazmıştım. Size bir vaka anlatayım. Böyle iki taraflı sağanağa tutulmuş bir erkeğe bir gün haremi:

"Ya benden, ya ondan vazgeçeceksin!" demiş, o da:

"Ne senden ne ondan geçerim!" deyince kadın:

"Öyleyse ben geçerim!" diyerek bu sözün altında gizli her ne varsa onu yapmak için sokağa fırlamış, o gün yapmaya da muvaffak olmuştur.

Kadını benliğinden çıkaran bu his ne kadar müthiş! Hâlbuki kadın bu hareketiyle yüksek mevkiini terk ederek rahibesinin derecesine indiğini fark edememiş ve öylece kalmıştı.

Açıkça yapılan bu hareketin, sessiz, gizli türleri çokçaydı. Şehirde fuşşun genişlemesine yardım eden rezil sebeplerden biri de budur. Yazıklanmaya değerdir ki bu hal aileler arasına girmek için böyle adî bir hareketten yararlanmış, "yarım görenek" kuvvetini almıştır.

Bu harekette kocanın mesuliyet derecesini belirlemeyi şimdilik geri bırakıyoruz.

Kapatma ister İslâm, ister Hristiyan, ister Musevî olsun, erkeğin yalnız kendisi için bir dereceye kadar gizli kapaklı devama vasıta olması açısından, umumhanelere devamdan daha kötü görülmezdi. Gerçi, onu kötüleyen dil, hiddet ve öfkelenme esnasında "İyi halt etmiş! Kendi eliyle bir ev açmış!" der idiyse de ikinci cümleyi pek özel yerde, pek samimî konuştuğu kimseye sarf edebilirdi! O zamanlarda bu namus kırıcı imalara dayanma özelliği, henüz lâkaytlığa vurmamıştı! Ulu orta başıboşluğa bile

yan bakan gözler açıktan kondurma kelime ve tabirler karşısında âdeta birdenbire döner, ne yaptığını görmez olurdu!

Kapatma genellikle tecrübeye gelmezdi. Evi hususî surette gözetletmek, hizmetçi, uşak, komşu, gözcü vasıtalarıyla geleni gideni, olan biteni haber almak, ağız deneyici yollamak, düzme mektuplar göndermek, sokakta sadakat ve vefasını anlamak maksadı ile ardı sıra adam takmak, yakışıklı arkadaşı musallat etmek bu türlü münasebet için tehlikeli, tehlikeli olmasa bile neticesi kavgaya, dargınlığa çıkan kurnazlıklardandı.

Bildiklerden biri gece basar basmaz evin kapısına gider, iki kat siyah olta kılıyla halkaları bir diğerine bağlar, meğer bundan maksadı gece kapı açılıyor mu, açılmıyor mu bu müşkülü halletmekmiş.

Aptal âşık! Üstelik uyku da uyumaz. Sabah ezanından evvel gelir; bir de bakar ki halkalar yok! Kapıyı çalar, içeriye girer. Kadını ayakta bulur. Der ki:

"Kapının halkaları ne oldu?" Güler.

"Ne olacak? Gece sancım tuttu. Hizmetçiyi eczaneye yollamak için kaldırdım. Çeker çeker, kapı gelmez. Meğer halkalar bağlıymış. En sonunda var kuvvetiyle asılınca ikisi de yerinden çıkar!" Benim bildik hem bunu hikâyeye eder, hem de derdi ki:

"Bunu söyledikten sonra yüzüme müstehcence baktı, baktı da "Kıl ne kadar dayanır? Keşke pamuk ipliğiyle bağlayaydın; kurnaz beyim!" dedi. Put gibi kaldımdı!"

SON